

Metryka

Studia z zakresu prawa osobowego i rejestracji stanu cywilnego
Studies in Personal Law and Civil Status Registration
Studien zum Personenrecht und Standesamtswesen

RADA NAUKOWA

PRZEWODNICZĄCY

Dr hab. PIOTR MOSTOWIK, prof. UJ

Uniwersytet Jagielloński

CZŁONKOWIE

Dr hab. LESZEK ADAMOWICZ, prof. KUL
Dr hab. MAREK ANDRZEJEWSKI, prof. USz
Prof. dr hab. WIEŚLAW BAR
Prof. dr hab. ALEKSIEJ W. BARKOW

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
Uniwersytet Szczeciński
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
Moskiewska Akademia Ekonomiki i Prawa,
Federacja Rosyjska

Prof. dr hab. JÓZEF CIĄGWA
Dr hab. JAROSŁAW DOBKOWSKI, prof. UWM
Dr hab. MARZENA DYJAKOWSKA, prof. KUL
Dr hab. JANUSZ GAJDA, prof. UJK
Prof. dr SALIMYA GANIYEVA
Prof. dr hab. MIECZYŚLAW GOETTEL
Prof. dr hab. JACEK GOŁACZYŃSKI
Prof. dr hab. WOJCIECH GÓRALSKI

Uniwersytet Śląski w Katowicach
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach
Atatürk University, Erzurum, Turcja
Uniwersytet w Białymstoku
CBPPIEKE Uniwersytet Wrocławski
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
w Warszawie

Prof. dr LUIS MAURICIO FIGUEROA GUTIÉRREZ
Doc. dr OLEG A. HALABUDENCO
Dr hab. ELŻBIETA HOLEWIŃSKA-ŁAPIŃSKA, prof. UW

Universidad Autónoma del Estado de Hidalgo
Wolny Międzynarodowy Uniwersytet Mołdawii
Instytut Wymiaru Sprawiedliwości w Warszawie,
Uniwersytet Warszawski

Prof. dr hab. MARIA A. KAPUSTINA
Prof. dr SVIETŁANA LEPEH
Prof. dr hab. IGOR M. MACKIEWICZ

Sankt-Petersburski Uniwersytet Państwowy
Narodowy Uniwersytet im. Iwana Franki we Lwowie
Moskiewski Państwowy Uniwersytet Prawa im. O.Je.
Kutafina

Dr DECEBAL MANOLE BOGDAN

Uniwersytet im. 1-go grudnia 1918 w Alba Iulia,
Rumunia

Prof. dr hab. JACEK MAZURKIEWICZ
Prof. dr hab. ANDRZEJ MĄCZYŃSKI
Prof. dr hab. MIROŚLAW NAZAR
Dr hab. KRZYSZTOF ORZESZYNA, prof. KUL
Dr JAN M. OTTEN
Prof. dr CARMEN PARRA
Prof. dr hab. MAŁGORZATA PYZIAK-SZAFNICKA
Doc. dr JEWGIENIJ A. RIABOKON

Uniwersytet Wrocławski
Uniwersytet Jagielloński
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
Rada Programowa EVS Holandia
Abat Oliba CEU University w Barcelonie
Uniwersytet Łódzki
Kijowski Narodowy Uniwersytet im. Tarasa
Szewczenki

Prof. dr hab. ZORYSLAVA ROMOVSKA
Prof. dr hab. JOANNA SCHMIDT-SZALEWSKI

Akademia Adwokatury w Kijowie
Międzynarodowa Komisja Stanu Cywilnego,
Strasburg

Dr TIBOR SEMAN
Dr hab. MIROŚLAW SITARZ, prof. KUL
Prof. dr hab. TOMASZ SOKOŁOWSKI
Prof. dr hab. WANDA STOJANOWSKA

Uniwersytet Pavla Jozefa Šafárika w Koszycach
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
w Warszawie

Prof. WOLFGANG TESCHNER
Dr BOJANA ZADRAVEC

Wiedeń
Słoweńskie Stowarzyszenie Personelu
Administracyjnego (ZUDS)

Prof. dr hab. OLEG A. ZAJCEW

Moskiewska Akademia Ekonomiki i Prawa,
Federacja Rosyjska

Metryka

STUDIA Z ZAKRESU PRAWA OSOBOWEGO
I REJESTRACJI STANU CYWILNEGO

Rok X 2020 Nr 1

FUNDACJA INSTYTUT NAUKOWY IM. PROF. JÓZEFA LITWINA
NARODOWY INSTYTUT SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO
WYDZIAŁ PRAWA, PRAWA KANONICZNEGO I ADMINISTRACJI KUL
FORUM PRACOWNIKÓW URZĘDÓW STANU CYWILNEGO FRDL przy MISTiA

REDAKTOR NACZELNY

Piotr Kasprzyk

SEKRETARZE REDAKCJI

Piotr Skubiszewski, Paweł Sobotko

ZESPÓŁ REDAKCYJNY

Sławomir Babiak, Tomasz Brzózka, Alicja Czajkowska, Bronisław Czech,
Katarzyna Dębińska-Domagala, Maciej Domański, Magdalena Gołowkin-Hudała, Mariusz Grabowski,
Dariusz Janiszewski, Agnieszka Kawałko, Marta Kazior, Robert Kędziora, Aleksandra Michta,
Beata Nadzieja-Szpila, Aneta Papis, Jerzy Słyk, Danuta Sorbian, Mirosława Stawarz, Aleksandra Wilk,
Piotr Wiśniewski, Hanna Witczak, Renata Wosik, Przemysław Wypych, Piotr Zakrzewski

REDAKTORZY TEMATYCZNI

Sławomir Wojciechowski, Michał Wojewoda

REDAKTORZY JĘZYKOWI

Jerzy Bielerzewski, Anna Kasprzyk (j. niemiecki), Nadia Gergało-Dąbek (j. ukraiński),
Ewa Postępska-Pilat (j. angielski), Monika Skubiszewska (j. polski)

REDAKTOR STATYSTYCZNY

Andrzej Matacz

ADRES REDAKCJI

ul. Jacka Woronieckiego 7/32, 20-492 Lublin
tel. +48 501 426 908, +48 663 421 088; e-mail: metryka@onet.pl; www.metryka.info

Zamówienia przyjmuje Fundacja Instytut Naukowy im. Prof. Józefa Litwina

ul. Jacka Woronieckiego 7/32, 20-492 Lublin
tel. +48 536 426 908, +48 501 426 908, +48 663 421 088; e-mail: metryka@onet.pl; www.metryka.info
NIP: 946-264-56-06, REGON: 061607973

OPRACOWANIE REDAKCYJNE

Piotr Skubiszewski, Paweł Sobotko

SKŁAD KOMPUTEROWY

Wojciech Olech

NA OKŁADCE

Medal według projektu Jaromira Stasza

Wersja papierowa jest wersją pierwotną (referencyjną)

Czasopismo pozytywnie przeszło proces ewaluacji IC Journals Master List 2018,
której wynikiem jest przyznanie wskaźnika ICV (Index Copernicus Value)

© Copyright by Fundacja Instytut Naukowy im. Prof. Józefa Litwina

ISSN 2084-0195

WYDAWCA

FUNDACJA INSTYTUT NAUKOWY IM. PROF. JÓZEFA LITWINA
ul. Jacka Woronieckiego 7/32, 20-492 Lublin

Druk: „Tekst” s.j., ul. Wspólna 19, 20-344 Lublin

Spis treści

Od redaktora	11
PIOTR SKUBISZEWSKI, Wyniki Ogólnopolskiego konkursu na najlepszą pracę pi- semną z zakresu rejestracji stanu cywilnego, prawa osobowego oraz prawa ro- dzinnego. IV edycja.	13
Ogłoszenie konkursu	15

ARTYKUŁY

ANNA SYLWESTRZAK, Odmowa uznania ojcostwa przez kierownika USC. Rejestr uznań	19
PAWEŁ KARTASIŃSKI, Problem złożenia przed kierownikiem USC oświadczenia o uznaniu ojcostwa przez mężczyznę ubezwłasnowolnionego częściowo	29
JAKUB PAWLICZAK, Dane przesłaniające – nieustalenie ojcostwa	39
PAWEŁ KARTASIŃSKI, Art. 1 ustawy z 16.10.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks kar- ny oraz ustawy – Kodeks postępowania cywilnego a zadania kierownika urzędu stanu cywilnego w zakresie przyjęcia oświadczeń o uznaniu ojcostwa	63
JOANNA HABERKO, „Ślub od pierwszego wejrzenia” a zawarcie małżeństwa w pol- skim porządku prawnym	73
MICHAŁ WOJEWODA, Jeszcze o uznawaniu stanu cywilnego w stosunkach trans- granicznych	87

MATERIAŁY I STUDIA

MAŁGORZATA LACHOWICZ-SKRZYŃSKA, Zapewnienia o braku okoliczności wyłąc- zających zawarcie małżeństwa – procedury konsularne a przepisy prawa	109
KRZYSZTOF BULIŃSKI, Decyzja reformatoryjna organu odwoławczego (art. 138 § 1 pkt 2 <i>in principio</i> K.p.a.) wobec odmowy wykonania transkrypcji aktu urodze- nia w trybie czynności materialno-technicznych przewidzianej ustawą – Prawo o aktach stanu cywilnego	115

ANNA ZIELEŃSKA, Wpisanie wzmianki dodatkowej o zmianie imienia i nazwiska na podstawie zagranicznych dokumentów	127
SŁAWOMIR WOJCIECHOWSKI, Nowe rozwiązania komunikacji elektronicznej w USC	137
Pismo Beaty Stępińskiej – Dyrektor Departamentu Spraw Obywatelskich z dnia 23 kwietnia 2020 r.	141
Stanowisko Ogólnopolskiego Porozumienia Organizacji Samorządowych z dnia 27 maja 2020 r. – w sprawie wdrożenia nowych rozwiązań informatycznych w procesach rejestracji stanu cywilnego w czasie COVID-19	143

Z ORZECZNICTWA

Orzecznictwo Sądu Najwyższego (opr. *Piotr Kasprzyk*)

Legitymacja procesowa bierna w postępowaniu w przedmiocie ustalenia zmiany płci metrykalnej. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 stycznia 2019 r., sygn. akt II CSK 371/18	145
Dochodzenie przez jednostki samorządu terytorialnego dotacji na zadania zlecone z zakresu administracji rządowej. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 lipca 2019 r., sygn. akt II CSK 310/18	151

Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego (opr. *Piotr Kasprzyk*)

Niedopuszczalność transkrypcji zagranicznego aktu urodzenia dziecka, w którym jako rodzice wpisane są osoby tej samej płci. Uchwała Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 2 grudnia 2019 r. sygn. akt OPS 1/19	156
---	-----

Orzecznictwo wojewódzkich sądów administracyjnych (opr. *Piotr Kasprzyk*)

Odmowa wszczęcia postępowania w sprawie odtworzenia treści aktu urodzenia. Wyrok WSA w Rzeszowie z dnia 28 marca 2019 r., sygn. akt II SA/Rz 67/19	179
--	-----

PYTANIA I ODPOWIEDZI

Odpowiedzi Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji	183
Odpowiedzi Ministerstwa Cyfryzacji	185

KAZUSY

PIOTR SKUBISZEWSKI, Udostępnianie aktów zgonu oraz małżeństw	187
PIOTR SKUBISZEWSKI, Odtworzenie treści aktu stanu cywilnego	191

ZMIANY W PRAWIE

Zmiany w prawie 193

IN MEMORIAM

Grzegorz Jędrejek 1973–2020 195

SPISY TREŚCI POSZCZEGÓLNYCH ROCZNIKÓW CZASOPISMA „METRYKA”

Spisy treści poszczególnych roczników czasopisma „Metryka” 197

Table of contents

Editorial	11
PIOTR SKUBISZEWSKI, Results of the National Competition for the best written work on civil status registration, personal law and family law. Fourth edition ..	13
Competition announcement	15

ARTICLES

ANNA SYLWESTRZAK, Registrar's refusal to recognize paternity. Register of recognitions	19
PAWEŁ KARTASIŃSKI, The problem of submitting a declaration of paternity to the Registrar a partially incapacitated man	29
JAKUB PAWLICZAK, Fictitious („shadowing”) data – lack of paternity recognition ..	39
PAWEŁ KARTASIŃSKI, Art. 1 of Act of 16.10.2019 amending the Act – the Criminal Code and the Acts – the Code of Civil Procedure and Registrar's obligations with respect to the acceptance of declaration of paternity acknowledgement ..	63
JOANNA HABERKO, “Marriage at first sight” and entering into marriage in the Polish legal order	73
MICHAŁ WOJEWODA, More about recognition of marital status in cross-border relations	87

MATERIALS AND STUDIES

MAŁGORZATA LACHOWICZ-SKRZYŃSKA, Declaration of no impediment to marriage- consular procedures and legal provisions	109
KRZYSZTOF BULIŃSKI, Reformation decision of the appeal body (Art. 138 § 1 (2) <i>in principio</i> k.p.a.) due to a refusal to transcribe a birth certificate in the course of material and technical acts provided for in the Act – Act on Vital Statistics Certificates	115
ANNA ZIELEŃSKA, Making an additional note on the change of forename and surname on the grounds of foreign documents	127

SŁAWOMIR WOJCIECHOWSKI, New solutions regarding electronic communication in the Vital Statistics Office	137
A letter from Beata Stępińska – Director of the Department of Civil Affairs of April 23, 2020	141
The opinion of the National Alliance of Local Government Organizations of May 27, 2020 – on the implementation of new IT solutions in the registration of marital status in the time of COVID-19	143

JUDICATURE

Judicial decisions of the Supreme Court (comp. by <i>Piotr Kasprzyk</i>)	
Locus standi as a defendant in the proceedings regarding determination of a gender change in a birth certificate. Judgment of the Supreme Court of January 10, 2019, File Ref. No. II CSK 371/18	145
Local Government Units' search for subsidies for tasks delegated in the field of government administration. Judgment of the Supreme Court of July 3, 2019, File Ref. No. II CSK 310/18	151
Judicial decisions of the Supreme Administrative Court (comp. by <i>Piotr Kasprzyk</i>)	
Inadmissibility of transcription of a foreign birth certificate which lists persons of the same sex as parents. Resolution of the Supreme Administrative Court of December 2, 2019, File Fer. No. OPS 1/19	156
Judicial decisions of the District Administrative Court (comp. by <i>Piotr Kasprzyk</i>)	
Refusal to initiate proceedings regarding reproduction of the content of a birth certificate. Judgment of the District Administrative Court of Rzeszów of March 28, 2019, File Ref. No. II SA/Rz 67/19	179

QUESTIONS AND ANSWERS

Answers of the Ministry of the Interior and Administration	183
Answers of the ministry of Digitization	185

EXCEPTIONAL CASES

PIOTR SKUBISZEWSKI, Making death and marriage certificates available	187
PIOTR SKUBISZEWSKI, Reproduction of the content of vital records certificates ...	191

CHANGES IN LAW

Changes in law	193
----------------------	-----

IN MEMORIAM

Grzegorz Jędrejek 1973–2020	195
-----------------------------------	-----

TABLE OF CONTENTS OF INDIVIDUAL ANNUAL EDITIONS

Table of contents of individual annual editions "Metryka"	197
---	-----

Szanowni Prenumeratorzy „Metryki”, jeżeli otrzymują Państwo „Metrykę” w drodze zamówień publicznych przez: Garmond Press S.A., Ruch S.A. lub Kolporter sp. z o.o. sp.k., zwracam się z uprzejmą prośbą o przesłanie tej informacji na adres email redakcji: metryka@onet.pl

Piotr Skubiszewski
Sekretarz redakcji

Od redaktora

Szanowni Państwo,

oddajemy w Państwa ręce numer 1/2020 „Metryki”. Już dziesięć lat wydajemy nasze czasopismo. Wielu kierowników USC przyzwyczało się, że co roku otrzymuje kolejne numery „Metryki”, będące pomocą w trudnej pracy w USC. Ilość opublikowanych dotychczas artykułów, materiałów i studiów oraz orzecznictwa w zakresie rejestracji stanu cywilnego i prawa osobowego jest zaiste imponująca. Na końcu tego numeru dokonaliśmy zestawienia jedynie artykułów i materiałów. Już sama lektura tego zestawienia ukazuje ogrom wiedzy, jaki został przekazany środowisku urzędników stanu cywilnego. Trzeba zwrócić uwagę na wysoki poziom merytoryczny publikowanych materiałów, które są dodatkowo recenzowane, i podkreślić ich wysoki walor praktyczny potwierdzony pozytywnymi opiniami naszych czytelników. W gronie naszych prenumeratorów są kierownicy USC, organy nadzoru nad USC, sędziowie sądów powszechnych – wydziałów rodzinnych i cywilnych oraz Sąd Najwyższy, wojewódzkie sądy administracyjne, Kancelaria Sejmu RP, radcowie prawni i adwokaci.

Przed wszystkim nasze czasopismo kierowane jest do pracowników USC, gdyż środowisko to nie ma innego dedykowanego mu publikatora w tej formie.

Zdaję sobie sprawę, że nasza działalność nie przynosi efektów w sposób spektakularny, ale jak każdy proces kształcenia jest powolny, ale trwały i nie odbywa się w świetle fleszy i kamer, ale w naszych umysłach poprzez zadany sobie trud zdobywania wiedzy, w tym przypadku lekturę „Metryki”. Niełatwo jest zmieniać urzędnicze nawyki czy przyzwyczajenia albo urzędową pragmatykę. Wymaga to nierzadko odwagi, ale na pewno w każdym wypadku wiedzy, która rodzi odwagę w podejmowaniu działań zmierzających do zmiany skomplikowanej i często niezrozumiałej rzeczywistości urzędniczej i stosowanych procedur.

Jestem przekonany, że nasza działalność i mozolna praca przyniosą pozytywne efekty i doprowadzą w końcu do potrzebnych zmian systemowych m.in. w określeniu statusu prawnego kierownika USC i jego zastępcy, prawidłowego usytuowania rejestracji stanu cywilnego w systemie prawa polskiego

czy jasnych i przejrzystych reguł administracyjnych w stosowaniu ustawy – Prawo o aktach stanu cywilnego.

W specyficznym czasie tzw. pandemii (COVID-19), w jakim przyszło nam funkcjonować, dotyczą nas ograniczenia, które uniemożliwiają przeprowadzenie szeregu szkoleń organizowanych przez różne podmioty. Także Instytut Naukowy im. Prof. Józefa Litwina będący wydawcą ogólnopolskiego czasopisma prawniczego „Metryka. Studia z zakresu prawa osobowego i rejestracji stanu cywilnego” oferował w poprzednich latach szkolenia prowadzone w formie wykładów, warsztatów lub seminariów, które cieszyły się dużym zainteresowaniem (wzięło w nich udział ponad 1000 pracowników USC z różnych regionów Polski).

W tym roku nie wiemy, czy takie szkolenia się odbędą, a jeżeli tak, to w jakim zakresie. Brak szkoleń rekompensujemy Państwu, oferując m.in. lekturę ważnej serii pt. „Podręcznik urzędnika stanu cywilnego”. W aktualnej ofercie posiadamy: *Podręcznik urzędnika stanu cywilnego, t. 3, Wybrane instytucje prawa cywilnego, osobowego i prawa rodzinnego* oraz *Podręcznik urzędnika stanu cywilnego, t. 2, Obrót prawny z zagranicą w zakresie rejestracji stanu cywilnego*.

Zachęcam Państwa do zakupu tej wyjątkowej 5-tomowej serii podręczników, która powinna znaleźć się na biurku każdego kierownika i zastępcy kierownika USC.

Proszę wszystkich prenumeratorów o aktywne włączenie się w rozpropagowanie prenumeraty naszego czasopisma i zakupu naszych podręczników wśród koleżanek i kolegów z okolicznych USC. Pozwoli to nam przetrwać w tym trudnym czasie.

Zapraszam Państwa również do wzięcia udziału w V edycji konkursu na najlepsze pisemne opracowanie z zakresu rejestracji stanu cywilnego, prawa osobowego oraz prawa rodzinnego (szczegóły w dalszej części „Metryki”). Wszystkim nagrodzonym i wyróżnionym w IV edycji składam serdeczne gratulacje.

* * *

Na zbliżający się czas wakacyjny i urlopowy w imieniu całego Zespołu Redakcyjnego i Rady Naukowej życzę wszystkim naszym prenumeratorom i czytelnikom dobrego wypoczynku.

Piotr Kasprzyk

PIOTR SKUBISZEWSKI*

Wyniki Ogólnopolskiego konkursu na najlepszą pracę pisemną z zakresu rejestracji stanu cywilnego, prawa osobowego oraz prawa rodzinnego. IV edycja.

Komunikat nr 5 Komisji Konkursowej

Redakcja czasopisma „Metryka. Studia z zakresu prawa osobowego i rejestracji stanu cywilnego”, we współpracy z Narodowym Instytutem Samorządu Terytorialnego przy poparciu Departamentu Spraw Obywatelskich Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, na podstawie § 21 Regulaminu Ogólnopolskiego konkursu na najlepsze pisemne opracowanie z zakresu rejestracji stanu cywilnego, prawa osobowego oraz prawa rodzinnego ogłasza wyniki IV edycji konkursu.

Prezydium Komisji Konkursowej przeanalizowało zgodnie z § 17 pkt 1 regulaminu pod kątem formalnym 20 nadesłanych prac i na podstawie § 17 pkt 3 regulaminu 19 prac zostało poddanych ocenie pod względem merytorycznym całej Komisji Konkursowej.

Na podstawie protokołu Komisji Konkursowej sporządzonego i podpisanego w dniu 12 maja 2020 r. ogłoszono wyniki Ogólnopolskiego konkursu na najlepszą pracę pisemną z zakresu rejestracji stanu cywilnego, prawa osobowego oraz prawa rodzinnego (IV edycja):

I miejsce – Paweł Kartasiński, starszy asystent sędziego, Sąd Rejonowy w Sosnowcu.

II miejsce – nie przyznano.

III miejsce – Małgorzata Lachowicz-Skrzyńska, Kierownik Urzędu Stanu Cywilnego w Piotrkowie Trybunalskim.

Komisja Konkursowa postanowiła przyznać dwa wyróżnienia:

Wyróżnienie pierwsze – Krzysztof Buliński, Zastępca Kierownika Urzędu Stanu Cywilnego w Lipinkach.

* Mgr Piotr Skubiszewski, radca prawny, sekretarz Komisji Konkursowej.

Wyróżnienie drugie – Anna Zielińska, Kierownik Urzędu Stanu Cywilnego w Pyskowicach.

W sprawie wręczenia nagród (daty i miejsca) Redakcja Metryki skontaktuje się indywidualnie z osobami nagrodzonymi.

Wszystkim nagrodzonym i wyróżnionym składamy serdeczne gratulacje.

Informacja dodatkowa

Został zmieniony regulamin Ogólnopolskiego konkursu na najlepszą pracę pisemną z zakresu rejestracji stanu cywilnego, prawa osobowego oraz prawa rodzinnego.

Zachęcamy Państwa do odwiedzenia naszej strony internetowej i wzięcia udziału w naszym konkursie.

Ogłoszenie konkursu

Ogólnopolski konkurs na najlepszą pracę pisemną z zakresu rejestracji stanu cywilnego, prawa osobowego oraz prawa rodzinnego. V edycja

Redakcja czasopisma „Metryka. Studia z zakresu prawa osobowego i rejestracji stanu cywilnego” we współpracy z Narodowym Instytutem Samorządu Terytorialnego przy poparciu Departamentu Spraw Obywatelskich Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji ogłasza konkurs na najlepsze prace pisemne poświęcone zagadnieniom z zakresu regulacji objętych przepisami ustawy prawo o aktach stanu cywilnego, o zmianie imienia i nazwiska, kodeks rodzinny i opiekuńczy, prawo prywatne międzynarodowe, kodeks postępowania cywilnego, kodeks postępowania administracyjnego (w zakresie instytucji stanowiących podstawę działania kierowników USC i innych pracowników USC oraz pracowników organów nadzoru nad USC).

Organizatorzy podejmują tę inicjatywę w celu popularyzacji nauki prawa o aktach stanu cywilnego, prawa osobowego czy prawa rodzinnego i tworzenia wysokich standardów w zakresie rejestracji stanu cywilnego w środowisku pracowników urzędów stanu cywilnego w Polsce i organów nadzoru, co w dalszej perspektywie może podnieść rangę tej grupy urzędników, zawodowo zajmującej się rejestracją stanu cywilnego. Celem konkursu jest m.in. zwrócenie uwagi na prawne i socjologiczne problemy związane z funkcjonowaniem urzędów stanu cywilnego w Polsce. Promowanie i zachęcanie pracowników USC aby w swojej zawodowej oraz naukowej działalności dostrzegali istotne problemy natury prawnej czy instytucjonalnej i podejmowali się ich rozwiązywania poprzez odpowiednie stosowanie prawa.

W związku z tym Redakcja zachęca wszystkich pracowników USC i organy nadzoru do udziału w konkursie. Praca (w formie eseju, krótkiej rozprawy, glosy, kazusu) zgłaszana do konkursu powinna dotyczyć następującej problematyki:

- doświadczenia i własna aktywność w pracy w USC lub organie nadzoru;
- refleksje na temat społecznego wizerunku USC w przestrzeni publicznej;
- efektywność działania instytucji prawnych w przestrzeni rejestracji stanu cywilnego;

- omówienie instytucji prawnej regulowanej w ustawie: prawo o aktach stanu cywilnego, o zmianie imienia i nazwiska, kodeks rodzinny i opiekuńczy, prawo prywatne międzynarodowe, kodeks postępowania cywilnego, kodeks postępowania administracyjnego (pozostających w zakresie zainteresowania i działania kierowników USC i innych pracowników USC oraz pracowników organów nadzoru nad USC);
- omówienie przypadku z rozwiązaniem ze swej aktywności zawodowej;
- glosa do orzeczenia SN, SA, NSA, WSA w zakresie rejestracji stanu cywilnego;
- analiza prawna zmian w zakresie rejestracji stanu cywilnego.

Praca powinna liczyć minimum 3 strony maszynopisu (wersja elektroniczna tekstu: skład Times New Roman 12 pkt w tekście głównym w przypisach – 10 pkt). Do zgłoszonej pracy należy dołączyć formularz zgłoszeniowy.

Nagrodą w konkursie za I miejsce jest tygodniowy pobyt dla 4 osób w domu pracy twórczej czasopisma „Metryka” w miejscowości Jurgów k. Bukowiny Tatrzańskiej, którego koszty zakwaterowania (bez wyżywienia) pokrywa Organizator. Nagrodzone i wyróżnione prace w konkursie są publikowane w czasopiśmie „Metryka. Studia z zakresu prawa osobowego i rejestracji stanu cywilnego”. Laureaci otrzymają także dyplomy i nagrody rzeczowe.

Oceny prac dokona Komisja Konkursowa. Do konkursu mogą być zgłaszane prace w okresie od 1 lipca 2020 do 31 marca 2021 r. Rozstrzygnięcie konkursu i ogłoszenie wyników nastąpi nie później niż do dnia 30 kwietnia 2021 r.

Pracę należy nadesłać w postaci elektronicznej na adres poczty elektronicznej „Metryki” – mail: metryka@onet.pl.

Dodatkowe informacje uzyskacie Państwo pod nr tel. 577 080 907, 501 426 908, 663 421 088.

Szczegółowe zasady określające sposób udziału w konkursie, tematykę konkursu oraz jego organizację określa regulamin konkursu zamieszczony na stronie internetowej www.metryka.info w zakładce konkursy.

ARTYKUŁY

ANNA SYLWESTRZAK*

Odmowa uznania ojcostwa przez kierownika USC. Rejestr uznań

Odmowa przyjęcia oświadczeń koniecznych do uznania ojcostwa

Udział kierownika USC w akcie uznania ojcostwa, ze względu na szereg prawnych wymogów, od których spełnienia zależy prawidłowość tej czynności, wymaga przyjęcia przez niego aktywnej postawy, łączącej w sobie cechy informatora, kontrolera i rejestratora. Niejednokrotnie jedynie dzięki jego staranności i czujności możliwe jest uniknięcie negatywnych i w dużej części nieodwracalnych¹ konsekwencji wadliwego uznania ojcostwa.

Ogół czynności kierownika USC związanych z uznaniem ojcostwa można podzielić na dwie kategorie. Do pierwszej należą czynności związane bezpośrednio ze składaniem oświadczeń mężczyzny i matki dziecka w przedmiocie uznania ojcostwa; jako przykład może posłużyć odmowa przyjęcia takich oświadczeń. Druga kategoria czynności ma charakter rejestracyjny; czynności te są konsekwencją podjęcia czynności pierwszego rodzaju; zaliczamy tu m.in. wpis odpowiednich danych do rejestru uznań.

Odmowa przyjęcia oświadczeń w przedmiocie uznania ojcostwa następuje w formie pisma art. 64 ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego². Jej materialnoprawną podstawę stanowi art. 73 § 3 ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy³, zgodnie z którym kierownik USC odmawia przyjęcia oświadczeń koniecznych do uznania ojcostwa, jeżeli uznanie jest niedopuszczalne albo gdy powziął wątpliwość co do pochodzenia dziecka. Przepis ten nie wyjaśnia, kiedy uznanie jest niedopuszczalne, dlatego oceny tej przesłanki należy dokonywać przy uwzględnieniu

* Dr hab. Anna Sylwestrzak, prof. UG, Uniwersytet Gdański.

¹ Przykładowo, czynności prawne działywane w imieniu dziecka przez mężczyznę, wobec którego następnie ustalono bezskuteczność uznania, pozostaną w mocy.

² Tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r. poz. 463, ze zm. [dalej cyt.: p.a.s.c.].

³ Tekst jedn.: Dz. U. z 2019 r. poz. 2086, ze zm. [dalej cyt.: k.r.o.].

pozostałych przepisów k.r.o. o uznaniu ojcostwa. Rozpocznijmy zatem analizę tego zagadnienia od krótkiego przeglądu przyczyn niedopuszczalności uznania. Otóż, kierownik USC odmawia przyjęcia oświadczeń w przypadku, gdy osoba zamierzająca złożyć oświadczenie nie ma pełnej zdolności do czynności prawnych⁴, ponieważ uznanie ojcostwa przez taką osobę jest możliwe jedynie przed sądem opiekuńczym, o ile ukończyła lat 16. Uznanie jest niedopuszczalne także wtedy, gdy stan psychiczny osoby, zamierzającej złożyć oświadczenie, daje podstawę do całkowitego ubezwłasnowolnienia⁵, a także gdy osoba taka nie zgłosiła się osobiście, lecz stawia się jej pełnomocnik czy posłaniec. Niektóre przyczyny niedopuszczalności uznania ojcostwa dotyczą osoby dziecka, mianowicie: osiągnięcie przez dziecko pełnoletności⁶, a także śmierć dziecka, w wypadku gdy mężczyzna pragnący złożyć oświadczenie o uznaniu dowiedział się o tej śmierci dawniej niż rok od dnia, w którym stawia się przed kierownikiem USC w celu złożenia oświadczenia. Jednakże nawet pomimo zachowania tego terminu uznanie ojcostwa nieżyjącego dziecka nie jest możliwe, jeżeli w dniu uznania dziecko byłoby już pełnoletnie, gdyby żyło⁷. Podstawą odmowy uznania ojcostwa nie powinna być natomiast okoliczność, że dziecko urodziło się martwe – choć zagadnienie to w świetle brzmienia art. 76 k.r.o. może wydawać się dyskusyjne, to jednak uwzględniając gwarantowane konstytucyjnie prawo rodziców do ustalenia rodzicielstwa należy uznać, że oświadczenie o uznaniu ojcostwa może zostać złożone również w przypadku, gdy doszło do martwego urodzenia⁸.

Z kolei w przypadku, gdy uznanie następuje przed urodzeniem dziecka poczętego (uznanie *nasciturusa*), w chwili uznania dziecko musi być już poczęte⁹.

Zgodnie z zasadą niepodzielności stanu cywilnego¹⁰ uznanie jest niedopuszczalne również wtedy, gdy ojcostwo jest już ustalone, chyba że ustalenie to upadnie poprzez zaprzeczenie ojcostwa lub ustalenie bezskuteczności uznania¹¹. Można stąd wywieść wniosek, że mężczyzna, którego ojcostwo zostało

⁴ Wobec tego złożenie oświadczenia przed kierownikiem USC przez osobę, która nie ukończyła lat 18 byłoby możliwe tylko w jednym przypadku – gdy będąca matką dziecka małoletnia kobieta uzyskała pełnoletność w wyniku zawarcia małżeństwa – art. 10 § 2 k.c., a jednocześnie nie zachodzi domniemanie pochodzenia dziecka od jej męża.

⁵ Zob. art. 77 § 1 k.r.o.

⁶ Zob. art. 76 § 1 k.r.o.

⁷ Zob. art. 76 § 2 k.r.o.

⁸ Tak również J. Ignatowicz, M. Nazar, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2010, s. 272.

⁹ Zob. art. 75 k.r.o.

¹⁰ Zasada ta stanowi, że dziecko może pochodzić tylko od jednej kobiety jako matki i od jednego mężczyzny jako ojca.

¹¹ Zob. art. 72 § 1 k.r.o.

już wcześniej ustalone, nie może dokonać uznania ojcostwa w celu ponownego potwierdzenia ojcostwa, ewentualnie kierując się chęcią zmiany trybu ustalenia ojcostwa. W myśl art. 72 § 2 k.r.o. uznanie ojcostwa nie może również nastąpić, jeżeli sprawa o ustalenie ojcostwa jest w toku. W związku z tym, zgodnie z § 252 Regulaminu urzędowania sądów powszechnych¹², o wszczęciu postępowania w sprawie o ustalenie ojcostwa sąd niezwłocznie zawiadamia urząd stanu cywilnego właściwy dla sporządzenia aktu urodzenia dziecka. Zakaz uznania ojcostwa, o którym mowa, obejmuje okres pomiędzy wytoczeniem powództwa o ustalenie ojcostwa dziecka, a uprawomocnieniem się orzeczenia w tej sprawie. Nie uchyla tego zakazu zawieszenie postępowania. Uznanie ojcostwa staje się możliwe dopiero po uprawomocnieniu się wyroku oddalającego powództwo o ustalenie ojcostwa bądź po umorzeniu postępowania. Celem tego unormowania upatruje się w konieczności zminimalizowania ryzyka dokonania uznania w złej wierze¹³, które polegałoby na tym, że mężczyzna nie będący ojcem dziecka wyprzedza sądowe ustalenie ojcostwa, dokonując uznania dziecka, zanim uprawomocni się wyrok ustalający ojcostwo innego mężczyzny. Prawdopodobieństwo zaistnienia takiej sytuacji zwiększa się, gdy z powództwem o ustalenie ojcostwa wystąpił mężczyzna postrzegający się do ojcostwa, podczas gdy matka dziecka pozostaje w związku faktycznym bądź małżeńskim z innym mężczyzną i ani ona ani jej partner nie są zainteresowani ustaleniem ojcostwa zgodnym z prawdą biologiczną. Partner matki mógłby wówczas, w odpowiedzi na wytoczenie powództwa przez biologicznego ojca, uznać ojcostwo, blokując sądowe ustalenie ojcostwa zgodnie z prawdą. Przy tej okazji warto zauważyć, że bezwzględny zakaz dokonywania uznania w czasie trwania procesu o ustalenie ojcostwa pociąga za sobą także negatywny skutek – mianowicie uniemożliwia dokonanie uznania ojcostwa przed sądem przez mężczyznę będącego stroną procesu. Tymczasem w sytuacji, gdy uznanie następowaloby przy udziale stron procesu, byłoby ono zdarzeniem pożądanym, albowiem wynika najprawdopodobniej z przekonania się mężczyzny o ojcostwie, bądź ze zmiany zdania przez niechętną wcześniej uznaniu matkę dziecka, której opór miał źródło w konflikcie z mężczyzną będącym biologicznym ojcem dziecka). Wobec tego zaproponowano w doktrynie, by z uwagi na argumenty celowościowe dokonywać zawężającej wykładni art. 72

¹² Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2019 r. (Dz. U. z 2019 r. poz. 1141).

¹³ Cel ten wskazano w uzasadnieniu projektu nowelizacji k.r.o. Tak również E. Holewińska-Łapińska, *Projektowane zmiany k.r.o. w zakresie pochodzenia dziecka ze szczególnym uwzględnieniem ustalenia ojcostwa wskutek uznania*, [w:] *Z zagadnień prawa rodzinnego i rejestracji stanu cywilnego*, pod red. H. Ciocha i P. Kasprzyka, Lublin 2007, s. 74.

§ 2 k.r.o., w świetle której zakaz uznania dziecka w toku procesu o ustalenie ojcostwa dotyczy tylko mężczyzny niebędącego stroną procesu¹⁴.

Pomijając przypadek dzieci mających się narodzić w wyniku procedury medycznie wspomaganey prokreacji, uznanie ojcostwa jest wykluczone względem dziecka, którego matka nie jest znana w świetle prawa. Ustalenie macierzyństwa jest bowiem konieczną materialnoprawną przesłanką ustalenia ojcostwa, jako że biologiczne ojcostwo jest następstwem obcowania określonego mężczyzny z określoną kobietą. Poza tym, znów pomijając przypadek medycznie wspomaganey prokreacji, nie może uznać ojcostwa mężczyzna, od którego dziecko nie pochodzi¹⁵. Uznanie zostało bowiem skonstruowane w swej zasadniczej postaci jako instytucja prowadząca do potwierdzenia prawdy biologicznej, a nie jako sposób znalezienia dziecka nowego ojca¹⁶. Kierownik USC nie może przyjąć oświadczeń koniecznych do uznania ojcostwa także wtedy, gdy nabrał wątpliwości co do pochodzenia dziecka¹⁷.

Poza tym, zakaz ustalenia ojcostwa w drodze uznania formułuje art. 124¹ k.r.o., w przypadku, gdy rodzice dziecka wyrazili przed sądem opiekuńczym zgodę na jego przysposobienie bez wskazania osoby przysposabiającego (tzw. zgodę blankietową).

Kierownik USC odmówi także przyjęcia od matki dziecka oświadczenia o potwierdzeniu ojcostwa, gdy stawiała się ona po upływie 3 miesięcy od złożenia oświadczenia przez mężczyznę¹⁸. Upływ tego terminu skutkuje bowiem bezskutecznością oświadczenia mężczyzny, która jest stanem nieodwracalnym, co należy rozumieć w ten sposób, że dokonanie uznania wymaga złożenia przez mężczyznę nowego oświadczenia o uznaniu ojcostwa.

Przedstawiony przegląd podstaw odmowy przyjęcia przez kierownika USC oświadczeń koniecznych do uznania ojcostwa wskazuje na bardzo zróżnicowany charakter tych sytuacji, których ustalenie może niekiedy nasuwać trudności. Niektóre z tych podstaw, jak np. posiadanie przez zgłaszające się osoby pełnej zdolności do czynności prawnych, ustalone już ojcostwo względem danego dziecka, nieustalone macierzyństwo, osiągnięcie przez dziecko

¹⁴ T. Smyczyński, *Prawo filiacyjne i alimentacyjne po reformie z 2008 r.*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2010, nr 2, s. 310; W. Stojanowska, M. Kosek, *Nowelizacja prawa rodzinnego na podstawie ustaw z 6.11.2008 r. i 10.06.2010 r. Analiza. Wykładnia. Komentarz*, pod red. W. Stojanowskiej, Warszawa 2011, s. 144. W tym kierunku *de lege ferenda* J. Ignaczewski, *Pochodzenie dziecka i władza rodzicielska po nowelizacji*, Warszawa, 2009, s. 469.

¹⁵ Zob. art. 73 § 1 k.r.o.

¹⁶ T. Smyczyński, [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 12, red. T. Smyczyński, Warszawa 2003, s. 126.

¹⁷ Zob. art. 73 § 3 k.r.o. *in fine*.

¹⁸ Zob. art. 73 § 1 k.r.o.

pełnoletności, czy upływ trzymiesięcznego terminu od złożenia oświadczenia przez mężczyznę, można stwierdzić w sposób stosunkowo prosty i niewątpliwy. Dane te wynikają bowiem z rejestru stanu cywilnego, w tym częściowo z rejestru uznań, a ich bieżącej weryfikacji sprzyja nałożony w art. 4 p.a.s.c. na sądy i organy administracji publicznej obowiązek przekazywania urzędom stanu cywilnego odpisów prawomocnych orzeczeń oraz ostatecznych decyzji administracyjnych mających wpływ na treść lub ważność aktów stanu cywilnego¹⁹. W przypadku, gdy uznanie ma dotyczyć *nasciturusa*, dominuje w doktrynie przekonanie o konieczności wykazania ciąży zaświadczeniem lekarskim²⁰, co stanowiłoby obiektywny sposób weryfikacji przesłanki dopuszczalności uznania. Niektóre podstawy niedopuszczalności uznania ojcostwa nie znajdują jednak bezpośredniego potwierdzenia w obiektywnych i pewnych źródłach, co wiąże się z koniecznością dokonania przez kierownika USC samodzielnej oceny stanu faktycznego. Pojawia się wobec tego pytanie, jak daleko sięgają kompetencje kierownika USC w zakresie kontrolowania dopuszczalności uznania ojcostwa. Z art. 22 p.a.s.c. wynika, że rejestracja stanu cywilnego następuje na podstawie dowodów potwierdzających prawdziwość zgłoszonych danych, a w przypadku, gdy byłyby niewystarczające, przeprowadza się postępowanie wyjaśniające w celu ustalenia stanu faktycznego. Postępowanie wyjaśniające przeprowadza się przy zastosowaniu przepisów K.p.a.²¹.

W praktyce jednak kierownik USC może nie wiedzieć, że zachodzi negatywna przesłanka uznania w postaci istnienia podstaw do ubezwłasnowolnienia całkowitego albo może nie być pewien, czy zachodzą. Stwierdzenie istnienia podstaw do ubezwłasnowolnienia całkowitego wymagałoby przeprowadzenia badań przez osoby mające ku temu kwalifikacje, a uzyskanie przez kierownika USC odpowiednich dowodów, w braku współpracy osoby chcącej złożyć oświadczenie konieczne do uznania, może stanowić w praktyce poważny problem²². Wykładnia językowa art. 77 § 1 k.r.o. *in fine*, może prowa-

¹⁹ Warto wspomnieć także o wynikającym z § 223 Regulaminu urzędowania sądów powszechnych, obowiązku niezwłocznego przesłania protokołu uznania ojcostwa dokonanego przed sądem urzędowi stanu cywilnego właściwemu dla sporządzenia aktu urodzenia dziecka.

²⁰ Tak J. Gajda, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy*, Warszawa 2000, s. 325; M. Lech-Chelmińska, V. Przybyła, *K.r.o. Praktyczny komentarz z orzecnictwem*, Warszawa 2006, s. 215; T. Smoczyński, [w:] *System...*, s. 128.

²¹ W doktrynie podkreślono, że poza wymaganiami odpowiednich dokumentów, wskazanych w przepisach jako niezbędne do sporządzenia danego rodzaju aktu stanu cywilnego, kierownik USC ma obowiązek zbadać warunki składania tych oświadczeń, zob. A. Czajkowska, E. Pachniewska, *Prawo o aktach stanu cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2011, s. 49.

²² Na problem ten zwrócił uwagę J. Gajda w referacie „Nowelizacja prawa o a.s.c. w ustawie z dn. 6 listopada 2008 r.” wygłoszonym na konferencji naukowej „k.r.o. po nowelizacji”, która odbyła się

dzić do wniosku, że same tylko wątpliwości kierownika USC co do poczytalności osoby składającej oświadczenie, nie stanowią *de lege lata* podstawy do odmowy przyjęcia oświadczenia od takiej osoby. Wobec tego warto rozważyć zgłoszenie postulatów *de lege ferenda* dotyczącego zmiany treści art. 73 § 3 k.r.o., poprzez rozszerzenie przesłanek odmowy przyjęcia oświadczeń o uznaniu ojcostwa, o przesłankę powzięcia przez kierownika USC wątpliwości co do dopuszczalności uznania.

Analogiczny problem dowodowy mógłby powstać co do faktu pochodzenia dziecka od uznającego mężczyzny; jednakże sytuację kierownika USC w tym zakresie ułatwia przesłanka odmowy uznania, sformułowana w ustawie jako „powzięcie wątpliwości co do pochodzenia dziecka”. Wynika stąd, że kierownik USC nie jest powołany do przeprowadzania postępowania dowodowego, zmierzającego do wykazania ojcostwa mężczyzny pragnącego dokonać uznania, nie musi nawet żądać uprawdopodobnienia jego ojcostwa. Ocenę dopuszczalności uznania ojcostwa w tym zakresie przeprowadza on przy uwzględnieniu oświadczeń osób zgłaszających się do urzędu, jak również na podstawie okoliczności o charakterze ściśle obiektywnym, jak np. wyjątkowo mała lub duża różnica wieku pomiędzy mężczyzną a dzieckiem, co daje się stwierdzić na podstawie aktów urodzenia tych osób. Jeżeli na tej podstawie kierownik USC powźmie wątpliwości co do pochodzenia dziecka, nie ma on obowiązku i nawet prawa żądania w tym zakresie dowodów, gdyż jego właściwość ulega wyłączeniu i obowiązany jest on wtedy do odmowy przyjęcia oświadczeń. Należy wobec tego podkreślić istotne znaczenie etapu poprzedzającego złożenie oświadczeń przez mężczyznę i matkę dziecka, w którym kierownik USC udziela im pouczeń co do regulacji prawnych. Wyjaśnienia te powinny być zatem kierowane do pouczanych osób w sposób odnoszący przekazywane informacje bezpośrednio do ich sytuacji, co dawałoby szansę zweryfikowania okoliczności, które skłoniły te osoby do złożenia oświadczeń, poprzez obserwowanie ich reakcji oraz uważne wysłuchiwanie ich wypowiedzi i zadawanych pytań. Przykładowo, do prawidłowości uznania jako aktu potwierdzającego prawdę biologiczną, mogłoby przyczynić się wyjaśnienie przez kierownika USC różnicy pomiędzy uznaniem ojcostwa a przysposobieniem dziecka. Trzeba jednak zauważyć, że przypadkiem „podwyższonego ryzyka”, gdzie matka wraz z mężczyzną pragnącym uznać ojcostwo, mogłoby być szczególnie zainteresowani ustaleniem ojcostwa niezgodnie z prawdą, jest sytuacja, gdy oświadczenie o uznaniu chciałby złożyć konkubent matki, dlatego że w odróżnieniu od męża, konkubent nie ma możliwości przysposobienia dziecka konkubiny z jednoczesnym zachowaniem jej władzy rodzicielskiej

wobec dziecka²³. Jeżeli konkubenci chcieliby uchodzić wspólnie za rodziców dziecka konkubiny, a nie mogą skorzystać z instytucji przysposobienia, może pojawić się pokusa skorzystania z instytucji uznania. Zmowa osób zainteresowanych, ze względu na trudność w jej wykryciu, może z łatwością prowadzić do dokonania wadliwego ustalenia pochodzenia dziecka. To samo dotyczy zresztą innych okoliczności, od których zależy dopuszczalność uznania, a które są weryfikowane głównie na podstawie informacji podawanych przez osobę zgłaszającą się do USC w celu dokonania uznania. Do takich okoliczności należy np. ustalenie dnia dowiedzenia się przez mężczyznę o śmierci dziecka.

Nie sposób nie zauważyć, że weryfikacja dopuszczalności uznania wymaga od kierownika USC sporego zaangażowania osobistego, gdyż od jego postawy, długości poświęconego jednej sprawie czasu oraz wprowadzonej atmosfery może zależeć, czy uznanie ojcostwa zostanie dokonane niewadliwie.

Odmowa przyjęcia oświadczeń koniecznych do uznania ojcostwa wiąże się z koniecznością jej zarejestrowania w rejestrze uznań przez kierownika USC, który dokonał odmowy²⁴. Odtąd oświadczenia te mogą zostać złożone wyłącznie przed sądem opiekuńczym właściwym ze względu na siedzibę USC, którego kierownik odmówił przyjęcia oświadczeń²⁵. Obowiązkiem kierownika USC jest wówczas poinformowanie na piśmie mężczyzny oraz matki dziecka o przyczynach odmowy i możliwości uznania ojcostwa przed sądem opiekuńczym; powiadomienie następuje nie później niż w ciągu siedmiu dni od odmowy²⁶.

Rejestr uznań

Z dniem wejście w życie ustawy p.a.s.c., tzn. od 1 marca 2015 r.²⁷ nastąpiło wyodrębnienie w ramach rejestru stanu cywilnego rejestru uznań, który stanowi integralną część rejestru stanu cywilnego. Rejestr ten należy do kategorii rejestrów podmiotowych²⁸, a zarazem – czysto ewidencyjnych, ponieważ wpisy do niego mają charakter wyłącznie informacyjny, a nie konstytutywny. Celem rejestru uznań jest stworzenie kierownikowi USC narzędzia ułatwiającego prawidłowe dokonywanie czynności w związku z ustaleniem pochodzenia

²³ Orz. SN z 25 października 1983 r., sygn. akt, III CRN 234/83 (OSN 1984, nr 8, poz. 135).

²⁴ Zob. art. 64 ust. 2 p.a.s.c..

²⁵ Zob. art. 581 § 2 k.p.c.

²⁶ Zob. art. 64 ust. 1 p.a.s.c.

²⁷ Ustawa weszła w życie 1 marca 2015 r.

²⁸ W odróżnieniu od rejestrów przedmiotowych, jak np. księga wieczysta czy ewidencja gruntów i budynków.

dziecka w trybie uznania ojcostwa. Rejestr nie ma więc charakteru publicznego i dlatego dane w nim zawarte nie mogą być przedmiotem zaświadczeń o zamieszczonych lub niezamieszczonych w rejestrze stanu cywilnego danych dotyczących określonej osoby²⁹.

Zakres danych podlegających ujawnieniu w rejestrze uznań wynika z art. 19 ust. 2 p.a.s.c. oraz z rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dn. 9 lutego 2015 r. – w sprawie sposobu prowadzenia rejestru stanu cywilnego oraz akt zbiorowych rejestracji stanu cywilnego³⁰. Można je pogrupować według następujących kategorii, które pozostają ze sobą w ścisłym związku: 1) dane dotyczące dziecka, 2) dane dotyczące matki, 3) dane dotyczące mężczyzny, który złożył lub zamierza złożyć oświadczenie konieczne do uznania ojcostwa oraz 4) dane dotyczące kierownika USC oraz jego czynności.

Informacje o dziecku, które już zostało urodzone, obejmują: datę i miejsce urodzenia oraz płeć, a jeżeli uznanie ojcostwa następuje po sporządzeniu aktu urodzenia, zamieszcza się informację o nazwisku i imieniu (imionach) dziecka oraz jego numer PESEL, jeżeli został nadany. Dodatkowo, rejestr wskazuje oznaczenie aktu urodzenia dziecka oraz urzędu stanu cywilnego, w którym został on sporządzony. Jeżeli dziecko nie żyje, rejestr zawiera datę jego śmierci oraz oznaczenie aktu zgonu wraz ze wskazaniem USC, w którym został on sporządzony.

W przypadku, gdy uznanie następuje przed urodzeniem dziecka, należy wyróżnić dwie różne sytuacje, które znajdują odzwierciedlenie w odmiennych treściach wpisu w rejestrze uznań. Pierwsza ma miejsce, gdy uznanie dotyczy *nasciturusa*, rozumianego jako dziecko poczęte lecz jeszcze nie urodzone, przy czym mamy do czynienia jednocześnie ze stanem ciąży matki tego dziecka. Wówczas rejestr zawiera informację o tym, że oświadczenie konieczne do uznania ojcostwa zostało przyjęte przed urodzeniem dziecka³¹. Drugim przypadkiem jest sytuacja, gdy uznanie następuje przed przeniesieniem do organizmu kobiety komórek rozrodczych bądź zarodka³², o czym informuje treść wpisu³³. Nie zachodzi wówczas jeszcze stan ciąży, a dziecko mogło już być w tym momencie poczęte, jeśli zarodek jest przechowywany poza organizmem matki, albo jeszcze poczęte nie jest.

²⁹ Zob. art. 50 pkt 4 p.a.s.c.

³⁰ Tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 1904.

³¹ Zob. art. 19 ust. 2 pkt 4 p.a.s.c.

³² W myśl art. 19 ust. 2a p.a.s.c. informacja ta zostaje usunięta z rejestru, jeżeli dziecko nie urodziło się w ciągu dwóch lat przyjęcia oświadczenia mężczyzny.

³³ Zob. art. 19 ust. 2 pkt 4a p.a.s.c.

Informacje o matce składają się z danych w zakresie nazwiska, imienia, nazwiska rodzowego, daty i miejsca urodzenia, numeru PESEL (jeżeli został nadany) oraz daty złożenia przez nią oświadczenia, że mężczyzna, który złożył oświadczenie, jest ojcem dziecka. Z kolei informacje o mężczyźnie, składającym oświadczenie o uznaniu ojcostwa, różnią się od analogicznych informacji dotyczących matki, tym, że w przypadku, gdy dziecko nie żyje, odnotowuje się datę powzięcia przez mężczyznę wiadomości o śmierci dziecka.

Dodatkowo rejestr informuje o tym, że matka nie potwierdziła jednocześnie z oświadczeniem mężczyzny, że jest on ojcem dziecka³⁴, a gdy potwierdzenie takie nie nastąpi w terminie 3 miesięcy od złożenia oświadczenia przez mężczyznę, w rejestrze wpisuje się informację oznaczającą brak ważności uznania ojcostwa dziecka³⁵.

Informacje o kierowniku USC i jego czynnościach obejmują nazwisko i imię kierownika USC albo konsula, a w przypadku odmowy przyjęcia oświadczeń koniecznych do uznania ojcostwa – datę tej odmowy.

Powyższe dane umożliwiają kierownikowi USC weryfikację, czy w odniesieniu do tego samego dziecka nie dokonano wcześniej aktu uznania, a w przypadku, gdy próba uznania spotkała się z odmową kierownika USC, informacja o tym pozwala zapobiec późniejszemu ponowieniu próby uznania przed kierownikiem USC³⁶. Istotną rolę odgrywa rejestr w przypadku, gdy skuteczność uznania uzależniona jest od zachowania określonych w k.r.o. terminów zawitych (3-miesięcznego terminu na złożenie oświadczenia matki, a w przypadku uznania dziecka poczętego w wyniku medycznie wspomagannej prokreacji – terminu 2 lat od złożenia oświadczenia przez mężczyznę), ponieważ ułatwia ustalenie, czy termin jeszcze nie upłynął. W przypadku uznania *nasciturusa* – informacja o dacie złożenia oświadczenia porównana następnie z datą urodzenia dziecka, może pozwolić na stwierdzenie, że w dniu uznania dziecko nie mogło być jeszcze poczęte, a zatem uznanie było niedopuszczalne.

Informacje zgromadzone w rejestrze uznań zmniejszają ryzyko wadliwości uznania ojcostwa, pozwalają bowiem na łatwą weryfikację jego dopuszczalności. Weryfikacja ta nie jest jednak pełna, ponieważ część przesłanek uznania ojcostwa podlega ustaleniu niemal wyłącznie w oparciu o oświadczenia i obserwację zachowania zgłaszających się osób. W tym właśnie zakresie

³⁴ A w przypadku medycznie wspomagannej prokreacji, gdy nie oświadczyła, że mężczyzna ten będzie ojcem dziecka – § 11 pkt 3 rozporządzenia MSW z dnia 9 lutego 2015 r.

³⁵ § 11 p. 1 i 2 rozporządzenia MSW z dnia 9 lutego 2015 r.

³⁶ I. Basior, *Komentarz do art. 19 p.a.s.c. – teza 5*, [w:] I. Basior, A. Czajkowska, D. Sorbian, *Prawo o aktach stanu cywilnego z komentarzem. Przepisy wykonawcze i zwiqzkowe oraz wzory dokumentów* (LEX 2015).

objawia się szczególna rola kierownika USC, jako informatora o skutkach prawnych dokonywanego aktu, weryfikatora dopuszczalności składanych oświadczeń, a w końcu – ich rejestratora³⁷.

Słowa kluczowe: uznanie ojcostwa, rejestr uznań, kierownik USC, rejestracja stanu cywilnego.

Refusal to recognize paternity by the Registrar. Register of recognitions

Summary

The participation of the Registrar in an act of paternity recognition, due to a number of legal requirements which the correctness of this activity depends on, requires from him to adopt an active attitude combining qualities of an informer, controller and registrar.

All the activities performed by the Registrar related to paternity recognition include: 1) those directly related to submitting statements by the man and the child's mother regarding paternity acknowledgement, 2) entering relevant data in the recognition register. The information in the recognition register reduces the risk of wrong recognition of paternity, because it allows an easy verification of its admissibility. This verification, however, is not complete since some of the premises of paternity recognition are determined almost exclusively on the grounds of the declarations and observation of the applicants' behaviour.

Key words: paternity recognition, register of recognitions, the Registrar, civil status registration.

³⁷ Zob. J. Ignaczewski, *Pochodzenie dziecka i władza rodzicielska po nowelizacji*, Warszawa 2009, s. 86.

PAWEŁ KARTASIŃSKI*

Problem złożenia przed kierownikiem USC
oświadczenia o uznaniu ojcostwa przez mężczyznę
ubezwłasnowolnionego częściowo

Pozwem z dnia 2 marca 1998 r. przed Sąd Rejonowy w S. wystąpił przedstawiciel ustawowy małoletniego O.S.- matka, M.S., żądając zasądzenia alimentów od pozwanego J. W. Do pozwu dołączono odpis zupełny aktu urodzenia małoletniego O.S. wystawiony przez Urząd Stanu Cywilnego w S. w styczniu 1998 r. z adnotacją, że O.S. – urodzony dnia 7 stycznia 1998 r. w S. z matki M.S., został w dniu 23 stycznia 1998 r. uznany przez J.W. oświadczeniem złożonym w urzędzie w S.

Sąd – w sprawie alimentacyjnej – wyrokiem zaocznym z dnia 27 marca 1998 r., zasądził alimenty żądane pozwem (odpis pozwu i wezwanie na rozprawę doręczono osobiście pozwanemu J.W. w dniu 14 marca 1998r., co potwierdził on podpisem na zwrotnym potwierdzeniu odbioru; rozprawa w sprawie odbyła się dnia 27 marca 1998 r., pozwany J.W. nie stawiał się na niej, nie usprawiedliwiając uprzednio nieobecności, ani nie składając odpowiedzi na pozew). Odpis wyroku zaocznego doręczono w dniu 2 kwietnia 1998 r. pozwanemu J.W., co potwierdził on podpisem na zwrotnym potwierdzeniu odbioru.

W 2019 r. przed Sąd w S. wpłynęło pismo M.C., która wskazała, że od dnia 10 października 2015 r. jest żoną J.W., który w wyniku zawarcia małżeństwa przyjął nazwisko żony, C., a który jest osobą częściowo ubezwłasnowolnioną. M.C. wniosła w imieniu męża o uchylenie wyroku zaocznego.

W wyniku pisma M.C., ujawniono, że J.W. został, postanowieniem Sądu Wojewódzkiego w K. z dnia 25 kwietnia 1997 r. ubezwłasnowolniony częściowo (orzeczenie uprawomocniło się w dniu 17 maja 1997 r.). Następnie postanowieniem z dnia 23 września 1997 r., wydanym przez Sąd Rejonowy w B. ustanowiono dla częściowo ubezwłasnowolnionego kuratora do reprezentacji J.W.

* Mgr Paweł Kartasiński, starszy asystent sędziego, Sąd Rejonowy w Sosnowcu.

W pozwie alimentacyjnym matka O.S. nie wspomniała o żadnej z tych okoliczności.

Sąd zwrócił się do Kierownika USC w S. o nadesłanie protokołu uznania dziecka – O. S., ewentualnie wyjaśnienie, czy w akcie uznania dziecka brał udział i czy wyrażał zgodę na dokonanie uznania kurator dla częściowo ubezwłasnowolnionego. W odpowiedzi z dnia 22 października 2019 r. kierownik USC wyjaśnił, że wobec braku informacji o częściowym ubezwłasnowolnieniu J.W., kurator nie był obecny przy dokonywaniu czynności uznania dziecka (sąd otrzymał protokół przyjęcia oświadczenia o uznaniu dziecka).

Sąd postanowieniem z dnia 4 października 2019 r. uchylił wyrok zaoczny, w oparciu o treść art. 343¹ ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego¹ i zniósł postępowanie o alimenty w zakresie dotkniętym nieważnością. W efekcie nadal czynne jest postępowanie, wywołane pozwem z dnia 2 marca 1998 r. – sprawa zadekretowana jest pod nową sygnaturą.

* * *

Wymaga przypomnienia, że 23 stycznia 1998 r. funkcjonowała jeszcze w polskim prawie filiacyjnym instytucja uznania dziecka, zastąpiona dopiero w dniu 13 czerwca 2009 r. – mocą przepisów ustawy z dnia 6 listopada 2008 r. – o zmianie ustawy Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw² – instytucją uznania ojcostwa. Obowiązujące wówczas, w zakresie uznania dziecka przed kierownikiem USC, w interesującym z punktu widzenia opisanego przypadku aspekcie przepisy ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy³ stanowiły, że: – jeśli nie zachodziło domniemanie, iż ojcem dziecka jest mąż jego matki, albo gdy domniemanie takie zostało obalone, ustalenie ojcostwa mogło nastąpić albo poprzez uznanie dziecka, albo na mocy orzeczenia sądu (art. 72); – przedstawiciel ustawowy ojca nie mającego pełnej zdolności do czynności prawnych nie mógł w jego imieniu uznać dziecka (art. 73); – do uznania dziecka przez ojca mającego ograniczoną zdolność do czynności prawnych potrzebna była zgoda jego przedstawiciela ustawowego (art. 74); – do uznania potrzebna była zgoda matki dziecka poczętego, małoletniego (albo zgoda przedstawiciela ustawowego, gdy matka nie żyła, nie miała władzy rodzicielskiej lub porozumienie z nią napotykało trudne do przewyciężenia przeszkody) oraz pełnoletniego (chyba, że matka nie żyła lub porozumienie z nią napotykało trudne do przewyciężenia przeszkody), a przy dziecku pełnoletnim również jego zgoda (art. 77); – uznanie mogło nastąpić przed kierownikiem USC (art. 79).

¹ Dz. U. z 2019 r., poz. 1460, ze zm. [dalej cyt.: k.p.c.].

² Dz. U. z 2008 r. Nr 220, poz. 1431.

³ Dz. U. z 2019 r., poz. 2086 [dalej cyt.: k.r.o.].

Przepisy ustawy z dnia 29 września 1986 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego⁴ stanowiły, że: – oświadczenie o uznaniu dziecka można było złożyć w każdym urzędzie stanu cywilnego (art. 14 ust. 1); – przyjęcie oświadczenia o uznaniu dziecka przez ojca przed kierownikiem USC następowało z zachowaniem przepisów k.r.o., – przyjęcie oświadczenia o uznaniu dziecka wymaga sporządzenia protokołu (art. 43 ust. 1 i 2); – jeżeli uznanie dziecka następowało po sporządzeniu aktu urodzenia, do aktu takiego wpisywano wzmiankę dodatkową o uznaniu i zmianie nazwiska dziecka, stosownie do przepisów k.r.o. (art. 44 ust. 3). Stosunkowo lakoniczna ustawowa regulacja nie była rozwinięta przepisami rangi podstawowej. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 26 października 1998 r. – w sprawie szczegółowych zasad sporządzania aktów stanu cywilnego, sposobu prowadzenia ksiąg stanu cywilnego, ich kontroli, przechowywania i zabezpieczenia oraz wzorów aktów stanu cywilnego, ich odpisów, zaświadczeń i protokołów⁵, ani zmieniające je rozporządzenia z dnia 25 października 1999 r.⁶ i z dnia 7 grudnia 2007 r.⁷ nie dotyczyły treści protokołu uznania dziecka. Ówczesne regulacje w ogóle nie wskazywały na pisemną formę składania oświadczeń koniecznych do uznania dziecka i nie było obowiązku podpisywania – przez składających oświadczenia – protokołu uznania dziecka⁸.

Niejednomyślnie kwalifikowano uznanie dziecka⁹, albo przyjmując, że oświadczenie uznającego miało podwójną naturę, będąc oświadczeniem woli (skoro zawierało wolę wywołania skutku prawnego) i oświadczeniem wiedzy

⁴ Dz. U. z 2011 r. Nr 212, poz. 1264, ze zm.

⁵ Dz. U. z 1998 r. Nr 136, poz. 884.

⁶ Dz. U. z 1999 r. Nr 92, poz. 1058.

⁷ Dz. U. z 2007 r. Nr 235, poz. 1732.

⁸ B. Trębska, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz* (red.), J. Wierciński, Warszawa 2014, s. 645.

⁹ S. Grzybowski, *Prawo rodzinne. Zarys wykładu*, Warszawa 1980, s. 160–161; E. Holewińska-Łąpińska, *Uznanie dziecka według kodeksu rodzinnego i opiekuńczego*, Warszawa 1979, s. 25; J. Gwiazdomorski, *Uznanie ojcostwa dziecka*, Warszawa 1976, s. 102–104; T. Smyczyński, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2001, s. 256; J. Gudowski, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Orzecznictwo*, Kraków 1998, s. 309–310; M. Nazar, [w:] J. Ignatowicz, M. Nazar, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2005, s. 244–246; M. Andrzejewski, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2014, s. 130; K. Pietrzykowski, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz* (red.), K. Pietrzykowski, Warszawa 2003, s. 673–676 – dalej K. Pietrzykowski (I); orzeczenie SN z dnia 8 października 1956 r. (OSN 1857, nr 7–8, s. 276); orzeczenie SN z dnia 15 listopada 1976 r. (OSN 1977, poz. 189); orzeczenie SN z dnia 9 stycznia 1973 r. (OSN 1973, poz. 213); orzeczenie SN z dnia 27 listopada 1963 r. (OSN 1964, poz. 228); orzeczenie SN z 7 czerwca 1949 („Państwo i Prawo” 1951, nr 2, s. 336); orzeczenie SN z dnia 21 stycznia 1953 („Państwo i Prawo” 1953, nr 7, s. 120); wyrok SN z dnia 5 czerwca 1968 r. (OSNCP 1969, nr 3, poz. 55); wyrok SN z dnia 13 listopada 1979 r. (OSNPG 1981, nr 1, poz. 1).

(skoro stwierdzało fakt znany składającemu oświadczenie); albo przyjmując, że to jedynie czynność prawna, skoro – mimo postulatów, że uznanie ma być zgodne z rzeczywistym pochodzeniem dziecka od uznającego mężczyzny – małe były gwarancje tej zgodności (wszak kierownik USC przyjmując oświadczenie nie badał zgodności uznania z faktycznym pochodzeniem dziecka, choć miał obowiązek odmowy przyjęcia oświadczenia, jeśli tylko było oczywiste, że brakuje więzi biologicznej, bo na przykład wynika to z porównania wieku uznającego i uznawanego, albo też uznający wprost przyznaje, że ojcem biologicznym nie jest). Uznanie kwalifikowano, jako czynność prawną jednostronną – do czasu wyrażenia wymaganych zgód – niezupełną. Oświadczenie o uznaniu dziecka określano, jako akt o charakterze ściśle osobistym, co wykluczało możliwość złożenia go przez przedstawiciela ustawowego w imieniu mężczyzny, który nie miał pełnej zdolności do czynności prawnych, a w przypadku częściowo ubezwłasnowolnionego wymagano zgody przedstawiciela ustawowego dla skuteczności uznania. Samo uznanie dziecka ujmowano, jako czynność mającą skutek *ex tunc* i *erga omnes*.

Od dnia 13 czerwca 2009 r. przepisy k.r.o. dotyczące uznania ojcostwa przed kierownikiem USC – w interesującym z punktu widzenia opisanego przypadku aspekcie – przewidują możliwość uznania ojcostwa, jeśli nie zachodzi domniemanie, iż ojcem dziecka jest mąż jego matki, albo gdy domniemanie takie zostało obalone, wykluczone jednak jest uznanie ojcostwa, jeżeli toczy się sprawa o ustalenie ojcostwa. Uznanie następuje, gdy mężczyzna, od którego dziecko pochodzi, oświadczy przed kierownikiem USC, że jest ojcem dziecka, a matka dziecka potwierdzi jednocześnie albo w ciągu 3 miesięcy od dnia oświadczenia mężczyzny, że ojcem dziecka jest ten mężczyzna. Kierownik USC wyjaśnia osobom zamierzającym złożyć oświadczenia konieczne do uznania ojcostwa przepisy regulujące obowiązki i prawa wynikające z uznania, przepisy o nazwisku dziecka oraz różnicę pomiędzy uznaniem ojcostwa a przysposobieniem dziecka, a nadto odmawia przyjęcia oświadczeń koniecznych do uznania ojcostwa, jeżeli uznanie jest niedopuszczalne albo gdy powziął wątpliwość co do pochodzenia dziecka (art. 73). Oświadczenie konieczne do uznania ojcostwa może złożyć osoba, która ukończyła 16 lat i nie istnieją podstawy do jej całkowitego ubezwłasnowolnienia, przy czym jeśli osoba ta nie ma pełnej zdolności do czynności prawnych, to może złożyć oświadczenie konieczne do uznania ojcostwa tylko przed sądem opiekuńczym¹⁰.

Obowiązująca od dnia 1 marca 2015 r. ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego¹¹ wprowadziła szerokie, rozbudowane

¹⁰ Zob. art. 77 k.r.o.

¹¹ Tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r. poz. 463, ze zm. [dalej cyt.: p.a.s.c.].

regulacje dotyczące uznania ojcostwa (art. 18 dotyczący możliwości wyboru kierownika USC, przed którym złoży się oświadczenie konieczne do uznania ojcostwa; art. 19 ust. 2 i 2 a dotyczący rejestru uznań; art. 61 dotyczący zamieszczenia w akcie urodzenia dziecka danych ojca w razie uznania ojcostwa; art. 63 dotyczący protokołu uznania ojcostwa, art. 64 dotyczący kwestii odmowy przyjęcia oświadczeń koniecznych do uznania, art. 65 i 66 dotyczące skutków uznania ojcostwa w kontekście treści aktu urodzenia w zależności od czasu dokonania uznania względem sporządzenia aktu urodzenia).

Nadal brak jednolitego poglądu co do charakteru i kwalifikacji prawnej uznania ojcostwa, choć w uzasadnieniu projektu ustawy dnia z 6 listopada 2008 r. zauważono, że uznanie jest stwierdzeniem faktu i może być dokonane tylko osobiście przez osoby, które mają wiedzę na jego temat, a skuteczność oświadczenia nie powinna być uzależniona od zgody przedstawiciela ustawowego uznającego¹². Wskazuje się, że to czynność prawna jednostronna, o charakterze konstytutywnym, skuteczna względem wszystkich podmiotów (*erga omnes*) od chwili urodzenia dziecka¹³. Uważa się też uznanie za zdarzenie prawne wywołujące z mocą wsteczną (*ex tunc*) i względem wszystkich skutek prawny, w postaci powstania stosunku prawnorodzinnego pomiędzy dzieckiem i jego ojcem, zawierające dwa oświadczenia wiedzy (w tym jednostronne, deklaratywne, wyłącznie osobiste, przyznające i stwierdzające fakt obiektywny, który istnieje niezależnie od woli uznającego – mężczyzny świadomego swojego ojcostwa biologicznego, że jest ojcem i chce być ojcem dziecka również pod względem prawnym)¹⁴. Twierdzi się też, że uznanie ma charakter mieszany, obejmując oświadczenie woli oraz przyznanie faktu, mieszczącego się w sferze wiedzy¹⁵, albo że to jednostronny akt oświadczenia woli i wiedzy, dokonany wyłącznie przez mającego pełną albo ograniczoną zdolność

¹² Druk sejmowy nr 629 Sejmu RP VI kadencji, *Uzasadnienie projektu ustawy*, s. 4–5, [http://orka.sejm.gov.pl/Druki6ka.nsf/0/1E8CDBD5F38B2E25C125746700371126/\\$file/629.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/Druki6ka.nsf/0/1E8CDBD5F38B2E25C125746700371126/$file/629.pdf) (dostęp z dnia: 20.05.2020 r.).

¹³ K. Pietrzykowski, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz* (red.), K. Pietrzykowski, Warszawa 2020, s. 663–664 – dalej: K. Pietrzykowski (II).

¹⁴ T. Sokołowski, *Prawo rodzinne. Zarys wykładu*, Poznań 2013, s. 140–141; M. Andrzejewski, *Prawo rodzinne...*, s. 131–132; A. Bieliński, [w:] A. Bieliński, M. Pannert, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2016, s. 181–190; B. Trębska, *Kodeks rodzinny...*, s. 642–648; A. Ogrodnik-Kalita, *Uznanie ojcostwa przez mężczyznę, który ukończył lat 16, a nie ma ukończonych lat 18*, „*Studia Prawnicze KUL*” 2013, nr 3, s. 75–89; T. Smyczyński, [w:] *System prawa prywatnego. Tom 12. Prawo rodzinne i opiekuńcze* (red.), T. Smyczyński, Warszawa 2011, s. 125–126.

¹⁵ K. Piasecki, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz* (red.), K. Piasecki, Warszawa 2009, s. 681; J. Strzebińczyk *Prawo rodzinne*, Warszawa 2013, s. 217, s. 224–225.

do czynności prawnych mężczyzną, który twierdzi, że jest ojcem dziecka, bez względu na rzeczywisty stosunek biologiczny¹⁶.

Gdy chodzi o dobrowolne ustalenie ojcowskiego pochodzenia dziecka w przypadku mężczyzny częściowo ubezwłasnowolnionego to uznanie dziecka przez takiego mężczyznę (jako ograniczonego w zdolności do czynności prawnych) kwalifikowano, jako jednostronną czynność prawną, do której ważności wymagano – wyrażonej najpóźniej jednocześnie z uznaniem i w tej samej formie, w jakiej składane było oświadczenie uznaniu – zgody przedstawiciela ustawowego. Kurator częściowo ubezwłasnowolnionego na wyrażenie swojej zgody nie musiał uzyskiwać zezwolenia sądu opiekuńczego¹⁷. Uznanie dziecka przez częściowo ubezwłasnowolnionego dokonane bez zgody kuratora było bezwzględnie nieważne¹⁸. Od dnia 13 czerwca 2009 r. pozycję częściowo ubezwłasnowolnionego w kontekście możliwości składania oświadczenia o uznaniu ojcostwa reguluje przepis art. 77 § 2 k.r.o. – częściowo ubezwłasnowolniony może złożyć oświadczenie konieczne do uznania ojcostwa tylko przed sądem opiekuńczym.

Wydaje się jednak, że brak jest mechanizmu zabezpieczającego, czy gwarantującego, iż istotnie częściowo ubezwłasnowolniony rzeczywiście trafi do właściwego sądu, chcąc złożyć oświadczenie o uznaniu ojcostwa. Innymi słowy, brak też ustawowych gwarancji, że częściowo ubezwłasnowolniony nie złoży swojego oświadczenia na pewno przed kierownikiem USC. Analiza regulacji odbierania oświadczeń, czy w ogóle działania właściwych organów w kontekście przyjmowania oświadczenia od częściowo ubezwłasnowolnionego, uwidacznia brak zapisów eliminujących takie ryzyko. Przepis art. 77 § 2 k.r.o. stanowi tylko o wyłącznej możliwości złożenia oświadczenia przed sądem (sformułowanie „może złożyć [...] tylko przed”).

Kierownik USC – sam nie będąc adresatem składanych oświadczeń, a tylko podmiotem kontrolującym – aprobującym i stwierdzającym¹⁹ ich złożenie – dokonuje, w oparciu o treść art. 73 § 2 k.r.o. pewnych wyjaśnień osobom zamierzającym złożyć oświadczenia konieczne do uznania ojcostwa, a w oparciu o treść art. 73 § 3 k.r.o. może też odmówić przyjęcia tych oświadczeń. Wyjaśnienia mają uświadomić podmiotom składającym oświadczenia, skutki majątkowe i osobiste uznania ojcostwa. Odmowa przyjęcia oświadczeń powinna nastąpić, gdy kierownik USC uświadamia sobie, że uznanie ojcostwa jest

¹⁶ K. Gromek, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2018, s. 750.

¹⁷ K. Pietrzykowski (I), s. 688; J. Ignatowicz, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, praca zbiorowa pod (red.), B. Dobrzańskiego i J. Ignatowicza, Warszawa 1975, s. 535.

¹⁸ Wyrok SN z dnia 9 stycznia 1973, sygn. akt II CR 628 / 72 (OSN 1973, nr 12, poz. 213).

¹⁹ K. Pietrzykowski (II), s. 676.

niedopuszczalne, bądź że wątpliwe jest pochodzenie dziecka od mężczyzny składającego oświadczenie o uznaniu ojcostwa.

Niedopuszczalność uznania ma miejsce, gdy: – ojcostwo wobec dziecka już ustalono; – toczy się postępowanie o ustalenie ojcostwa; – dziecko nie pochodzi od mężczyzny, chcącego uznać ojcostwo; – nie ustalono macierzyństwa wobec dziecka; – osoba chcąca złożyć oświadczenie nie ukończyła 16 lat lub jej stan psychiczny wskazuje na istnienie podstaw do całkowitego ubezwłasnowolnienia; – dziecko osiągnęło pełnoletność; – dziecko zmarło przed uzyskaniem pełnoletności i upłynęło 6 miesięcy od powzięcia wiedzy o tym przez mężczyznę chcącego uznać ojcostwo; – rodzice przysposobionego wyrazili zgodę na przysposobienie dziecka w przyszłości bez wskazania osoby przysposabiającego²⁰. Niedopuszczalne jest też uznanie: – przez męża matki, po zaprzeczeniu przez sąd jego ojcostwa; – przez mężczyznę, którego uprzednie powództwo o ustalenie ojcostwa zostało oddalone, bądź przeciwko któremu powództwo o ustalenie ojcostwa zostało oddalone; – przez krewnego matki dziecka w linii prostej lub w linii bocznej do drugiego stopnia; – dokonane pod warunkiem lub z zastrzeżeniem terminu; – dokonane w imieniu ojca przez inną osobę (pełnomocnika, przedstawiciela ustawowego)²¹. Przyjmuje się, że jeśli nie ma przesłanek do zakwestionowania twierdzeń o pochodzeniu dziecka, kierownik USC nie weryfikuje tych twierdzeń, bo skuteczność uznania nie zależy od przedstawienia dowodu ojcostwa bądź chociażby uprawdopodobnienia tego faktu²².

Brak poglądów, aby złożenie oświadczenia o uznaniu ojcostwa przez częściowo ubezwłasnowolnionego przed kierownikiem USC było niedopuszczalne w rozumieniu art. 73 § 3 k.r.o., implikując – zgodnie z art. 64 ust. 1 p.a.s.c. – pisemne powiadomienie matki dziecka i mężczyzny, który twierdzi, że jest ojcem dziecka, w terminie 7 dni od dnia odmowy, o przyczynach odmowy i możliwości uznania ojcostwa przed sądem opiekuńczym. Osobna rzecz, że zgodnie z art. 64 ust. 2 p.a.s.c. kierownik USC ma w rejestrze uznań zarejestrować odmowę przyjęcia oświadczeń koniecznych do uznania ojcostwa, podczas gdy zgodnie z art. 19 ust. 2 pkt 9 p.a.s.c. w rejestrze uznań zamieszcza się jedynie datę odmowy przyjęcia oświadczeń koniecznych do uznania ojcostwa. Żaden z tych, ani innych przepisów p.a.s.c. bądź k.r.o. nie wskazują, że powinno się w rejestrze uznań zamieścić również przyczynę odmowy przyjęcia oświadczeń koniecznych do uznania ojcostwa.

²⁰ B. Trębska, *Kodeks rodzinny...*, s. 647.

²¹ K. Pietrzykowski (II), s. 669–670, 678.

²² B. Trębska, *Kodeks rodzinny...*, s. 648; K. Piasecki, *Kodeks rodzinny...*, s. 686; K. Pietrzykowski (II), s. 668.

Obowiązujące od dnia 1 marca 2015 r. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 29 stycznia 2015 r. w sprawie wzorów dokumentów wydawanych z zakresu rejestracji stanu cywilnego²³, w § 1 pkt 18 określa wzór protokołu uznania ojcostwa (załącznik 18). Sam załącznik 18 zmieniono przez § 1 pkt 1 Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z 23 października 2015 r.²⁴ W formularzu USC / P / 6, a zwłaszcza jego części I Oświadczenie mężczyzny, pkt 3 Oświadczenie mężczyzny, są rubryki dotyczące oświadczeń mężczyzny, że: – został pouczony o różnicy między uznaniem ojcostwa a przysposobieniem, o przepisach dotyczących praw i obowiązków wynikających z uznania ojcostwa, o przepisach dotyczących nazwiska dziecka, – że nie jest mu wiadomo, aby doszło wcześniej do uznania ojcostwa lub odmowy uznania ojcostwa oraz aby toczyła się w sądzie sprawa o ustalenie ojcostwa dziecka, którego dotyczy uznanie; – że jest ojcem dziecka (z rozróżnieniem, czy chodzi o dziecko poczęte, a nieurodzone; urodzone, dla którego nie sporządzono aktu urodzenia; urodzone, dla którego sporządzono aktu urodzenia; zmarłe); – kto jest matką dziecka oraz co do nazwiska, jakie będzie nosiło dziecko. Jest też oświadczenie dotyczące wskazania, że organ przyjmujący oświadczenie nie ma wątpliwości co do pochodzenia dziecka oraz dopuszczalności uznania ojcostwa.

Brak jednak wprost wyartykułowanego oświadczenia, że mężczyzna składający oświadczenie o uznaniu nie jest osobą częściowo ubezwłasnowolnioną.

Wydaje się, że aby wyeliminować niebezpieczeństwo powstania sytuacji, która ujawniła się chociażby przy okazji przedstawionego na wstępie kazusu, zasadne byłoby wprowadzenie – w art. 73 § 2 zdanie drugie k.r.o. – zapisu, że kierownik USC przed przyjęciem oświadczeń koniecznych do uznania ojcostwa ustala, czy mężczyzna twierdzący, że jest ojcem, nie jest osobą częściowo ubezwłasnowolnioną, a w ślad za tym w art. 63 ust. 2 pkt 8 p.a.s.c. dodanie zapisu o informacji, że mężczyzna zamierzający złożyć oświadczenie konieczne do uznania ojcostwa nie jest częściowo ubezwłasnowolniony. W konsekwencji w formularzu USC / P / 6, a zwłaszcza w części I pkt 3 mogłaby pojawić się dodatkowa pozycja, obejmująca oświadczenie, że mężczyzna nie jest częściowo ubezwłasnowolniony²⁵.

Z pewnością praktyka kierowników USC byłaby prostsza, a ryzyko zaistnienia sytuacji, że z jakichś względów jednak częściowo ubezwłasnowolniony złożyłby swoje oświadczenie o uznaniu ojcostwa przed kierownikiem USC byłoby wyeliminowane, gdyby istniał urzędowy, oficjalny zbiór – rejestr osób

²³ Dz. U. z 2015 r. poz. 194, ze zm.

²⁴ Dz. U. z 2015 r. poz. 1751.

²⁵ Zresztą analogiczne rozwiązania należałoby przyjąć względem matki dziecka, która potwierdza ojcostwo uznającego mężczyzny.

częściowo ubezwłasnowolnionych. Problem leży bowiem w tym, że kierownik USC może zwyczajnie nie być poinformowany, bądź nawet na zadane w tym zakresie pytanie – może nie uzyskać informacji, że ma do czynienia z mężczyzną częściowo ubezwłasnowolnionym. Pomysł o rejestrze sygnalizowano w 2010 r., choć nie zaowocowało to rozwiązaniami normatywnymi²⁶.

Oświadczenie mężczyzny częściowo ubezwłasnowolnionego o uznaniu ojcostwa, złożone przed kierownikiem USC należy traktować, jako nieistniejące i dochodzić, na drodze procesu cywilnego, powództwa o ustalenie nieistnienia uznania ojcostwa, w oparciu o treść art. 189 k.p.c.²⁷

Możliwość dochodzenia ustalenia bezskuteczności uznania należy wykluczyć – z treści art. 78 § 1 k.r.o., art. 79 k.r.o. oraz 81 § 1 k.r.o. wynika, iż jedyną przesłanką materialnoprawną ustalenia bezskuteczności jest to, że dziecko nie pochodzi od mężczyzny, który uznał względem niego swoje ojcostwo. Wobec dyspozycji powołanych przepisów nieistotne byłoby twierdzenie, że mężczyzna częściowo ubezwłasnowolniony złożył swoje oświadczenie o uznaniu ojcostwa przed kierownikiem USC, a nie przed sądem opiekuńczym.

Przyjęcie możliwości dochodzenia stwierdzenia bezwzględnej nieważności uznania ojcostwa z uwagi na treść art. 58 § 1 *in principio* k.c.²⁸ prowadziłyby do wniosku, że w przypadku uznania ojcostwa mamy do czynienia z czynnością prawną, a nie jak podnosi się w literaturze przedmiotu, z oświadczeniem wiedzy i przyznaniem faktu.

Słowa kluczowe: uznanie ojcostwa, rejestracja stanu cywilnego, kierownik USC, kodeks karny.

A problem of submitting a declaration of paternity acknowledgement to the Registrar by a partially incapacitated man

Summary

A declaration of paternity acknowledgement of a man who is partially incapacitated, submitted to the Registrar, should be treated as non-existent and it is necessary to make a claim through a civil trial to establish the non-existence of paternity acknowledgement. Certainly, the practice of Registrars would be simpler and the risk of a situation when, for some reasons, the partially incapacitated person made his declaration of paternity acknowledgement before the Registrar, would be eliminated, if there was an official collection, a register of partially incapacitated persons.

Key words: paternity acknowledgement, partial incapacitation, Registrar, registration of civil status.

²⁶ <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/ubezwlasnowolnieni-moga-traffic-do-rejestru,31531.html>.

²⁷ A. Bieliński, *Prawo...*, s. 191.

²⁸ Zob. ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz. U. z 2019 r. poz. 1145, ze zm.). Czynność prawna sprzeczna z ustawą albo mająca na celu obejście ustawy jest nieważna.

JAKUB PAWLICZAK*

Dane przesłaniające – nieustalenie ojcostwa

Wprowadzenie

Do aktu urodzenia dziecka wpisuje się dane jego rodziców. Ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego¹ zalicza do nich: imiona, nazwiska, nazwiska rodowe oraz daty i miejsca urodzenia rodziców². Stanowią one część szeroko rozumianego stanu cywilnego dziecka³, który podlega ochronie prawnej. Umieszczenie tych danych w rejestrze stanu cywilnego powinno służyć poszanowaniu prawa dziecka do poznania swojej tożsamości⁴. Dane rodziców są ujawniane innym osobom lub instytucjom w przypadku przedkładania odpisów skróconych lub zupełnych aktów urodzenia. Imiona rodziców są także uwidaczniane w dokumentach urzędowych dotyczących jednostki, w tym w dowodzie osobistym⁵.

Danymi matki są dane kobiety, która dziecko urodziła⁶. Kierownik USC ustala te dane na podstawie karty urodzenia oraz protokołu zgłoszenia urodzenia dziecka⁷. Bardziej problematyczne jest rejestrowanie danych ojca dziecka. Jeżeli zastosowanie znajduje domniemanie pochodzenia dziecka od męża matki, kierownik USC jako dane ojca wpisuje do aktu urodzenia dane mężczyzny, na którego domniemanie to wskazuje. W tym celu wykorzystywane

* Dr Jakub Pawliczak, Uniwersytet Warszawski.

¹ Tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r. poz. 463, ze zm. [dalej cyt.: p.a.s.c.].

² Art. 60 pkt 4 p.a.s.c.

³ Zob. art. 2 ust. 1 p.a.s.c.

⁴ Zob. art. 8 konwencji o prawach dziecka z dnia 20 listopada 1989 r. (Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526, ze zm.) [dalej cyt.: konwencja o prawa dziecka].

⁵ Przepis art. 12 pkt 1 lit. d) ustawy z dnia 6 sierpnia 2010 r. – o dowodach osobistych (tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r. poz. 332, ze zm.).

⁶ Zob. art. 61⁹ k.r.o. ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, (tekst jedn.: Dz. U. z 2019 r. poz. 2086, ze zm.) [dalej cyt.: k.r.o.].

⁷ Zob. art. 54–59 p.a.s.c.

są dane uwidocznione w akcie małżeństwa. Jeżeli domniemanie pochodzenia dziecka od męża matki nie znajduje zastosowania, dane ojca zamieszcza się w akcie urodzenia w razie uznania ojcostwa albo sądowego ustalenia ojcostwa⁸. W przypadku uznania ojcostwa przed urodzeniem się dziecka poczętego, przed sporządzeniem aktu urodzenia dziecka lub przy sporządzeniu tego aktu, znane są dane ojca i zostają one zarejestrowane⁹. W innych wypadkach w chwili sporządzania aktu urodzenia dziecka ojcostwo nie jest ustalone. Powstaje wówczas pytanie, jak rejestrować urodzenie dziecka, które nie ma ojca w świetle prawa.

Prawo o aktach stanu cywilnego przewiduje oryginalne rozwiązanie tego problemu. Przepis art. 61 ust. 2 p.a.s.c. stanowi, że jeżeli nie nastąpiło uznanie ojcostwa albo sądowe ustalenie ojcostwa, w akcie urodzenia zamieszcza się jako imię ojca imię wskazane przez osobę zgłaszającą urodzenie, a w razie braku takiego wskazania w akcie urodzenia zamieszcza się jako imię ojca imię wybrane przez kierownika USC. Jako nazwisko ojca i jego nazwisko rodowe zamieszcza się nazwisko matki z chwili urodzenia dziecka, z adnotacją o wpisananiu nazwiska matki i wybranego imienia jako danych ojca. Wpisywanie tych danych przewiduje również art. 67 ust. 5 p.a.s.c. w razie sporządzania nowego aktu urodzenia dziecka po zaprzeczeniu ojcostwa męża matki. W nauce prawa tak wpisane dane „ojca” określa się najczęściej mianem danych „przesłaniających”, ale także jako dane „kryjące”¹⁰ („kryte”¹¹), „fikcyjne”¹², „osłaniające”¹³, czy też „sztuczne”¹⁴. Rozwiązanie to już *prima facie* może budzić wątpliwości. Skoro ojcostwo nie zostało ustalone to punktem wyjścia powinno być niewpisywanie danych ojca. Przepis art. 61 ust. 2 p.a.s.c. powoduje także liczne problemy praktyczne w zetknięciu z nieklasycznymi stosunkami filiacyjnymi oraz w obrocie zagranicznym. Punktem wyjścia dla analizy charakteru prawnego tej regulacji powinno być ustalenie jej genezy oraz funkcji. Pod rozwagę należy również poddać zasadność jej zmiany.

⁸ Zob. art. 61 ust. 1 p.a.s.c.

⁹ Zob. art. 66 p.a.s.c.

¹⁰ Tak m.in. orzeczenie SN z dnia 27 lutego 1959 r., sygn. akt IV CR 28/59 (OSN 1960, nr 2, poz. 50; OSP 1959, poz. C 264).

¹¹ Tak m.in. wyrok WSA w Łodzi z dnia 13 września 2017 r., sygn. akt III SA/Łd 316/17 (wszystkie powołane orzeczenia sądów administracyjnych opublikowane zostały na stronie – <http://orzeczenia.nsa.gov.pl> – dostęp z dnia: 20.05.2020 r.).

¹² Tak m.in. J. Litwin, *Prawo o aktach stanu cywilnego. Komentarz*, Warszawa 1961, s. 353.

¹³ Tak m.in. K. Pietrzykowski, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020, art. 88, Nb 21.

¹⁴ Tak m.in. J. Litwin, *Prawo o aktach stanu cywilnego. Komentarz*, Warszawa 1961, s. 356.

Geneza oraz funkcja danych przesłaniających

Pierwszym powojennym aktem normującym problematykę świeckiej rejestracji zdarzeń dotyczących stanu cywilnego był dekret z dnia 25 września 1945 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego¹⁵. Nie znał on odpowiednika obecnego art. 61 ust. 2 p.a.s.c. Przepis art. 61 p.a.s.c. z 1945 r. przewidywał, że w akcie urodzenia wymienia się z możliwie największą dokładnością m.in. „nazwisko, imię, zawód, miejsce urodzenia, datę urodzenia lub wiek i miejsce zamieszkania każdego z rodziców (jeżeli są małżeństwem, należy to zaznaczyć z podaniem nazwiska rodzowego matki)”. Zarazem art. 62 p.a.s.c. z 1945 r. przesądzał, że „osoba ojca dziecka pozamałżeńskiego będzie wymieniona w akcie jedynie na skutek jego oświadczenia”. Przepis ten rozumiany był w ten sposób, że wzmiankę dodatkową na marginesie aktu urodzenia o uznaniu dziecka pozamałżeńskiego przez ojca można było umieścić jedynie na podstawie aktu uznania dziecka¹⁶. Jeżeli ojcostwo nie zostało ustalone, nie wpisywano w akcie urodzenia dziecka danych dotyczących ojca¹⁷. W komentarzu do p.a.s.c. z 1945 r. instruowano urzędników stanu cywilnego, że jeżeli brak jest niektórych danych uwidacznianych w akcie stanu cywilnego, należy odpowiednią pozycję wypełnić kreską lub wpisać wyrazy „brak danych”¹⁸. Wydawane wówczas w praktyce w województwie warszawskim „wyciągi aktu urodzenia” dzieci pozamałżeńskich wskazywały, że dana osoba jest synem lub córką określonej kobiety z dopiskiem „niezamężnej”. W takich wyciągach w tym okresie nie było formalnie wydzielonych (odrębnych) rubryk wskazujących na dane „matki” i „ojca”.

Pierwotwór obecnego art. 61 ust. 2 p.a.s.c. wprowadzono do polskiego systemu prawnego na mocy ustawy zmieniającej z dnia 28 października 1950 r.¹⁹ Do art. 62 p.a.s.c. z 1945 r. dodano ust. 2 o treści: „W braku takiego uznania lub ustalenia ojcostwa urzędnik stanu cywilnego na wniosek dziecka lub jego przedstawiciela ustawowego albo z urzędu wpisze do aktu urodzenia dziecka jako imię ojca jedno z imion zwykle w kraju używanych, czyniąc

¹⁵ Dz. U. z 1945 r. Nr 48, poz. 272 ze zm. [dalej cyt.: p.a.s.c. z 1945 r.].

¹⁶ Tak J. Litwin, *Prawo o aktach stanu cywilnego z komentarzem*, Łódź 1949, s. 149.

¹⁷ Zob. A. Kordys, *Analiza zasadności nowelizacji ustawy – Prawo o aktach stanu cywilnego w nawiązaniu do artykułu 61 pkt 2 tejże ustawy*, „Metryka. Studia z zakresu prawa osobowego i rejestracji stanu cywilnego” 2018, nr 2, s. 101 i n.

¹⁸ J. Litwin, *Prawo o aktach stanu cywilnego z komentarzem*, Łódź 1949, s. 147.

¹⁹ Zob. ustawa z dnia 28 października 1950 r. – o zmianie niektórych przepisów prawa o aktach stanu cywilnego (Dz. U. Nr 51, poz. 468) [dalej cyt.: ustawa nowelizująca z 1950 r.].

o tym wzmiankę na marginesie aktu²⁰. Rolę danych przesłaniających pełniło wówczas jedynie wybrane imię ojca. W orzeczeniu SN z 27 września 1952 r., sygn. akt C 1254/12²¹ wyjaśniono, że rozwiązanie to przyjęto ze względu na konieczność ochrony dobra dzieci. Podkreślono, że ustawodawca przesądził zagadnienie interesu dziecka w tym sensie, że wpis danych przesłaniających „zawsze jest dla dziecka korzystny”.

Regulacja wprowadzona w 1950 r. została rozbudowana na mocy dekretu z dnia 8 czerwca 1955 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego²². Przepis art. 34 ust. 1 tego dekretu przewidywał, że jeżeli rodzice dziecka nie pozostają w związku małżeńskim, dane dotyczące osoby ojca będą wpisane tylko w razie uznania dziecka lub w razie ustalenia ojcostwa przez sąd. Zgodnie z art. 34 ust. 2 p.a.s.c. z 1955 r.: „w braku takiego uznania lub ustalenia ojcostwa kierownik USC wpisze do aktu urodzenia dziecka jako imię ojca – imię wskazane przez przedstawiciela ustawowego dziecka, a w braku takiego wskazania – jedno z imion zwykle w kraju używanych oraz jako nazwisko ojca – nazwisko matki i uczyni o tym w akcie adnotację w rubryce »Uwagi«”²³. Zasadnicza zmiana w stosunku do wcześniejszego stanu prawnego polegała na rozszerzeniu danych przesłaniających o nazwisko ojca.

W komentarzu do art. 34 p.a.s.c. z 1955 r. wyjaśniono, iż „motywy prawodawcze stwierdzały, że reforma pierwotna jest niewystarczająca, ponieważ nie powoduje całkowitego zatarcia śladów pochodzenia”²⁴. Jako uzasadnienie stosowania danych przesłaniających wskazywano ochronę dzieci pozamałżeńskich, choć obowiązująca wówczas Konstytucja PRL w art. 67 ust. 2 wyraźnie podkreślała, że „urodzenie poza małżeństwem nie uszczupla praw dziecka”. Zauważano, że „koncepcja fikcyjnego imienia ojca stanowi pewien

²⁰ Ponadto art. 2 ust. 1 ustawy nowelizującej z 1950 r. stanowił, że „Na żądanie osoby, w której akcie urodzenia, sporządzonym przed dniem wejście w życie niniejszej ustawy, osoba ojca nie jest wymieniona, lub na żądanie przedstawiciela ustawowego takiej osoby, urzędnik stanu cywilnego wpisze do jej aktu urodzenia jako imię ojca jedno z imion zwykle w kraju używanych, czyniąc o tym wzmiankę na marginesie aktu”.

²¹ OSNCK 1953, nr 4, poz. 109.

²² Dz. U. z 1955 r. Nr 25 poz. 151, ze zm. [dalej cyt.: p.a.s.c. z 1955 r.].

²³ Zob. także art. 80 p.a.s.c. z 1955 r. o treści: „Osoba, której akt urodzenia, sporządzony przed dniem wejścia w życie niniejszego dekretu, nie wymienia ojca, może żądać wpisania do aktu urodzenia jednego z imion powszechnie w kraju używanych jako imienia ojca oraz nazwiska matki jako nazwiska ojca. Żądanie to może zgłosić również przedstawiciel ustawy osoby, której akt dotyczy. Kierownik USC dokonuje odpowiedniego wpisu w formie wzmianki dodatkowej na marginesie aktu”.

²⁴ Zob. J. Litwin, *Prawo o aktach stanu cywilnego. Komentarz*, Warszawa 1961, s. 353.

wyłam w realizacji zasady prawdy obiektywnej²⁵. Zarazem oceniono to rozwiązanie jako uzasadnione, wskazując, że zawiera „społecznie użyteczną fikcję służącą humanizmowi socjalistycznemu”²⁶. W tamtych czasach w orzecznictwie wskazywano, że nie bez znaczenia z punktu widzenia dobra dziecka jest „jego pozycja w opinii środowiska, które nie zawsze jeszcze przewyciężyło dawne uprzedzenia, wyrosłe na gruncie długo utrzymywanej dyskryminacji prawnej dziecka pozamałżeńskiego”²⁷.

W orzeczeniu z 27 lutego 1959 r.²⁸ Sąd Najwyższy wyjaśnił, że „wpisanie w akcie urodzenia dziecka nieznanego ojca fikcyjnego imienia i nazwiska ojca ma na celu stworzenie w treści wypisów aktu pozorów, że ojcostwo jest ustalone”. Sąd Najwyższy ocenił takie rozwiązanie jako zasadne. W orzeczeniu z 8 października 1956 r.²⁹ Sąd Najwyższy wskazał, że jest to jedna z regulacji zmierzających „do zatarcia zewnętrznych oznak pozamałżeńskiego pochodzenia dziecka przez ujednoczenie nazwisk matki i dziecka”. Zarówno w orzecznictwie³⁰, jak i w nauce prawa³¹ podkreślano, że art. 34 ust. 2 p.a.s.c. z 1955 r. ma charakter bezwzględnie obowiązujący. Kierownik USC nie mógł odstąpić od wpisywania danych przesłaniających do aktu urodzenia dziecka.

Następnie analogiczne rozwiązanie przewidziano w ustawie z dnia 29 września 1986 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego³². Przepis art. 42 ust. 2 tej ustawy stanowił, że w braku zastosowania domniemania pochodzenia dziecka od męża matki, „jeżeli nie nastąpiło uznanie dziecka lub sądowe ustalenie ojcostwa, wpisuje się do aktu urodzenia dziecka jako imię ojca – imię wskazane przez przedstawiciela ustawowego dziecka, a w braku takiego wskazania – jedno z imion zwykle w kraju używanych oraz jako nazwisko ojca i jego nazwisko rodowe – nazwisko matki, z odpowiednią adnotacją w rubryce »Uwagi«”³³. Regulacja ta rozszerzyła dane przesłaniające o nazwisko rodowe ojca. W komentarzach do art. 42 ust. 2 p.a.s.c. z 1986 r. nie kwestionowano jego

²⁵ Tamże.

²⁶ Tamże.

²⁷ Orzeczenie SN z 22 lutego 1952 r., sygn. akt C 681/51 („Nowe Prawo” 1952, nr 4, s. 34), cytat za: K. Gonderek, A. Ustowska, *Prawo o aktach stanu cywilnego z komentarzem. Przepisy wykonawcze i związkowe*, Warszawa 1991, s. 190.

²⁸ Zob. sygn. akt IV CR 28/59 (OSN 1960, nr 2, poz. 50; OSP 1959, poz. C 264).

²⁹ Zob. sygn. akt IV CR 815/56 (OSNCK 1957, nr 4, poz. 108).

³⁰ Zob. orzeczenie SN z 27 września 1952 r., sygn. akt C 1254/12 (OSNCK 1953, nr 4, poz. 109).

³¹ Zob. J. Litwin, *Prawo o aktach stanu cywilnego. Komentarz*, Warszawa 1961, s. 353.

³² Dz. U. z 1986 r. Nr 36 poz. 180 ze zm. [dalej cyt.: p.a.s.c. z 1986 r.].

³³ Ponadto art. 86 ust. 1 p.a.s.c. z 1986 r. stanowił, że „Osoba, której akt urodzenia sporządzony przed dniem 30 sierpnia 1955 r. nie wymienia ojca, może wystąpić z wnioskiem o wpisanie do aktu jednego z imion powszechnie w kraju używanych – jako imiona ojca oraz nazwiska matki

zasadności. Omawiane rozwiązanie traktowano jako uzasadnione odstępstwo od zasady prawdy obiektywnej³⁴.

Regulacja danych przesłaniających powielona została w obowiązującym prawie o aktach stanu cywilnego z trzema zmianami. Po pierwsze, zapewne ze względów praktycznych przyjęto, że osobą uprawnioną do wskazania imienia przesłaniającego ojca będzie „osoba zgłaszająca urodzenie”, a zatem niekoniecznie przedstawiciel ustawy dziecka, jak miało to miejsce uprzednio. Po drugie, zrezygnowano z dookreślenia, że imię wybrane przez kierownika USC powinno być jednym z „imion zwykle w kraju używanych”. Po trzecie, jednoznacznie wskazano, że jako nazwisko i nazwisko rodowe ojca wpisuje się nazwisko matki „z chwili urodzenia dziecka”. Z uzasadnienia projektu ustawy wprowadzającej prawo o aktach stanu cywilnego z 2014 r. wynika, że zasadność odstąpienia od wpisywania danych przesłaniających nie była rozważana. W uzasadnieniu wskazano, że „mając na uwadze dobro i interes dziecka [...] doprecyzowano zasady obligatoryjnego wpisywania do aktu urodzenia tzw. danych przesłaniających [...]”³⁵.

Ponadto w obowiązującym prawie o aktach stanu cywilnego, z powołaniem się na konieczność „zabezpieczenia właściwych standardów ochrony danych osobowych”³⁶, rozszerzono zastosowanie danych przesłaniających. Wykorzystane zostały one w ramach regulacji pozwalającej sądowi opiekuńczemu postanowić o sporządzeniu nowego aktu urodzenia dziecka po zaprzeczeniu ojcostwa. Znajdujący wówczas zastosowanie art. 67 ust. 5 p.a.s.c. różni się od art. 61 ust. 2 p.a.s.c. tylko tym, że uprawniona do wskazania imienia przesłaniającego ojca jest wyłącznie matka dziecka. Poniższe rozważania na tle art. 61 ust. 2 p.a.s.c. odnosić należy również do regulacji przewidzianej w art. 67 ust. 5 p.a.s.c. Warto odnotować, że możliwości sporządzenia nowego aktu urodzenia nie przewidziano na wypadek ustalenia bezskuteczności uznania ojcostwa³⁷.

Charakter prawny danych przesłaniających

Rozwiązanie przewidziane w art. 61 ust. 2 i art. 67 ust. 5 p.a.s.c. nie polega na rejestrowaniu w akcie urodzenia dziecka „fikcyjnej postaci” ojca, jak to

– jako nazwiska ojca. Z wnioskiem tym może wystąpić również przedstawiciel ustawy osoby, której akt urodzenia dotyczy”.

³⁴ Tak K. Gondorek, A. Ustowska, *Prawo o aktach...*, s. 190.

³⁵ Zob. druk Sejmu VII kadencji nr 2620 z 18 lipca 2014 r., s. 31 uzasadnienia.

³⁶ Tamże, s. 33–34 uzasadnienia.

³⁷ Zob. art. 66 ust. 2 p.a.s.c.

niekiedy wskazuje się w literaturze niefachowej, lecz wpisywaniu tzw. danych przesłaniających dane ojca. Dane przesłaniające mają na celu utrzymanie w poufności tego, że doszło do urodzenia pozamałżeńskiego, a ojcostwo dziecka nie zostało uznane ani ustalone w postępowaniu sądowym. Taki wpis w akcie urodzenia nie oznacza, że dziecko ma ojca, ani tego, że ojcostwo ustalić nie można. Już w świetle p.a.s.c. z 1955 r. Sąd Najwyższy w orzeczeniu z 27 lutego 1959 r.³⁸ wyjaśnił, że „wpisanie w akcie urodzenia dziecka nieznanego ojca fikcyjnego imienia i nazwiska ojca ma na celu stworzenie w treści wypisów aktu pozorów, że ojcostwo jest ustalone, ale rzecz jasna nie tylko nie oznacza to, iż ojcostwo jest rzeczywiście ustalone, lecz świadczy właśnie o stanie wręcz przeciwnym”.

Wpis danych przesłaniających nie wywołuje żadnych skutków prawnych w sferze stanu cywilnego dziecka, w tym nie ogranicza możliwości ustalania ojcostwa. Jest to rozwiązanie o innym charakterze niż „fikcja prawna”, której najbardziej znanym przykładem w prawie rodzinnym jest regulacja ustanowiona w art. 57 § 2 k.r.o. Przepis ten przewiduje, że gdy na zgodne żądanie małżonków sąd rozwodowy nie orzekł o winie rozkładu pożycia, „następują skutki takie, jak gdyby żaden z małżonków nie ponosił winy”³⁹. Fikcja braku winy wywołuje istotne skutki prawne. Determinuje m.in. charakter i zakres obowiązku alimentacyjnego po rozwiązaniu małżeństwa⁴⁰. Tymczasem zastosowanie danych przesłaniających nie skutkuje powstaniem fikcji prawnej ojcostwa.

O wpisaniu danych przesłaniających kierownik USC zamieszcza adnotację w akcie urodzenia dziecka⁴¹. Adnotacja ta nie jest widoczna w odpisie skróconym aktu urodzenia, którym najczęściej posługiwała się będzie matka lub dziecko, a w którym wskazuje się jedynie nazwiska rodowe i imiona rodziców⁴². Jest to zgodne z celem wpisywania danych przesłaniających. Adnotacje ujawniane są w odpisie pełnym aktu urodzenia⁴³. Odpis ten wskazuje na zastosowanie danych przesłaniających również z tego powodu, że wówczas w rubryce „ojciec” puste są pozycje dotyczące daty i miejsca urodzenia ojca⁴⁴. Tym samym posłużenie się odpisem pełnym aktu urodzenia dziecka jest

³⁸ Zob. sygn. akt IV CR 28/59 (OSN 1960, nr 2, poz. 50; OSP 1959, poz. C 264).

³⁹ Zob. m.in. postanowienie SN z 6 maja 1999 r., sygn. akt II CKN 304/98 (Legalis nr 338845), a także J. Pawliczak, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz* (red.), K. Osajda, Warszawa 2017, art. 57, Nt 81, s. 712.

⁴⁰ Zob. art. 60 k.r.o.

⁴¹ Zob. art. 23 p.a.s.c.

⁴² Zob. art. 48 ust. 1 pkt 3 p.a.s.c.

⁴³ Zob. art. 44 ust. 2 p.a.s.c.

⁴⁴ Zob. art. 60 pkt 4 w zw. z art. 44 ust. 2 p.a.s.c.

wystarczające do wykazania, że ojcostwo nie zostało ustalone, np. na potrzeby postępowań dotyczących ustalenia ojcostwa lub przyznawania świadczeń rodzinnych i socjalnych.

Przepis art. 61 ust. 2 p.a.s.c. w orzecznictwie⁴⁵ i nauce prawa⁴⁶ jest zgodnie charakteryzowany jako regulacja bezwzględnie obowiązująca⁴⁷. Kierownik USC nie można odstąpić od stosowania tego przepisu nawet, gdyby w indywidualnej sprawie przemawiało za tym dobro dziecka. Nie ma możliwości skutecznego zakwestionowania jego czynności ani sprostowania aktu urodzenia, jeżeli prawo zostało właściwie zastosowane. Taka wykładania jest konsekwentnie dokonywana od czasu wprowadzenia pierwotnego obecnej regulacji w 1950 r. Już w orzeczeniu z 27 września 1952 r.⁴⁸ Sąd Najwyższy stwierdził, że art. 62 ust. 2 p.a.s.c. z 1945 r., „ma brzmienie kategoriyczne”, a do decyzji kierownika USC pozostawiony został jedynie wybór imienia ojca. Sąd Najwyższy wskazał, że „ustawodawca przesądził zagadnienie interesu dziecka w tym sensie, że wpis, o którym mowa, zawsze jest dla dziecka korzystny”. Podobnie w orzeczeniu SN z 27 lutego 1959 r.⁴⁹, zapadłym na gruncie p.a.s.c. z 1955 r., wskazano, że „kierownik USC obowiązany jest przy sporządzaniu aktu urodzenia dziecka, co do którego nie nastąpiło ustalenie ojcostwa w sposób prawem przepisany, w każdym wypadku z urzędu wpisać nazwisko matki jako nazwisko ojca. [...] Wskazanie czy niewskazanie imienia, które ma być wpisane jako imię ojca, nie ma oczywiście żadnego wpływu na istniejący zawsze obowiązek wpisania nazwiska matki jako nazwiska ojca”. Sąd Najwyższy jednoznacznie rozstrzygnął, że pozostawienie rubryki „nazwisko ojca” pustej „nie jest w ogóle dopuszczalne”.

Odnotować należy, że rozwiązanie o podobnej funkcji do stosowanych na mocy art. 61 ust. 2 i art. 67 ust. 5 p.a.s.c., danych przesłaniających nieustalenie ojcostwa przewiduje art. 71 ust. 3 p.a.s.c., dotyczący sporządzenia nowego aktu urodzenia dziecka w razie orzeczenia przysposobienia całkowitego (tzw. anonimowego, nierozwiązywalnego)⁵⁰. Funkcjonalne podobieństwo do omawianych unormowań wykazuje też regulacja dotycząca sporządzania aktu

⁴⁵ Tak m.in. uchwała (7) NSA z 2 grudnia 2019 r., sygn. akt II OPS 1/19 oraz wyrok WSA w Łodzi z 13 września 2017 r., sygn. akt III SA/Łd 316/17.

⁴⁶ Tak m.in. K. Pietrzykowski, [w:] *Kodeks rodzinny...*, art. 88, Nb 21.

⁴⁷ Tak również uzasadnienie projektu ustawy wprowadzającej p.a.s.c. z 2014 r. Zob. druk Sejmu VII kadencji nr 2620 z 18 lipca 2014 r., s. 31 uzasadnienia.

⁴⁸ Zob. sygn. akt C 1254/52 (OSNCK 1953, nr 4, poz. 109).

⁴⁹ Zob. sygn. akt IV CR 28/59 (OSN 1960, nr 2, poz. 50; OSP 1959, poz. C 264).

⁵⁰ Na zasadach określonych w art. 72 p.a.s.c. nowy akt urodzenia sporządzony może być także w razie orzeczenia przysposobienia pełnego.

urodzenia dziecka nieznanymi rodziców⁵¹. W takiej sytuacji sąd opiekuńczy nadaje dziecku nazwisko i imię oraz określa, jakie imiona rodziców i nazwiska rodowe będą zamieszczone w akcie urodzenia. Nazwisko nadane dziecku zamieszcza się jako nazwisko rodziców. Oba te rozwiązania wykazują jednak specyfikę i mają co najmniej częściowo inne uzasadnienie niż art. 61 ust. 2 oraz art. 67 ust. 5 p.a.s.c. Wymagają odrębnej analizy, która wykracza poza ramy niniejszego opracowania.

Stosowanie danych przesłaniających po zaprzeczeniu ojcostwa lub ustaleniu bezskuteczności uznania ojcostwa

W typowych sytuacjach wpisywanie danych przesłaniających przy sporządzaniu aktu urodzenia dziecka nie powoduje istotnych problemów praktycznych. Przepis art. 61 ust. 2 p.a.s.c. znajduje zastosowanie, gdy w chwili sporządzania aktu urodzenia ojcostwo dziecka nie jest ustalone⁵². W niniejszym opracowaniu omówione zostaną trzy przypadki szczególne, w których stosowanie danych przesłaniających wywołuje najpoważniejsze wątpliwości.

Rozważyć należy, czy dane przesłaniające powinny być wpisywane do aktu urodzenia dziecka, gdy doszło do zaprzeczenia ojcostwa bez wydawania postanowienia o sporządzaniu nowego aktu urodzenia lub nastąpiło ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa. Obowiązujące prawo o aktach stanu cywilnego stanowi, że w takich sytuacjach do aktu urodzenia dołącza się wzmiankę dodatkową „w zakresie danych wynikających z orzeczenia sądu”⁵³. Ustawa nie wspomina o stosowaniu w takim wypadku art. 61 ust. 2 p.a.s.c. W obowiązującym prawie o aktach stanu cywilnego nie przewidziano odpowiedzialnika art. 45 p.a.s.c. z 1986 r., który stanowił, że w razie unieważnienia uznania dziecka albo zaprzeczenia ojcostwa, wpisuje się do aktu urodzenia wzmiankę dodatkową zawierającą dane wymienione w art. 42 ust. 2 p.a.s.c., czyli dane przesłaniające. Czynność taka dokonywana była na wniosek osoby zainteresowanej lub z urzędu. Wcześniej analogiczną regulację przewidywał art. 35 ust. 2 p.a.s.c. z 1955 r.⁵⁴

W uzasadnieniu projektu obowiązującego prawa o aktach stanu cywilnego w ogóle nie odniesiono się do omawianego problemu, podkreślając jednak, jak wskazano powyżej, istotne znaczenie stosowania danych przesłaniających

⁵¹ Zob. art. 62 p.a.s.c.

⁵² Zob. D. Sorbian, [w:] *Prawo o aktach stanu cywilnego z komentarzem* (red.), A. Czajkowska, Warszawa 2015, art. 61, uw. 17.

⁵³ Zob. art. 66 ust. 2 i art. 67 ust. 3 p.a.s.c.

⁵⁴ Zob. K. Gonderek, A. Ustowska, *Prawo o aktach...*, s. 205.

dla dobra dziecka. W nauce prawa sformułowano stanowisko, zgodnie z którym wyrok sądu stwierdzający bezskuteczność uznania ojcostwa „obowiązuje *ex tunc*, toteż po stwierdzeniu bezskuteczności mają zastosowanie przepisy ustawy – Prawo o aktach stanu cywilnego określone w art. 61 ust. 2”⁵⁵. Pogląd ten można odnieść również do skutków wyroku zaprzeczającego ojcostwo, w wyniku którego nie doszło do sporządzenia nowego aktu urodzenia. *De lege lata* stanowisko to jest zgodne z założeniami, które leżą u podstaw stosowania danych przesłaniających. Niemniej ustalić należy, czy w omawianych sytuacjach art. 61 ust. 2 p.a.s.c. znajduje zastosowanie wprost, czy też ze względu na możliwą lukę w prawie w drodze analogii.

Jednoznacznych wyników nie daje wykładania literalna art. 61 ust. 2 p.a.s.c. Z jednej strony, przepis ten nie ogranicza dopuszczalności wpisywania danych przesłaniających tylko do sytuacji, gdy sporządzony zostaje akt urodzenia dziecka. Zgodnie z art. 61 ust. 2 p.a.s.c., dane przesłaniające są stosowane we wszystkich przypadkach, gdy „nie nastąpiło uznanie ojcostwa albo sądowe ustalenie ojcostwa”. Z drugiej strony, argumentować można, że w przypadku ustalenia bezskuteczności uznania ojcostwa uznanie to miało już wcześniej miejsce. Ponadto problematyczna okazuje się nowa regulacja, zgodnie z którą uprawniona do wskazania danych przesłaniających jest osoba „zgłaszającą urodzenie” (a nie przedstawiciel ustawowy dziecka). Może to sugerować ograniczenie stosowania tego przepisu jednak tylko do sytuacji, gdy sporządzany jest akt urodzenia.

Z uwagi na to, że treść art. 61 ust. 2 p.a.s.c. powoduje pewne rozbieżności interpretacyjne, decydujące znaczenie należy przyznać argumentom funkcjonalnym i systemowym, które przemawiają za uznaniem, że hipoteza tego przepisu obejmuje wpisywanie danych przesłaniających po zaprzeczeniu ojcostwa oraz ustaleniu bezskuteczności uznania ojcostwa. *De lege lata* niestosowanie w takich sytuacjach danych przesłaniających skutkowałoby całkowicie nieuzasadnionym różnym traktowaniem podmiotów podobnych, tj. dzieci, które nie mają ojca w świetle prawa. Analogią można posłużyć się w wąskim zakresie, sięgając do treści art. 67 ust. 5 p.a.s.c. Przepis ten przewiduje, że w razie sporządzania nowego aktu urodzenia dziecka po zaprzeczeniu ojcostwa imię przesłaniające ojca wskazuje matka dziecka. Należy odnieść to do wszystkich przypadków odnotowywania w akcie urodzenia skutków zaprzeczenia pochodzenia dziecka. Natomiast po uzyskaniu przez dziecko pełnej zdolności do czynności prawnych to ono powinno być wyłącznie uprawnione do wskazywania tego imienia. W tym zakresie niewątpliwie istnieje luka

⁵⁵ Tak D. Sorbian, [w:] *Prawo o aktach...*, art. 66, uw. 3.

w prawie. Wybór imienia przesłaniającego przez kierownika USC powinien być bowiem ostatecznością.

Stosowanie danych przesłaniających przy transkrypcji

W komentarzach do art. 42 p.a.s.c. z 1986 r. zgodnie wskazywano, że dane przesłaniające należy wpisywać nie tylko w razie sporządzenia aktu urodzenia dziecka, lecz także ustalenia treści aktu urodzenia, odtworzenia aktu urodzenia, rejestracji urodzenia, które nastąpiło za granicą oraz wpisania do polskich ksiąg stanu cywilnego aktu urodzenia sporządzonego za granicą, gdy ojciec dziecka jest nieznanymi⁵⁶. Ze względu na treść art. 61 ust. 2 p.a.s.c. oraz znaczenie argumentów funkcjonalnych i systemowych, pogląd ten co do zasady należy odnieść do obowiązującego prawa o aktach stanu cywilnego, z tym że po zmianach ustawowych poważne zastrzeżenia dotyczą w szczególności ostatniego ze wskazanych przypadków.

Transkrypcja zagranicznego aktu stanu cywilnego ma charakter czynności materialno-technicznej (reprodukcyjnej) i nie wywołuje konstytutywnych skutków prawnych⁵⁷. Obecnie art. 104 ust. 2 p.a.s.c., który nie miał swojego odpowiednika w p.a.s.c. z 1986 r., jednoznacznie wskazuje, że „transkrypcja polega na wiernym i literalnym przeniesieniu treści zagranicznego dokumentu stanu cywilnego zarówno językowo, jak i formalnie, bez żadnej ingerencji w pisownię imion i nazwisk osób wskazanych w zagranicznym dokumencie stanu cywilnego”. W orzecznictwie dodaje się, że przy transkrypcji należy brać pod uwagę również funkcję, jaką pełnią dane wpisane w zagranicznym akcie urodzenia, który może różnić się od polskiego odpowiednika⁵⁸. W świetle powołanych zasad przyjęć należy, że jeżeli zagraniczny akt stanu cywilnego nie wskazuje danych ojca, to nie należy wpisywać zamiast nich jakichkolwiek innych danych do aktu transkrybowanego. Transkrypcja nie polega bowiem na zarejestrowaniu określonego zdarzenia, lecz umiejscowieniu zagranicznego

⁵⁶ Tak K. Gonderek, A. Ustowska, *Prawo o aktach...*, s. 191; A. Czajkowska, [w:] *Prawo o aktach stanu cywilnego. Komentarz*, A. Czajkowska, E. Pachniewska, Warszawa 2011, art. 42, uw. 11. Zob. także M. Wojewoda, *Nawiązanie lub rozwiązanie przysposobienia w sprawach z elementem obcym a wpisy w polskim rejestrze stanu cywilnego*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2018, nr 3, s. 738, który opowiedział się za stosowaniem danych kryjących przewidzianych w art. 71 ust. 3 p.a.s.c. w razie dołączenia do aktu urodzenia dziecka wzmianki o przysposobieniu na mocy orzeczenia sądu państwa obcego.

⁵⁷ Zob. m.in. uchwałę (7) NSA z 2 grudnia 2019 r., sygn. akt II OPS 1/19 oraz powołane tam orzecznictwo i literaturę.

⁵⁸ Zob. m.in. postanowienie SN z 8 maja 2015 r., sygn. akt III CSK 296/14 (OSNC – Zb. dodatkowy 2016 nr C, poz. 60).

aktu w polskim rejestrze. Dodatkowy argument, który przemawia za przedstawionym stanowiskiem, związany jest z oddziaływaniem szeroko rozumianej zasady niepodzielności stanu cywilnego⁵⁹. Stosowanie art. 62 ust. 1 p.a.s.c. przy transkrypcji skutkowałoby niepożądanym istnieniem dwóch aktu urodzenia dotyczących tej samej osoby o sprzecznej treści.

W ostatnich latach stosowanie danych przesłaniających dyskutowane było w związku z wnioskami o transkrypcję zagranicznych aktów urodzenia, w których jako rodziców wpisano dwie osoby tej samej płci, lub w których nie zamieszczono danych matki. Na chwilę obecną problem ten został rozstrzygnięty uchwałą składu siedmiu sędziów NSA z 2 grudnia 2019 r.⁶⁰. Stwierdzono w niej, że w świetle art. 104 ust. 5 i art. 107 pkt 3 p.a.s.c. w związku z art. 7 ustawy z dnia 4 lutego 2011 r. – Prawo prywatne międzynarodowe⁶¹, transkrypcja zagranicznego aktu urodzenia dziecka, w którym jako rodzice wpisane są osoby tej samej płci, byłaby sprzeczna z podstawowymi zasadami porządku prawnego⁶². Tym samym nie jest dopuszczalna. Uchwała ta zapadła na tle postępowania w sprawie transkrypcji brytyjskiego aktu urodzenia, w którym jako matkę (ang. *mother*) dziecka wpisano wnioskodawczynię, natomiast jako „rodzica” (ang. *parent*) wpisano dane innej kobiety. Jeden z istotnych argumentów, którym NSA posłużył się uzasadniając stanowisko o niedopuszczalności transkrypcji, dotyczył danych przesłaniających. W uchwale stwierdzono, że w związku z treścią art. 62 ust. 1 p.a.s.c., „obowiązujące przepisy prawa nie przewidują [...] możliwości pozostawienia rubryki „ojciec” pustej”. NSA wskazał, że „w zagranicznym akcie urodzenia objętego wnioskiem w rozpoznawanej sprawie, kobieta, która nie jest matką dziecka, została wpisana jako „rodzic”. [...] akt urodzenia nie zawiera danych ojca dziecka. W polskim akcie stanu cywilnego należy natomiast podać dane ojca, które nie mogą być pominięte ze względu na treść 61 ust. 2 p.a.s.c.” Tym samym NSA wyraźnie opowiedział się za stosowaniem tego przepisu, jeżeli transkrypcja jest dopuszczalna.

Uchwałę NSA z 2 grudnia 2019 r. o sygn. akt II OPS 1/19 należy ocenić krytycznie, zarówno ze względu na sposób zastosowania klauzuli porządku publicznego, jak i przyjęcie stanowiska o konieczności wpisywania danych przesłaniających przy transkrypcji zagranicznych aktów urodzenia. Bardziej

⁵⁹ Zob. na temat tej zasady: M. Wojewoda, *Kolizyjne aspekty rejestracji stanu cywilnego*, [w:] *System prawa prywatnego*, t. 20c, *Prawo prywatne międzynarodowe*, (red.) M. Pazdan, Warszawa 2015, s. 613–616, Nb 163–172.

⁶⁰ Zob. sygn. akt II OPS 1/19.

⁶¹ Tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 1792, ze zm.

⁶² Wcześniej podobnie m.in. wyrok NSA z 17 grudnia 2014 r., sygn. akt II OSK 1298/13, a także wyrok NSA z 20 czerwca 2018 r., sygn. akt II OSK 1808/16. Następnie tak również m.in. wyrok WSA w Łodzi z 5 lutego 2020 r., sygn. akt III SA/Łd 617/19.

przekonujący był wyrok NSA z 10 października 2018 r. o sygn. akt II OSK 2552/16, w którym stwierdzono, że ze względu na treść art. 104 ust. 5 p.a.s.c. i naczelną zasadę dobra dziecka, dopuszczalna jest transkrypcja aktu urodzenia, w którym jako rodziców wpisano dwie kobiety tej samej płci. Analogicznie orzekł WSA w Poznaniu w wyroku z 5 kwietnia 2018 r.⁶³ oraz WSA w Krakowie w wyroku z 4 czerwca 2019 r.⁶⁴

W wyroku WSA w Poznaniu 5 kwietnia 2018 r. o sygn. akt II SA/Po 1169/17 wskazano, że przepisy prawa o aktach stanu cywilnego nie stoją na przeszkodzie dokonaniu transkrypcji brytyjskiego aktu urodzenia, w którym wskazano jako rodziców dwie kobiety, w ten sposób, że w rubryce „dane rodziców” w miejscu „matka” zostałyby wpisane dane matki, a pozycja „ojciec” pozostałaby pusta. WSA w Poznaniu przyjął, że „co prawda transkrypcja została zdefiniowana w ustawie jako wierne i literalne przeniesienie treści zagranicznego dokumentu stanu cywilnego, niemniej należy zauważyć, że w większości przypadków nigdy nie będzie to wierne odzwierciedlenie treści zagranicznego aktu stanu cywilnego”. Tym samym WSA w Poznaniu dopuścił możliwość pozostawienia przy transkrypcji rubryki ojciec pustej. Stanowiska w tej kwestii nie zajął wprost NSA w wyroku z 10 października 2018 r. o sygn. akt II OSK 2552/16. Jednakże w opisany powyżej sposób, w tym z pozostawieniem pozycji „ojciec” pustej oraz podaniem danych „rodzica” (drugiej kobiety) w rubryce adnotacje, akt urodzenia w wykonaniu tego wyroku transkrybował kierownik USC. Za prawidłowe takie postępowanie uznał WSA w Krakowie w wyroku z 4 czerwca 2019 r.⁶⁵ Bardziej przekonujący jest jednak pogląd, że zagraniczny akt urodzenia, w którym jako rodziców wskazano dwie kobiety, powinien być transkrybowany w ten sposób, iż w pozycji „ojciec”, w ramach rubryki „rodzice”, wpisane zostaną dane drugiego rodzica, tj. kobiety, z wyjaśnieniem w adnotacjach, że nastąpiło to w związku z tym, że w polski wzór aktu urodzenia nie przewiduje innej pozycji⁶⁶.

W każdym razie przyjąć należy, że jeżeli zagraniczny akt urodzenia nie dokumentuje ojcostwa, to z uwagi na reprodukcyjny charakter transkrypcji i jednoznaczną treść art. 104 ust. 2 p.a.s.c., nie należy stosować danych przesłaniających przy jego umiejscowieniu w polskim rejestrze stanu cywilnego.

⁶³ Zob. sygn. akt II SA/Po 1169/17.

⁶⁴ Zob. sygn. akt III SA/Kr 233/19.

⁶⁵ Zob. sygn. akt III SA/Kr 233/19, por. krytycznie P. Mostowik, *Problem rejestracji w polskich aktach urodzenia pochodzenia dziecka od „rodziców jedнопłciowych” na tle orzecznictwa sądów administracyjnych w 2018 r.*, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2019, s. 36.

⁶⁶ Takie stanowisko w postępowaniu przed NSA o sygn. akt II OPS 1/19 zajął Rzecznik Praw Obywatelskich. Zob. także M. Zachariasiewicz, *Transkrypcja aktów urodzenia dzieci par jedнопłciowych*, „Studia Prawno-Ekonomiczne” 2019, t. CXI, s. 160.

Odpowiednika art. 104 ust. 2 p.a.s.c. nie przewidziano wprost w ramach regulacji dotyczących odtwarzania treści zagranicznych dokumentów stanu cywilnego⁶⁷. Jednakże z uwagi na odtwórczy charakter tej czynności, której podstawą jest istnienie dokumentu pochodzenia zagranicznego, również w tym wypadku nie powinny być stosowane dane przesłaniające.

Analogiczne stosowanie danych przesłaniających, gdy matka jest nieznaną

W orzecznictwie, na tle dwóch bardzo różnych stanów faktycznych, pojawił się problem, czy może dojść do zastosowania art. 61 ust. 2 p.a.s.c. w drodze analogii do danych matki. Odnotować należy, że tego typu sytuacja możliwa jest w wypadku przysposobienia, albowiem zgodnie z treścią art. 71 ust. 3 p.a.s.c., jeśli indywidualnie przysposabia mężczyzna, dane kryjące będą wyjątkowo dotyczyć matki⁶⁸.

Pierwsza sprawa dotyczyła transkrypcji hinduskiego aktu urodzenia zawierającego wyłącznie dane ojca. Dziecko urodziło się po zawarciu umowy o macierzyństwo zastępcze, a dane kobiety, która je urodziła, nie zostały wpisane do aktu urodzenia. W wyroku z 29 sierpnia 2018 r. o sygn. akt II OSK 2129/16 NSA orzekł, że w okolicznościach rozpoznawanej sprawy należałoby rozważyć możliwość dokonania transkrypcji w ten sposób, aby rubryka „matka” pozostała pusta. NSA stwierdził, że „skoro hinduski akt urodzenia nie wskazuje danych matki (dane są nieznanne), to taki zapis należałoby umieścić w polskim akcie urodzenia bądź w ogóle tę rubrykę pominąć”. Trafnie nie dopatrzono się podstaw ani zasadności analogicznego stosowania w takiej sytuacji art. 61 ust. 2 p.a.s.c.⁶⁹ Co istotne, NSA wziął pod uwagę, że zgodnie z tradycyjnym poglądem, opartym na literalnej treści przepisów k.r.o. o pochodzeniu dziecka, ustalenie ojcostwa uzależnione jest od uprzedniego ustalenia macierzyństwa⁷⁰. Naczelny Sąd Administracyjny przyjął jednak, że nie można takiej regule nadać decydującego znaczenia, gdy badania genetyczne potwierdziły, iż dziecko pochodzi od mężczyzny wskazanego w jego akcie urodzenia jako ojciec. Słuszne stanowisko NSA wyrażone w wyroku z 29

⁶⁷ Zob. art. 109–112 p.a.s.c.

⁶⁸ Tak M. Wojewoda, *Nawiązanie...*, s. 731–732.

⁶⁹ Podobnie M. Pilich, *Mater semper certa est? Kilka uwag o skutkach zagranicznego macierzyństwa zastępczego z perspektywy stosowania klauzuli porządku publicznego*, „Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego” 2018, t. 16, s. 21–23.

⁷⁰ Por. R. Zegadło, *Niektóre prywatnoprawne aspekty ustawy z dnia 25 czerwca 2018 r. o leczeniu niepłodności*, „Rodzina i Prawo” 2016, nr 36, s. 9–10.

sierpnia 2018 r. może być jednak uznane za nieaktualne w świetle uzasadnienia wskazanej powyżej uchwały składu siedmiu sędziów NSA z 2 grudnia 2019 r. o sygn. akt II OPS 1/19.

Drugi problem praktyczny wyłonił się na tle sprawy, w której dziecko urodził transpłciowy mężczyzna po ustaleniu przynależności do płci innej niż metrykalna⁷¹. W postępowaniu zainicjowanym przez kierownika USC, Sąd Okręgowy we Wrocławiu, postanowieniem z 24 września 2015 r., ustalił treść aktu urodzenia w ten sposób, że dane transpłciowego mężczyzny wpisane zostały w pozycji „ojciec” aktu urodzenia dziecka⁷². W pozycji „matka” wpisano przesłaniające dane matki, tj. imię wskazane przez transpłciowego mężczyznę, który dziecko urodził, a także nazwisko i nazwisko rodowe ojca. Do aktu urodzenia dodano dwie wzmianki dodatkowe. Pierwszą z informacją o tym, że ojciec dziecka ustalił płeć prawomocnym wyrokiem sądowym. Drugą dotyczącą pochodzenia danych matki z woli ojca. Ustalając treść aktu urodzenia sąd wziął pod uwagę konieczność zabezpieczenia interesu dziecka oraz godności i poczucia przynależności do płci męskiej mężczyzny, który je urodził. Istotne znaczenie miało też to, że poczęcie dziecka było wynikiem zgwałcenia.

Na skutek apelacji wniesionej przez prokuratora Sąd Apelacyjny we Wrocławiu, postanowieniem z 7 marca 2016 r. o sygn. akt I ACa 1830/15, zmienił orzeczenie sądu pierwszej instancji w ten sposób, że w pozycji „matka” wskazał dane transpłciowego mężczyzny, a w miejscu przeznaczonym na dane ojca wpisał dane przesłaniające zgodnie z art. 61 ust. 2 p.a.s.c. W akcie urodzenia zamieszczono wzmiankę informującą, że „nazwisko ojca jest nazwiskiem matki”, a imię ojca zostało wskazane przez sąd⁷³. Usunięto pozostałe wzmianki dodatkowe. W konsekwencji w akcie urodzenia jako rodziców dziecka wskazano dane dwóch mężczyzn. Sąd drugiej instancji orzekł, że w najlepszym interesie dziecka jest ustalenie aktu urodzenia „zgodnie z prawdą genetyczną”⁷⁴. Sąd wskazał, że transpłciowy mężczyzna, który dziecko urodził „biologicznie pozostał kobietą”, a akt urodzenia sporządzony powinien zostać „zgodnie

⁷¹ Zob. na temat tej sprawy opracowanie: A. Bodnar (red.), *Sytuacja prawna osób nieheteroseksualnych i transpłciowych w Polsce. Międzynarodowy standard ochrony praw człowieka osób LGBT i stan jego przestrzegania z perspektywy Rzecznika Praw Obywatelskich*, „Biuletyn Rzecznika Praw Obywatelskich” 2019, nr 6, s. 81–83, a także: M. Szeroczyńska, *Między dobrem dziecka a literą prawa – ustalenie treści aktu urodzenia dziecka urodzonego przez trans-ojca. Rozważania na tle postanowienia Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 7 marca 2016 r., sygn. akt I ACa 1830/15*, „Ius Novum 2017”, nr 3, s. 182 i n.

⁷² Tamże.

⁷³ Zob. M. Szeroczyńska, *Między dobrem...*, s. 191.

⁷⁴ A. Bodnar red., *Sytuacja prawna...*, s. 81–83.

z faktami”⁷⁵. Sąd Apelacyjny uznał, iż „niedopuszczalne było przyjęcie fikcji, że nieznaną jest matka a znany jest ojciec”⁷⁶.

Stanowisko Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu poddane zostało krytycznej analizie w nauce prawa. Podniesiono, że orzeczenie wydane przez sąd pierwszej instancji było dla dziecka w tamtej konkretnej sytuacji najlepszym rozwiązaniem⁷⁷. Nie można jednak tracić z pola widzenia, że dziecko, którego dotyczyło to postępowanie, ma też nieznanego ojca, który kiedyś może dochodzić ustalenia ojcostwa. W razie uwzględnienia jego żądania przez sąd musi istnieć możliwość wpisania jego danych w akcie urodzenia dziecka. Kształt obowiązujących przepisów, w tym wzorów odpisów aktów urodzenia, nie zapewnia możliwości optymalnego zabezpieczenia dobra dziecka w takiej sytuacji. Nie pozwalałoby na to też normatywnie wątpliwe stosowanie art. 61 ust. 2 p.a.s.c. do danych matki.

Zastrzeżenia społeczne, psychologiczne oraz praktyczne

Punktem wyjścia do oceny zasadności stosowania danych przesłaniających powinno być rozważanie, czy po siedemdziesięciu latach od wprowadzenia pierwotnej obowiązującej regulacji ustawą nowelizującą z 1950 r., nadal aktualne są założenia, które legły u podstaw jej przyjęcia. Stosowanie danych przesłaniających miało na celu ochronę dzieci pozamałżeńskich przed stygmatyzacją i dyskryminacją. Współcześnie sytuacja dzieci pozamałżeńskich wygląda diametralnie inaczej. Kodeks rodzinny i opiekuńczy z 1964 r. od chwili uchwalenia nie dyskryminuje dzieci pozamałżeńskich, a nawet nie wyróżnia takiej kategorii normatywnej. Zdecydowanie odmienne są też postawy społeczne względem urodzeń pozamałżeńskich, co związane jest z upowszechnieniem wychowywania dzieci przez rodziców, którzy nie są związani węzłem małżeństwa. W 1950 r. wskaźnik urodzeń pozamałżeńskich wynosił 7,6% i zmniejszył się w zasadzie aż do połowy lat 80-tych XX w., gdy w 1985 r. wynosił 5%, a rok później 5,1%⁷⁸. Tym samym założenia, które były aktualne w 1950 r., mogły utrzymać się aż do czasu uchwalenia prawa o aktach stanu cywilnego z 1986 r. Jednakże następnie wskaźnik urodzeń pozamałżeńskich wyraźnie wzrastał. W roku uchwalenia obowiązującego prawa o aktach stanu cywilnego wynosił już 24,2% wśród urodzeń żywych⁷⁹. W 2018 r. było

⁷⁵ Tamże.

⁷⁶ M. Szeroczyńska, *Między dobrem...*, s. 191.

⁷⁷ Tamże, s. 195.

⁷⁸ Zob. P. Szukalski, *Płodność i urodzenia pozamałżeńskie w Polsce*, Łódź 2001, s. 11–14.

⁷⁹ Główny Urząd Statystyczny, *Rocznik Demograficzny*, Warszawa 2015, s. 262.

to już 26,4% urodzeń⁸⁰. Urodzenia pozamażeńskie od wielu lat nie są zatem sytuacją wyjątkową, ani – może poza pewnymi wyjątkami – społecznie napiętnowaną. Założenia przemawiające za wprowadzeniem bezwzględnie obowiązku stosowania danych przesłaniających nie są już aktualne. Nie wziął tego pod uwagę ustawodawca, uchwalając obowiązujące prawo o aktach stanu cywilnego.

Istotne jest, że poważne zastrzeżenia co do stosowania danych przesłaniających w obecnych warunkach społecznych zgłaszają psychologowie. Zauważają, że art. 61 ust. 2 p.a.s.c. nakazuje zakłamywać rzeczywistość oraz przewiduje „legitymizację kłamstwa”⁸¹. Zmusza zarówno matkę, jak i dziecko, do podawania w sytuacjach urzędowych, a niekiedy także zawodowych i szkolnych, nieprawdziwych danych ojca, mimo że ojcostwo nie zostało ustalone. Wskazuje się, że tłumaczenie podawania nieprawdziwych informacji „dobrem dziecka, tym że dzieci nie będą szykanowane przez rówieśników z powodu braku ojca, jest hipokryzją”⁸².

Zarówno praktyka stosowania prawa, jak i wypowiedzi zreferowane w artykułach prasowych potwierdzają, że zmieniło się podejście wielu matek do stosowania danych przesłaniających. Coraz częściej sprzeciwiają się one wpiśnięciu fikcyjnych danych ojca. Dotyczy to zarówno „typowych” przypadków urodzenia pozamażeńskiego, jak i urodzeń w wyniku medycznie wspomaganą prokreacji z anonimowego dawstwa męskich komórek rozrodczych⁸³. Matki nie widzą potrzeby stosowania takich danych, a konieczność podawania fikcyjnego imienia ojca uważają za zupełnie niezrozumiałą, w szczególności gdy jest on nieznany (anonimowy). Zauważają to również kierownicy USC, którzy pod rozważę poddają zasadność zmiany art. 61 ust. 2 p.a.s.c.⁸⁴

Polskie akty urodzenia z danymi przesłaniającymi ojca, a także wydawane na ich podstawie dokumenty tożsamości, w tym dowód osobisty, okazują się problematyczne w razie korzystania z nich za granicą. Trudności występują we wszystkich tych przypadkach urzędowych lub sądowych, w których istotne znaczenia ma to, że dziecko nie ma ojca w świetle prawa, w tym m.in. w sprawach o przysposobienie, meldunkowych, o przyznanie świadczeń socjalnych

⁸⁰ Główny Urząd Statystyczny, *Rocznik Demograficzny*, Warszawa 2019, s. 250.

⁸¹ Zob. wypowiedzi psycholog społecznej przytoczone [w:] J. Kiwnik Pargana, *Dzieci z in vitro. Imię ojca nada urzędnik*, DeutscheWelle, 11 lutego 2018 r., <<http://p.dw.com/p/2sQ3s>> (dostęp z dnia: 17.04.2020 r.).

⁸² Tamże.

⁸³ Tamże oraz „Dla dobra dziecka”. *Imię ojca musi być*, TVN24 – 23 listopada 2018 r., <<https://tvn24.pl/polska/imie-ojca-w-dowodzie-trzeba-podac-nawet-fikcyjne-ra886132-2363658>> (dostęp z dnia: 17.04.2020 r.).

⁸⁴ Zob. A. Kordys, *Analiza...*, s. 107.

i rodzinnych. Ze względu na to, że polski akt urodzenia dziecka wskazuje dane ojca, to na matkę przerzucony zostaje ciężar udowodnienia, iż ojcostwo nie zostało ustalone, a w wpisane zostały jedynie dane przesłaniające. Wymaga to dostarczenia odpisu zupełnego aktu urodzenia z tłumaczeniem przysięgłym, a także często tłumaczenia przysięgłego art. 61 p.a.s.c. Nawet po dostarczeniu tych dokumentów dla wielu zagranicznych urzędników polska regulacja jest niezrozumiała⁸⁵.

Analiza konstytucyjna

Najpoważniejsze zastrzeżenia normatywne dotyczą zgodności art. 61 ust. 2 oraz art. 67 ust. 5 p.a.s.c. z Konstytucją. Wątpliwości w tym zakresie powstają na kilku płaszczyznach. Po pierwsze, ze względu na oddziaływanie zasady dobra dziecka⁸⁶. Po drugie, w związku z ochroną autonomii informacyjnej jednostki⁸⁷. Po trzecie, z uwagi na konieczność poszanowania prawa matki oraz dziecka do życia prywatnego i rodzinnego⁸⁸.

Punktem wyjścia dla oceny zgodności art. 61 ust. 2 oraz art. 67 ust. 5 p.a.s.c. z Konstytucją powinna być analiza tej regulacji w świetle zasady dobra dziecka⁸⁹, albowiem stosowanie danych przesłaniających rzutuje przede wszystkim na sytuację prawną dziecka. Nakaz ochrony dobra dziecka stanowi podstawową, nadrzędną zasadę polskiego systemu prawa rodzinnego, której podporządkowane są wszelkie regulacje w sferze stosunków pomiędzy rodzicami i dziećmi⁹⁰. Obowiązkiem ustawodawcy zwykłego jest stworzenie szczegółowych unormowań pozwalających na urzeczywistnienie dobra dziecka, a proces wykładni i stosowania wszelkich przepisów prawa musi uwzględniać tę istotną wartość konstytucyjną⁹¹.

W świetle tych dyrektyw istotne zastrzeżenia wywołuje bezwzględnie obowiązujący charakter art. 61 ust. 2 p.a.s.c. Kierownik USC nie może odmówić zastosowania tego przepisu, nawet gdyby w danych (indywidualnych) okolicznościach przemawiało za tym dobro dziecka. W obecnych warunkach

⁸⁵ Zob. m.in. J. Kiwnik Pargana, *Dzieci z in vitro. Imię ojca nada urzędnik*, DeutscheWelle, 11 lutego 2018 r., <<http://p.dw.com/p/2sQ3s>> (dostęp z dnia: 17.04.2020 r.).

⁸⁶ Zob. art. 72 ust. 1 Konstytucji.

⁸⁷ Zob. art. 51 Konstytucji.

⁸⁸ Zob. art. 47 ust. 1 Konstytucji.

⁸⁹ Zob. art. 72 ust. 1 Konstytucji.

⁹⁰ Zob. m.in. wyroki TK z 28 kwietnia 2003 r., sygn. akt K 18/02 (OTK ZU 4A/2003, poz. 32); z 21 stycznia 2014 r., sygn. akt SK 5/12 (OTK ZU 1A/2014, poz. 2), a także postanowienie SN z 31 stycznia 2018 r., sygn. akt IV CSK 442/17 (LEX nr 2483681).

⁹¹ Zob. wyrok NSA z 29 sierpnia 2018 r., sygn. akt II OSK 2129/16.

społecznych nie jest już aktualne stanowisko wyrażone przez Sąd Najwyższy w 1952 r., że wpis danych przesłaniających jest zawsze korzystny dla dziecka. Przywołane wypowiedzi krytyczne specjalistów z dziedziny psychologii społecznej skłaniają do postawienia pytania, czy w ogóle stosowanie danych przesłaniających jest zgodne z dobrem dziecka. Kwestia ta wymaga podjęcia szerszych badań społecznych. Jednakże już w świetle obecnego stanu wiedzy naukowej stwierdzić można, że wpisywanie danych przesłaniających nie powinno być obligatoryjne.

Przepis art. 61 ust. 2 i art. 67 ust. 5 p.a.s.c. budzą też zasadnicze wątpliwości co do zgodności z konstytucyjnymi standardami ochrony autonomii informacyjnej jednostki⁹². Problem ten dostrzeżony został w praktyce stosowania prawa. Wpisanie danych przesłaniających było kwestionowane na drodze sądowej. Prawomocnym wyrokiem z 13 września 2017 r.⁹³, Wojewódzki Sąd Administracyjny w Łodzi oddalił skargę na decyzję odmawiającą sprostowania aktu urodzenia, w którym dane przesłaniające ojca wpisano zgodnie z art. 34 ust. 2 p.a.s.c. z 1955 r. Skarżący decyzję kierownika USC i utrzymującą ją w mocy decyzję wojewody uznał za niezgodną z obowiązującymi gwarancjami ochrony praw człowieka i obywatela, w tym wyrażonymi w art. 51 ust. 4 Konstytucji. WSA w Łodzi orzekł, że zastosowanie danych przesłaniających było zgodne z prawem obowiązującym w chwili sporządzenia aktu urodzenia. Sąd nie dopatrył się podstaw do sprostowania aktu stanu cywilnego, gdy dokonano prawidłowej aplikacji powszechnie obowiązujące prawa, które nie budzi wątpliwości interpretacyjnych. Odnosząc się do zarzutu naruszenia art. 51 ust. 4 Konstytucji WSA w Łodzi w wyroku z 13 września 2017 r.⁹⁴ stwierdził, że wpisanie danych przesłaniających „nie może być traktowane jako rejestracja informacji nieprawdziwych, skoro w momencie dokonywania tego wpisu istniała w obowiązujących wówczas przepisach prawa podstawa do dokonania takiego wpisu”. Ze stanowiskiem tym nie można się zgodzić.

W świetle art. 51 ust. 4 Konstytucji, każdy ma prawo do żądania sprostowania oraz usunięcia „informacji nieprawdziwych, niepełnych lub zebranych w sposób sprzeczny z ustawą”. Wpisywane do aktu urodzenia dziecka fikcyjne dane ojca powinny zostać zaliczone do pojemnej konstytucyjnej kategorii „informacji nieprawdziwych”. Rejestracja danych przesłaniających na mocy wyraźnego przepisu ustawy nie zmienia faktu, że są one nieprawdziwe. W takim wypadku to nie sama praktyka stosowania prawa, lecz przepis ustawy, jest niezgodny z Konstytucją. W wyroku Trybunał Konstytucyjnego z 12 listopada

⁹² Zob. art. 51 Konstytucji.

⁹³ Zob. sygn. akt III SA/Łd 316/17.

⁹⁴ Zob. sygn. akt III SA/Łd 316/17.

2002 r. o sygn. akt SK 40/01⁹⁵, zapadłym na tle przepisów p.a.s.c. z 1986 r., trafnie wskazano, że „informacje gromadzone w rejestrach stanu cywilnego należą niewątpliwie do kategorii danych osobowych i to takich, które w pewnym stopniu mieszczą się w pojęciu informacji wrażliwych, dotyczących sfery intymności, podlegającej w ramach prywatności szczególnie intensywnej ochronie”.

Wyrok TK o sygn. akt SK 40/01, szeroko przywołany przez WSA w Łodzi w wyroku z 13 września 2017 r.⁹⁶, dotyczył odmiennego problemu niż stosowanie danych przesłaniających. Zakwestionowane zostały regulacje, które przewidywały pozostawianie w akcie urodzenia dziecka informacji o wcześniej ustalonym ojcostwie, po tym gdy zostało ono zaprzeczone i następnie ojcostwo zostało uznane przez innego mężczyznę⁹⁷. Trybunał w wyroku o sygn. akt SK 40/01 wskazał, że za zgodnością z ustawą zasadniczą takiego rozwiązania przemawia to, iż uwidocznione dane w chwili dokonania wpisu wskazywały na ojcostwo określonego mężczyzny, ustalone zgodnie z przepisami prawa rodzinnego. Trybunał podkreślił, że ujawnienie pełnej informacji o zdarzeniach, które kształtowały stan cywilny jednostki w poszczególnych okresach jej życia stanowi realizację „niezaprzeczalnego prawa do wiedzy o swoim stanie cywilnym i jego ukształtowaniu czasowym, które mieści się w obszarze szerzej rozumianych dóbr osobistych każdego podmiotu”. W przypadku danych przesłaniających sytuacja jest jednak inna. Dane te od samego początku wpisywane są jako nieprawdziwe (fikcyjne), a zatem powinna co najmniej istnieć możliwość ich sprostowania (zniesienia) zgodnie z art. 51 ust. 4 Konstytucji. Na odrębną analizę zasługuje zagadnienie, czy zapewnienie jednostce prawa do sprostowania lub usunięcia tych danych nie jest konieczne w świetle przepisów prawa unijnego o ochronie danych osobowych⁹⁸.

Rozważenia wymaga również zgodność stosowania danych przesłaniających z art. 51 ust. 2 Konstytucji, który stanowi, że „władze publiczne nie mogą pozyskiwać, gromadzić i udostępniać innych informacji o obywatelach niż niezbędne w demokratycznym państwie prawnym”. Należy przyjąć, że dane przesłaniające, uwidaczniane w odpisie skróconym i pełnym akcie urodzenia dziecka, mają charakter „informacji o obywatelu” w rozumieniu

⁹⁵ OTK ZU 6A/2002, poz. 81.

⁹⁶ Zob. sygn. akt III SA/Łd 316/17.

⁹⁷ Przedmiot konstytucyjnej kontroli stanowiły art. 21 i 44 ust. 3 p.a.s.c. z 1986 r.

⁹⁸ Zob. art. 16 i 17 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych), Dz. Urz. UE L 119 z 4 maja 2016 r., s. 1 i n.

tego przepisu ustawy zasadniczej. Zastosowanie art. 51 ust. 2 Konstytucji nie ogranicza się wyłącznie do danych kształtujących stan cywilny jednostki. Powstaje zatem pytanie, czy są to informacje „niezbędne w demokratycznym państwie prawnym”. W wyroku o sygn. akt SK 40/01 Trybunał Konstytucyjny wyjaśnił, że wprawdzie przesłanka „niezbędności” nie jest w art. 51 ust. 2 Konstytucji samodzielnie definiowana, „to nie powinno budzić wątpliwości, że pojęcie to nawiązuje do treści art. 31 ust. 3 (zasada proporcjonalności)”. Trybunał wskazał, że pojęcie „niezbędności” powinno w konsekwencji „co najmniej uwzględniać te same elementy, które Konstytucja wskazuje dla ustalenia, jakie wartości mogą uzasadniać konieczność w demokratycznym państwie ingerencji w sferę gwarantowanych konstytucyjnie praw i wolności, a mianowicie bezpieczeństwo, porządek publiczny, ochrona środowiska, zdrowie i moralność publiczna, a także wolności i prawa innych osób”. W świetle przytoczonych powyżej argumentów społecznych i normatywnych obecnie żadna z wartości konstytucyjnych nie uzasadnia obowiązywania regulacji, która bezwzględnie i nieodwołanie nakazuje wpisywanie fikcyjnych danych ojca. W przeciwieństwie do mających podstawę w prawie rodzinnym danych dotyczących ustalonego zgodnie z prawem ojcostwa, których dotyczył wyrok Trybunału Konstytucyjnego, dane przesłaniające nie świadczą o ustaleniu stanu cywilnego i nie wywołują skutków prawnych. Nie są zatem danymi „niezbędnymi”.

W wyroku w o sygn. akt SK 40/01 Trybunał trafnie zwrócił uwagę na ścisły związek prawa do ochrony autonomii informacyjnej jednostki oraz jej życia prywatnego i rodzinnego. Odnosząc się do rejestrowania danych domniemanego ojca, którego ojcostwo zostało zaprzeczone, Trybunał wskazał, że ich stałe uwidocznienie w akcie stanu cywilnego może „powodować co najmniej poczucie dyskomfortu związane z dostępnością tego rodzaju danych dla osób trzecich”. Uwagi Trybunału w tym zakresie częściowo uwzględnił ustawodawca, wprowadzając do prawa o aktach stanu cywilnego art. 67, który pozwala na sporządzenie nowego aktu urodzenia dziecka po zaprzeczeniu ojcostwa. Jednakże w prawo dziecka i matki do prywatności i życia rodzinnego ingeruje także obligatoryjne stosowanie danych przesłaniających. Zarazem ingerencja ta nie tylko nie jest wystarczająco uzasadniona, lecz także daje podstawy do dalszego naruszania autonomicznej sfery życia prywatnego i rodzinnego jednostki. Wielokrotnie w sytuacjach urzędowych, a często również zawodowych i szkolny, matka oraz dziecko zmuszeni są podawać nieprawdziwe dane, gdy zachodzi konieczność wskazania imienia i nazwiska ojca. Trybunał Konstytucyjny trafnie podkreśla, że „stanowiąc jeden z podstawowych elementów aksjologii demokratycznego państwa prawnego, konstytucyjne prawo podmiotowe do prywatności gwarantuje w szczególności możliwość samodzielnego

wyznaczania przez jednostkę sfer dostępności innym podmiotom informacji o sobie (autonomia informacyjna jednostki) oraz możliwość samostanowienia o swym życiu osobistym w aspekcie przedmiotowym, podmiotowym oraz czasowym (autonomia decyzyjna jednostki)⁹⁹ „Przepis art. 61 ust. 2 oraz art. 67 ust. 5 p.a.s.c. nie realizują tych standardów konstytucyjnych, w sposób niedozwolony ingerując w autonomiczną sferę życia prywatnego i rodzinnego jednostki.

Podsumowanie

Zasadność korzystania z danych przesłaniających należy rozpatrywać w pierwszej kolejności z perspektywy dobra dziecka, w którego akcie urodzenia są one wpisywane. Współcześnie bezwzględne stosowanie art. 61 ust. 2 p.a.s.c. nie uzasadnia argument o konieczność ochrony dzieci pozamażeńskich przed stygmatyzacją i dyskryminacją. Pierwotnie ta regulacja wprowadzona w 1950 r., gdy urodzenia pozamażeńskie stanowiły margines i na ogół fakt ten był ukrywany. Niestety twórcy prawa o aktach stanu cywilnego z 2014 r. nie zadali sobie pytania, czy *ratio* tego rozwiązania jest nadal aktualna w obecnych czasach, gdy urodzenia pozamażeńskie stanowią ponad 25% urodzeń i wiele matek nie zamierza ukrywać tego faktu, a dzieci nie są z tego powodu stygmatyzowane.

W świetle art. 72 ust. 1 Konstytucji niewątpliwie powinna istnieć możliwość niestosowania danych przesłaniających, gdy przemawia za tym dobro dziecka. Stanowisko, że to właśnie dobro dziecka powinno w każdym wypadku mieć charakter decydujący, już na gruncie pierwotnego obecnej regulacji z 1950 r. zajęł ówczesny Sąd Wojewódzki w Krakowie, w sprawie ostatecznie odmiennie rozstrzygniętej przez Sąd Najwyższy orzeczeniem z 27 września 1952 r. o sygn. akt C 1254/52¹⁰⁰. Według obecnego stanu wiedzy psychologicznej i prawniczej najbardziej racjonalnym i proporcjonalnym rozwiązaniem byłoby pozostawienie decyzji co do zastosowania danych przesłaniających przedstawicielowi ustawowemu dziecka, a po dojściu do pełnoletności dziecku¹⁰¹. Jeżeli taka byłaby ich wola kierownik USC wpisywałby dane przesłaniające. Ze względu na treść art. 51 Konstytucji dziecko powinno mieć też prawo do skutecznego żądania usunięcia takich danych po osiągnięciu pełnoletności, jeżeli zostały wpisane na wniosek przedstawiciela ustawowego.

⁹⁹ Tak wyrok TK z 25 lipca 2013 r., sygn. akt P 56/11 (OTK ZU nr 6/A/2013, poz. 85), a następnie także m.in. wyrok TK z 16 maja 2018 r., sygn. akt SK 18/17 (OTK ZU A/2018, poz. 25).

¹⁰⁰ OSNCK 1953, nr 4, poz. 109.

¹⁰¹ Zob. podobnie A. Kordys, *Analiza...*, s. 106–107.

Regulacja o charakterze fakultatywnym nie ingerowałaby też w autonomiczną sferę życia prywatnego i rodzinnego dziecka oraz matki¹⁰².

Rejestracja zdarzeń kształtujących stan cywilny jednostki oparta jest na zasadzie prawdy obiektywnej. Odstępstwa od tej zasady są dopuszczalne wyłącznie w sytuacjach szczególnie uzasadnionych. *De lege lata* art. 61 ust. 2 p.a.s.c., jako regulacja wyjątkowa, nie powinien być wykładana rozszerzająco. Tym samym nie należy stosować tego przepisu przy transkrypcji zagranicznych aktów urodzenia ani w drodze analogii do danych matki, gdy ta jest nieznana. Znajduje to uzasadnienie również w treści art. 51 ust. 2 Konstytucji, który pozwala na gromadzenie jedynie informacji niezbędnych w demokratycznym państwie. Natomiast ze względów systemowych i funkcjonalnych *de lege lata* zgodzić się należy ze stanowiskiem, że dane te powinny zostać wpisane do aktu urodzenia po zaprzeczeniu ojcostwa lub ustaleniu bezskuteczności jego uznania.

Niezależnie od powyższych propozycji postulować należy przeprowadzenie kompleksowych badań społecznych, których wyniki powinny udzielić odpowiedzi na pytanie, czy w ogóle stosowanie danych przesłaniających jest zgodne z dobrem dziecka.

Na marginesie wskazać należy, że rozważania na tle art. 61 ust. 2 i art. 67 ust. 5 p.a.s.c. w wątpliwość poddają każdorazowe wyróżnianie we wzorach aktów stanu cywilnego odrębnych pozycji zatytułowanych „matka” i „ojciec”, co jest skutkiem nie bezpośrednio przepisów p.a.s.c., które posługuje się kategorią „rodzice”¹⁰³, lecz rozporządzenia wykonawczego¹⁰⁴. Nieustalenie ojcostwa nie byłoby tak widoczne jak obecnie, gdyby odpisy aktów stanu cywilnego zawierały wyłącznie rubrykę „pochodzenie dziecka”, czy też „rodzic (rodzice)”¹⁰⁵.

Słowa kluczowe: dane przesłaniające, dane kryjące, ojciec nieznany, nieustalenie ojcostwa, transkrypcja, zaprzeczenie ojcostwa, ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa, dane osobowe.

¹⁰² Zob. art. 47 Konstytucji.

¹⁰³ Zob. art. 60 p.a.s.c.

¹⁰⁴ Zob. rozporządzenie Ministra Cyfryzacji z dnia 18 kwietnia 2020 r. - w sprawie wzorów dokumentów wydawanych z zakresu rejestracji stanu cywilnego (Dz. U. z 2020 r., poz. 698), wydane na podstawie art. 33 p.a.s.c.

¹⁰⁵ Zob. podobne postulaty [w:] M. Szeroczyńska, *Między dobrem...*, s. 195; M. Zachariasiewicz, *Transkrypcja...*, s. 160.

Fictitious data – lack of paternity recognition

Summary

The civil status law does not know the concept category „father unknown”. If the paternity of a child has not been established, according to Art. 61(2) of the Civil Registry Records Act, his/her birth certificate contains fictitious data („shadowing data”). The child’s mother’s family name at the time of childbirth is entered as the father’s surname and his family name. The provision of Art. 61(2) of Civil Registry Records Act constitutes the exemption to the rule of objective truth. As an exceptional regulation, it should not be extended. The shadowing data ought not to be used when transcribing foreign birth certificates or by analogy to mother’s data when she is unknown.

Key words: shadowing data, covering data, unknown father, lack of paternity determination, transcription, paternity denial, determination of paternity recognition ineffectiveness, personal data.

PAWEŁ KARTASIŃSKI*

Art. 1 ustawy z 16.10.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny
oraz ustawy – Kodeks postępowania cywilnego a zadania
kierownika urzędu stanu cywilnego w zakresie przyjęcia
oświadczeń o uznaniu ojcostwa

Przepisem art. 1 pkt 1 ustawy z dnia 16 października 2019 r. – o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks postępowania cywilnego¹ wprowadzono do treści art. 115 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny² nowe unormowanie, § 22 a, o treści: Adopcją jest nabycie władzy rodzicielskiej nad dzieckiem przez inną osobę niż ta, od której dziecko pochodzi. Przepis art. 1 pkt 2 ustawy z 2019 r. zmodyfikował treść art. 211a k.k. poprzez wprowadzenie zapisów w § 2, że karze podlega ten, kto będąc osobą, której przysługuje władza rodzicielska nad dzieckiem, wyraża zgodę na adopcję tego dziecka przez inną osobę: 1) w celu osiągnięcia korzyści majątkowej lub osobistej, zatajając ten cel przed sądem orzekającym w postępowaniu w sprawie o przysposobienie, a w przypadku wyrażenia przez rodzica zgody na przysposobienie dziecka w przyszłości bez wskazania osoby przysposabiającego – przed sądem przyjmującym oświadczenie o wyrażeniu tej zgody, 2) z pominięciem postępowania w sprawie o przysposobienie. Penalizowane jest również, w § 3, zachowanie tego, kto wyraża zgodę na adopcję dziecka przez siebie w warunkach, o których mowa w art. 211 a § 2. Nowe unormowania obowiązują od dnia 20 listopada 2019 r.

Nowelizacja ma na celu penalizować adopcje nielegalne, bądź prowadzone z obejściem przepisów prawa, czyli te, których przedmiotem jest zgoda determinująca nabycie na małoletnim władzy rodzicielskiej przez osobę, która nie jest jego biologicznym rodzicem, w tym poprzez obejście postępowania adopcyjnego i zastosowanie innych instytucji prawnych prowadzących do tego

* Mgr Paweł Kartasiński, starszy asystent sędziego, Sąd Rejonowy w Sosnowcu.

¹ Dz. U. z 2019 r. poz. 2128 [dalej cyt.: ustawa z 2019 r.].

² Dz. U. z 2019 r. poz. 1950, ze zm. [dalej cyt.: k.k.].

skutku. Zachowania te uznaje się za – wysoce szkodliwy społecznie – handel dziećmi, proceder, w który często zaangażowani są biologiczni rodzice, a odbywający się poza sferą świadomości organów powołanych do troski o dobro dzieci. W tej sytuacji zdecydowano się na wprowadzenie legalnej, autonomicznej definicji pojęcia adopcja, które dotychczas nie było zdefiniowane w polskim prawodawstwie, a które w doktrynie i judykaturze jest odczytywane, jako synonim przysposobienia³.

Adopcja (przysposobienie) to w ujęciu doktryny prawa rodzinnego ustanowienie w sposób urzędowy stosunku prawnego – prawnej więzi, na wzór tej, która wynika z naturalnego rodzicielstwa i łączy rodziców z dziećmi; to jedna z form zapewnienia dziecku pozbawionemu środowiska rodzinnego (naturalnego) takich warunków, jakie miałyby, gdyby wychowywało się w rodzinie biologicznej, naturalnej⁴.

Termin adopcja w polskim ustawodawstwie prawnorodzinym nie występuje – brak definicji legalnej. Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy⁵, a w odpowiednim zakresie ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego⁶ operują pojęciem przysposobienia, gdy chodzi o instytucję prawną, tradycyjnie, ale i powszechnie określaną adopcją.

Ujęcie przyjmowane w literaturze rodzinnoprawnej, uznano za zbyt wąskie na potrzeby prawa karnego i penalizacji zachowań bezprawnych, których istotą jest chęć nabycia władzy rodzicielskiej nad dzieckiem, gdy w zamiarze sprawcy bez znaczenia jest to, jaką instytucję prawnorodziną chce wykorzystać, skoro zaplanowany skutek prawny może osiągnąć m.in. poprzez fikcyjne uznanie ojcostwa. Dlatego przyjęto pojęcie, obejmujące wszelkie sytuacje, których skutkiem jest nabycie władzy rodzicielskiej nad dzieckiem, niezależnie od zastosowanych instrumentów prawnych. Za szkodliwe społecznie uznano również fikcyjne uznanie ojcostwa, rozumiane jako dokonane przez osobę nie będącą biologicznym rodzicem. Kryminalne bezprawie manifestuje się tutaj poprzez obejście prawa w postaci postępowania przewidzianego dla rozstrzygnięcia zgodności nabycia władzy rodzicielskiej przez inną osobę z dobrem dziecka i kontroli organów państwa nad tym procederem, jak też

³ Druk nr 3665 Sejmu VIII kadencji, <http://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/druk.xsp?nr=3665> (dostęp z dnia: 25.05.2020 r.).

⁴ M. Andrzejewski, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2014, s. 193; T. Sokołowski, *Prawo rodzinne. Zarys wykładu*, Poznań 2013, s. 193; J. Ignatowicz, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2005, s. 255; uchwała SN z dnia 17 marca 1969, sygn. akt III CZP 126/68 (OSNC 1969, z. 12, poz. 209); postanowienie SN z dnia 5 lipca 2006, sygn. akt IV CSK 127/06 (LEX nr 232819).

⁵ Dz. U. z 2019 r. poz. 2086, ze zm.

⁶ Dz. U. z 2019 r. poz. 1460, ze zm.

zastosowanie instytucji, które temu celowi nie służą, ukrywając przed organami państwa rzeczywisty zamiar sprawcy. Kluczowy dla bytu przestępstwa jest fakt, że wyrażając zgodę na adopcję dziecka, osoba oddająca albo przyjmująca dziecko miałaby świadomość, że do adopcji dziecka dochodziłoby m.in. z pominięciem postępowania o przysposobienie⁷.

Można rozważyć, czy i jak omawiane zmiany rzutować mogą, bądź powinny na praktykę kierowników USC⁸, jako podmiotów odbierających oświadczenia o uznaniu ojcostwa.

Uznanie ojcostwa, przy którym ważną rolę odgrywa kierownik USC, jako organ przyjmujący oświadczenia konieczne do urzeczywistnienia rzeczonych zdarzenia prawnego – w rozumieniu nowych przepisów prawa karnego materialnego, jest adopcją. Działania kierownika USC przyjmującego oświadczenia konieczne do uznania ojcostwa, ale i podmiotów składających te oświadczenia nie funkcjonują w oderwaniu od innych regulacji prawnych, w tym prawa karnego. Dotychczas nie było norm, które z oświadczeniami prowadzącymi do uznania ojcostwa, wiązałyby sankcję karną. Nietrudno uzmysłowić sobie, że matka dziecka (jako osoba, której przysługuje władza rodzicielska nad dzieckiem), wyrażająca zgodę na adopcję tego dziecka (czyli uznanie ojcostwa wobec niego) przez inną osobę (czyli mężczyznę, chcącego uznać ojcostwo) z pominięciem postępowania w sprawie o przysposobienie (czyli świadoma, że mężczyzna ów nie jest ojcem biologicznym dziecka) wyczerpie swoim zachowaniem dyspozycję art. 211 a § 2 pkt 2 k.k. Mężczyzna, uznający swoje ojcostwo wobec dziecka, które biologicznie od niego nie pochodzi (czyli godząc się na adopcję przez siebie z pominięciem postępowania o przysposobienie) wyczerpuje swoim zachowaniem dyspozycję przepisu art. 211 a § 3 k.k.

Wydaje się, że w tej sytuacji niejako pierwszym strażnikiem praworządności i zgodności uznania ojcostwa z rzeczywistym stanem rzeczy może być właśnie kierownik USC, do którego zgłaszają się osoby, zamierzające złożyć oświadczenia konieczne do uznania ojcostwa.

Nie wchodząc w doktrynalne rozważania nad istotą i kwalifikacją uznania ojcostwa⁹, należy przyjąć, że jest to dobrowolny, niesporny sposób

⁷ Druk sejmowy nr 3665 Sejmu VIII kadencji, <http://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/druk.xsp?nr=3665> (dostęp z dnia: 25.05.2020 r.).

⁸ Dalej USC.

⁹ K. Pietrzykowski, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz* (red.), K. Pietrzykowski, Warszawa 2020, s. 663–664; T. Sokołowski, *Prawo rodzinne. Zarys wykładu*, Poznań 2013, s. 140–141; M. Andrzejewski, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2014, s. 131–132; A. Bieliński, [w:] A. Bieliński, M. Pannert, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2016, s. 181–190; B. Trębska, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz* (red.), J. Wierciński, Warszawa 2014, s. 642–648; A. Ogrodnik-Kalita, *Uznanie ojcostwa prze mężczyznę, który ukończył lat 16, a nie ma ukończonych lat 18*, „Studia Prawnicze

ustalenia odojcowskiego pochodzenia dziecka, będący efektem aktywności zainteresowanych tym ustaleniem podmiotów, bazujący na deklaratywnym oświadczeniu mężczyzny, że jest ojcem danego dziecka, które to oświadczenie powinno pokrywać się z rzeczywistym stanem biologicznego pochodzenia, a które rodzi skutek prawny, w postaci więzi prawnorodzinnej uznającego mężczyznę z dzieckiem. Adekwatnie do tego, oświadczenie matki dziecka, która przyznaje, że mężczyzna uznający ojcostwo, jest ojcem dziecka, powinno zasadzać się na fakcie biologicznego pochodzenia.

Pewne jest, że co do zasady skutkiem uznania ojcostwa jest powstanie po stronie uznającego ojca władzy rodzicielskiej¹⁰. Co do zasady dlatego, że w sytuacji, gdy oświadczenie o uznaniu ojcostwa złoży mężczyzna o ograniczonej zdolności do czynności prawnych (częściowo ubezwłasnowolniony), to skutek w zakresie nabycia władzy rodzicielskiej nie powstanie, z uwagi na treść art. 94 § 1 zdanie pierwsze k.r.o.¹¹

Działanie zmierzające do uznania ojcostwa, podejmowane przez mężczyznę, świadomego faktu, że ojcem biologicznym nie jest, jak też podejmowane przez matkę dziecka, świadomą faktu, że uznający ojcostwo mężczyzna nie jest ojcem dziecka – objęte są dyspozycją przepisu art. 211 k.k. W obliczu zmian przepisów prawa karnego, należy uznać, że uznanie ojcostwa, oderwane od rzeczywistego pochodzenia biologicznego jest nielegalne, a jako takie nie może stanowić akceptowanego sposobu ustalenia pochodzenia dziecka. Nie ma tutaj stopniowania, wartościowania, przywiązywania jakiegokolwiek wagi do emocji i motywacji dyktowanej względami wyłącznie subiektywnie pojmowanej rodziny i własnego rodzicielstwa. Liczy się fakt, że uznający ojcostwo nie jest ojcem biologicznym, przy czym ten fakt musi być objęty świadomością mężczyzny i kobiety składających oświadczenia konieczne do uznania ojcostwa.

Na gruncie prawa rodzinnego uznanie ojcostwa – na mocy przepisów ustawy z dnia 6 listopada 2008 r. – o zmianie ustawy Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw¹² – funkcjonuje od dnia 13 czerwca

KUL' 2013, nr 3, s. 75–89, T. Smoczyński, [w:] *System prawa prywatnego. Tom 12. Prawo rodzinne i opiekuńcze* (red.), T. Smoczyński, Warszawa 2011, s. 125–126; A. Sylwestrzak, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz* (red.), H. Dolecki, T. Sokołowski, Warszawa 2010, s. 503–504, s. 531; K. Piasecki, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz* (red.), K. Piasecki, Warszawa 2009, s. 681; J. Strzebińczyk, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2013, s. 217, s. 224–225; K. Gromek, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2018, s. 750.

¹⁰ B. Trębska, *Kodeks rodzinny...*, s. 648; T. Sokołowski, *Prawo...*, s. 148; M. Andrzejewski, *Prawo rodzinne...*, s. 132; K. Pietrzykowski, *Kodeks rodzinny...*, s. 680.

¹¹ Jeżeli jedno z rodziców nie żyje albo nie ma pełnej zdolności do czynności prawnych, władza rodzicielska przysługuje drugiemu z rodziców.

¹² Dz. U. z 2008 r. Nr 220, poz. 1431.

2009 r.¹³ Tutaj na uwagę zasługuje przepis art. 73, zgodnie z którym uznanie ojcostwa następuje, gdy mężczyzna, od którego dziecko pochodzi, oświadczy przed kierownikiem USC, że jest ojcem dziecka, a matka dziecka potwierdzi jednocześnie albo w ciągu trzech miesięcy od dnia oświadczenia mężczyzny, że ojcem dziecka jest ten mężczyzna; przy czym kierownik USC wyjaśnia osobom zamierzającym złożyć oświadczenia konieczne do uznania ojcostwa przepisy regulujące obowiązki i prawa wynikające z uznania, przepisy o nazwisku dziecka oraz różnicę pomiędzy uznaniem ojcostwa a przysposobieniem dziecka, a nadto odmawia przyjęcia oświadczeń koniecznych do uznania ojcostwa, jeżeli uznanie jest niedopuszczalne albo gdy powziął wątpliwość co do pochodzenia dziecka.

Kierownik USC – sam nie będąc adresatem składanych oświadczeń, a tylko podmiotem kontrolującym – aprobuje i stwierdza¹⁴ ich złożenie – dokonuje, w oparciu o treść art. 73 § 2 k.r.o. pewnych wyjaśnień osobom zamierzającym złożyć oświadczenia konieczne do uznania ojcostwa,

¹³ Przepisy ustawy z 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, (Dz. U. z 2019 r. poz. 2086) [dalej cyt.: k.r.o.] dotyczące uznania ojcostwa przed kierownikiem USC przewidują, że jeśli nie zachodzi domniemanie, iż ojcem dziecka jest mąż jego matki, albo gdy domniemanie takie zostało obalone, ustalenie ojcostwa może nastąpić albo poprzez uznanie ojcostwa albo na mocy orzeczenia sądu, przy czym uznanie ojcostwa nie może nastąpić, jeżeli toczy się sprawa o ustalenie ojcostwa; – można uznać ojcostwo przed urodzeniem się dziecka już poczętego, ale jeśli dziecko urodziło się po zawarciu przez matkę małżeństwa z innym mężczyzną niż ten, który uznał ojcostwo, nie stosuje się przepisu o domniemaniu pochodzenia dziecka od męża matki; – uznanie ojcostwa następuje z dniem urodzenia się dziecka także wtedy, gdy przed przeniesieniem do organizmu kobiety komórek rozrodczych pochodzących od anonimowego dawcy albo zarodka powstałego z komórek rozrodczych pochodzących od anonimowego dawcy albo z dawstwa zarodka mężczyzna oświadczy przed kierownikiem USC, że będzie ojcem dziecka, które urodzi się w następstwie procedury medycznie wspomaganą prokreacji z zastosowaniem tych komórek albo tego zarodka, a kobieta ta potwierdzi jednocześnie albo w ciągu trzech miesięcy od dnia oświadczenia mężczyzny, że ojcem dziecka będzie ten mężczyzna. Oświadczenia są skuteczne, jeżeli dziecko urodziło się w następstwie procedury medycznie wspomaganą prokreacji, w ciągu dwóch lat od dnia złożenia oświadczenia przez mężczyznę, ale jeśli dziecko urodziło się po zawarciu przez matkę małżeństwa z innym mężczyzną niż ten, który uznał ojcostwo, nie stosuje się przepisu o domniemaniu pochodzenia dziecka od męża matki; – uznanie ojcostwa nie może nastąpić po osiągnięciu przez dziecko pełnoletności, jeżeli dziecko zmarło przed osiągnięciem pełnoletności, uznanie ojcostwa może nastąpić w ciągu sześciu miesięcy od dnia, w którym mężczyzna składający oświadczenie o uznaniu dowiedział się o śmierci dziecka, nie później jednak niż do dnia, w którym dziecko osiągnęłoby pełnoletność; – oświadczenie konieczne do uznania ojcostwa może złożyć osoba, która ukończyła szesnaście lat i nie istnieją podstawy do jej całkowitego ubezwłasnowolnienia, przy czym jeśli osoba ta nie ma pełnej zdolności do czynności prawnych, to może złożyć oświadczenie konieczne do uznania ojcostwa tylko przed sądem opiekuńczym.

¹⁴ K. Pietrzykowski, *Kodeks rodzinny...*, s. 676.

a w oparciu o treść art. 73 § 3 k.r.o. może też odmówić przyjęcia tych oświadczeń. Wyjaśnienia mają uświadomić podmiotom składającym oświadczenia, skutki majątkowe i osobiste uznania ojcostwa. Odmowa przyjęcia oświadczeń powinna nastąpić, gdy kierownik USC uświadamia sobie, że uznanie ojcostwa jest niedopuszczalne, bądź że wątpliwe jest pochodzenie dziecka od mężczyzny składającego oświadczenie o uznaniu ojcostwa.

Przyjmuje się, że jeśli nie ma przesłanek do zakwestionowania twierdzeń o pochodzeniu dziecka, kierownik USC nie weryfikuje tych twierdzeń, bo skuteczność uznania nie zależy od przedstawienia dowodu ojcostwa bądź chociażby uprawdopodobnienia tego faktu¹⁵. Wydaje się jednak, że te poglądy powinny zostać zrewidowane, w kierunku nakładającym jednak właśnie na kierownika USC powinność dochowania wszelkiej staranności, aby odebrane przez niego oświadczenia bazowały na rzeczywistym, biologicznym stosunku, istniejącym między dzieckiem, a uznającym wobec niego ojcostwo mężczyzną, a samo ich złożenie poprzedzone było uświadomieniem składającym te oświadczenia ewentualnych prawnokarnych konsekwencji.

Obowiązująca od dnia 1 marca 2015 r. ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego¹⁶, zawiera rozbudowane regulacje dotyczące uznania ojcostwa (w tym art. 18 dotyczący możliwości wyboru kierownika USC, przed którym złoży się oświadczenie konieczne do uznania ojcostwa; art. 19 ust. 2 i 2 a dotyczący rejestru uznań; art. 61 dotyczący zamieszczenia w akcie urodzenia dziecka danych ojca w razie uznania ojcostwa; art. 63 dotyczący protokołu uznania ojcostwa, art. 64 dotyczący kwestii odmowy przyjęcia oświadczeń koniecznych do uznania, art. 65 i 66 dotyczące skutków uznania ojcostwa w kontekście treści aktu urodzenia w zależności od czasu dokonania uznania względem sporządzenia aktu urodzenia). Tutaj na uwagę zasługuje art. 63 ust. 1 i ust. 2, zgodnie z którym oświadczenia konieczne do uznania ojcostwa dokumentuje się w formie protokołu, który podpisują rodzice dziecka i kierownik urzędu stanu cywilnego, a protokół uznania ojcostwa – oprócz danych dotyczących matki dziecka, mężczyzny uznającego ojcostwo oraz dziecka, ewentualnie biegłego lub tłumacza i kierownika USC, jak też określonych zdarzeń w postaci urodzenia, ewentualnie zgonu dziecka, a ponadto oświadczeń i informacji¹⁷ – zawiera: informację o dopuszczalności uznania

¹⁵ B. Trębska, *Kodeks rodzinny...*, s. 648; K. Piasecki, *Kodeks rodzinny...*, s. 686; K. Pietrzykowski, *Kodeks rodzinny...*, s. 668.

¹⁶ Dz. U. z 2020 r. poz. 463, ze zm. [dalej cyt.: p.a.s.c.].

¹⁷ Są to: – nazwiska, imiona oraz nazwiska rodowe, daty i miejsca urodzenia matki dziecka oraz mężczyzny uznającego ojcostwo, numery PESEL tych osób, jeżeli zostały nadane, wraz z oznaczeniem dokumentów tożsamości; – nazwisko, imię (imiona), płeć, data i miejsce urodzenia

ojcostwa oraz o braku wątpliwości co do pochodzenia dziecka, a także informację o wyjaśnieniu osobom zamierzającym złożyć oświadczenia konieczne do uznania ojcostwa przepisów regulujących obowiązki i prawa wynikające z uznania ojcostwa, przepisów o nazwisku dziecka oraz różnicy między uznaniem ojcostwa a przysposobieniem dziecka (pkt 7 i 8).

Obowiązujące od dnia 1 marca 2015 r. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 29 stycznia 2015 r. – w sprawie wzorów dokumentów wydawanych z zakresu rejestracji stanu cywilnego¹⁸, w § 1 pkt 18 określa wzór protokołu uznania ojcostwa (załącznik 18). Sam załącznik 18 zmieniono przez § 1 pkt 1 Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 23 października 2015 r.¹⁹ W formularzu USC / P / 6, a zwłaszcza jego części I – Oświadczenie mężczyzny, pkt 3 Oświadczenie mężczyzny, są rubryki dotyczące oświadczeń mężczyzny, że: – został pouczony o różnicy między uznaniem ojcostwa a przysposobieniem, o przepisach dotyczących praw i obowiązków wynikających z uznania ojcostwa, o przepisach dotyczących nazwiska dziecka, – że nie jest mu wiadomo, aby doszło wcześniej do uznania ojcostwa lub odmowy uznania ojcostwa oraz aby toczyła się w sądzie sprawa o ustalenie ojcostwa dziecka, którego dotyczy uznanie; – że jest ojcem dziecka (z rozróżnieniem, czy chodzi o dziecko poczęte, a nieurodzone; urodzone, dla którego nie sporządzono aktu

dziecka, jeżeli uznanie ojcostwa następuje po sporządzeniu aktu urodzenia, oraz numer PESEL dziecka, jeżeli został nadany; – data i miejsce urodzenia oraz płeć dziecka, jeżeli uznanie ojcostwa następuje przed sporządzeniem aktu urodzenia, a po urodzeniu dziecka; – data śmierci dziecka oraz informacja o dacie powzięcia przez mężczyznę uznającego ojcostwo wiadomości o śmierci dziecka, jeżeli uznanie ojcostwa następuje po śmierci dziecka; – informacja, że oświadczenie konieczne do uznania ojcostwa zostało przyjęte przed urodzeniem dziecka; – oświadczenie mężczyzny uznającego ojcostwo, że nie ma wiedzy o uznaniu ojcostwa lub odmowie uznania ojcostwa oraz o toczącej się sprawie o ustalenie ojcostwa oraz oświadczenie matki dziecka, że nie doszło do uznania ojcostwa lub odmowy uznania ojcostwa oraz, że nie toczy się sprawa o ustalenie ojcostwa; – informacja o złożeniu przez mężczyznę uznającego ojcostwo oświadczenia, że dziecko pochodzi od niego oraz datę złożenia tego oświadczenia; – informacja o złożeniu przez matkę dziecka oświadczenia, że mężczyzna, który złożył oświadczenie, jest ojcem dziecka, oraz datę złożenia oświadczenia przez matkę dziecka; informacja o złożeniu przez rodziców dziecka zgodnych oświadczeń o nazwisku dziecka lub informację o braku zgodnych oświadczeń; – informacja, że dziecko, które ukończyło 13 lat, wyraziło zgodę na zmianę nazwiska, oraz jego podpis lub informację, że nie wyraziło zgody na zmianę nazwiska; – oznaczenie aktu urodzenia i urzędu stanu cywilnego, w którym został sporządzony ten akt, lub oznaczenie aktu zgonu dziecka oraz urzędu stanu cywilnego, w którym został sporządzony ten akt, jeżeli są znane; – nazwisko i imię biegłego lub tłumacza, jeżeli brał udział w czynności; – adres do korespondencji rodziców dziecka; – nazwisko i imię kierownika urzędu stanu cywilnego albo konsula przyjmującego oświadczenie.

¹⁸ Dz. U. z 2015 r. poz. 194, ze zm.

¹⁹ Dz. U. z 2015 r. poz. 1751.

urodzenia; urodzone, dla którego sporządzono aktu urodzenia; zmarłe); – kto jest matką dziecka oraz co do nazwiska, jakie będzie nosiło dziecko. Jest też oświadczenie dotyczące wskazania, że organ przyjmujący oświadczenie nie ma wątpliwości co do pochodzenia dziecka oraz dopuszczalności uznania ojcostwa. Co do matki dziecka należy zwrócić uwagę na część II pkt 3 formularza, są rubryki dotyczące oświadczeń matki, że: – została pouczona o różnicy między uznaniem ojcostwa a przysposobieniem, o przepisach dotyczących praw i obowiązków wynikających z uznania ojcostwa, o przepisach dotyczących nazwiska dziecka, – że nie jest jej wiadomo, aby doszło wcześniej do uznania ojcostwa lub odmowy uznania ojcostwa oraz aby toczyła się w sądzie sprawa o ustalenie ojcostwa dziecka, którego dotyczy uznanie; – że potwierdza, iż ojcem dziecka (z rozróżnieniem, czy chodzi o dziecko poczęte, a nieurodzone; urodzone, dla którego nie sporządzono aktu urodzenia; urodzone, dla którego sporządzono aktu urodzenia; zmarłe) jest określony mężczyzna, oraz co do nazwiska, jakie będzie nosiło dziecko. Jest też oświadczenie dotyczące wskazania, że organ przyjmujący oświadczenie nie ma wątpliwości co do pochodzenia dziecka oraz dopuszczalności uznania ojcostwa.

Sytuacje, gdy uznający ojcostwo mężczyzna nie jest jednak ojcem biologicznym – nie należą do rzadkości, o czym przekonują kolejne sprawy o ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa (powództwa wyprowadzane – najczęściej przez mężczyzn w oparciu o treść art. 78 § 1 k.r.o., bądź przez prokuratorów, w oparciu o treść art. 86 k.r.o.).

Obserwacja praktyki w jednym z sądów rejonowych apelacji katowickiej pozwala przywołać następujące przypadki.

W jednej ze spraw, zakończonych prawomocnym wyrokiem sądu ustalającym bezskuteczność ojcostwa, w trakcie rozprawy matka dziecka oświadczała: *w okresie koncepcyjnym współżyłam z jeszcze jednym mężczyzną, nie powiedziałam uznającemu, że ojcem dziecka może być ktoś inny, miałam wątpliwość, kto jest ojcem. W tej samej sprawie mężczyzna, który uznał ojcostwo oświadczył: byłem przekonany, że ja jestem ojcem, nie wiedziałem nic o tym, że jest inny mężczyzna w życiu matki dziecka.*

W innej sprawie mężczyzna, który uznał ojcostwo oświadczył: *nie byłem pewien swojego ojcostwa, matka utwierdzała mnie w tym przekonaniu, chociaż nie zgadzała mi się data urodzin, a mieliśmy jeden kontakt seksualny. W tej sprawie matka dziecka oświadczyła: wiedziałam, że powód nie jest ojcem dziecka, ale powiedział mi, że pomoże mi wychować dziecko; nie powiedziałam, że nie jest ojcem dziecka, nie mówiłam o tym, że współżyłam z dwoma mężczyznami, od początku miałam świadomość, że nie jest ojcem dziecka, nie chciałam, żeby biologiczny ojciec uznał ojcostwo, bo czekało go więzienie.*

W innej sprawie, matka dziecka wyjaśniała: w przeciągu trzech lat byłam z dwoma mężczyznami; gdy zaszłam w ciążę, obu moich partnerów zapewniałam, że są ojcami, jednego tak dobrze nie znałam, z drugim nie chciałam się rozstawać; od początku byłam przekonana, że ten pierwszy jest ojcem dziecka, ale gdy urodziłam dziecko i poszłam do USC, to ten pierwszy był aresztowany, dlatego zgodziłam się, aby ten drugi uznał ojcostwo. Mężczyzna, który uznał ojcostwo, oświadczył zaś: byłem przekonany, że to moje dziecko, pozwana mnie o tym zapewniała, nie miałem wątpliwości.

W innej sprawie mężczyzna, który uznał ojcostwo, oświadczył: byliśmy parą, oczywiście dla mnie było to, że jestem ojcem, po urodzeniu pozwana przysłała mi sms ze zdjęciem dziecka i napisała – twoje dziecko, gratulacje, później zadzwoniła, abyśmy poszli uznać ojcostwo. Matka dziecka oświadczyła w sprawie: w okresie koncepcyjnym spotykałam się i współżyłam z innym mężczyzną, ale chciałam, żeby to powód był wpisany w akcie urodzenia.

W obliczu nowych unormowań wydaje się więc zasadne oczekiwanie, aby kierownicy USC, przed którymi stają osoby zainteresowane złożeniem oświadczeń koniecznych do uznania ojcostwa, informowali o treści przepisów art. 115 § 22 i art. 211 a § 2 pkt 2 i § 3 k.k.

Obecnie obowiązujące uregulowania, dotyczące sposobu postępowania kierowników USC, w tym zakresu udzielanych przez nich wyjaśnień są niewystarczające i powinny być zmienione.

Zasadne byłoby wprowadzenie – w art. 73 § 2 zdanie drugie k.r.o. – zapisu, że kierownik USC przed przyjęciem oświadczeń koniecznych do uznania ojcostwa poucza mężczyznę i matkę dziecka o treści art. 115 § 22 i art. 211 a § 2 pkt 2 i § 3 k.k., a w ślad za tym w art. 63 ust. 2 pkt 8 p.a.s.c. dodanie przepisu o tym, że mężczyzna zamierzający złożyć oświadczenie konieczne do uznania ojcostwa oraz matka dziecka zostali pouczeni o treści art. 115 § 22 i art. 211 a § 2 pkt 2 i § 3 k.k. W konsekwencji w formularzu USC/P/6, a zwłaszcza w części I pkt 3 i w części II pkt 3 mogłyby pojawić się dodatkowe pozycje, obejmująca oświadczenie, odpowiednio mężczyzny składającego oświadczenie o uznaniu ojcostwa oraz matki dziecka, że zostali pouczeni o treści przepisów art. 115 § 22 i art. 211 a § 2 pkt 2 i § 3 k.k.

Kierownik USC powinien wyjaśnić zainteresowanym w złożeniu oświadczeń koniecznych do uznania ojcostwa, że w rozumieniu przepisów prawa karnego uznanie ojcostwa jest pojmowane, jako adopcja, a jeśli polega na działaniu zmierzającym do nabycia władzy rodzicielskiej nad dzieckiem przez mężczyznę, który faktycznie biologicznym ojcem dziecka nie jest, to jest to zachowanie penalizowane i bądź to mężczyznę uznającego ojcostwo, bądź też matkę dziecka, która składa oświadczenie konieczne do uznania ojcostwa, może spotkać sankcja karna.

Niewykluczone, że zaletą takich unormowań byłoby zmniejszenie ilości spraw o ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa, jeśli już na wstępie wyeliminuje się przypadki uznań niesprzężonych z faktem pochodzenia biologicznego.

Słowa kluczowe: uznanie ojcostwa, rejestracja stanu cywilnego, kierownik USC, kodeks karny.

Art. 1 of Act of 16.10.2019 amending the Act – the Criminal Code and the Acts – the Code of Civil Procedure and the Registrar’s obligations with respect to the acceptance of declaration of paternity acknowledgement

Summary

While submitting declarations necessary for paternity recognition, the Registrar should explain to the interested parties that as defined in the criminal law regulations, paternity is understood as adoption and if it consists in activities aimed at acquiring parental authority over the child by a man who is not in fact the biological father of the child, it is a penalized act and either the man acknowledging paternity or the mother of a child who makes a declaration necessary to recognize paternity may be subject to a penalty.

Key words: paternity acknowledgement/recognition, registration of civil status, the Registrar, the Criminal Code.

JOANNA HABERKO*

„Ślub od pierwszego wejrzenia” a zawarcie małżeństwa w polskim porządku prawnym

Jedna z telewizyjnych stacji komercyjnych emituje program „Ślub od pierwszego wejrzenia”¹. Zamysł produkcji jest – w istocie – nieskomplikowany: do programu zgłaszają się dorośli ochotnicy, którzy przedstawiają gronu specjalistów swoje życiorysy, prezentują system wartości, życiowe cele, przyzwyczajenia, zapatrywania, słowem wszystko to co może być potencjalnie ważne w wyborze partnera, a eksperci na podstawie tych danych oraz cech wyglądu dobierają kandydata na męża albo żonę, kierowani – jak zapewnia się publiczność – naukowymi przesłankami. Uczestnik programu dopiero, na moment, przed złożeniem oświadczeń przed kierownikiem USC w trybie art. 1 § 1 ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy² poznaje swojego przyszłego męża albo żonę. Po złożeniu oświadczeń o zawarciu małżeństwa „eksperyment” trwa miesiąc, a pary mają czas, by zdecydować czy zostać ze sobą i kontynuować małżeństwo czy też nie³. Jeżeli podejmą decyzję o rozwodzie ten – wedle założeń programu – jest niejako „wkalkulowany” w ryzyko udziału⁴.

* Dr hab. Joanna Haberko, prof. UAM, Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu.

¹ Zob. <https://www.tvn.pl/programy/slub-od-pierwszego-wejrzenia,40,pc> (dostęp z dnia: 27.03.2020 r.).

² Tekst jedn.: Dz. U. z 2019 r., poz. 2086, ze zm. [dalej cyt.: k.r.o.].

³ „Z e-maila kierownika produkcji tego programu wynika, iż założeniem przygotowywanego przez stację TVN programu jest dokumentalna obserwacja społecznego eksperymentu, w którym eksperci (biolog, antropolog, seksuolog kliniczny, psycholog) będą mieli za zadanie dobrać w pary uczestników programu, którzy ich zdaniem mogą stworzyć trwały związek małżeński. Osoby dobrane w pary mają poznać się dopiero w dniu ślubu.” Na podstawie Stanowiska Zastępcy Dyrektora w Departamencie Spraw Obywatelskich MSWiA z dnia 1 lutego 2016 r. do Dyrektorów Wydziałów Spraw Obywatelskich i równorzędnych urzędów wojewódzkich, znak: DSO-WSC-6000-24/2016.

⁴ A. Krzyżanowska, *Ślub od pierwszego wejrzenia, rozwód w drugim odruchu*, „Dziennik Gazeta Prawna” z dnia 12 września 2016 r., s. B7.

Fakt, że program wywołuje spore emocje sprawia, że warto zastanowić się nad istotą czynności podejmowanych przez uczestników oraz konsekwencjami w zakresie możliwości uznania małżeństwa za prawnie skuteczne albo nieistniejące. Celowe jest także zastanowienie się nad charakterem poszczególnych obowiązków nałożonych na nupturientów i kierownika USC przyjmującego zapewniania oraz oświadczenia o wstąpieniu w związek małżeński. Przystępując do rozważań trzeba jednak przyjąć, że konieczne będzie oparcie ich na kilku założeniach wyjściowych. Nie jest bowiem zamysłem artykułu omówienie poszczególnych odcinków programu, a jedynie zwrócenie uwagi na dopuszczalność tego rodzaju działań oraz ich ewentualne skutki prawne. Jednocześnie można przyjąć, że całość – przedstawiona w tym kształcie szerokiej widowni – przez udział kompetentnego kierownika USC reprezentującego państwo – nie sprowadza się do zabawy, symulacji, udziału w programie rozrywkowym czy przedstawieniu teatralnym. Trzeba mieć oczywiście świadomość, że komercyjna stacja telewizyjna nie jest zobowiązana do realizacji jakiegokolwiek misji społecznej niemniej jednak fakt realizacji programu i jego udostępnienie szerokiej publiczności, zwłaszcza zaś udział w nim kierownika USC, może być postrzegany jako działanie zgodne z prawem, podczas gdy przynajmniej godzi w zasady współżycia społecznego i przyjęty przez ustawodawcę system wartości.

Przechodząc do zagadnień szczegółowych należy podkreślić, że analiza zostanie zestawiona z przedstawieniem pewnych założeń⁵. Jeżeliby przyjąć, że faktem jest, iż nupturienti nie tylko spotykają się po raz pierwszy, ale i dowiadują o osobie przyszłego męża albo żony dopiero w momencie złożenia oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński to celowe jest udzielenie odpowiedzi na pytanie czy polskie prawo dopuszcza tego rodzaju możliwość. Jeszcze raz podkreślmy, że w opracowaniu nie chodzi o wskazywanie prawidłowości odwzorowania przepisów w programie telewizyjnym, ale o udzielenie odpowiedzi na kilka wątpliwych kwestii w związku z emisją tego programu, nade wszystko zaś udziałem w nim kierownika USC.

W pierwszej kolejności pojawia się oczywiście konieczność udzielenia odpowiedzi na pytanie czy nupturienti mają jakiś prawny wymóg, by znać się przed zawarciem związku małżeńskiego czy też fakt ten pozostaje dla prawa relewantny. W tym zakresie nie chodzi rzecz jasna o poznanie drugiego człowieka (w zakresie jego cech charakteru, osobowości, przyzwyczajzeń, etc.), ale o dokonywanie pewnych czynności konwencjonalnych bądź z udziałem innej osoby (w tym przypadku przyszłego małżonka) bądź o dokonywanie ich

⁵ Autorka tekstu nie dysponuje umowami, które zapewne zawierają uczestnicy programu ze stacją telewizyjną.

samodzielnie, ale dysponując wiedzą o tym kim ta osoba jest, a przynajmniej jakie są jej dane osobowe.

Zwykło się przyjmować, że nupturieni przed zawarciem małżeństwa udają się, i że czynią to wspólnie, do kierownika USC w celu przedłożenia stosownych dokumentów i złożenia wymaganych przez prawo zapewnień⁶. Jest to podyktowane istotą dokonywanej czynności. Samo zawarcie małżeństwa nie odbywa się bowiem *ad hoc*, ale wymaga złożenia wcześniej dokumentów i zapewnień o nieistnieniu przeszkód. Nupturieni, jak wynika to z art. 76 ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego⁷ w związku z art. 4 k.r.o., powinni uczynić zadość tym wymogom, i to minimum na miesiąc przed złożeniem oświadczeń, o których mowa w art. 1 § 1 k.r.o. Czas ten określany jako *tempus deliberandi* ma dać, w założeniu ustawodawcy, nupturientom do myślenia o istocie dokonywanej czynności i chronić przed lekkomyślnym złożeniem oświadczeń⁸. Z małżeństwa, zgodnie z zamysłem ustawodawcy, nie można się bowiem na dowolnych (własnych) zasadach „wypisać” nie jest to też czynność dokonywana „na próbę”. To właśnie dlatego wówczas kierownik USC wyjaśnia nupturientom doniosłość małżeństwa, na czym polegają prawa i obowiązki małżonków oraz w czym przejawia się istota małżeństwa. Kierownik USC tłumaczy, że małżeństwo jest instytucją prawa rodzinnego, z założenia trwałą. Inną niż stosunki prawnorzeczowe czy zobowiązaniowe. Oczywiście termin miesięczny niejednokrotnie może wydać się zbyt krótki, niemniej jednak, jak zauważa się w literaturze, przynajmniej w pewnym zakresie hamuje pochopne zachowania i przyczynia się do tego, by nupturieni podejmowali przemyślane decyzje, bo konsekwencje tych decyzji będą trwałe, a skutki niekoniecznie zależne od nich samych⁹. Do zagadnienia przyjdzie powrócić w toku rozważań.

Zwykło się przyjmować, że nupturieni dopełniają wskazanego wyżej obowiązku wspólnie. Jeżeli bowiem zawarcie małżeństwa nie dotyczy jednej osoby, ale obejmuje swym skutkiem oboje nupturientów, a w przyszłości małżonków, zwyczajowo celowe jest dokonywanie pewnych czynności konwencjonalnych już na etapie przygotowania do jego zawarcia, wspólnie. Doświadczenie życiowe podpowiada bowiem, że jeżeli małżonkowie mają po złożeniu oświadczeń realizować prawa i obowiązki małżeńskie, daleko

⁶ A. Tunia, *Czynności kierownika urzędu stanu cywilnego podejmowane przed zawarciem małżeństwa w formie wyznaniowej*, „Studia Prawa Wyznaniowego” 2005, t. 8, s. 238–239.

⁷ Tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r. poz. 463, ze zm. [dalej cyt.: p.a.s.c.].

⁸ A. Zielonacki, *Zawarcie małżeństwa*, Ossolineum 1982, s. 33.

⁹ A. Zielonacki, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. H. Dolecki, T. Sokołowski, Warszawa 2010, s. 28.

bardziej wymagające ich zaangażowania i wspólnego czasu niż udanie się do kierownika USC powinni znaleźć czas także w tym zakresie. Warto jednak zastanowić się czy wymóg ten podyktowany jest jedynie względami tradycyjnymi czy też wymagają tego obowiązujące przepisy.

Kluczowe pozostają w tej kwestii powołane wyżej przepisy art. 4 k.r.o. i art. 76 p.a.s.c. Przepis kodeksowy zakłada, że małżeństwo przed kierownikiem USC nie może być zawarte przed upływem miesiąca od dnia, kiedy osoby, które zamierzają je zawrzeć, złożyły kierownikowi USC pisemne zapewnienie, że nie wiedzą o istnieniu okoliczności wyłączających zawarcie tego małżeństwa. Wykładnia językowa pozwala przyjąć, że złożenie oświadczeń następuje wspólnie, a przynajmniej w tym samym czasie, gdyż od tego momentu liczony będzie *tempus deliberandi*. Zestawienie przepisu z wymogiem określonym w art. 76 p.a.s.c. już tak jednoznacznej odpowiedzi, co do konieczności wspólnego złożenia zapewnienia kierownikowi nie daje. Treść art. 76 ust. 1 p.a.s.c. odnosi się bowiem do osoby zamierzającej zawrzeć małżeństwo, która wprawdzie jest zobligowana, by osobiście przedstawić dokument tożsamości, niemniej jednak może uczynić to w stosunku do wybranego kierownika USC albo konsula, albo kierownika USC, który ma wydać zaświadczenie, o którym mowa w art. 4¹ k.r.o. Osoba nupturienta ma ponadto obowiązek złożyć pisemne zapewnienie, że nie wie o istnieniu okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa oraz ewentualnie zezwolenie na zawarcie małżeństwa, jeżeli wymagają tego stosowne przepisy k.r.o.¹⁰

Warto podkreślić zatem, że przepis, przynajmniej w tym zakresie, zakłada, iż każdy z nupturientów czyni to w swoim imieniu i w swoim zakresie. Ustawa nie nakłada na osoby przyszłych małżonków obowiązku jednoczesnego spotkania z kierownikiem USC. Można także przyjąć, że każdy z nupturientów jest uprawniony we własnym zakresie, by złożyć oświadczenie przed wybranym przez siebie kierownikiem USC. Ma to także konsekwencje w zakresie obliczania terminu miesięcznego. Jeżeli nupturienti złożyliby oświadczenia oddzielnie termin zaczyna biec od dnia, w którym drugi z nupturientów złożył swoje oświadczenie¹¹.

Taka interpretacja – gdyby przyjąć, że są to wszystkie wymogi – nie wyłączałaby możliwości dokonania czynności w sposób przedstawiony w programie. Można bowiem bronić stanowiska, że uczestnicy programu składając dokumenty i stosowne zapewnienia przed wybranym przez siebie kierownikiem USC dopełnili wskazanych obowiązków, czyniąc to każdy z osobna.

¹⁰ Chodzi w tym zakresie o zezwolenie z art. 10 § 2 k.r.o., art. 12 § 1 zd. 2 k.r.o., art. 14 § 1 zd. 2 k.r.o., art. 6 § 1 k.r.o.

¹¹ A. Zielonacki [w:] *Kodeks...*, s. 28.

Istotna, i w przypadku zawarcia małżeństwa, kluczowa jest jednak treść dalszych przepisów p.a.s.c., w szczególności zaś art. 76 ust. 4 p.a.s.c.

W świetle powołanego przepisu nie wydaje się możliwe, by sytuacja przedstawiona w programie – sprowadzająca się do poznania przyszłego męża albo żony w chwili składania oświadczeń w trybie art. 1 § 1 k.r.o. – w istocie mogła mieć miejsce¹². Utwierdza w tym, w szczególności, treść art. 76 ust. 4 pkt 1 i 6 p.a.s.c. Można oczywiście przyjąć, na podstawie wykładni wcześniej powołanych przepisów, że osoba nupturienta składa zapewnienie bez obecności drugiego z nupturientów, niemniej jednak trudny do obrony w świetle przepisu określającego treść zapewnienia wydaje się pogląd, że czyni to w oderwaniu od wiedzy o osobie drugiego nupturienta. Zapewnienie zawiera bowiem nazwiska i imiona osób zamierzających zawrzeć małżeństwo, ich nazwiska rodowe, jeżeli można je ustalić, stan cywilny, obywatelstwo, daty i miejsca urodzenia, numery PESEL, jeżeli zostały nadane, oraz oznaczenia przedstawionych dokumentów tożsamości (pkt 1) oraz oświadczenie, że nie zachodzą przeszkody uniemożliwiające zawarcie małżeństwa określone w art. 10–15 k.r.o. (pkt. 6).

Przepis stanowi *expressis verbis*, że zapewnienie, przez co należy rozumieć każde zapewnienie (nawet jeśli byłoby składane przez nupturientów oddzielnie), zawiera nazwiska i imiona osób zamierzających zawrzeć małżeństwo. Takie stanowisko ustawodawcy wyłącza możliwość przyjęcia, że nupturient składając zapewnienie nie znał przynajmniej nazwiska i imienia (imion) drugiego z nupturientów. Po drugie, w zapewnieniu, które nupturient podpisuje jest także wymóg wskazania adresu do korespondencji osób zamierzających zawrzeć małżeństwo. Trudno, w świetle doświadczenia życiowego wyobrazić sobie, że składając stosowane oświadczenie i opatrując je własnym podpisem, nupturient nie przeczyta jego treści. Trudno także zakładać, że kierownik USC celowo zakryje dane nupturienta lub ich nie wpisze, skoro ustawa nakłada w tym zakresie wyraźne wymogi.

Jeżeli zatem w istocie jest tak, że każdy z nupturientów powinien złożyć zapewnienie zawierające wskazane wyżej dane nie jest możliwe przyjęcie, że w świetle polskiego prawa nupturient składa zapewnienie w oderwaniu od wiedzy o osobie drugiego z nupturientów, w szczególności w ogóle nie znając nie tyle tej osoby, ile przynajmniej jej danych w zakresie w jakim wskazuje to powołany wyżej przepis art. 76 p.a.s.c.

¹² Chodzi w tym zakresie nie tylko o to, że nupturienti „zobaczą się” po raz pierwszy na chwilę przed złożeniem oświadczeń w trybie art. 1 § 1 k.r.o., ale o to, że powezmą jakąkolwiek wiedzę na temat drugiej osoby (danych osobowych drugiego małżonka).

Każdy z nupturientów ma dalej złożyć zapewnienie o nieistnieniu przeszkód do zawarcia małżeństwa. Wskazane w art. 10–15 k.r.o. przeszkody uniemożliwiające zawarcie małżeństwa obejmują takie przeszkody jak: wiek¹³, ubezwłasnowolnienie całkowite¹⁴, choroba psychiczna¹⁵, bigamia¹⁶, pokrewieństwo i powinowactwo¹⁷ oraz przysposobienie¹⁸. O ile można by ostrożnie przyjąć, że wszystkie poza wskazanymi w art. 14 k.r.o. przeszkody nie wymagają znajomości osoby nupturienta o tyle naprawdę trudno złożyć zapewnienie o nieistnieniu przeszkody pokrewieństwa i powinowactwa nie znając osoby (choćby w zakresie danych), której przeszkoda miałaby dotyczyć. Należy dalej podkreślić, że złożenie zapewnienia zgodnego z prawdą jest obwarowane sankcją karną za składanie fałszywych oświadczeń.

Można w tym kontekście zadać pytanie czy przeciętny, dorosły, rozsądny człowiek złoży zapewnienie o nieistnieniu przeszkód do zawarcia małżeństwa, w szczególności o nieistnieniu przeszkody pokrewieństwa z kimś lub powinowactwa, nie wiedząc kogo przeszkoda ta miałaby dotyczyć; co więcej czy składając takie zapewnienie przyjmie na siebie odpowiedzialność, o której mowa w art. 76 ust. 4 pkt 5 p.a.s.c. Zdrowy rozsądek każe wykluczyć tę możliwość.

Biorąc to pod uwagę można założyć, że ślub może być owszem ślubem „od pierwszego wejrzenia”, ale z pewnością nie jest ślubem „od pierwszej wiedzy” o osobie, a przynajmniej danych osobowych, przyszłego małżonka¹⁹. Uczestnik ma bowiem miesiąc z art. 4 k.r.o., by z wiedzy o osobie przyszłego małżonka zrobić użytek.

Szukając rozwiązań w prezentowanej w programie formule warto zastanowić się także nad możliwością jaką daje art. 4 zd. 2 k.r.o., czyli zezwoleniem

¹³ Zob. art. 10 k.r.o.

¹⁴ Zob. art. 11 k.r.o.

¹⁵ Zob. art. 12 k.r.o.

¹⁶ Zob. art. 13 k.r.o.

¹⁷ Zob. art. 14 k.r.o.

¹⁸ A. Mączyński, *Konkordatowa i kodeksowa regulacja przeszkód małżeńskich*, [w:] *Prawość i Godność. Księga pamiątkowa w 70. Rocznicę Urodzin Profesora Wojciecha Łączkowskiego*, Lublin 2003, s. 169.

¹⁹ To z kolei, biorąc pod uwagę dostępność środków komunikacji internetowej, portali społecznościowych, wyszukiwarek, etc., poddaje w wątpliwość zupełny brak wiedzy w zakresie dalszych danych o osobie nupturienta. Doświadczenie życiowe podpowiada bowiem, że zwłaszcza mając na uwadze tak ważną życiowo czynność jak zawarcie małżeństwa, dorosły, rozsądny człowiek podejmie dopuszczone prawem działania, by tę osobę poznać. Tu pojawia się jednak konieczność kolejnego założenia. Może być tak, że uczestnicy są lojalni i nie podejmują takich działań (gdyż wynika to np. z umowy ze stacją) albo pozostają, po złożeniu zapewnień, „odcięci” od świata bez dostępu do poczty elektronicznej, wyszukiwarek internetowych, komunikatorów czy portali społecznościowych.

na zawarcie małżeństwa przed upływem miesięcznego terminu wyczekiwania oraz art. 9 § 1 k.r.o. zakładający możliwość niezwłocznego złożenia oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński bez przedstawienia lub złożenia dokumentów. W ramach pierwszej z przytoczonych możliwości zgodnie z art. 76 ust. 10 p.a.s.c. kierownik USC albo konsul udziela na piśmie takiego zezwolenia, o ile przemawiają za tym ważne względy²⁰. Można wyobrazić sobie następujący scenariusz: nupturienti udają się do kierownika USC „na chwilę” przed złożeniem oświadczeń w trybie art. 1 § 1 k.r.o. i na osobności, tj. bez obecności drugiego z przyszłych małżonków przedstawiają dokumenty i składają zapewnienia znając osobę, przynajmniej jej dane, o których mowa w art. 76 k.r.o., a następnie przedstawiają kierownikowi USC wniosek w zakresie wydania zezwolenia na zawarcie związku małżeńskiego bez zachowania lub ze skróceniem *tempus deliberandi*. Konstrukcja nie wydaje się teoretycznie niemożliwa, niemniej jednak trzeba podkreślić, że kierownik USC nie pozostaje w zakresie wydania zezwolenia nieograniczony. Kluczowe jest zatem udzielenie odpowiedzi na pytanie czy w interesującej nas sytuacji mogłyby zaistnieć „ważne względy”, o których mowa w art. 4 *in fine* k.r.o.

Doktryna i orzecznictwo do „ważnych względów” zaliczają tradycyjnie następujące zdarzenia: urodzenie dziecka, ciążę, nagły wyjazd związany np. z pełnieniem służby wojskowej, stan zdrowia jednego z nupturientów lub członka rodziny, a ostatnio decyzje związane np. z otrzymaniem kredytu hipotecznego na zakup mieszkania dla małżonków²¹. Czy udział w programie mógłby, w świetle doświadczenia życiowego uzasadniać takie zezwolenie? W moim przekonaniu nie. Nie ma bowiem, żadnych racjonalnych życiowych powodów, dla których kierownik USC powinien przystać na takie żądanie ze strony nupturientów²².

Skorzystanie z możliwości, którą daje art. 9 § 1 k.r.o. również nie wydaje się w analizowanej sytuacji możliwe, gdyż w tym przypadku ustawa zakłada niebezpieczeństwo grożące bezpośrednio jednej ze stron. Nawet jeśliby nieco naiwnie założyć, że jeden z nupturientów w analizowanej sytuacji programu spełniałby tę przesłankę, i tak ustawa nie zwalnia z konieczności złożenia zapewnienia, i to w dodatku stron, że nie wiedzą o istnieniu okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa. Przedstawiony publiczności scenariusz uroczystości nie zakłada takiego rozwiązania.

²⁰ Zob. art. 4 zd. 2 k.r.o.

²¹ A. Zielonacki, [w:] *Kodeks...*, s. 28.

²² Podobnie A. Krzyżanowska, *Ślub...*, s. B7; zob. też Stanowisko Zastępcy Dyrektora w Departamencie Spraw Obywatelskich MSWiA z dnia 1 lutego 2016 r. do Dyrektorów Wydziałów Spraw Obywatelskich i równorzędnych urzędów wojewódzkich, znak: DSO-WSC-6000-24/2016.

Przechodząc do innych kwestii związanych z zawarciem małżeństwa. Zgodnie z art. 15 p.a.s.c. nupturienti mogą wybrać kierownika USC, przed którym złożą oświadczenia. Fakt, iż w programie zostają tej możliwości – jak można sądzić – pozbawieni poprzez wybór dokonany przez stację telewizyjną nie wydaje się uderzać w istotę analizowanej czynności. *Volenti non fit iniuria*, ochotnicy przystępując do programu przyjęli w tym zakresie zapewne konieczność uwzględnienia pewnych ograniczeń i wyrazili na nie zgodę.

Pozostaje jeszcze do omówienia kwestia udziału kierownika USC²³. Tu pojawiają się trzy główne problemy, a zarazem zarzuty. Po pierwsze, małżeństwo jest, zgodnie z wolą ustawodawcy, instytucją, która ma charakter trwały, choć nie nierozzerwalny. Trudno w tym zakresie w jakikolwiek sposób doszukać się usprawiedliwienia dla działania urzędnika (kierownika USC, wójta, burmistrza, prezydenta) w programie, który szerokiej publiczności przedstawia koncepcję małżeństwa jako „eksperymentu”, co więcej eksperymentu ograniczonego w czasie swego trwania do miesiąca. Publiczność otrzymuje bowiem przekaz, zgodnie z którym małżeństwo jest niewiele znaczącym wydarzeniem, niewymagającym od zainteresowanych żadnego wysiłku czy dopełnienia obowiązków, gdyż trwa krótko, jest „na próbę” i co więcej ma „gwarantowany” rozwód. To z punktu widzenia przyjętej przez ustawodawcę aksjologii nie jest rozwiązaniem godne akceptacji, ponadto godzi w preferowany w naszym kraju system wartości.

Trzeba podkreślić, że prawodawca przyjmuje wyrażoną w Konstytucji RP zasadę ochrony małżeństwa i rodziny²⁴. Przepis art. 18 Konstytucji RP stanowi, że małżeństwo jako związek kobiety i mężczyzny, rodzina, macierzyństwo i rodzicielstwo znajdują się pod ochroną i opieką Rzeczypospolitej Polskiej. Zgodnie z art. 23 zd. 2 k.r.o. małżonkowie mają obowiązek współdziałać dla dobra rodziny, którą przez swój związek założyli²⁵. Oznacza to, że mają pracować nad trwałością i jakością swojego związku niezależnie od tego czy są w nim dzieci czy też nie. Rodzinę stanowią bowiem już sami małżonkowie.

²³ <https://echodnia.eu/swietokrzyskie/w-stopnicy-udzielaja-slubow-od-pierwszego-wejrzenia-oto-kulisy-tego-wydarzenia/ar/13596878> (dostęp z dnia: 27.03.2020 r.); <https://to.com.pl/przasnysz-program-slub-od-pierwszego-wejrzenia-krecony-byl-w-przasnyszu/ar/c1-14872137> (dostęp z dnia: 27.03.2020 r.); <http://www.infoprzasnysz.com/tvn-owski-slub-od-pierwszego-wejrzenia-juz-w-lutym-w-przasnyszu> (dostęp z dnia: 27.03.2020); <https://www.facebook.com/burmistrzLukaszChrostowski> (dostęp z dnia: 27.03.2020 r.).

²⁴ A. Rogowska, S. Rogowski, *Rodzina w konstytucjach państw Europy środkowo-wschodniej uchwalonych w wyniku przemian ustrojowych lat 90-tych XX w.*, [w:] *Rodzina i jej prawa*, (red.) J. Rominkiewicz, Wrocław 2012, s. 191 in.; M. Andrzejewski, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2011, s. 6; T. Sokołowski, *Prawo rodzinne. Zarys wykładu*, Poznań 2010, s. 16.

²⁵ T. Smyczyński, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2009, s. 4.

Obowiązek współdziałania dla dobra rodziny wpisuje się, zatem, w przyjętą przez ustawodawcę konstytucyjną zasadę ochrony rodziny oraz zasadę trwałości małżeństwa. Co więcej, konstytucyjna zasada ochrony rodziny przejawia się – w razie nieprawidłowego i dysfunkcyjnego małżeństwa – także w przesłankach, których wystąpienie podlega ocenie sądu w postępowaniu rozwodowym²⁶. Formalizm rozwiązania małżeństwa w drodze orzeczenia sądu, w sądzie okręgowym w I instancji, z udziałem czynnika społecznego jest konsekwencją przyjęcia przez ustawodawcę założenia, że rozwód jest zdarzeniem niepożądanym społecznie, a przez to powinien być poddany stosownej kontroli²⁷.

Jak się wydaje, intencję prawodawcy sprowadzić należy także do wymogu takiego działania urzędników (w tym kierowników USC, wójtów, burmistrzów, prezydentów), które by wzmacniały małżeństwo, a nie je osłabiały. Udział urzędnika w programie w sposób oczywisty legitymizuje zachowania, które pozostają sprzeczne z intencją ustawodawcy i godzą – przynajmniej – w zasady współżycia społecznego. Co więcej pozwalają szerokiej publiczności nabrać przekonania co do niewielkiego znaczenia małżeństwa, a to z kolei pozostaje w sprzeczności z obowiązkami kierownika USC wynikającymi z art. 3 § 3 k.r.o. W świetle tego przepisu kierownik USC wyjaśnia osobom zamierzającym zawrzeć związek małżeński doniosłość związku małżeńskiego, przepisy regulujące prawa i obowiązki małżonków oraz przepisy o nazwisku małżonków i o nazwisku dzieci²⁸.

Doniosłość związku małżeńskiego przejawia się także w różnicach stosunku prawnego powstałego wraz ze złożeniem oświadczeń z innymi stosunkami prawnymi, w szczególności umownymi. Powstały wraz z zawarciem małżeństwa stosunek rodzinno-prawny trzeba postrzegać w innej perspektywie niż klasyczne stosunki cywilnoprawne, np. zobowiązaniowe. W tym drugim przypadku to właśnie wola stron stosunku prawnego decyduje o możliwości rozwiązania umowy. W prawie rodzinnym jest inaczej. Od chwili powstania relacji rodzinno-prawnej strony tych relacji nie są już dysponentami powstałych stosunków prawnych. To ustawodawca, kierowany chęcią, a częściej potrzebą, zapewnienia ochrony jakichś wartości nie zezwala na podejmowanie

²⁶ T. Smyczyński, [w:] *System Prawa Prywatnego, Prawo rodzinne i opiekuńcze*, red. T. Smyczyński, t. 11, Warszawa 2009, s. 58.

²⁷ Szerzej J. Haberko, *Rozwiązanie małżeństwa w drodze „umowy”? Uwagi na tle projektu zmian Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego oraz ustawy – Prawo o aktach stanu cywilnego*, „Zeszyty Prawnicze Biura Analiz Sejmowych” 2013, nr 2 (38), s. 11–24.

²⁸ M. Zielonacki, [w:] *Kodeks...*, s. 27; J. Strzebińczyk, *Zawarcie małżeństwa wyznaniowego podlegającego prawu polskiemu*, „Rejent” 1999, nr 4, s. 14.

dobrowolnych działań czy działań zastrzeżonych dla sądu. Przedstawiciele nauki prawa rodzinnego są bowiem zgodni, że przyjęta w Konstytucji zasada trwałości małżeństwa nie daje podstaw do jego rozwiązania wówczas, gdy nie nastąpił trwały i zupełny rozkład pożycia między małżonkami²⁹. Takie stanowisko ma na celu także ochronę małżonka słabszego oraz pokrzywdzonego zachowaniem małżonka winnego³⁰.

Powyższe założenia powinny – z racji sprawowanej funkcji – być znane kierownikowi USC (wójtowi, burmistrzowi, prezydentowi)³¹. Trudno wobec tego bronić poglądu, że udział urzędnika w programie, który szerokiej publiczności ujawnia małżeństwo jako „eksperyment” z założoną od początku potencjalną nietrwałością tego małżeństwa i jego próbnym charakterem, wpisuje się w realizację obowiązków służbowych i przekonuje o doniosłości instytucji małżeństwa. Jak się wydaje doświadczenie życiowe przeciętnego, dorosłego, rozsądnego człowieka nie potwierdzi prawdziwości tej tezy. Można oczywiście bronić poglądu, że urzędnik nie wiedział o tych założeniach i nie znał istoty programu, niemniej jednak i to założenie nie wytrzymuje konfrontacji z doświadczeniem życiowym.

Przy czym warto zwrócić uwagę na treść art. 85 p.a.s.c., zgodnie z którym zawarcie małżeństwa przed kierownikiem USC albo konsulem następuje z zachowaniem uroczystej formy (ust. 1) czym zwykło się tłumaczyć odpowiedni wystrój sali, odpowiednie miejsce, jeśli oświadczenia miałyby być złożone poza urzędem, godny ubiór nie tylko nupturientów, świadków, ale i kierownika USC, a ponadto zachowanie powagi czy zapewnienie stosowanej oprawy muzycznej³². Uroczysta forma zawarcia małżeństwa przejawia się także w tym, że kierownik USC w czasie przyjmowania oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński nosi łańcuch z wizerunkiem orła (art. 85 ust. 2 p.a.s.c.).

Niedochowanie powyższych wymagań nie wpływa wprawdzie na istnienie czy też ważność małżeństwa, ale kompetentny urzędnik powinien w tym zakresie zwrócić uwagę na stosowność bądź niestosowność pewnych zachowań, zarówno własnych jak i innych osób. Jak wskazano na wstępie prezentowane rozważania nie mają z założenia omawiać poszczególnych odcinków programu, niemniej jednak należy podkreślić, że zarówno doniosłość instytucji małżeństwa, fakt zawarcia małżeństwa w obecności świadków jak również nałożenie na kierownika USC i inne osoby wymogu zachowania

²⁹ J. Haberko, *Rozwiązanie...*, s. 11–24.

³⁰ T. Smyczyński, *System...*, s. 58.

³¹ H. Chwyc, *Zawarcie małżeństwa i jego rejestracja w prawie polskim. Poradnik dla kierowników Urzędów Stanu Cywilnego*, Lublin 1999, s. 17.

³² K. Pietrzykowski, [w:] *Kodeks...*, s. 177.

uroczystej formy zdaje się wykluczać takie zachowania jak pomyłki w nazwisku nupturientów, salwy śmiechu czy rozpaczliwe poszukiwanie długopisu do podpisania protokołu, o którym mowa w art. 84 ust. 2 p.a.s.c. Czynność konwencjonalna zawarcia małżeństwa nie wpisuje się bowiem w scenariusz programu telewizyjnego, ale jest doniosłym zdarzeniem cywilnoprawnym, wywierającym skutki w obszarze prawa cywilnego nie tylko dla małżonków, ale i innych osób³³. O ile w przypadku nupturientów można znów powołać paremię: *volenti non fit inuria*, i argumentację, że przystępując do programu o określonym charakterze zgodzili się na narzucony przez stację telewizyjną scenariusz, to jednak urzędnikowi zachowania takie nie przystoją, co więcej nie licują z powagą urzędu, uroczystą formą zawarcia małżeństwa i doniosłością czynności konwencjonalnej przewidzianej przepisami prawa i wywołującej przewidziane prawem skutki. W dyskusji powołuje się nawet argument z art. 5 k.r.o.³⁴ Przepis ten stanowi, że kierownik USC, który dowiedział się o istnieniu okoliczności wyłączającej zawarcie zamierzonego małżeństwa, odmówi przyjęcia oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński lub wydania zaświadczenia, o którym mowa w art. 4¹, a w razie wątpliwości zwróci się do sądu o rozstrzygnięcie, czy małżeństwo może być zawarte. Jest to dość odważne stanowisko jako że k.r.o. nie przewiduje powodów, dla których małżonkowie decydują się na zawarcie małżeństwa, w związku z tym zawarcie przez nich związku małżeńskiego „dla pozorów” pozostaje w zakresie prawa rodzinnego bez znaczenia. Kierownik USC wiedząc jednak o charakterze programu nie powinien wziąć w nim udziału. Nawet jeżeli nie mamy w programie do czynienia z pozornością czynności to jednak z założenia małżeństwo zawierane jest „na próbę”, co godzi w jedną z jego podstawowych cech, czyli trwałość.

Pozostaje do rozważania kwestia treści składanych oświadczeń. Treść oświadczeń została przez ustawodawcę włączona do przepisu art. 7 § 3 k.r.o. i *de lege lata* oświadczenie przyjmuje postać: „Świadomy praw i obowiązków wynikających z zawarcia małżeństwa uroczyste oświadczam, że wstępuję w związek małżeński z (imię i nazwisko drugiej z osób wstępujących w związek małżeński) i przyrzekam, że uczynię wszystko, aby nasze małżeństwo było zgodne, szczęśliwe i trwałe.” W tym kontekście pojawia się pytanie czy złożenie oświadczenia o treści innej niż wskazana wywołuje jakieś skutki prawne czy też pozostaje wobec faktu złożonych, zgodnych oświadczeń, bez znaczenia. W szczególności należy odpowiedzieć na pytanie czy możliwe jest posłużenie się przez urzędnika treścią oświadczenia w brzmieniu sprzed nowelizacji k.r.o.

³³ Osoba pozostająca w związku małżeńskim nie może zawrzeć nowego małżeństwa.

³⁴ Tak z powołaniem poglądu M. Muśnickiego A. Krzyżanowska, [w:] *Ślub...*, s. B7.

Jak się wydaje można oczywiście – jak czynią to przedstawiciele nauki – bronić w tej materii dwóch stanowisk. Po pierwsze, że złożenie oświadczeń przez nupturientów powinno odbyć się wyłącznie z zachowaniem treści przewidzianej w art. 7 § 3 k.r.o., gdyż z jakiegoś powodu ustawodawca zdecydował w 2015 r. nadać treści oświadczeń rangę przepisu kodeksowego³⁵. Z drugiej jednak strony, zgodnie z art. 1 § 1 k.r.o. nupturienti mają złożyć zgodne oświadczenia, że wstępują ze sobą w związek małżeński. Doktryna nie zajmuje jednoznacznego stanowiska w tej kwestii³⁶, a sam przepis budzi oczywiste wątpliwości. Niemniej jednak należy zauważyć, że choć sama treść oświadczenia, w brzmieniu sprzed nowelizacji, raczej nie będzie miała wpływu na możliwość powołania się na art. 2 k.r.o., i nie znajdzie w tym zakresie sytuacja *matrimonium non existens*, to jednak postulować należy staranność po stronie urzędnika tego rodzaju, by posługując się treścią oświadczenia przewidzianą przez przepisy prawa, czynił to z uwzględnieniem treści oświadczenia w aktualnym brzmieniu.

Na koniec należy odnieść się do możliwości przyjęcia oświadczeń przez wójta, burmistrza lub prezydenta w sytuacji, w której kierownikiem USC jest inna osoba. W literaturze zaprezentowano szczegółową analizę tego zagadnienia³⁷ w związku z tym nie obciążając wywodu można sformułować następujący wniosek, iżby wójt, burmistrz, prezydent miasta powstrzymał się od dokonywania czynności w zakresie przyjęcia oświadczeń z art. 1 § 1 k.r.o. w sytuacji, w której w danym okręgu USC jest powołany zawodowy kierownik USC³⁸. Przeprowadzona w literaturze wszechstronna i przekonywująca analiza stanu prawnego dokonana przez P. Kasprzyka prowadzi bowiem do przyjęcia trafności stanowiska, że wójt, burmistrz, prezydent traci swoje uprawnienia jako kierownik USC, o ile w danym okręgu został powołany inny (zawodowy) kierownik USC³⁹. Uprawnienia wójta, burmistrza, prezydenta z zakresu czynności konwencjonalnych na gruncie prawa rodzinnego sprowadzają się wyłącznie do tych wskazanych w przepisach k.r.o.⁴⁰

Dokonując podsumowania trzeba odnieść się do kilku kwestii. Po pierwsze, w świetle polskiego prawa nie ma możliwości złożenia oświadczeń

³⁵ Zob. P. Kasprzyk, [w:] *Podręcznik urzędnika stanu cywilnego*, t. 3, *Wybrane instytucje prawa cywilnego osobowego i prawa rodzinnego*, red. P. Kasprzyk, Lublin 2020, s. 312.

³⁶ K. Pietrzykowski, [w:] *Kodeks...*, s. 177–178; A. Zielonacki, [w:] *Kodeks...*, s. 41.

³⁷ P. Kasprzyk, *Opinia prawna w przedmiocie relacji pomiędzy wójtem (burmistrzem, prezydentem miasta) a zawodowym kierownikiem USC na gruncie ustawy – Prawo o aktach stanu cywilnego*, opinia dostępna na stronie <https://www.nist.gov.pl/> (dostęp z dnia: 1.04.2020 r.).

³⁸ Tamże, s. 21.

³⁹ Tamże, s. 1–23.

⁴⁰ Por. art. 74 § 1 k.r.o.

o wstąpieniu w związek małżeński jeżeli wcześniej nie złożyło się zapewnienia o nieistnieniu przeszkód, a do tego konieczna jest znajomość przynajmniej nazwiska i imienia (imion) osoby, z którą małżeństwo ma zostać zawarte.

Po drugie, odnieść należy się do skutków społecznych prezentowanego „eksperymentu”. Te objawiać się będą postrzeganiem małżeństwa i rozwoju jako zdarzeń niewiele znaczących w życiu człowieka. Małżeństwo nie jest obecnie instytucją przeżywającą rozkwit, o czym świadczą dane GUS w zakresie liczby, ale i struktury rozwodów. Pogłębianie w odbiorze szerokiej publiczności wrażenia o łatwym zawarciu małżeństwa i jeszcze łatwiejszym rozwiązaniu pozostaje sprzeczne z zasadami współżycia społecznego. Dla prawa rodzinnego nie ma wprawdzie znaczenia powód, dla którego ludzie zawierają małżeństwo. Powód rozwiązania małżeństwa nie pozostaje już obojętny dla państwa⁴¹. Można zastanawiać się czy konstrukcja programu z daleko posuniętym uznaniowym rozwiązaniem małżeństwa nie będzie prowadzić do wzrostu małżeństw zawieranych właśnie „dla pozorów” np. z obywatelem polskim przez cudzoziemców nie tylko w celu realizowania prawidłowych więzi rodzinno-prawnych, ale dla pozyskania korzyści innych niż te wynikające z prawa rodzinnego.

I po trzecie, należy stwierdzić też, że oceniany program, jakkolwiek zakłada pewną fikcję i opiera się na scenariuszu telewizyjnym, jest niezgodny z zasadami rządzącymi prawem rodzinnym, godzi w konstytucyjną zasadę ochrony małżeństwa i rodziny, nie respektuje zasad ochrony stanu cywilnego. Może także prowadzić do osłabienia instytucji małżeństwa i jej pauperyzacji przez propagowanie nazbyt łatwych możliwości rozwiązania małżeństwa bez spełnienia przesłanek ustawowych. Negatywnie ocenić należy także udział kierownika USC.

Słowa kluczowe: rejestracja stanu cywilnego, zawarcie małżeństwa, udział kierownika USC przy zawarciu małżeństwa, eksperyment, okres wyczekiwania, ochrona małżeństwa i rodziny.

„Marriage at first sight” and entering into marriage in the Polish legal order

Summary

One of the commercial TV stations broadcasts a program „Marriage at first sight”. Only a moment before making statements before the Registrar, does the participant of the program meet his future wife or her future husband. It should be also noted that the program in question, in spite of the fact that it involves some fiction and is based on a television script,

⁴¹ Zob. T. Smyczyński, *Prawo...*, s. 142.

is not in compliance with the principles of the relevant family law, it violates the constitutional principle of a marriage and family protection and it fails to respect the principles of marital status protection.

Key words: marital status registration, entering into marriage, participation of the Registrar in marriage solemnization, experiment, waiting period, marriage and family protection.

MICHAŁ WOJEWODA*

Jeszcze o uznawaniu stanu cywilnego
w stosunkach transgranicznych**

Wprowadzenie

Zagadnienia dotyczące zmian stanu cywilnego oraz jego różnego postrzegania w poszczególnych systemach prawnych mają coraz większe znaczenie praktyczne. Pozycja rodzinna i osobista jednostki coraz częściej podlega bowiem ocenie z punktu widzenia przepisów więcej niż jednego państwa. Wiąże się to z intensywnymi migracjami społecznymi, jakie charakteryzują przełom XX i XXI wieku. Powodują one, że także relacje rodzinne mają coraz częściej wymiar transgraniczny. Uwzględniając zaś dywersyfikację modeli prawa rodzinnego, z jaką mamy do czynienia w ostatnich dekadach¹, ku zaskoczeniu samych zainteresowanych okazuje się nieraz, że ich stan cywilny, ukształtowany w jednym państwie, na innym terytorium państwowym przedstawia się zupełnie inaczej. Wystarczy wspomnieć o małżeństwach homoseksualnych, rodzicielstwie osób jednej płci, czy o macierzyństwie zastępczym. Są to konstrukcje, których funkcjonowanie z punktu widzenia licznych porządków prawnych (w tym prawa polskiego) rodzi określone wątpliwości. Warto zatem przyjrzeć się bliżej kwestii uznawania stanu cywilnego we współczesnym, skomplikowanym świecie trzeciej już niemal dekady XXI wieku.

* Dr hab. Michał Wojewoda, prof. UŁ, Uniwersytet Łódzki.

** Artykuł stanowi rozbudowaną, zmienioną i uaktualnioną wersję publikacji autora zatytułowanej *W zagranicznym małżeństwie jednopłciowym, czyli... stanu wolnego? Uwagi na temat międzynarodowego uznawania stanu cywilnego*, jaka ukazała się w czasopiśmie „Przedsiębiorczość i Zarządzanie” 2018, t. XIX, z. 9, cz. II, s. 319–332.

¹ Zob. M. Wojewoda, *Współczesne modele prawa rodzinnego a rejestracja stanu cywilnego*, „Metryka. Studia z zakresu prawa osobowego i rejestracji stanu cywilnego” 2019, nr 2, s. 61 i n.

Pojęcie stanu cywilnego

Bardziej szczegółowe rozważania wypada rozpocząć od próby przybliżenia samego pojęcia stanu cywilnego. Występuje ono nie tylko w mowie potocznej, ale także w języku prawnym i prawniczym wielu systemów normatywnych. Trzeba wiedzieć, że brak jest uniwersalnej, międzynarodowej definicji analizowanego zwrotu, zaś lokalne (krajowe) podejścia mogą się różnić. Uprawione jest jednak, jak się wydaje, dokonanie pewnych uogólnień.

Już na wstępie warto dostrzec, że polski zwrot „stan cywilny” ma swoje dokładne odpowiedniki w licznych językach świata (fr. *état civil*, wł. *stato civile*, hiszp. *estado civil*, ang. *civil status*, niem. *Zivilstand*). Charakterystyczne jest przy tym, że analizowane pojęcie – nie tylko w Polsce – pojawia się zazwyczaj w dwóch znaczeniach. W języku codziennym funkcjonuje przede wszystkim rozumienie wąskie (*sensu stricto*), które utożsamia stan cywilny z sytuacją osoby fizycznej w odniesieniu do małżeństwa. W tym kontekście używamy takich zwrotów jak kawaler/panna, żonaty/zamężna, rozwiedziony/rozwiedziona, wdowa czy wdowiec. Stan cywilny jako kategorię normatywną należy jednak widzieć znacznie szerzej. Określenie *sensu largo* obejmuje dodatkowe jeszcze elementy, wyznaczające pozycję prawną jednostki w świetle przepisów prawa i to zasadniczo, jak sama nazwa wskazuje, prawa cywilnego (prywatnego).

Poszukując znaczenia „stanu cywilnego” w polskim systemie prawnym, należy sięgnąć do ustawy z 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego², w której obecna jest definicja legalna tego pojęcia. Przepis art. 2 ust. 1 p.a.s.c. stanowi, że „Stanem cywilnym jest sytuacja prawna osoby wyrażona przez cechy indywidualizujące osobę, kształtowana przez zdarzenia naturalne, czynności prawne lub orzeczenia sądów, lub decyzje organów, stwierdzona w akcie stanu cywilnego”. Jak widać, chodzi o pewien aspekt sytuacji prawnej osoby fizycznej (jej statusu prawnego), która jest wyrażona przez cechy indywidualizujące osobę. Do zdarzeń prawnych kształtujących poszczególne elementy stanu cywilnego należą zdarzenia naturalne, czynności prawne, orzeczenia sądów oraz decyzje (innych) organów. W końcowej części definicji pojawia się też ważne kryterium rejestracyjne. Stanem cywilnym jest sytuacja prawna jednostki stwierdzona w akcie stanu cywilnego.

Już w tym miejscu należy przy tym wyjaśnić, że zgodnie z art. 3 p.a.s.c., akty stanu cywilnego stanowią wyłączny dowód zdarzeń w nich stwierdzonych. Udowodnienie stanu cywilnego może się dokonać wyłącznie za pomocą wydawanych z rejestru odpisów aktów. Należy też pamiętać, że zgodnie

² Tekst jedn. Dz. U. z 2020 r. poz. 463, ze zm. [dalej cyt.: p.a.s.c.].

z poglądem akceptowanym w doktrynie i orzecznictwie, także akty sporządzone za granicą pełnią w Polsce analogiczną funkcję do tych zawartych w polskim rejestrze³. One również korzystają z domniemania wynikającego z art. 3 p.a.s.c. Mniej oczywiste jest już jednak to, czy w Polsce za elementy stanu cywilnego mogą być uznane te cechy indywidualizujące jednostkę, które zostały odnotowane w akcie zagranicznym, mimo że polski rejestr stanu cywilnego nie przewiduje ich zamieszczenia⁴.

Wracając do pytania, jakie konkretnie cechy indywidualizujące człowieka należą w prawie polskim do pojęcia stanu cywilnego, należy sięgnąć do innych jeszcze przepisów ustawy z 2014 r. Szczególnie istotny jest art. 49 p.a.s.c., który dotyczy zaświadczenia o stanie cywilnym. Skoro ustawodawca przewidział możliwość wydania specjalnego dokumentu, który ma świadczyć o stanie cywilnym osoby fizycznej, to należy przyjąć, że treść zaświadczenia wskazuje na elementy stanu cywilnego. Zgodnie z art. 49 ust. 2 p.a.s.c. zaświadczenie o stanie cywilnym zawiera:

1) nazwisko, imię (imiona), nazwisko rodowe, datę i miejsce urodzenia osoby, której stanu cywilnego dotyczy, płeć, imiona oraz nazwiska rodowe rodziców;

2) oznaczenie stanu cywilnego jako sytuacji osoby w odniesieniu do małżeństwa.

Jak widać, zaświadczenie obejmuje znaczną liczbę danych o osobie. Oprócz określenia pozycji człowieka w tzw. małej rodzinie (kwestia relacji z rodzicami oraz pozostawania w związku małżeńskim), wskazuje ono także na imię i nazwisko, miejsce urodzenia oraz płeć osoby, o której stan cywilny chodzi. W konkluzji, do katalogu cech składających się na stan cywilny powinniśmy zaliczyć: imię lub imiona danej osoby fizycznej; nazwisko oraz nazwisko rodowe; płeć; wiek (ustalany w oparciu o datę urodzenia); urodzenie w określonej miejscowości; pochodzenie od określonych rodziców; pozostawanie lub nie w związku małżeńskim⁵.

Uzasadniona jest konstatacja, że ustawa z 2014 r. przyjęła szerokie ujęcie stanu cywilnego, na który składa się zarówno stan rodzinny, jak i stan osobisty człowieka. Potwierdzenie takiego podejścia znajdujemy w orzecznictwie. Jak

³ Zob. m.in. P. Wypych, *Charakter prawny transkrypcji aktu stanu cywilnego sporządzonego za granicą*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2003, z. 1, s. 207; uchwała 7 sędziów SN z 20 listopada 2012 r., sygn. akt III CZP 58/12.

⁴ Jako przykład można podać pozostawanie w małżeństwie jednopłciowym lub związku partnerskim, które nie są znane prawu polskiemu.

⁵ Zob. M. Wojewoda, *Kilka uwag o definicji ‘stanu cywilnego’ w nowej ustawie Prawo o aktach stanu cywilnego*, „Metryka. Studia z zakresu prawa osobowego i rejestracji stanu cywilnego” 2014, nr 2, s. 24–27.

wskazał Sąd Najwyższy w wyroku z 10 stycznia 2019 r. „W obrębie szeroko zdefiniowanego [...] stanu cywilnego, stanowiącego sytuację prawną osoby wyrażoną przez cechy indywidualizujące osobę, kształtowaną przez zdarzenia naturalne, czynności prawne, orzeczenia sądów lub decyzje organów, stwierdzoną w akcie stanu cywilnego, wyróżnić można sytuację osoby w rodzinie (pokrewieństwo, małżeństwo) i jej sytuację osobistą (imię, nazwisko, wiek, płeć). Na sytuację prawną osoby w rodzinie składają się jej prawa względem innych osób w rodzinie, mające charakter wzajemny, podczas gdy na jej sytuację osobistą składają się prawa, które nie mają charakteru wzajemnego, lecz indywidualny, tj. w ich funkcjonowaniu interes ma tylko dana osoba, jako podmiot tych praw”.

Przedstawione wyżej pojęcie stanu cywilnego wynika z przepisów polskich. Co zrozumiałe, jest ono dostosowane do systemu rejestracji obowiązującego w Polsce. Jak już jednak powiedziano, w dobie globalizacji i nasilonych migracji społecznych, stan cywilny osoby fizycznej coraz częściej podlega ocenie w kontekście transgranicznym. Przejawy „umiędzynarodowienia” problematyki stanu cywilnego są dziś powszechne. Z jednej strony, polskie akty stanu cywilnego są sporządzane w przypadku obywateli obcych (rejestrowane jest każde urodzenie, małżeństwo lub zgon na terytorium Polski, niezależnie od obywatelstwa osoby, której dotyczy). Z drugiej strony krajowa rejestracja – dotycząca tak obywateli polskich, jak cudzoziemców – może objąć zdarzenia, które miały miejsce za granicą (np. odnotowanie rozwodu orzeczonego przez sąd innego państwa). Trzeba jednak pamiętać, że na elementy stanu cywilnego składają się konstrukcje prawa prywatnego, wynikające z określonych unormowań krajowych. Stan cywilny ukształtowany za granicą jest najczęściej wynikiem zastosowania prawa obcego, którego treść może się istotnie różnić od polskich regulacji. W związku z tym pojawia się wątpliwość, czy każde zdarzenie cywilnoprawne, które wpływa na stan cywilny w świetle obcego porządku prawnego, będzie podlegać odnotowaniu w polskim rejestrze?

Dotykamy tu w szerszego problemu, który sprowadza się do pytania, czy elementy stanu cywilnego ukształtowane na terytorium jednego kraju powinny podlegać uznaniu w innych państwach i na czym w praktyce miałyby takie uznanie polegać? Zagadnienie jest istotne z punktu widzenia każdej osoby fizycznej, która wchodzi w określone relacje osobiste lub rodzinne w okolicznościach wskazujących, że mogą one podlegać ocenie w więcej niż jednym państwie.

Niepodzielność stanu cywilnego

W związku z pytaniem o możliwość międzynarodowego uznawania stanu cywilnego należy wspomnieć o zasadzie, której krajowe obowiązywanie zwykle nie budzi wątpliwości. Chodzi o niepodzielność stanu cywilnego⁶. Zasada ta oznacza, że każdy człowiek może mieć tylko jeden stan cywilny, jednakowo określony we wszystkich sferach stosunków. Przykładowo zatem, nie można być uznawanym przez prawo za osobę zamężną/żonatą tylko w pewnych sytuacjach, podczas gdy w innych miałoby się status osoby stanu wolnego. Podobnie, dziecko nie może być traktowane jako pochodzące z od męża matki, a jednocześnie mieć za „prawowitego” ojca innego mężczyznę, który dziecko uznał. Nie można wreszcie w jednych typach stosunków być uważanym za mężczyznę, a w innych za kobietę.

Pewnym zaskoczeniem dla osoby fizycznej, której relacje rodzinne wykraczają poza granice jednej jurysdykcji może być fakt, że zasada niepodzielności stanu cywilnego traci swą wyrazistość w stosunkach transgranicznych. Ukształtowanie stanu cywilnego w danym państwie nie daje gwarancji, że tak samo będzie on postrzegany za granicą. Oceniając sytuację prawną jednostki z punktu widzenia dwóch (lub więcej) systemów prawnych można niekiedy dojść do różnych wniosków. Przyczyną jest rozdźwięk krajowych unormowań z zakresu prawa rodzinnego i osobowego, jaki pojawia się w niektórych kwestiach. Międzynarodowe uznawanie stanu cywilnego wcale nie jest zasadą. Patrząc z perspektywy prawa polskiego nietrudno znaleźć przykłady konstrukcji, których akceptacja w Polsce jest wątpliwa. Wystarczy wspomnieć o jednopłciowych małżeństwach czy związkach partnerskich zawartych w innym państwie. Można tu też wymienić problem (prawnego) rodzicielstwa osób różnej płci czy też przypadki urodzenia dziecka za granicą przez surogatkę, działającą „na zamówienie” tzw. rodziców społecznych. Nawet jeśli w kraju pochodzenia dziecka osoby te korzystają z pełni praw rodzicielskich, czego wyrazem jest ujawnienie ich w akcie urodzenia dziecka, dany sposób nawiązania relacji pokrewieństwa może nie być akceptowany w innych państwach.

Paradoksalnie zatem, można powiedzieć, że do zmiany stanu cywilnego jednostki prowadzi niekiedy sam fakt przekroczenia granicy. W istocie nie chodzi oczywiście o „zmianę”, ale o inne postrzeżenie stanu cywilnego

⁶ W Polsce zasada ta jest powszechnie akceptowana w wypowiedziach literatury i w orzecznictwie, zob. np. A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne – zarys części ogólnej*, Warszawa 2001, s. 177; J. Litwin, *Prawo o aktach stanu cywilnego. Komentarz*, Warszawa 1961, s. 31. Gdy chodzi o wypowiedzi judykatury, zob. np. uzasadnienie post. SN z dnia 18 stycznia 2006 r., sygn. akt V CSK 108/05.

w poszczególnych jurysdykcjach. W efekcie, w obrocie międzynarodowym coraz częściej spotykamy tzw. ułomne (kulejące) relacje prawne (*limping legal relationships, rapports juridiques boiteuses*)⁷. Charakteryzuje je to, że będąc w pełni skuteczne w jednych państwach, w innych nie wywołują żadnych skutków prawnych lub wywołują tylko niektóre. W ewidentny sposób zostaje tu przełamana zasada niepodzielności stanu cywilnego. Pod rządami jednej jurysdykcji dana osoba może być uznawana za żonata/zamężną, a na innym terytorium za osobę stanu wolnego. Podobnie, w jednym państwie dla ustalenia pochodzenia dziecka od określonych rodziców będą uwzględniane takie okoliczności jak przysposobienie przez parę jedнопłciową lub treść umowy z surogatką, a w drugim już nie.

Osoba fizyczna zaangażowana w ułomny stosunek rodzinny doświadcza zupełnie oczywistych niedogodności, jeżeli choćby sporadycznie występuje w środowisku prawnym, w którym jej stan cywilny jest postrzegany inaczej. Niestety jak dotąd nie udało się wypracować odpowiednich międzynarodowych instrumentów, które zapewniłyby niepodzielność stanu cywilnego w kontekście transgranicznym. W szczególności nie powiodła się podjęta przed kilku laty próba wprowadzenia zasady automatycznego uznawania – na całym terytorium UE – stanu cywilnego ukształtowanego w poszczególnych państwach członkowskich. Możliwość taką rozważano na gruncie opublikowanej przez Komisję Europejską Zielonej Księgi z 2011 r., zatytułowanej „Ograniczenie formalności administracyjnych w stosunku do obywateli – swobodny przepływ dokumentów urzędowych i uznawanie skutków powodowanych przez akty stanu cywilnego”. Powodem, który przesądził o braku odpowiednio szerokiego poparcia dla idei „pełnego wzajemnego uznawania” elementów stanu cywilnego w Unii Europejskiej był sygnalizowany już brak zgodności krajowych systemów prawnych w zakresie kluczowych instytucji kształtujących sytuację osobistą i rodzinną jednostki⁸. Mimo że Europa stanowi stosunkowo homogeniczny obszar, którego kulturę i obyczajowość przez całe stulecia kształtowała wspólna tradycja chrześcijańska, regulacje prawa rodzinnego poszczególnych państw europejskich zaczęły współcześnie ewoluować w różnych kierunkach. W niektórych krajach, jak w Polsce, system

⁷ Zob. M. Wells-Greco, *The status of children arising from inter-country surrogacy arrangements*, Eleven International Publishing 2016, s. 9.

⁸ zob. P. Mostowik, *O planach ujednoczenia reguł dowodzenia oraz wzajemnej skuteczności rejestracji stanu cywilnego w państwach członkowskich Unii Europejskiej (Zielona księga z 14 grudnia 2010)*, „Metryka. Studia z zakresu prawa osobowego i rejestracji stanu cywilnego” 2011, nr 1, s. 104–106; M. Wojewoda, *Swobodny przepływ i uznawanie aktów stanu cywilnego. Uwagi na tle Zielonej księgi poświęconej ograniczeniu formalności administracyjnych w stosunku do obywateli*, „Metryka. Studia z zakresu prawa osobowego i rejestracji stanu cywilnego” 2011, nr 2, s. 169.

normatywny pozostał oparty na tradycyjnym fundamencie małżeństwa (jako związku mężczyzny i kobiety), natomiast gdzie indziej do głosu doszedł model liberalny, w ramach którego dopuszcza się instytucjonalne związki homoseksualne czy rodzicielstwo osób tej samej płci.

Zaznaczmy na marginesie, że mimo braku odpowiedniego poparcia dla idei międzynarodowego uznawania stanu cywilnego, dyskusja wywołana publikacją Zielonej Księgi z 2011 r. doprowadziła do przyjęcia (ograniczonego w skutkach) rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1191 z 6 lipca 2016 r. „w sprawie promowania swobodnego przepływu obywateli poprzez uproszczenie wymogów dotyczących przedkładania określonych dokumentów urzędowych w Unii Europejskiej”⁹. Rozporządzenie, stosowane od 19 lutego 2019 r. ułatwia międzynarodowy obieg dokumentów, z zagwarantowaniem ich mocy dowodowej, zwolnieniem z legalizacji oraz usunięciem potrzeby tłumaczeń. Nie oznacza to jednak automatycznego uznawania treści, jakie są w tych dokumentach zawarte. W praktyce, z interesującego nas punktu widzenia, powołane rozporządzenie unijne nie wykracza poza skutki, które już wcześniej przyjmowane były na gruncie prawa polskiego¹⁰.

Podstawy uznawania w Polsce stanu cywilnego ukształtowanego za granicą

Choć zasada niepodzielności stanu cywilnego nie funkcjonuje w relacjach transgranicznych w takim samym zakresie, co w stosunkach krajowych, to jednak mamy wiele przykładów międzynarodowego uznawania stanu cywilnego. W polskim porządku prawnym odnajdziemy szereg konstrukcji, pozwalających na respektowanie zagranicznych zdarzeń kształtujących stan cywilny jednostki. Warto przywołać kilka najważniejszych rozwiązań przewidzianych w p.a.s.c.

Po pierwsze, zgodnie z art. 108 p.a.s.c., informacje wpływające na stan cywilny, które wynikają z rozmaitych zagranicznych dokumentów mogą być ujawniane w polskim rejestrze stanu cywilnego w drodze wzmianek lub przypisków. Podstawę odpowiednich wpisów stanowią najczęściej orzeczenia sądów państw obcych lub rozstrzygnięcia innych organów (art. 108 ust. 1 p.a.s.c.). Dodatkowo, mogą to być zagraniczne akty stanu cywilnego przekazane do polskiego USC w wykonaniu umowy międzynarodowej (art. 108 ust. 3 p.a.s.c.),

⁹ Dz. U. UE z 26.7.2016 r., L 200, s. 1 i n.

¹⁰ P. Mostowik, *Kwestia zakresu zastosowania rozporządzenia UE nr 1191/2016 do zagranicznej rejestracji stanu cywilnego*, „Rodzina i Prawo” 2016, z. 37, s. 106–107.

jak również inne dokumenty pochodzące od organu państwa obcego (art. 108 ust. 2 p.a.s.c.).

Drugim ważnym mechanizmem, który „otwiera na świat” krajowy system rejestracji stanu cywilnego jest transkrypcja aktów stanu cywilnego sporządzonych za granicą. Zgodnie z art. 104 ust. 1 p.a.s.c. „Zagraniczny dokument stanu cywilnego, będący dowodem zdarzenia i jego rejestracji, może zostać przeniesiony do rejestru stanu cywilnego w drodze transkrypcji”. Polega ona na wiernym i literalnym przepisaniu treści zagranicznego dokumentu stanu cywilnego zarówno językowo, jak i formalnie, bez żadnej ingerencji w pisownię imion i nazwisk osób (art. 104 ust. 2 p.a.s.c.). Wynikiem transkrypcji – która stanowi swoistą nostryfikację zagranicznego dokumentu – jest stworzenie polskiego aktu stanu cywilnego, który jest traktowany jak każdy inny akt sporządzony w krajowym systemie rejestracji.

W tym miejscu należy przy tym wyjaśnić, że nawet bez transkrypcji obce akty stanu cywilnego posiadają w Polsce istotny walor dowodowy. Wynika to z art. 1138 k.p.c., który stanowi, że zagraniczne dokumenty urzędowe mają moc dowodową na równi z polskimi dokumentami. Co więcej, jak już sygnalizowano, zasada wyłączności dowodowej aktów stanu cywilnego (art. 3 p.a.s.c.) dotyczy również aktów sporządzonych w innych państwach. Szczegółowe uzasadnienie takiego stanowiska zawiera uchwała 7 sędziów Sądu Najwyższego z 20 listopada 2012 r.¹¹

Wszystkie powołane przed chwilą mechanizmy dają w praktyce szerokie możliwości odwoływania się w Polsce do zmian stanu cywilnego następujących za granicą, a nawet do ich ujawnienia bezpośrednio w krajowym rejestrze. W rezultacie, istnieje liczna grupa osób fizycznych, których stan cywilny – opisany w polskim systemie rejestracyjnym – został ukształtowany przez zdarzenia mające miejsce w innym państwie. Małżeństwa (heteroseksualne) zawierane za granicą i rozwody tam orzekane, zagraniczne adopcje, przypadki uznania ojcostwa przed obcym organem, a nawet zmiana nazwiska dokonana w innej jurysdykcji – wszystkie te zdarzenia mogą być odnotowane w Polsce. Następuje to w ramach stosunkowo nieskomplikowanych procedur, opartych na zaufaniu do zagranicznych rozwiązań normatywnych oraz do obcych dokumentów. Dokonywane lokalnie czynności rejestracyjne pozwalają na „uzgodnienie” krajowego i zagranicznego postrzegania stanu cywilnego osoby fizycznej.

Tym niemniej, należy mieć świadomość istniejących ograniczeń. Po pierwsze, trzeba pamiętać, że wpisy w rejestrze stanu cywilnego nie mają charakteru konstytucyjnego. Silny walor dowodowy aktów stanu cywilnego nie zmienia

¹¹ Sygn. akt III CZP 58/12.

faktu, że wszelkie treści są w nich ujawniane deklaratorywnie i mogą być podważone lub korygowane w odpowiednich procedurach (w równej mierze dotyczy to rejestracji w sprawach krajowych, co transgranicznych). Po drugie, jak będzie o tym dalej mowa, niekiedy może dojść do odmowy uwzględnienia zmian stanu cywilnego następujących za granicą. W efekcie, w kontekście międzynarodowym niepodzielność stanu cywilnego jawi się bardziej jako postulat niż obowiązująca zasada. Wpisy w polskim rejestrze dotyczą w praktyce tylko tych zdarzeń i konstrukcji, które są odpowiednio kompatybilne z lokalną koncepcją stanu cywilnego, znajdującą oparcie w przepisach polskiego prawa rodzinnego. Natomiast tam, gdzie takiej kompatybilności nie ma, w grę wchodzi różnego rodzaju mechanizmy ochronne. Stają one na drodze uwzględnieniu określonych zmian stanu cywilnego, mających miejsce w innym państwie. Mechanizmy te zostaną przedstawione w kolejnym punkcie rozważań.

Obrona krajowej koncepcji stanu cywilnego

Nie przekreślając tezy o szerokich możliwościach wprowadzania do polskiego rejestru informacji na temat zagranicznych zdarzeń wpływających na stan cywilny, należy uwzględnić istniejące w tym zakresie wyjątki. Po pierwsze, trzeba wiedzieć, że zgodnie z art. 108 ust. 1 p.a.s.c. dokonanie czynności rejestracyjnych na podstawie rozstrzygnięć organów państw obcych zależy od uznania tych rozstrzygnięć w Polsce. Chodzi o instytucję uznawania zagranicznych orzeczeń, dobrze znaną na gruncie międzynarodowego postępowania cywilnego. Uznanie zmierza do rozszerzenia skuteczności obcego rozstrzygnięcia na obszar państwa uznającego. Chodzi o akceptację skutków, jakie dane orzeczenie wywołuje na terenie państwa jego pochodzenia, co ma prowadzić do respektowania tychże skutków także w państwie uznającym¹². Zasadą w Polsce jest dziś uznawanie zagranicznych rozstrzygnięć z mocy samego prawa, a modelowe rozwiązanie w tym zakresie można znaleźć w przepisach art. 1145–1149¹ k.p.c.¹³ Uznanie nigdy nie jest jednak bezwarunkowe. Jeżeli wystąpią określone przesłanki negatywne, enumeratywnie wskazane w przepisach (zob. art. 1146 k.p.c.) dochodzi do odmowy uznania. Kontrola podlegają naturalnie tylko podstawowe kwestie, związane np. z potrzebą zachowania gwarancji uczciwego procesu lub uniknięcia konfliktu z własnym rozstrzygnięciem, zapadłym w tej samej sprawie. Co przy tym istotne,

¹² K. Weitz, *Pojęcie uznania orzeczenia zagranicznego*, „Przełęcz Sądowy” 1998, nr 7–8, s. 87.

¹³ Należy jednak pamiętać, że analogiczne przepisy dotyczące uznawania rozstrzygnięć zawarte są także w rozporządzeniach unijnych oraz konwencjach międzynarodowych, których Polska jest stroną.

zasadniczo nie jest badana merytoryczna strona zagranicznego orzeczenia. Sprawy nie rozstrzyga się przecież na nowo. Jedynym właściwie instrumentem uzasadniającym spojrzenie na meritum obcego rozstrzygnięcia jest klauzula porządku publicznego. Wchodzi ona jednak w grę tylko wyjątkowo przy ewidentnej sprzeczności orzeczenia z podstawowymi zasadami porządku prawnego RP (art. 1146 §1 pkt 7 k.p.c.).

W razie braku uznania, zagraniczne rozstrzygnięcie nie może stanowić podstawy wpisów w polskim rejestrze stanu cywilnego. Zgodnie z art. 108 ust. 4 p.a.s.c., kierownik USC, który odmawia na podstawie art. 1146 k.p.c. dokonania określonej czynności rejestracyjnej, pisemnie zawiadamia wnioskodawcę o przyczynach odmowy, informując o prawie wystąpienia (w trybie art. 1148 k.p.c.) do sądu powszechnego (cywilnego), któremu jest pozostawiona ostateczna decyzja co do tego, czy orzeczenie organu państwa obcego podlega czy nie podlega uznaniu.

Także w przypadku innych dokumentów zagranicznych, niewymagających uznania, dołączenie na ich podstawie wzmianki dodatkowej lub zamieszczenie przypisku może nastąpić jedynie wtedy, gdy nie jest to sprzeczne z podstawowymi zasadami porządku prawnego RP (art. 108 ust. 2 p.a.s.c.). Co więcej, ta sama przesłanka negatywna, czyli klauzula *ordre public*, pojawia się raz jeszcze w art. 107 pkt 3 p.a.s.c. stanowiąc podstawę odmowy transkrypcji zagranicznego dokumentu stanu cywilnego¹⁴.

Jak widać, najważniejszy mechanizm ochronny, który przeciwdziała odnotowaniu w Polsce stanu cywilnego ukształtowanego za granicą stanowi klauzula porządku publicznego. Jest to instrument szczególny, będący swoistym wentylem bezpieczeństwa¹⁵, przy czym jego stosowanie, zwłaszcza na gruncie Prawa o aktach stanu cywilnego, nie jest wolne od kontrowersji¹⁶.

¹⁴ Trzeci i ostatni przypadek klauzuli *ordre public* można odnaleźć w art. 103 p.a.s.c. Ma on jednak marginalne znaczenie, a dotyczy szczególnej procedury (przewidzianej w art. 99 i nast. p.a.s.c.), w ramach której możliwe jest zarejestrowanie w Polsce zdarzenia mającego miejsce za granicą i nieodnotowanego w rejestrze stanu cywilnego w państwie zdarzenia. Sytuacja taka ma miejsce bardzo rzadko, a jeszcze rzadziej wystąpi przypadek sprzeczności rejestracji dokonywanej w tym trybie z podstawowymi zasadami porządku prawnego RP.

¹⁵ Więcej na temat funkcji klauzuli *ordre public*, M. Zachariasiewicz, *Klauzula porządku publicznego jako instrument ochrony materialno-prawnych interesów i wartości fori*, Warszawa 2018, s. 65 i nast.

¹⁶ Gdy chodzi o klauzulę *ordre public* w p.a.s.c., to w doktrynie obecne są bardzo zróżnicowane podejścia, zob. M. Pilich, *Mater semper certa est? Kilka uwag o skutkach zagranicznego macierzyństwa zastępczego z perspektywy stosowania klauzuli porządku publicznego*, „Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego” 2018, s. 7 i nast.; M. Zachariasiewicz, *Transkrypcja aktów urodzenia dzieci par jedнопłciowych*, „Studia Prawno Ekonomiczne”

Jest zrozumiałe, że przy intensyfikacji obrotu międzynarodowego raz po raz dochodzi do rozmaitych napięć, związanych ze zderzeniem konstrukcji jurydycznych pochodzących z różnych systemów krajowych. Systemy te mogą się opierać na przeciwstawnych założeniach lub nawet na odmiennej aksjologii. Znamienne jest przy tym, że sygnalizowane napięcia ujawniają się dziś nie tylko na granicy kultur lub przy spotkaniu odległych (geograficznie) systemów normatywnych, ale występują też w ramach regionów stosunkowo homogenicznych kulturowo, a zatem także w Europie.

Klauzula *ordre public* jest ostatecznym sposobem rozwiązywania konfliktów między różnymi porządkami prawnymi. Pozwala ona zignorować obce rozwiązania po to, by chronić fundamenty własnego systemu. Instytucja o takiej funkcji – nawet jeśli niewysłowiona w konkretnych przepisach – wpisana jest w naturę każdego systemu normatywnego, który broni się w ten sposób przed trudnymi do zaakceptowania obcymi rozwiązaniami¹⁷. Istnieją jednak przykłady wyraźnego uregulowania klauzuli w prawie polskim. W regulacjach z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego, jak była już o tym mowa, sprzeczność z podstawowymi zasadami porządku prawnego RP stanowi negatywną przesłankę uznania wydanych za granicą. Z kolei w ustawie z 4 lutego 2011 r. Prawo prywatne międzynarodowe¹⁸ względem na krajowy porządek publiczny stanowi podstawę odmowy zastosowania prawa obcego¹⁹, nawet jeżeli własna norma kolizyjna uznaje to prawo za właściwe dla rozstrzygnięcia danej kwestii prawnej (art. 7 p.p.m.).

W p.a.s.c. klauzula *ordre public* (przewidziana w art. 108 ust. 2, art. 107 pkt 3 oraz art. 103 p.a.s.c.) pełni podobnie wyjątkową funkcję, choć wykazuje też pewną specyfikę. Tym razem chodzi bowiem o ochronę polskiego systemu rejestracji stanu cywilnego, który sam w sobie stanowi istotny element

2019, t. 111, s. 157 i n.; J. Gajda, *Klauzula porządku publicznego w prawie o aktach stanu cywilnego z 29 września 1986 r. oraz z 28 listopada 2014 r.*, „Administracja: Teoria, Dydaktyka, Praktyka” 2015, z. 4, s. 5 i nast.; M. Wojewoda, *Transkrypcja aktu urodzenia dziecka, które zostało uznane za granicą*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego”, s. 347 i n.

¹⁷ M. Zachariasiewicz, *Klauzula...*, s. 20 oraz s. 26–27.

¹⁸ Tekst. jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 1792.

¹⁹ Zgodnie z art. 7 p.p.m., na klauzulę można się powołać, jeżeli skutki zastosowania obcego porządku prawnego naruszałoby podstawowe zasady porządku prawnego sądu. Nie chodzi zatem o ocenianą abstrakcyjnie różnicę unormowań – własnych i obcych – ale o konkretne konsekwencje rozstrzygnięcia pewnej kwestii prawnej na podstawie prawa obcego. Konstrukcja ta jest obecna nie tylko w krajowej ustawie Prawo prywatne międzynarodowe, ale pojawia się także w regulacjach kolizyjnych o proveniencji międzynarodowej – w konwencjach multilateralnych oraz rozporządzeniach unijnych.

porządku publicznego²⁰. Istnieje jednak niebezpieczeństwo nadużywania analizowanej konstrukcji. Nieznajomość obcych przepisów oraz naturalna nieufność wobec zagranicznych konstrukcji i dokumentów mogą prowadzić do zbyt łatwego sięgania do klauzuli. Tymczasem należy pamiętać, że zawsze jest to rozwiązanie o charakterze ostatecznym. We wszystkich przypadkach, w których ustawodawca pozwala z niego skorzystać, chodzi nie tyle o ocenianą *in abstracto* różnicę unormowań prawnych, co o powstające *in concreto* skutki dopuszczenia do głosu określonych obcych regulacji.

W kolejnym punkcie przedstawione zostanie (ograniczone) działanie klauzuli na przykładzie dotyczącym stanu cywilnego w jego ścisłym znaczeniu, czyli w kontekście sytuacji osoby fizycznej w odniesieniu do małżeństwa²¹.

Małżeństwa i związki partnerskie nieznane prawu polskiemu

Prawo polskie nie zna, jak wiadomo, małżeństw homoseksualnych, ani żadnego rodzaju rejestrowanych związków partnerskich. Tymczasem w innych państwach europejskich konstrukcje takie pojawiły się już pod koniec XX w. Mimo licznych kontrowersji, jakie wzbudza zwłaszcza kwestia związków jednopłciowych, aktualnie większość państw europejskich (w tym zdecydowana większość członków Unii Europejskiej) dopuszcza przynajmniej jedną instytucjonalną formę związku, inną od tradycyjnego małżeństwa heteroseksualnego. Także poza Europą konstrukcje te zyskują na popularności. Należy przy tym wiedzieć, że obcy ustawodawcy zwykle nie zamykają cudzoziemcom dostępu do rozważanych instytucji. Niekiedy tylko pojawia się wymóg zamieszkiwania na danym terytorium przez osoby zawierających związek²². W rezultacie, w ramach różnych sformalizowanych relacji nieznanymi prawu polskiemu funkcjonuje także coraz większa grupa obywateli polskich. Są oni zwykle objęci krajowym systemem rejestracji stanu cywilnego posiadając polski akt urodzenia. Pojawia się jednak pytanie, czy obywatel RP, który

²⁰ Zob. M. Wojewoda, *Transkrypcja...*, s. 347–350.

²¹ Nie brak też innych ciekawych przykładów. Dużo kontrowersji w ostatnim czasie budzi np. kwestia uznawania i odnotowywania w Polsce prawnego rodzicielstwa osób tej samej płci, zob. P. Mostowik, *O żądaniach wpisu w polskim rejestrze stanu cywilnego zagranicznej fikcji prawnej pochodzenia dziecka od „rodziców jednopłciowych”*, „Forum Prawnicze” 2019, nr 6, s. 3 i n., por. M. Zachariasiewicz, *Transkrypcja...*, s. 143 i n. Dnia 2 grudnia 2019 r. Naczelny Sąd Administracyjny w składzie 7 sędziów wydał w tym zakresie ważną uchwałę (sygn. akt II OPS 1/19), zgodnie z którą transkrypcja zagranicznego aktu urodzenia dziecka, w którym jako rodzice wpisane są osoby tej samej płci nie jest w Polsce dopuszczalna. Orzeczenie wydaje się dość zachowawcze. Nie przesądza ono jednak, czy nie istnieją inne niż transkrypcja drogi prowadzące do odnotowania takiego rodzicielstwa w Polsce, zob. M. Wojewoda, *Współczesne modele...*, s. 73

²² Zob. P. Knut, A. Kwaśniewska, J. Lendzion, *Związki osób tej samej płci w Europie*, Warszawa 2015, s. 11–32.

w innym państwie zawarł np. homoseksualny związek małżeński, powinien być w Polsce traktowany ciągle jako osoba stanu wolnego? Gdyby odpowiedź była pozytywna, należałoby przyjąć zaskakujące stwierdzenie, że osoba taka ma możliwość – bez rozwiązywania poprzedniego związku – zawarcia w Polsce kolejnego małżeństwa, tym razem heteroseksualnego. Zdaniem autora wniosek taki nie jest jednak usprawiedliwiony.

Analizując zasygnalizowany problem należy przede wszystkim rozdzielić dwa zagadnienia. Nie ulega wątpliwości, że przed kierownikiem USC w Polsce nie może być zawarte małżeństwo jedнопłciowe. Dotyczy to w równej mierze obywateli polskich oraz cudzoziemców, choćby posiadali oni zdolność zawarcia związku homoseksualnego zgodnie z ich prawem ojczystym, które jest właściwe dla oceny możliwości zawarcia małżeństwa na podstawie art. 48 p.p.m.²³ Nawet jeśli zainteresowani przedstawią wymagane od cudzoziemca zaświadczenie o możliwości zawarcia małżeństwa, o którym stanowi art. 79 ust. 1 pkt 3 p.a.s.c., kierownik USC odmówi przyjęcia oświadczeń małżonków. O niemożności zastosowania w Polsce przepisów prawa obcego, pozwalających na zawarcie związku jedнопłciowego, przesądza klauzula *ordre public* przewidziana w art. 7 p.p.m. Określenie małżeństwa jako związku mężczyzny i kobiety zawarte w art. 18 Konstytucji RP uzasadnia odmowę przyjęcia w Polsce oświadczeń o zawarciu małżeństwa homoseksualnego, nawet w odniesieniu do osób, które w państwie pochodzenia mogłyby taki związek zawrzeć.

Czym innym jest jednak kwestia uznawania określonych skutków małżeństwa jedнопłciowego celebrowanego wcześniej za granicą. Jeżeli dany związek został legalnie zawarty w innym państwie, to należy uwzględnić fakt, że przynajmniej według prawa tego państwa doszło do zmiany stanu cywilnego osób zainteresowanych. W rezultacie, wydaje się, że polski obywatel, który zawarł za granicą zinstytucjonalizowany związek wywołujący skutki analogiczne (lub tożsame) do małżeństwa w rozumieniu prawa polskiego nie może być dalej uznawany za osobę stanu wolnego. Co za tym idzie, nie powinien on mieć możliwości zawarcia nowego związku w żadnym z państw, w których obowiązuje zasada monogamii, w tym również w Polsce²⁴. Przemawia za tym powszechnie akceptowane założenie równości systemów prawnych²⁵. Dostrzegając fundamentalne różnice między małżeństwem heteroseksualnym

²³ Zgodnie z art. 48 p.p.m., o możliwości zawarcia małżeństwa rozstrzyga w stosunku do każdej ze stron jej prawo ojczyste z chwili zawarcia małżeństwa.

²⁴ Podobnie P. Kasprzyk, *Z problematyki rejestracji instytucjonalnych związków osób tej samej płci (wybrane zagadnienia)*, [w:] *Z zagadnień prawa rodzinnego i rejestracji stanu cywilnego*, red. H. Cioch, P. Kasprzyk, Lublin 2007, s. 317–318.

²⁵ Tak K. Piasecki, *Prawo małżeńskie*, Warszawa 2011, s. 71.

w rozumieniu prawa polskiego a instytucjonalnymi relacjami jedнопłciowymi występującymi w obcych systemach prawnych, należy jednocześnie zadać pytanie, czy możliwe jest, by zamiarem polskiego ustawodawcy było przyzwolenie na zawarcie przez osobę pozostającą w takim związku kolejnego, tym razem „tradycyjnego” małżeństwa w Polsce. W przekonaniu autora, naszemu prawodawcy nie można przypisać takiej woli. Byłoby to pośrednie zaproszenie do międzynarodowej bigamii. Dopuszczenie zawarcia w Polsce kolejnego małżeństwa rodziłoby też bardzo istotne komplikacje prywatnoprawne. Wystarczy wskazać na problemy związane z ustaleniem przynależności określonych przedmiotów majątkowych, nabywanych przez osobę pozostającą w dwóch związkach małżeńskich. Zupełnie oczywiste byłyby też perturbacje spadkowe w razie śmierci osoby, posiadającej dwóch małżonków.

Dlatego też niniejszy autor od dawna broni poglądu, że wstąpienie w związek nieznanu prawu polskiemu (o skutkach analogicznych do małżeństwa) powoduje zmianę stanu cywilnego zainteresowanych także w Polsce. Podejście takie pozwala nie tylko zapobiec międzynarodowej bigamii, ale chroni także lokalny porządek prawny, w tym interesy osób, które – często nieświadomie – mogłyby zawrzeć w Polsce małżeństwo z osobą pozostającą już w zagranicznym związku²⁶. Uznając, że instytucjonalne relacje nieznanu prawu polskiemu także w Polsce stanowią przeszkodę do zawarcia małżeństwa, sprzyjamy współpracy międzynarodowej czyniąc przy okazji ważny krok zmierzający do realizacji zasady niepodzielności stanu cywilnego w relacjach transgranicznych.

Uznawanie elementów stanu cywilnego w orzecznictwie trybunałów międzynarodowych

Była już mowa o tym, że brak jest międzynarodowych aktów prawnych, regulujących kwestię wzajemnego uznawania stanu cywilnego, przez co decydujące znaczenie mają unormowania krajowe. Na stanowisko lokalnych prawodawców „punktowo” oddziałują jednak orzecznictwo międzynarodowych trybunałów. Po pierwsze, gdy chodzi o Unię Europejską niebagatelny wkład w rozważaną problematykę ma Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, który z podstawowych zasad prawa unijnego potrafi wyprowadzić ważne wnioski, dotyczące sposobu postrzegania niektórych przynajmniej elementów stanu cywilnego ukształtowanych w innym państwie członkowskim. Po wtóre natomiast, istotną rolę odgrywa orzecznictwo Europejskiego

²⁶ Więcej na ten temat, M. Wojewoda, *Małżeństwa jedнопłciowe i związki partnerskie w polskim Rejestrze Stanu Cywilnego?*, „Studia Prawno-Ekonomiczne”, t. 103, s 151 i n.

Trybunału Praw Człowieka, dla którego punktem odniesienia są przepisy europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z 1950 r.²⁷ Warto przywołać tu niektóre judykaty wymienionych trybunałów.

Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej

Prezentację dorobku Trybunału w Luksemburgu należy rozpocząć od orzeczenia w sprawie *Coman* wydanego w dniu 5 czerwca 2018 r.²⁸ Nawiązuje ono do rozważanej już kwestii uznawania związków jednopłciowych w państwach, które we własnym prawie takich instytucji nie przewidują. W okolicznościach sprawy Relu Adrian Coman, posiadający obywatelstwo rumuńskie i amerykańskie oraz Robert Hamilton, obywatel USA, zawarli w 2010 r. w Brukseli związek małżeński (jednopłciowy). R.A. Coman pracował wówczas w Brukseli i instytucjach europejskich. W 2013 r. planując powrót do Rumunii R.A. Coman uzyskał informację, że jego współmałżonkowi przysługuje prawo pobytu w tym kraju jedynie przez trzy miesiące, ponieważ zgodnie z prawem rumuńskim małżeństwo osób tej samej płci nie jest uznawane i nie może być on traktowany jako członek rodziny. TSUE uznał jednak, że stanowisko takie jest niezgodne z prawem unijnym. Zasada swobodnego przemieszczania się i przebywania na terytorium państw członkowskich, ustanowiona w art. 21 ust. 1 Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej wymaga, aby osoby, które w jednym z państw członkowskich stały się zgodnie z prawem tego państwa członkami rodziny obywatela UE były tak samo traktowane na całym terytorium unijnym. Pozostawienie państwom członkowskim możliwości odmowy udzielenia zgody na pobyt na ich terytorium obywatela państwa trzeciego, którego małżeństwo homoseksualne z obywatelem Unii zostało zawarte zgodnie z prawem jednego z państw unijnych, tylko dlatego, że w danym państwie nie funkcjonują małżeństwa jednopłciowe, powodowałoby ten skutek, że zakres swobody przemieszczania różniłby się w poszczególnych państwach członkowskich w zależności od przepisów prawa krajowego. TSUE zastrzegł jednocześnie, że „obowiązek uznania przez państwo członkowskie małżeństwa osób tej samej płci, zawartego w jednym z państw członkowskich zgodnie z prawem tego państwa, wyłącznie do celów przyznania pochodnego prawa pobytu obywatelowi państwa trzeciego, nie ma wpływu na instytucję małżeństwa w tym pierwszym państwie członkowskim, zdefiniowaną przez prawo krajowe i należącą [...] do kompetencji państw członkowskich. Nie oznacza on,

²⁷ Polska ratyfikowała konwencję w 1993 r., Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284.

²⁸ Sprawa C-673/16, wyrok wraz z uzasadnieniem oraz opinia rzecznika generalnego M. Watheleta dostępne na <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-673/16> (dostęp z dnia: 28.05.2020 r.).

by państwo członkowskie było zobowiązane do wprowadzenia w swoim prawie krajowym instytucji małżeństwa osób tej samej płci”. Obowiązek uznania, o którym mowa, ogranicza się wyłącznie do celów wykonywania praw, które dane osoby wywodzą z prawa Unii Europejskiej. Przy takim jego zakresie nie narusza on tożsamości narodowej ani nie zagraża porządkowi publicznemu danego państwa członkowskiego.

Wydając cytowany wyrok TSUE odwołał się do innej ważnej sfery, związanej z pojęciem stanu cywilnego, a mianowicie do problematyki imion i nazwisk. Należy wiedzieć, że na przestrzeni ponad 20 lat (począwszy od 1993 r.) TSUE wypracował własną koncepcję uznawania imion i nazwisk na terenie Unii Europejskiej, inspirowaną prawem unijnym. Do najważniejszych judykatów w tej mierze należą rozstrzygnięcia w sprawach *Konstantinidis*²⁹, *García Avello*³⁰, *Grunkin-Paul*³¹, *Sayn-Wittgenstein*³² oraz *Runevič-Wardyn*³³. Nie ma tu miejsca, by szczegółowo przedstawić poszczególne wyroki³⁴. W największym skrócie można powiedzieć, że zdaniem TSUE brak uznania na terytorium danego państwa członkowskiego imienia i nazwiska ukształtowanego w innym państwie Unii Europejskiej może urastać do rangi przeszkody uderzającej w zasadę swobody przepływu osób. Zauważa się, że osoba fizyczna, której imię i nazwisko (lub ich brzmienie) jest kwestionowane, i która napotyka w związku z tym na trudności administracyjne np. przy zameldowaniu, podjęciu pracy lub założeniu rodziny, podlega w istocie dyskryminacji. Nie korzysta ona tym samym ze swobody przemieszczania się gwarantowanej wszystkim obywatelom Unii. Praktyczny efekt orzecznictwa TSUE jest bardzo wyraźny. Można postawić tezę, że państwa członkowskie mają generalny obowiązek uznania imienia i nazwiska obywatela Unii Europejskiej, ukształtowanego na terytorium innego państwa unijnego. Jedynym ograniczeniem w tym względzie jest

²⁹ Sprawa C-168/91, *Christos Konstantinidis v. Stadt Allensteig i Landratsamt Calw-Ordnungssamt*, Zb.Orz. 1993, s. I-1191.

³⁰ Sprawa C-148/02, *Carlos García Avello v. państwo belgijskie*, Zb.Orz. 2003, s. I-11613.

³¹ Wyrok z 14.10.2008 r., sprawa C-353/06, *Stefan Grunkin i Dorothee Regina Paul v. Leonhard Matthias Grunkin-Paul i Standesamt Stadt Niebüll*, Zb.Orz. 2008, s. I-7639.

³² Sprawa C-208/09, *Ilonka Sayn-Wittgenstein v. Landeshauptmann von Wien*, Zb.Orz. 2010, s. I-13693.

³³ Wyrok z 12.5.2011 r., sprawa C-391/09, *Runevič-Vardyn*, Zb.Orz. 2011, s. I-3787.

³⁴ Orzeczenia Trybunału szczegółowo przedstawia i analizuje M. Taborowski, *Swobodny przepływ osób w UE a nazwiska osób fizycznych – uwagi na tle orzecznictwa TS*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2012, nr 1, s. 22 i n.; zob. także A. Dorabalska, *Między normą kolizyjną a instytucją uznania – nazwisko w orzecznictwie TS*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2011, nr 3, s. 18 i n.

klauzula porządku publicznego, której zastosowanie podlega zresztą kontroli Trybunału w Luksemburgu³⁵.

Europejski Trybunał Praw Człowieka

Odrębnie wspomnieć należy o orzecznictwie Trybunału w Strasbourgu, który pod rządami europejskiej konwencji praw człowieka wydał kilka orzeczeń dotyczących problematyki uznawania stanu cywilnego, zwłaszcza w kontekście stosunków filiacyjnych. Trybunał zajmował się m.in. odmową transkrypcji we Francji aktów urodzenia dzieci urodzonych w procedurze surogacji i w kilku swych orzeczeniach przyjął, że brak uznania ustalenia stosunku filiacyjnego nawiązanego legalnie w innym państwie (wg prawa tego państwa) może być sprzeczny z postanowieniami konwencji. W sprawach *Mennesson p. Francji* i *Labassee p. Francji* z 2014 r.³⁶, *Foulon p. Francji* i *Bouvet p. Francji* z 2016 r.³⁷ oraz w sprawie *Laborie p. Francji* z 2017 r.³⁸ ETPCz ocenił rozstrzygnięcia francuskich sądów, które odmówiły transkrypcji i ujawnienia stosunku filiacyjnego nawiązanego pomiędzy obywatelami Francji i dziećmi urodzonymi w procesie surogacji za granicą, mimo że pochodzenie dzieci było stwierdzone aktami urodzenia wydanymi w państwach, w których surogacja jest legalna (Kalifornia, Indie, Ukraina). Francuskie sądy uważały, że transkrypcja aktu urodzenia jest w tego typu przypadkach sprzeczna z francuskim porządkiem publicznym. Trybunał praw człowieka uznał jednak, że odmowa zarejestrowania dokumentu potwierdzającego pochodzenie dziecka stanowi naruszenie prawa do poszanowania życia rodzinnego dziecka (art. 8 EKPCz). Istotnym elementem w rozumowaniu Trybunału wydaje się przy tym okoliczność, że w rozpatrywanych sprawach istniała więź biologiczna pomiędzy

³⁵ Zastosowanie klauzuli *ordre public* Trybunał rozważał szczegółowo w sprawie C-208/09, *Ilonka Sayn-Wittgenstein v. Landeshauptmann von Wien* (Zb.Orz. 2010, s. I-13693), w której – właśnie ze względu na zasady porządku publicznego – przyjęto dopuszczalność odmowy uznania w Austrii nazwiska nabytego przez obywatela austriackiego w drodze przysposobienia dokonanego za granicą zgodnie z prawem niemieckim. Chodziło przy tym nie tyle o całe nazwisko, ile o pewien jego element, wskazujący na tytuł szlachecki, posługiwanie się którym jest w Austrii zakazane i to przez normy rangi konstytucyjnej.

³⁶ Wyrok ETPCz z 26.6.2014 r. w sprawach *Mennesson p. Francji* i *Labassee p. Francji* (nr 65192/11 i nr 65941/11).

³⁷ Wyrok ETPCz w sprawach *Foulon p. Francji* i *Bouvet p. Francji* z 21.7.2016 r. (nr 9063/14 i nr 10410/14).

³⁸ Wyrok ETPCz w sprawie *Laborie p. Francji* z 19.1.2017 r. (nr 44024/13).

dzieckiem a jedną z osób, pragnących nawiązać z nim prawną relację rodzicielską³⁹. Jej brak może istotnie zmieniać płaszczyznę oceny⁴⁰.

Podsumowanie

W ramach podsumowania należy powtórzyć, że niepodzielność stanu cywilnego w stosunkach transgranicznych pozostaje bardziej postulatem niż zasadą. Poważne różnice w krajowych regulacjach z zakresu prawa rodzinnego z pewnością jeszcze długo nie pozwolą na pełne i bezwarunkowe uznanie stanu cywilnego ukształtowanego za granicą. Przykłady z orzecnictwa międzynarodowego przekonują jednak o potrzebie otwartego podejścia do problemu. Przyjęcie do wiadomości, iż funkcjonujemy w skomplikowanym świecie różnorodnych regulacji rodzinnoprawnych oraz otwarcie oczu na konstrukcje funkcjonujące w innych państwach samo przez się nie oznacza rezygnacji z wartości, na których jest oparte własne prawo rodzinne. Strzegąc swej suwerenności legislacyjnej żaden ustawodawca nie może odmawiać prawa, by inny prawodawca przyjął odmienną konstrukcję. Nie można też negować faktu, że – w świecie bez granic – jednostki w naturalny sposób sięgają do odpowiadających im rozwiązań, oferowanych przez porządki prawne innych państw. Kwestionowanie dokonywanych w tym trybie zmian stanu cywilnego nie jest wykluczone, ale zawsze powinno się opierać na odpowiednio silnych

³⁹ Powołane orzecznictwo Trybunału w Strasbourgu nie znalazło jednak uznania w oczach NSA, który podobną sprawę rozpoznawał na gruncie krajowym, zob. wyroki NSA z 6 maja 2015 r. w sprawach sygn. akt II OSK 2372/13 i II OSK 2419/13. Należy jednak odnotować, że wyroki nie dotyczyły bezpośrednio uznania stanu cywilnego dziecka, ale jego obywatelstwa w kontekście procedury surogacji, która miała miejsce zgodnie z przepisami stanu Illinois (USA). Więż biologiczna jednego z dwóch mężczyzn, którzy nawiązali w USA prawną relację z dzieckiem, była podnoszona jako wystarczająca dla uzyskania przez dziecko polskiego obywatelstwa. Komentarze doktryny do powołanych wyroków NSA ukazały się w *Problemach Współczesnego Prawa Międzynarodowego Europejskiego i Porównawczego*, vol. XVI, 2018 w trzech odrębnych artykułach autorstwa M. Pili-cha, A. Wysockiej-Bar oraz P. Mostowika.

⁴⁰ W sprawie *Paradiso i Campanelli p. Włochom*, rozstrzygniętej wyrokiem Wielkiej Izby ETPCz z 24.01.2017 r. (nr 25358/12) brak było więzi genetycznej między dzieckiem i małżonkami, którzy w ramach procedury surogacji uzyskali w Rosji akt urodzenia dziecka ze wskazaniem ich jako prawnych rodziców. W rezultacie ETPCz nie dopatrył się relacji rodzinnej między stronami, a potencjalne naruszenie prawa do życia prywatnego po stronie małżonków, którym we Włoszech odebrano dziecko po wykryciu, że sprawują nad nim pieczę na podstawie nielegalnej w tym kraju procedury surogacji, Trybunał uznał za usprawiedliwione w okolicznościach sprawy. W tym samym kierunku zdaje się zmierzać Opinia doradcza ETPCz z 10 kwietnia 2019 r. P16-2018-001, wydana na zapytanie francuskiego Sądu Kasacyjnego, a dotycząca stosunków filiacyjnych związanych z macierzyństwem zastępczym.

argumentach. W szczególności klauzula *ordre public*, stanowiąca w tym zakresie główny mechanizm ochronny, powinna być stosowana wstrzeźliwie.

Słowa kluczowe: stan cywilny, stosunki transgraniczne, rejestracja stanu cywilnego.

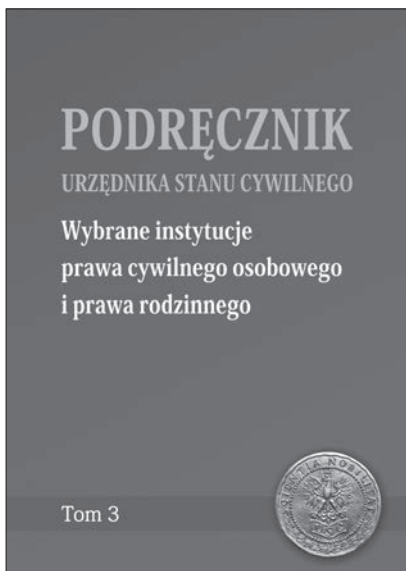
More about recognition of marital status in cross-border relations

Summary

Serious differences in national family law regulations will certainly not allow for a long time for full and unconditional recognition of marital status acquired abroad. However, examples from international case law prove that there is a need for an open approach to the problem. Particularly, the clause *ordre public*, which constitutes the main protective mechanism in this respect, ought to be applied with moderation.

Key words: marital status, cross-border relations, marital status registration.

NOWOŚĆ WYDAWNICZA

Podręcznik urzędnika stanu cywilnego, t. 3, Wybrane instytucje prawa cywilnego oso- bowego i prawa rodzinnego.

Jest to wyjątkowa na polskim rynku wydawniczym obszerna publikacja zawierająca kompendium wiedzy z zakresu prawa osobowego cywilnego i rodzinnego niezbędnej w codziennej pracy kierownika USC. Obejmuje ostatnie zmiany jakie wniosła do k.r.o., ustawa z dnia 16 października 2019 r. – o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2019 r., poz. 2089).

Niewątpliwym atutem tej publikacji jest to, że łączy przystępność wywodu prawniczego z wysokimi walorami merytorycznymi a syntetyczność wypowiedzi

z bogatą zawartością treści ujętej m.in. w schematy i tabele.

Podręcznik przeznaczony jest zarówno dla osób, które po raz pierwszy stykają się z materiają prawa rodzinnego, jak i dla tych, które pragną swoją wiedzę pogłębić i usystematyzować.

Podręcznik zawiera tematy dotyczące m.in.: osób fizycznych w prawie cywilnym, dóbr osobistych, przedstawicielstwa, imienia i nazwiska i jego zmiany na gruncie k.r.o., pochodzenia dziecka (pokrewieństwo, macierzyństwo, ojcostwo) przysposobienia, zawarcia małżeństwa, praw i obowiązków małżonków, separacji, ustania małżeństwa, problematyki śmierci osoby fizycznej i testamentu allograficznego (administracyjnego).

Rok wydania 2020. Liczba stron: 448, format B5 (240×170 mm), oprawa miękka. Cena 148 zł brutto (dla prenumeratorów „Metryki” 125 zł. Cena zawiera koszt wysyłki).

MATERIAŁY I STUDIA

MAŁGORZATA LACHOWICZ-SKRZYŃSKA*

Zapewnienia o braku okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa – procedury konsularne a przepisy prawa

Kawaler i panna piszą do kierownika USC, że zamierzają zawrzeć związek małżeński w Polsce, ale pracują za granicą i nie mają możliwości dopełnienia formalności na przynajmniej miesiąc przed ślubem, bo byli w Polsce w grudniu 2019 r., a ślub zaplanowali na sierpień 2020 r. i przylecą tylko na tydzień. Kierownik USC zgodnie z przepisami udziela informacji, że mogą złożyć stosowne zapewnienia przed polskim konsulem. Szczęśliwi zamawiają wizytę w konsulacie i stawiają się przed urzędnikiem konsularnym. Niestety zostają odprawieni z kwitkiem, ponieważ konsul twierdzi, że do podpisania zapewnień o braku okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa konieczne jest w ich przypadku złożenie odpisów aktów urodzenia. Poirytowani dzwonią do kierownika USC z żalem, że nie udzielił kompletnej informacji. Zdumiony kierownik USC sugeruje, by poprosili konsula o podanie podstawy prawnej, uzależniającej przyjęcie zapewnień od złożenia odpisów aktów urodzenia – w odpowiedzi słyszą: prawo konsularne.

Niezrozumiałe stanowisko urzędników konsularnych dopełniają zilustrowane poniżej informacje zamieszczone na stronach internetowych konsulatów¹, z których wynika, że do złożenia zapewnień o nieistnieniu okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa wymagane jest od obywateli polskich przedłożenie odpisów aktów urodzenia i innych dokumentów, w zależności od stanu cywilnego nupturientów.

* Mgr Małgorzata Lachowicz-Skrzyńska, Kierownik Urzędu Stanu Cywilnego w Piotrkowie Trybunalskim.

¹ <https://www.gov.pl/web/holandia/skladanie-zapewnienia-o-nieistnieniu-okolicznosci-wylaczajacych-zawarcie-malzenstwa> (dostęp z dnia: 20.05.2020); <https://www.gov.pl/web/hiszpania/skladanie-zapewnienia-o-nieistnieniu-okolicznosci-wylaczajacych-zawarcie-malzenstwa> (dostęp z dnia: 20.05.2020); https://berlin.msz.gov.pl/pl/konsulat3/sprawy_z_zakresu_prawa_rodzinnego_i_stanu_cywilnego/zawarcie_malzenstwa_w_urzedzie_stanu_cywilnego_w_polsce/zawarcie_malzenstwa_w_urzedzie_stanu_cywilnego_w_polsce (dostęp z dnia: 20.05.2020).

Składanie zapewnienia o nieistnieniu okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa

Gdzie załatwisz sprawę?

Czy musisz składać dokumenty osobiście?

Jak umówisz się na spotkanie?

Jakie dokumenty musisz złożyć?

1. odpis aktu urodzenia,
2. w przypadku osób, które wcześniej pozostawały w związku małżeńskim – odpis aktu małżeństwa wraz adnotacją o jego ustaniu lub odpis aktu małżeństwa wraz z prawomocnym orzeczeniem polskiego sądu rozwiązującym małżeństwo (w przypadku jeżeli rozwód został orzeczony poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej, należy go najpierw zarejestrować w Polsce, więcej: [Rejestracja wyroku rozwodowego](#) wydanego przez sąd zagraniczny,
3. ważny paszport lub dowód osobisty.

Jeśli małżeństwo ma być zawarte przez obywatela polskiego i cudzoziemca, konsul, oprócz wymienionych wyżej dokumentów, przyjmuje również zapewnienie od cudzoziemca, jeżeli przedłoży on dodatkowo dokument stwierdzający, że zgodnie z właściwym prawem może zawrzeć małżeństwo.

Prześledźmy przepisy prawa, które mają zastosowanie w opisanej sytuacji.

Prawo konsularne² w art. 34 pkt 11 stanowi, że konsul na podstawie odrębnych przepisów przyjmuje od osób zamierzających zawrzeć małżeństwo zapewnienie, że nie wiedzą o istnieniu okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa.

Z przepisu art. 76 ust. 1 pkt 1 ustawy- Prawo o aktach stanu cywilnego³ wynika zaś, że osoba zamierzająca zawrzeć małżeństwo osobiście przedstawia dokument tożsamości konsułowi, oraz składa pisemne zapewnienie, że nie

² Zob. ustawa z dnia 25 czerwca 2015 r. – Prawo konsularne (tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r. poz. 195).

³ Zob. ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r. poz. 463, ze zm.) [dalej cyt.: p.a.s.c.].

Zawarcie małżeństwa w urzędzie stanu cywilnego w Polsce

Narzeczeni przebywający poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej, którzy chcą zawrzeć małżeństwo przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego w Polsce, składają konsulowi **zapewnienie o nieistnieniu okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa**, który przekazuje je niezwłocznie wskazanemu kierownikowi urzędu stanu cywilnego.

Zapewnienie składa się co najmniej miesiąc przed planowaną datą zawarcia związku małżeńskiego w Polsce. Zapewnienie jest ważne przez okres 6 miesięcy od daty jego złożenia przez obie osoby zamierzające zawrzeć małżeństwo.

Zapewnienie o nieistnieniu okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa złożone przed konsulem wymagane jest od:

1. obywateli polskich, zamieszkających poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej, którzy chcą zawrzeć małżeństwo przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego;
2. obywatela polskiego i cudzoziemca, którzy chcą zawrzeć małżeństwo przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego;
3. cudzoziemcami, którzy chcą zawrzeć małżeństwo przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego w Polsce.

Wymagane dokumenty:

1. odpis aktu urodzenia;
2. w przypadku osób, które były wcześniej zamężne/zonate akt małżeństwa wraz adnotacją o jego ustaniu lub akt małżeństwa wraz z prawomocnym orzeczeniem polskiego sądu rozwiązującym małżeństwo (w przypadku jeżeli rozwód został orzeczony poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej, należy go najpierw zarejestrować w Polsce, więcej: [Rejestracja wyroku rozwodowego wydanego przez sąd zagraniczny](#));
3. ważny paszport lub dowód osobisty.

W przypadku gdy małżeństwo ma być zawarte przez **obywatela polskiego i cudzoziemca**, konsul oprócz wymienionych wyżej dokumentów, przyjmuje również zapewnienie od cudzoziemca, jeżeli przedłoży on dodatkowo dokument stwierdzający, że zgodnie z właściwym prawem może zawrzeć małżeństwo (Ehefähigkeitszeugnis).

wie o istnieniu okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa. Natomiast obowiązek przedłożenia odpisów aktów stanu cywilnego definiujących stan cywilny przyszłych małżonków dotyczy wyłącznie sytuacji, gdy oświadczenie o wstąpieniu w związek małżeński ma być złożone przed konsulem⁴.

Z kolei przepis art. 80 w ust.1 p.a.s.c.⁵, który dotyczy obywateli polskich, także nie uzależnia złożenia zapewnień o nieistnieniu okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa od przedłożenia odpisów aktów stanu cywilnego. W ust. 2 przepis stanowi, że konsul przyjmuje również zapewnienie w przypadku, gdy małżeństwo ma być zawarte przez obywatela polskiego i cudzoziemca- w tym przypadku zawiera wymóg przedłożenia konsulowi dodatkowo dokumentu stwierdzającego, że zgodnie z właściwym prawem cudzoziemiec może zawrzeć małżeństwo.

⁴ Zob. art. 76 ust. 2 p.a.s.c.

⁵ Zob. art. 80 ust. 1 p.a.s.c., który stanowi, że obywatele polscy przebywający poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej, którzy chcą zawrzeć małżeństwo przed kierownikiem USC, składają zapewnienie konsulowi, który przekazuje je niezwłocznie wskazanemu kierownikowi USC.

Przepis art. 76 p.a.s.c. w ust. 4 określa zakres danych nupturientów składających zapewnienia⁶ oraz treść oświadczenia, że nie zachodzą przeszkody uniemożliwiające zawarcie małżeństwa, a także informację o pouczeniu o odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywego oświadczenia. Przepis art. 76 ust. 5 p.a.s.c. stanowi, że oświadczenie składa się pod rygorem odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywego oświadczenia. Natomiast art. 76 ust. 6 przepisu p.a.s.c. stanowi, że zapewnienie zawiera adnotację o zweryfikowaniu danych przedstawionych w zapewnieniu przez osobę zamierzającą zawrzeć

Wypełnia kierownik urzędu stanu cywilnego albo konsul Rzeczypospolitej Polskiej

Data i miejsce złożenia zapewnienia

Miejscowość

Data - -

Wyznaczona data zawarcia małżeństwa

Data - -

Adnotacja
Prawdziwość zapewnienia złożonego przez osobę zamierzającą zawrzeć małżeństwo została zweryfikowana na podstawie:

aktu urodzenia
 innego dokumentu (wpisz jakiego)

Termin ważności zapewnienia
Zapewnienie jest ważne do dnia:

Podpis i pieczęć kierownika urzędu stanu cywilnego albo konsula Rzeczypospolitej Polskiej, który przyjął zapewnienie

Własnoręczny podpis kierownika urzędu stanu cywilnego albo konsula Rzeczypospolitej Polskiej i pieczęć z imieniem, nazwiskiem i stanowiskiem służbowym

Pieczęć urzędowa

⁶ Nazwiska i imiona osób zamierzających zawrzeć małżeństwo, ich nazwiska rodowe, stan cywilny, obywatelstwo, daty i miejsca urodzenia, numery PESEL, oraz oznaczenia przedstawionych dokumentów tożsamości; jeżeli osoba zamierzająca zawrzeć małżeństwo pozostawała uprzednio w związku małżeńskim albo prawomocnie stwierdzono nieistnienie małżeństwa – wskazanie miejsca zawarcia małżeństwa; informację o wspólnych dzieciach osób zamierzających zawrzeć małżeństwo oraz oznaczenie ich aktów urodzenia i urzędu stanu cywilnego, w którym zostały sporządzone, jeżeli są znane; nazwiska, imiona oraz nazwiska rodowe rodziców każdej z osób zamierzających zawrzeć małżeństwo; adres do korespondencji osób zamierzających zawrzeć małżeństwo.

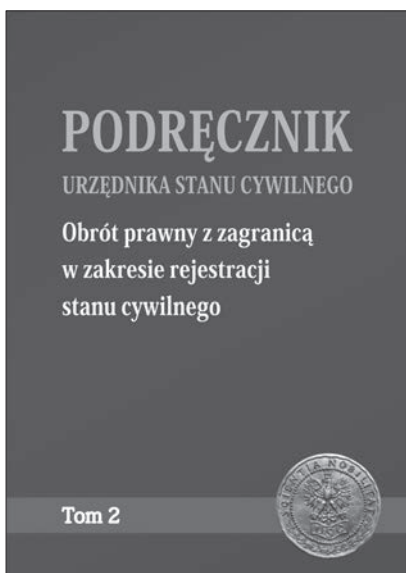
małżeństwo, ze wskazaniem dokumentów, na podstawie których dokonano weryfikacji lub oznaczenia aktów stanu cywilnego. Zatem także z tego przepisu nie wynika obligatoryjna konieczność przedłożenia odpisów aktów stanu cywilnego w celu podpisania zapewnień. W dedykowanym tej czynności formularzu⁷ organ przyjmujący oświadczenie może zaznaczyć inny dokument, na podstawie którego zweryfikowano dane wpisując w odpowiednie pole np.: dowód osobisty – co pozwoli jednoznacznie określić zakres zweryfikowanych danych nupturientów.

Po przyjęciu zapewnień konsul przekazuje je niezwłocznie wskazanemu kierownikowi USC. Obowiązkiem kierownika USC, który ma przyjąć oświadczenia o wstąpieniu w związek małżeński, po otrzymaniu przesłanych przez konsula zapewnień jest zweryfikowanie danych zapewnienia na podstawie danych aktów stanu cywilnego i rejestru PESEL nupturientów. Natomiast w sytuacji stwierdzenia nieprawidłowości kierownik USC na podstawie art. 89 ust. 1 pkt 1 p.a.s.c. odmówi przyjęcia oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński i zawiadomi pisemnie osoby, których odmowa dokonania czynności dotyczy.

Informacje konsularne, a co za tym idzie praktyka urzędników konsularnych, uzależniająca przyjęcie zapewnień o nieistnieniu okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa od obywateli polskich, którzy chcą złożyć oświadczenia o wstąpieniu w związek małżeński przed kierownikiem USC w Polsce od złożenia odpisów aktów stanu cywilnego nie ma uzasadnienia w świetle obowiązujących przepisów prawa. Z pewnością nie przyczynia się także do pogłębienia zaufania do organów państwa i nie współbrzmi z deklarowaną polityką prorodzinną Rzeczypospolitej Polskiej.

⁷ Wzór formularza zob. Rozporządzenie Ministra Cyfryzacji z dnia 18 kwietnia 2020 r. – w sprawie wzorów dokumentów wydawanych z zakresu rejestracji stanu cywilnego, zał. nr 35 (Dz. U. z 2020 r. poz. 698).

OFERTA WYDAWNICZA

Podręcznik urzędnika stanu cywilnego, t. 2, Obrót prawny z zagranicą w zakresie rejestracji stanu cywilnego.

Jest pracą zbiorową prawników i praktyków – specjalistów z zakresu rejestracji stanu cywilnego oraz prawa prywatnego międzynarodowego.

Omawia m.in.: zasady dotyczące stosowania prawa międzynarodowego prywatnego, wskazania prawa właściwego w praktyce urzędów stanu cywilnego, moc dowodową zagranicznych dokumentów stanu cywilnego, obowiązki pracowników USC w zakresie weryfikacji dokumentów w obrocie międzynarodowym, zasady legalizacji dokumentów zagranicznych, kwestię imienia i nazwiska w regulacjach

kolizyjnych państw obcych, uznanie zmiany imienia i nazwiska dokonanego za granicą, uznanie dziecka w prawie prywatnym międzynarodowym i multilateralnych i bilateralnych konwencjach międzynarodowych dotyczących prawa prywatnego międzynarodowego, prawo właściwe dla przysposobienia, problematykę uznania zagranicznego orzeczenia o przysposobieniu, zawarcie małżeństwa w aspekcie międzynarodowym, transkrypcję, odtworzenie zagranicznych dokumentów stanu cywilnego, uznanie orzeczeń sądów zagranicznych lub rozstrzygnięć innych organów państw obcych.

Rok wydania 2019. Liczba stron: 380, format B5 (240×170 mm), oprawa miękka.

KRZYSZTOF BULIŃSKI*

Decyzja reformatoryjna organu odwoławczego (art. 138 § 1 pkt 2 *in principio* k.p.a.) wobec odmowy wykonania transkrypcji aktu urodzenia w trybie czynności materialno-technicznych przewidzianej ustawą – Prawo o aktach stanu cywilnego

Prawo o aktach stanu cywilnego a kodeks postępowania administracyjnego

Obecnie obowiązująca ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego¹ w art.12 ust.1 stanowi iż w sprawach nieuregulowanych w ustawie, stosuje się przepisy ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego².

Alicja Czajkowska stwierdza, że art. 12 tejże ustawy nie wymaga komentarza³. Nadto stwierdza, że przedmiotowa ustawa w sposób jasny stanowi, że w sprawach nieuregulowanych w ustawie należy stosować przepisy k.p.a. Ponadto to kategorycznie dodaje, że w sprawach z zakresu rejestracji stanu cywilnego dokonywanych w formie czynności materialno-technicznych k.p.a. nie ma zastosowania.

Jednak tak jednoznacznie sformułowany komentarz do art. 12 p.a.s.c. nie znalazł potwierdzenia tak w doktrynie jak też wobec praktycznych problemów z jakimi spotykają się kierownicy USC.

Problem czynności materialno-technicznych w rejestracji stanu cywilnego względem k.p.a. został podniesiony przez Jarosława Dobkowskiego

* Mgr Krzysztof Buliński, Zastępca Kierownika Urzędu Stanu Cywilnego w Lipinkach.

¹ Tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r. poz. 463, ze zm. [dalej cyt.: p.a.s.c.].

² Tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r. poz. 256, ze zm. [dalej cyt.: k.p.a.].

³ Zob. A. Czajkowska, [w:] I. Basior, A. Czajkowska (red.), D. Sorbian, *Prawo o aktach stanu cywilnego z komentarzem. Przepisy wykonawcze i związkowe oraz wzory dokumentów*, Warszawa 2015, s. 45

z Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie⁴. Autor w pierwszej kolejności dokonał ogólnej analizy poprzednio obowiązującej ustawy tj. ustawy z dnia 29 września 1986 r.- Prawo o aktach stanu cywilnego⁵ i zauważył, że ustawodawca nie wypowiedział się wprost w kwestii stosowania przepisów k.p.a. w sprawach z zakresu rejestracji stanu cywilnego, ani też nie upoważnił do określenia zakresu stosowania procedury administracyjnej przez przepisy wykonawcze. W świetle wspomnianej ustawy, podstawową formą działania kierownika USC było (i jak podkreśla autor – jest nadal) sporządzanie aktów stanu cywilnego. Formę decyzji przewidziano jedynie dla odmowy dokonania wszelkich innych czynności związanych z rejestracją stanu cywilnego, które podlegały kontroli sądu powszechnego. Postępowanie administracyjne jurysdykcyjnie rozpoczynało się dopiero, gdy kierownik USC wydał decyzję odmawiającą dokonania wnioskowanej czynności. Z chwilą doręczenia decyzji odmownej, zainteresowany stawał się stroną i uzyskiwał gwarancje procesowe, wynikające z k.p.a., w tym prawo do wniesienia odwołania.

Również obowiązujące rozwiązania w zakresie stosowania k.p.a. w obowiązującej ustawie p.a.s.c., jest również kwestionowana. Autor wskazuje, że zawarte w art. 12 ust.1 p.a.s.c. sformułowania „w sprawach nieuregulowanych w ustawie” oznacza, że ma nastąpić recepcja części przepisów k.p.a. Takie sformułowanie na pierwsze spojrzenie sugeruje odesłanie do uzupełniającego stosowania przepisów kodeksu przy dokonywaniu czynności z zakresu rejestracji stanu cywilnego w drodze decyzji administracyjnej.

Jednak przepisy p.a.s.c. nie zawierają osobnych przepisów szczegółowych o charakterze proceduralnym, które względnie całościowo regulowałyby postępowanie administracyjne przed kierownikiem USC oraz postępowanie odwoławcze i nadzwyczajne. Należy w całości przychylić się do wniosku autora, że odmienności zawarte w p.a.s.c. nie są na tyle istotne, aby uznać owo postępowanie za postępowanie odrębne w sensie jurysdykcyjnym. Wynika to z faktu, że tylko pojedyncze przepisy szczególne, odnoszą się do pewnych sytuacji procesowych⁶.

Takie podejście do problemu przesądza, że przy dokonywaniu czynności z zakresu rejestracji stanu cywilnego w drodze decyzji administracyjnych, mają zastosowanie przepisy k.p.a. z modyfikacjami wynikającymi z przepisów p.a.s.c.

⁴ Zob. J. Dobkowski, *Czynności materialno-techniczne w rejestracji stanu cywilnego a kodeks postępowania administracyjnego*. „Metryka. Studia z zakresu prawa osobowego i rejestracji stanu cywilnego” 2018, nr 1, s. 39 i n.

⁵ Tekst jedn.: Dz. U. z 2011 r. Nr 212, poz. 1264, ze zm.

⁶ Tamże, s. 43.

Jak stwierdza autor, takie rozumienie odesłania z art. 12 ust. 1 p.a.s.c. może być podstawą do rozważenia koncepcji objęcia zakresem stosowania k.p.a. do czynności materialno-technicznych. Na poparcie tej tezy przytacza przykład, jakim był rządowy projekt z 2002 ustawy – o zmianie ustawy Kodeks postępowania administracyjnego. Projekt zakładał rozciągnięcie stosowania k.p.a. na czynności materialno-techniczne. Jednak te założenia zostały podane krytyce środowiska naukowego⁷.

W pracach nad projektem ustawy p.a.s.c. 2013 r. wskazano, że ze względu na projektowane rozwiązania wobec zróżnicowanej formy działania kierownika USC uznano, że w zakresie nieuregulowanym w przepisach, odpowiednie zastosowanie znajdą przepisy k.p.a.

W tych rozważaniach należy wskazać na stanowisko jakie zostało wyrażone przez jeden z urzędów wojewódzkich, który zanegował zasadność stosowania k.p.a. do czynności z zakresu rejestracji stanu cywilnego. Stanowisko takie jest z perspektywy kierownika USC co najmniej budzące grozę.

Projekt obecnej ustawy złożony do łaski marszałkowskiej już nie wspominał o odesłaniu do odpowiedniego stosowania przepisów k.p.a., lecz zawarto odesłanie wprost.

W dalszej części artykułu autor wskazuje na problemy ze stosowaniem przepisów kodeksu do czynności z zakresu rejestracji stanu cywilnego, w szczególności do zakresu działania kierownika USC przy czynnościach materialno-technicznych.

Autor proponuje uwagi *de lege ferenda* wobec konieczności zmiany art. 12 ust. 1 p.a.s.c. Zmiany powinny jednoznacznie dotyczyć konieczności objęcia czynności materialno-technicznych przepisami k.p.a., które to odesłanie do k.p.a. powinno być wyraźne. Zakres odesłania do k.p.a. powinien być ściśle określony przez wskazanie konkretnych przepisów k.p.a. lub nawet całych jednostek redakcyjnych, mających zastosowanie do tego typu czynności. Nadto autor podkreśla, że przepisy k.p.a. powinny być stosowane odpowiednio a odesłanie wprost nie powinno mieć zastosowania.

Przedstawiając powyższe wprowadzenie do rozważań nad jednym przypadkiem pracy kierownika USC, pragnę wskazać na fakt, że ustawodawca przyjmując p.a.s.c., przyjął zasadę: „jakoś to będzie”.

Wprowadzając cały system rejestrów państwowych, zwłaszcza Bazę Usług Stanu Cywilnego, ustawodawca przygotował instrukcję obsługi programu rejestru stanu cywilnego i nazwał ją – ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego.

⁷ Tamże, s. 45. Przypis nr 15.

Już samo przesunięcie terminu wejścia w życie przedmiotowej ustawy wskazywał, że ustawa może być dotknięta wieloma wadami. Jednak konieczność rozliczenia pieniędzy unijnych oraz groźba ewentualnego zwrotu tych środków była przyczyną przyjęcia tej ustawy. Projektodawcy jak też sam ustawodawca, wobec braku czasu na rzetelne opracowanie tematu rejestru stanu cywilnego, przyjął że odesłanie wprost do k.p.a. rozwiąże wszystkie problemy jakie mogą się pojawić w bieżącej pracy kierownika USC. Rodzi się pytanie, czy projektodawcy potrafią rozróżnić na czym polega problem odesłania wprost do k.p.a., a czym jest odesłanie do odpowiedniego stosowania.

Redagując niniejszy artykuł w lutym 2020 r. należy postawić pytanie, dlaczego do tej pory nie podjęto żadnych prac legislacyjnych mających wyeliminować te poważne uchybienia w rzeczowej ustawie. A może jednak ustawodawca pragnie dokładnie przetestować tezę – „jakoś to będzie”. Kierownicy USC na pewno jakoś sobie poradzą (i sobie poradzą, bo nie mają innego wyjścia).

Niniejszy artykuł został zainicjowany następującym zdarzeniem: do USC w sierpniu 2019 r. wpłynął wniosek o dokonanie transkrypcji zagranicznego aktu urodzenia do polskiego rejestru stanu cywilnego. Wniosek dotyczył aktu urodzenia sporządzonego w Wielkiej Brytanii i akt ten wymieniał jako rodziców dwie kobiety.

Kierownik USC po wnikliwym zbadaniu sprawy wydał decyzję o odmowie transkrypcji aktu. Orzekając o odmowie dokonania transkrypcji aktu urodzenia, stwierdzono, że taka transkrypcja byłaby sprzeczna z podstawowymi zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej. W uzasadnieniu przytoczono bieżące orzecznictwo sądowoadministracyjne oraz opisano na czym polega klauzula porządku publicznego.

Od przedmiotowej decyzji zostało złożone przez wnioskodawcę odwołanie do organu drugiej instancji. W odwołaniu między innymi zarzucono, że odmowa dokonania transkrypcji skutkuje tym, że osoba, której dotyczy transkrybowany akt, nie może uzyskać polskiego dokumentu tożsamości, który pozwoli stwierdzić jego obywatelstwo.

Organ drugiej instancji decyzją z dnia 28 listopada 2019 r. postanowił: 1. uchylić decyzję organu I instancji, 2. orzec o przeniesieniu treści zagranicznego aktu urodzenia do rejestru stanu cywilnego poprzez wpisanie w nim następujących danych: 1. Dane dziecka [.....], 2. Dane rodziców: Matka: [.....].

W tym miejscu należy wskazać, że w decyzji organu odwoławczego wymieniono tylko jednego rodzica, którego określono pojęciem matka. Wbrew jakimkolwiek zasadom transkrypcji, decyzja ta całkowicie pominęła osobę drugiego rodzica.

Rozważając ten konkretny przypadek należy wskazać na datę wydania decyzji organu odwoławczego. Bowiem rzeczona decyzja została wydana przed

podjęciem przez skład siedmiu sędziów Naczelnego Sądu Administracyjnego uchwały z dnia 2 grudnia 2019 r.⁸, której teza brzmi: „Przepis art. 104 ust. 5 i art. 107 pkt 3 ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz. U. z 2014 r. poz. 1741, z późn. zm.) w związku z art. 7 ustawy z dnia 4 lutego 2011 r. Prawo prywatne międzynarodowe (Dz. U. z 2015 r. poz. 1792) nie dopuszcza transkrypcji zagranicznego aktu urodzenia dziecka, w którym jako rodzice wpisane są osoby tej samej płci”.

Organ drugiej instancji w uzasadnieniu odniósł się do różnic jakie występują pomiędzy aktem urodzenia sporządzonym przez USC w Wielkiej Brytanii a aktem urodzenia jaki sporządza się w Polsce w myśl obowiązującej ustawy p.a.s.c. Uznał, że skoro polski akt urodzenia nie dopuszcza możliwości wpisania ojca dziecka, którym jest kobieta, to należy zastosować „dane kryjące”⁹.

Organ drugiej instancji wydał swą decyzję w oparciu o art. 138 § 1 pkt. 2 k.p.a. w związku z art. 104 i 107 pkt. 3 ustawy p.a.s.c. Jednak co w sprawie jest bardzo istotne, organ II instancji nie wskazał jak ma wyglądać realizacja tej decyzji. I tu powstaje konieczność dokładnej analizy opisanego stanu faktycznego i prawnego.

Wobec takiego rozstrzygnięcia organu odwoławczego, kierownik USC, po upływie czasu jaki przewidują przepisy na ewentualne złożenie skargi do WSA, dokonał transkrypcji zawnioskowanego aktu uwzględniając treść sentencji decyzji organu II instancji.

Procedura odwoławcza w postępowaniu administracyjnym wobec odmowy transkrypcji aktu stanu cywilnego sporządzonego za granicą

Zgodnie z art. 78 Konstytucji RP: „Każda ze stron ma prawo do zaskarżenia orzeczeń i decyzji wydanych w pierwszej instancji. Wyjątki od tej zasady oraz tryb zaskarżania określa ustawa”. Z postanowieniem Konstytucji RP koresponduje przepis art. 15 k.p.a., ustanawiający zasadę ogólną dwuinstancyjności postępowania administracyjnego.

Model postępowania odwoławczego uregulowany przepisami k.p.a. oparty jest na zasadzie merytorycznego rozpatrywania sprawy zakończonej decyzją organu I instancji. Orzeczenie odwoławcze, co do zasady, przybiera więc charakter merytoryczny¹⁰ lub merytoryczno-reformacyjny¹¹. W komentowanym przypadku organ drugiej instancji skorzystał z możliwości orzeczenia

⁸ Zob. sygn. akt. II OPS 1/19.

⁹ Zob. art. 61 p.a.s.c.

¹⁰ Zob. art. 138 § 1 pkt 1 k.p.a.

¹¹ Zob. art. 138 § 1 pkt 2 *in principio* k.p.a.

merytoryczno-reformacyjnego. Jednak istotnym jest fakt, że w drugiej części swego orzeczenia, organ drugiej instancji orzekł w sprawie, której rozstrzygnięcie jest zastrzeżone do kompetencji kierownika USC w formie czynności materialno-technicznych¹².

Należy zauważyć, że ustawodawca coraz częściej odchodzi od ukształtowania stosunków administracyjnoprawnych, zachodzących między państwem (jego organami) a obywatelami i innymi podmiotami administrowanymi, w drodze decyzji administracyjnej, na rzecz uprawnień i obowiązków wynikających bezpośrednio z przepisów prawa. W takich przypadkach do konkretyzacji prawnego stosunku administracyjnego nie jest wymagane rozstrzygnięcie w formie decyzji administracyjnej¹³. Tu dobrym przykładem jest uregulowanie dokonania transkrypcji w ustawie p.a.s.c. z 1986 r. oraz w obecnie obowiązującej ustawie. W poprzedniej ustawie dokonanie transkrypcji wymagało wydania decyzji przez kierownika USC. I w takiej sytuacji odwołanie od decyzji pierwszej instancji skutkowało wydaniem również decyzji. Wydając decyzję w sprawie dokonania transkrypcji wg wcześniejszej ustawy, wnioskodawca mógł dokonać odwołania od decyzji w zakresie merytorycznego rozstrzygnięcia. Obecnie transkrypcja dokonywana jest w formie czynności materialno-technicznej.

W obecnym porządku prawnym, czynności materialno-techniczne, jak wskazano wcześniej za Alicją Czajkowską, nie podlegają regulacjom k.p.a.

Zgodnie z brzmieniem art. 107 p.a.s.c. kierownik USC odmawia dokonania transkrypcji w przypadkach enumeratywnie wymienionych. Szczególne znaczenie ma pkt. 3 tegoż artykułu, który stanowi o bezwzględnym zakazie gdy transkrypcja byłaby sprzeczna z podstawowymi zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej.

W judykaturze i doktrynie przeważa obecnie stanowisko, że odmowa dokonania czynności materialno-technicznych jest negatywnym rozstrzygnięciem sprawy administracyjnej, odmową potwierdzenia uprawnienia strony. Odmowa taka, jako władcze i jednostronne rozstrzygnięcie organu administracji publicznej, powinna zatem być wyrażona w drodze decyzji administracyjnej¹⁴. Należy zauważyć tu gwarancyjny charakter takiego działania. Taka forma załatwienia sprawy, umożliwiająca instancyjną i pozainstancyjną

¹² Zob. art. 104 p.a.s.c.

¹³ Por. uchwała składu siedmiu sędziów NSA z dnia 9 grudnia 2013 r., sygn. akt I OPS 4/13 (ONSA 2004, nr 1, poz. 8) oraz uchwały składu pięciu sędziów NSA z dnia 23 czerwca 1997 r., sygn. akt OPK 1/97 (ONSA1997, nr 4, poz. 149).

¹⁴ Postanowienie NSA z dnia 27 listopada 2015 r., sygn. akt I OSK 2741/15.

kontrolę zgodności rozstrzygnięcia z prawem, w najlepszy sposób chroni zarówno interes społeczny, jak i interes indywidualny strony.

W omawianej sprawie organ odwoławczy zastosował wobec czynności techniczno-administracyjnych, a właściwie braku tej czynności, przepisy kodeksu postępowania administracyjnego w postaci nakazania dokonania czynności transkrypcji poprzez wpisanie określonych w decyzji danych koniecznych do sporządzenia polskiego aktu stanu cywilnego. Jednak organ II instancji nie wskazał kto ma dokonać tej czynności transkrypcji. Organ w swej decyzji całkowicie pominął kwestie jaka została podniesiona w decyzji kierownika USC tj. kwestię braku możliwości transkrypcji, gdy po stronie rodziców są wymienione osoby o tej samej płci czyli przeszkodę wymienioną w art. 107 pkt. 3, tj. ustalenia czy wnioskowana transkrypcja jest sprzeczna z podstawowymi zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej.

Zasada dwuinstancyjności postępowania administracyjnego w kontekście odmowy dokonania transkrypcji

W tym stanie faktycznym należy bardzo uważnie przeanalizować, czy w omawianym przypadku nie doszło do złamania zasady podstawowych zasad porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej, ale również do złamania zasady dwuinstancyjności postępowania administracyjnego.

Zasada dwuinstancyjności została zawarta w art. 15 k.p.a. i w literaturze przedmiotu opisuje się ją jako uprawnienie strony do żądania, by jej sprawa stała się przedmiotem dwukrotnego rozpoznania przez dwa różnej rangi organy – w tym przypadku przez kierownika USC, który rozstrzygnął sprawę, wydając decyzję w pierwszej instancji, oraz organ wyższego nad nim stopnia czyli wojewoda. Zasada ta została utrwalona w art. 78 ustawy z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej¹⁵, a jej istotą jest zapewnienie stronom prawa do dwukrotnego rozpatrzenia i rozstrzygnięcia sprawy administracyjnej, co jest też ważnym elementem gwarancyjnym w stosunku do konstytucyjnej zasady proporcjonalności¹⁶.

W omawianym przypadku swe orzeczenie, organ drugiej instancji oparł o podstawę zapisaną w art. 138 § 1 pkt. 2 k.p.a. Decyzja uchylająca zaskarżoną decyzję w całości albo w części i w uchylonym zakresie rozstrzygająca sprawę co do jej istoty wydawana jest przez organ odwoławczy w przypadku stwierdzenia, że zaskarżona decyzja organu I instancji jest nieprawidłowa, tzn. narusza przepisy prawa albo jest niesłuszna lub niecelowa. Tego rodzaju

¹⁵ Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483.

¹⁶ Zob. art. 31 ust. 3 Konstytucji.

rozstrzygnięcie organu odwoławczego określa się mianem decyzji reformacyjnej. Jak stwierdził NSA wyroku z dnia 22 września 1981 r.¹⁷, jeżeli organ administracji państwowej działający w trybie odwoławczym kwestionuje rozstrzygnięcie organu I instancji, przy czym nie ma wątpliwości co do stanu faktycznego sprawy i nie stwierdził potrzeby przeprowadzenia dodatkowego postępowania w celu uzupełnienia materiału dowodowego w myśl art.136 k.p.a., ma obowiązek zastosować w swej decyzji instytucję reformacji i orzec co do istoty sprawy¹⁸, zamiast uchylać decyzję organu I instancji i przekazywać sprawę do ponownego rozpatrzenia, przesądzając przy tym o treści przyszłego rozstrzygnięcia. Organ odwoławczy, rozpatrując sprawę ponownie co do jej istoty, jest więc obowiązany usunąć te wadliwości decyzji, których dopuścił się organ I instancji, a uchylenie decyzji w toku instancji z powodu błędnego powołania podstawy prawnej oraz niewłaściwego jej uzasadnienia należy uznać za sprzeczne z przepisami art. 138 k.p.a.¹⁹

Z uzasadnienia decyzji organu drugiej instancji można ustalić, że w tej decyzji podstawą materialną rozstrzygnięcia nie jest art. 104 i 107 p.a.s.c. a tak naprawdę art. 61 ust. 2 tejże ustawy tj. instytucja danych kryjących dotyczące nieznannej osoby ojca. Nasuwa tu się tylko jeden wniosek, że organ odwoławczy pragnie obejść przepisy art. 107 pkt 3 ustawy p.a.s.c.²⁰, czyli udać niewiedzę, że sprawa dotyczy transkrypcji a nie sporządzenie aktu urodzenia.

Organ odwoławczy, uchylając zaskarżoną decyzję i orzekając co do istoty sprawy, nie może rozstrzygać na podstawie innego przepisu prawa materialnego, niż wcześniej organ I instancji w uchylonej decyzji, gdyż w przeciwnym razie uległby zmianie przedmiot postępowania administracyjnego i decyzja tak wydana naruszałaby zasadę dwuinstancyjności postępowania administracyjnego. Mając na uwadze wyrażoną w art. 15 k.p.a. zasadę dwuinstancyjności postępowania administracyjnego, wskazać trzeba, że organ odwoławczy obowiązany jest ponownie rozpatrzyć i rozstrzygnąć sprawę rozstrzygniętą decyzją organu I instancji. Oznacza to, że wniesienie odwołania uruchamia administracyjny tok instancji i nakłada na organ odwoławczy obowiązek rozpatrzenia sprawy, ale wyłącznie w granicach wyznaczonych rozstrzygnięciem

¹⁷ Sygn. akt II SA 400/81 (ONSA 1981, nr 2, poz. 88).

¹⁸ Zob. art. 138 § 1 pkt 2 k.p.a.

¹⁹ Zob. wyrok NSA z dnia 29 września 1987 r., sygn. akt IV SA 220/87 (ONSA 1987, nr 2, poz. 67).

²⁰ Na marginesie tych rozważań można stwierdzić, że organ drugiej instancji miał szczęście, że sprawa dotyczyła wniosku złożonego przez dwie kobiety, gdzie jedna z nich jest osobą, która urodziła dziecko, więc w uzasadnieniu można było „zastosować” przepis art. 61⁹ k.r.o., który stwierdza, że matką dziecka jest kobieta, która je urodziła. Ten galimatias byłby nie do rozwiązania w przypadku, gdyby wniosek o transkrypcję dotyczył rodziców wskazanych w akcie, jako dwóch mężczyzn.

organu I instancji. W postępowaniu odwoławczym może być rozpoznana i rozstrzygnięta wyłącznie sprawa tożsama pod względem podmiotowym i przedmiotowym.

Skoro organ odwoławczy w swym postępowaniu całkowicie pominął kwestie dokonania legalnej możliwości transkrypcji aktu urodzenia, gdzie rodzicami są osoby tej samej płci, to należy jednoznacznie stwierdzić, że decyzja drugiej instancji dotyczy zupełnie innego stanu faktycznego i prawnego, czyli sporządzenie aktu urodzenia z zastosowaniem „danych kryjących”. Decyzja drugiej instancji w tym przypadku jest próbą dokonania instruktażu dla organu pierwszej instancji w zakresie transkrypcji aktu urodzenia, jednak należy uznać, że ta decyzja reformatoryjna jest najgorszym sposobem realizacji tego zamiaru i w dodatku niezgodnego z obowiązującym prawem.

Decyzje wydane przez organ II instancji w wyniku rozpatrzenia odwołania są – stosownie do art. 16 § 1 zd.1 k.p.a. – decyzjami ostatecznymi. W niniejszej sprawie ten fakt ma istotne znaczenie, gdyż na skutek dokonania transkrypcji przez organ drugiej instancji decyzją ostateczną, jeden z rodziców został pozbawiony w polskim systemie prawa możliwości dochodzenia swych praw jako rodzic.

Zasady obowiązujące przy dokonywaniu transkrypcji

Dalsza analiza przedmiotowej decyzji organu drugiej instancji, stawia pod znakiem zapytania znajomość przez organ odwoławczy przepisów ustawy p.a.s.c. a zwłaszcza art. 104 ust. 2, który stanowi, że transkrypcja polega na wiernym i literalnym przeniesieniu treści zagranicznego dokumentu stanu cywilnego zarówno językowo, jak formalnie, bez żadnej ingerencji w pisownię imion i nazwisk osób wskazanych w zagranicznym dokumencie stanu cywilnego.

Do oceny niniejszej sprawy warto przywołać postanowienie SN z dnia 8 maja 2015 r.²¹, które to postanowienie jest swoistą formą wytycznych co do transkrypcji dokumentów stanu cywilnego do polskiego systemu rejestru stanu cywilnego.

W świetle powołanego postanowienia, transkrypcja do polskiego systemu stanu cywilnego zagranicznego dokumentu stanu cywilnego, polega na odzwierciedleniu treści tego aktu w polskim języku urzędowym i w obowiązującej w Polsce formie rejestracji urodzeń, małżeństw i zgonów. Wierne oraz literalne odtworzenie treści zagranicznego aktu stanu cywilnego w polskim systemie stanu cywilnego musi jednak być dokonywane z uwzględnieniem

²¹ Sygn. akt III CSK 296/14 (LEX nr 1712817).

znaczenia poszczególnych elementów tej treści. Powinny one być przenoszone do polskiego systemu stanu cywilnego zgodnie nie tylko z ich brzmieniem, ale także funkcją, którą pełnią. Wpisy zawarte w zagranicznym akcie stanu cywilnego powinny więc być przenoszone w taki sposób, aby w polskich księgach stanu cywilnego i w powstałym w wyniku transkrypcji polskim akcie stanu cywilnego zachowywały swoją tożsamość nie tylko pod względem ich brzmienia, ale także funkcji. O zasadach sporządzania aktów (dokumentów) stanu cywilnego, w tym o tym, jakie dane są w nich wpisywane, w jakim układzie graficznym, w jakiej kolejności i w jakiej funkcji następuje ich ujawnienie, rozstrzyga wyłącznie prawo tego państwa, w którym sporządzony został dany dokument. Na podstawie tego prawa należy więc oceniać to, w jakiej funkcji ujawnione zostały poszczególne dane zawarte w akcie stanu cywilnego. Oznacza to jednak też to, że – ze względu na konieczność zachowania tożsamości między treścią zagranicznego aktu stanu cywilnego a treścią powstałego wskutek transkrypcji jego polskiego odpowiednika – przy jej dokonywaniu identyfikowanie funkcji poszczególnych wpisów w akcie zagranicznym warunkowane może być potrzebą uwzględniania prawa tego państwa, w którym go sporządzono. W przeciwnym razie powstaje ryzyko zniekształcenia treści zagranicznego dokumentu stanu cywilnego przy jego transkrypcji oraz sporządzenia nieprawidłowego pod względem treści polskiego aktu stanu cywilnego.

W omawianym przypadku, zawnioskowana transkrypcja dotyczyła aktu urodzenia sporządzonego w Wielkiej Brytanii. Ten akt zawierał dane dotyczące tak osoby dziecka jak też jego rodziców, które zgodnie z prawem Wielkiej Brytanii mogą być osobami tej samej płci. Z uzasadnienia decyzji drugiej instancji można jednoznacznie stwierdzić, że osoby, które były autorami tejże decyzji, miały pełną świadomość działania, które jest sprzeczne z obowiązującym porządkiem prawnym Rzeczypospolitej Polskiej. Świadczy o tym fakcie uzasadnienie decyzji, gdzie wskazano na takie przepisy, aby osiągnąć zamierzony skutek w postaci sporządzenia polskiego aktu. Jednak należy stwierdzić, że nawet najbardziej wzniosłe intencje (problem uregulowania praw dziecka) nie zezwalają na podjęcie czynności sprzecznych z obowiązującym prawem.

Czynności materialno-techniczne a decyzja reformatoryjna

Analizując stan faktyczny i prawny przypadku wspomnianej transkrypcji, należy zastanowić się czy wobec uregulowań zawartych w ustawie p.a.s.c. jest możliwe działanie organu odwoławcze poprzez wydania decyzji reformatoryjnej. Skoro czynności transkrypcji, jako działania materialno-techniczne, są zastrzeżone tylko do kompetencji kierownika USC, tak pod względem

formalno-prawnym²², jak też praktycznym, gdyż dostęp do rejestru BUSC zastrzeżony jest na poziomie USC, to wydanie decyzji w oparciu o art. 138 ust. 1 pkt 2 k.p.a. przez organ drugiej instancji o przeniesieniu treści zagranicznego aktu urodzenia do rejestru stanu cywilnego nie znajduje podstaw prawnych.

Ustawa p.a.s.c. nie reguluje kwestii możliwości dokonywania czynności materialno-technicznych przez organ drugiej instancji ani wprost ani pośrednio tj. przy pomocy decyzji wydanej w wyniku odwołania, nakazującej przeniesienie zagranicznego aktu. Również odesłanie do k.p.a. poprzez art. 12 ust. 1 ustawy p.a.s.c. nie znajduje zastosowania, gdyż k.p.a. nie uwzględnia specyfiki wynikającej z ustawy p.a.s.c. a do czynności materialno-technicznych nie ma zastosowanie k.p.a.

W komentowanej sprawie należy podnieść, że wobec braku prawnej oraz funkcjonalnej możliwości sporządzenia transkrypcji przez organ odwoławczy, decyzja wydana przez ten organ i orzekająca o przeniesieniu treści zagranicznego aktu urodzenia, co skutkowało sporządzeniem przez kierownika USC rzeczony transkrypcji jest czynnością organu pierwszej instancji czy jednak czynnością instancji odwoławczej?

Ustosunkowanie się organu odwoławczego do zaskarżonej decyzji organu I instancji i wydanie uchylającej decyzję I instancji, doprowadziło do sporządzenia transkrypcji ale dopiero przez działanie kierownika USC w formie czynności materialno-techniczne w trybie art. 104 p.a.s.c. W wyroku NSA z 15 września 1986 r.²³ sąd przyjął, że wniesienie odwołania powoduje przejęcie kompetencji do załatwienia sprawy administracyjnej przez organ odwoławczy, to jednak decyzja tego organu (poza przewidzianą w art. 138 § 1 pkt 3 k.p.a. decyzją o umorzeniu postępowania odwoławczego) musi bezpośrednio ustosunkowywać się do zaskarżonej decyzji z pierwszej instancji. Punktem odniesienia dla całego postępowania odwoławczego jest bowiem nieostateczne rozstrzygnięcie organu pierwszej instancji, od którego strona wniosła odwołanie, żądając ponownego rozpatrzenia sprawy.

Skoro więc organ drugiej instancji podjął takie działania, które przyniosły skutek w postaci dokonania transkrypcji aktu urodzenia przez Kierownika USC, to wobec ułomnego prawa jakim jest ustawa Prawa o aktach stanu cywilnego, należy stwierdzić, że dokonana transkrypcja jest czynnością organu drugiej instancji i w całości za ten fakt odpowiada.

²² Art. 105 ust. 1 p.a.s.c. – treść zagranicznego dokumentu stanu cywilnego przenosi się do rejestru stanu cywilnego, w formie czynności materialno-technicznej, zamieszczając w akcie stanu cywilnego adnotację o transkrypcji; ust. 2 – kierownik USC, który dokonał transkrypcji, wydaje wnioskodawcy odpis zupełny aktu stanu cywilnego.

²³ Sygn. akt SA/Wr 518/86.

W przedmiotowej sprawie natomiast należy też zauważyć, że organ drugiej instancji nie podjął żadnych czynności już po wydaniu decyzji, pomimo faktu, że została przyjęta przez skład siedmiu sędziów Naczelnego Sądu Administracyjnego uchwała z dnia 2 grudnia 2019 r., która nie dopuszcza możliwości transkrypcji zagranicznego aktu urodzenia dziecka, w którym jako rodzice wpisane są osoby tej samej płci.

Podsumowując niniejsze rozważania należy stwierdzić, że ustawa p.a.s.c. wymaga pilnej nowelizacji tak w zakresie stosowania przepisów dotyczących procedury administracyjnej jak też w zakresie czynności materialno-technicznych, które stanowią większość działań USC. Bez tej nowelizacji dalsze funkcjonowanie ustawy będzie w wielu przypadkach bardzo utrudnione i narażone na wiele błędów, które mogą mieć wpływ na prawa i obowiązki osób, które realizują swoje sprawy w zakresie stanu cywilnego w USC.

ANNA ZIELEŃSKA*

Wpisanie wzmianki dodatkowej o zmianie imienia i nazwiska na podstawie zagranicznych dokumentów

Imię i nazwisko należy do podstawowych przymiotów identyfikujących człowieka w środowisku prywatnym, osobistym, prawnym i urzędowym. Trudno dziś sobie wyobrazić funkcjonowanie bez imienia i nazwiska¹.

Posiadane imię i nazwisko, ich oznaczenie umożliwiają, determinują funkcjonowanie człowieka w świecie, w systemie administracyjnym, prawnym i gospodarczym.

Konieczne jest więc uregulowanie zagadnienie imienia i nazwiska w przepisach prawa. Nie ma w Polsce jednego aktu prawnego, który by regulował kwestie imienia i nazwiska. Brak „mega ustawy” pod tytułem „Ustawa o imieniu i nazwisku”. Nie oznacza to, że nie ma regulacji dotyczących tej kwestii. Wręcz przeciwnie. Znajdziemy je w szeregu aktów normatywnych. Nie tylko krajowych, lecz także międzynarodowych, których jesteśmy w obowiązku przestrzegać².

Definicję nazwiska znajdziemy w przepisach p.a.s.c., które mówią, że nazwiskiem rodzowym jest nazwisko zamieszczone w akcie urodzenia

* Mgr Anna Zielińska, Kierownik Urzędu Stanu Cywilnego w Pyskowicach.

¹ Zob. A. Zielińska, *Transkrypcja aktu małżeństwa zawartego przez obywatela Pakistanu nieposiadającego nazwiska*, „Metryka. Studia z zakresu prawa osobowego i rejestracji stanu cywilnego”, 2018, nr 1, s. 139–142.

² Zob. Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997, (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483); ustawa dnia 17 października 2008 r. – o zmianie imienia i nazwiska (tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r. poz. 707) [dalej cyt.: u.z.i.n.]; ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r. poz. 463, ze zm.) [dalej cyt.: p.a.s.c.]; ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. – Prawo prywatne międzynarodowe (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 1792) [dalej cyt.: p.p.m.]; ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2019 r. poz. 1460, ze zm.) [dalej cyt.: k.p.c.]; ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz. U. z 2019 r. poz. 1145, ze zm.), Rozporządzenie Rady WE nr 2201/2003 z dnia 27 listopada 2003 r. (Bruksela II a).

a nazwiskiem to zawarte w akcie małżeństwa. Jeśli osoba nie zawarła małżeństwa jej nazwisko jest tożsame z nazwiskiem rodowym³.

W przepisach prawa brak definicji imienia. Można ją wywieść z prawa naturalnego, kultury i etnologii. Normy regulujące rejestrację stanu cywilnego mówią o sposobie wyboru imienia⁴ oraz o tym, że imię wpisuje się do aktów stanu cywilnego⁵. Szereg przepisów regulujących zagadnienie nazwiska odnosi się także do imienia⁶.

Globalizacja świata, emigracja, imigracja, małżeństwa i urodzenia transgraniczne to zjawiska z jakimi obecnie spotykamy się powszechnie. W związku z tym są sytuacje, że ta sama osoba znana jest w różnych krajach pod różnymi „urzędowymi” nazwiskami czy imionami i tak jest traktowana i prowadzana przez instytucje państwowe. Może to nastręczać wielu trudności, zwłaszcza w Europie⁷, gdzie swobodny przepływ osób, usług, handlu i towarów jest faktem od wielu lat dlatego osoby zwracają się do kierownika USC o zmianę imienia i nazwiska decyzją administracyjną lub wpisania wzmianki dodatkowej na podstawie dokumentów zagranicznych.

O ile sprawa wydaje się prosta jeśli dotyczy obywatela polskiego (lub apatrydy) i istnieją ważne powody do zmiany imienia i nazwiska to zmianę tę, na wniosek osoby może orzec kierownik USC⁸. Następnie zmiana zostanie wpisana do odpowiedniego aktu stanu cywilnego w postaci wzmianki dodatkowej⁹.

Co jednak w sytuacji kiedy sprawa dotyczy obywatela obcego państwa i/lub zmiana imienia i nazwiska została dokonana za granicą?

W zasadzie wydawać by się mogło, że wpisanie wzmianki dodatkowej do aktu stanu cywilnego jako czynność deklaratoryjna, a nie konstytutywna nie wymaga jakichś szczególnych interpretacji czy badania. Niestety, jest inaczej, o czym kierownicy USC przekonują się w swojej pracy¹⁰.

³ Zob. art. 29 ust. 1 p.a.s.c.

⁴ Zob. art. 59 p.a.s.c.

⁵ Zob. art. 60, 88, 95 p.a.s.c.

⁶ Zob. A. Czajkowska, *Zmiana imion i nazwisk*, Warszawa 2007, s. 20–21

⁷ Zob. B. Zadravec, *Liberalna Europa – czy także w rejestracji stanu cywilnego?* „Metryka. Studia z zakresu prawa osobowego i rejestracji stanu cywilnego” 2014, nr 2, s. 141–142.

⁸ Zob. Art. 1,2,4,10,12 u.z.i.n.

⁹ Zob. Art. 24, ust. 2, pkt. 2 p.a.s.c.

¹⁰ Zob. K. Buliński, *Dołączenie wzmianki do aktu stanu cywilnego, na podstawie orzeczenia sądu państwa obcego, ze szczególnym uwzględnieniem rozwodów orzekanych w Stanach Zjednoczonych Ameryki*, „Metryka. Studia z zakresu prawa osobowego i rejestracji stanu cywilnego” 2019, nr 2, s. 120 i n.

Nanoszenie wzmianek dodatkowych do aktów stanu cywilnego regulują przepisy art. 24 p.a.s.c. stanowiąc, że wpis wpływający na treść lub ważność aktu stanu cywilnego dołącza się do aktu stanu cywilnego w formie wzmianki dodatkowej¹¹ na podstawie prawomocnych orzeczeń sądów; ostatecznych decyzji administracyjnych o zmianie imienia lub nazwiska; odpisów aktów stanu cywilnego; protokołów sporządzanych przez kierowników USC albo konsulów z czynności z zakresu rejestracji stanu cywilnego, które wymagają dołączenia wzmianek dodatkowych do aktów stanu cywilnego; odpisów zagranicznych dokumentów stanu cywilnego lub innych dokumentów pochodzących od organów obcego państwa, niewymagających uznania; innych dokumentów mających wpływ na treść lub ważność aktu¹².

Wpisywanie wzmianek dodatkowych na podstawie innych dokumentów pochodzących od organów obcego państwa niewymagających uznania reguluje art. 24 ust. 2 pkt. 5 p.a.s.c. Natomiast wpisywanie wzmianki na skutek orzeczeń lub rozstrzygnięć sądów i organów państw obcych uszczegóławia art. 108 p.a.s.c. Stanowi on, że wzmianki w tych przypadkach wpisuje się, jeżeli orzeczenia i rozstrzygnięcia zagraniczne podlegają uznaniu na podstawie przepisów k.p.c.¹³, umów międzynarodowych lub prawa wspólnotowego i nie są sprzeczne z podstawowymi zasadami porządku publicznego. Już tylko pobieżna lektura wymienionych wyżej przepisów prowadzi do wniosku, że stanowią one prawdziwy *crux interpretationis*¹⁴.

Próbując dokonać ich wyjaśnienia należy określić co oznaczają pojęcia: wpis wpływający na treść, dokument, inny dokument, pochodzenie od organu obcego państwa, orzeczenie, rozstrzygnięcie, wymóg uznania.

Najważniejsze z tych pytań w tym tekście to takie: czy zmiany imienia i nazwiska orzeczone przez organ zagraniczny podlegają uznaniu w Polsce; czy są uznawane *ex lege*; czy są uznawane w stosunku do obywatela państwa obcego i obywatela polskiego, które orzeczenia dotyczące zmiany imienia i nazwiska są uznawane (to znaczy orzeczone przez jakie organy, w jakim okresie czasowym, z jakich państw...); jaka jest wymagana forma dokumentów potwierdzających uznanie; czy mogą nimi być dokumenty wtórne (np. akty stanu cywilnego zawierające taką zmianę); czy wyłącznie pierwotne – orzeczenia, a co za tym idzie – kiedy można wpisać wzmiankę dodatkową o zmianie do aktu stanu cywilnego.

¹¹ Zob. Art. 24 ust. 1 p.a.s.c.

¹² Zob. Art. 24 ust. 2 p.a.s.c.

¹³ Zob. Art. 1145–1149¹ k.p.c.

¹⁴ Tzn. krzyż dla interpretatora, czyli przepis wyjątkowo trudny do objaśnienia.

Bezdyskusyjne jest stwierdzenie, że zmiana imion i nazwisk wpływa na treść aktów stanu cywilnego (bo imię i nazwisko jest treścią aktu), więc powinno się ją wpisać do aktu stanu cywilnego w formie wzmianki dodatkowej.

Rozpatrując kwestie prawną dotyczącą sfery prywatnej o charakterze transgranicznym, dla uniknięcia kolizji prawa różnych państw należałoby sięgnąć na początek do przepisów prawa prywatnego międzynarodowego¹⁵. Przepis art. 15 p.p.m. stanowi, że imię i nazwisko osoby fizycznej podlega jej prawu ojczystemu. Do nabycia albo zmiany imienia lub nazwiska stosuje się prawo właściwe do oceny skutków zdarzenia, które prowadzi do nabycia albo zmiany imienia lub nazwiska. Jednakże wybór nazwiska przy zawarciu lub rozwiązaniu małżeństwa podlega prawu ojczystemu każdego z małżonków¹⁶.

O ile samo imię i nazwisko w rozumieniu ścisłym, *sensu stricto* podlega prawu ojczystemu o tyle jego zmiana podlega prawu właściwemu dla zdarzenia które prowadzi do jego nabycia czy zmiany. Jeśli więc zmiana nazwiska będzie wskutek przysposobienia, uznania ojcostwa, zaprzeczenia ojcostwa, zmiany płci, zawarcia małżeństwa, rozwodu ocenia się tę zmianę według przepisów właściwych dla tych zdarzeń¹⁷.

Na tym etapie rozważań można pominąć te kwestie, bowiem istotne jest zamieszczenie wzmianki dodatkowej o zmianie imienia i nazwiska. Wzmianki wpisanej po zmianie *sensu stricto*, a nie wskutek zdarzeń z zakresu stosunków rodzinnych. Trzeba więc rozpatrzyć jakiemu prawu podlega zdarzenie zmiany imienia i nazwiska w ścisłym znaczeniu. W tym miejscu można postawić pytanie: czy zmiana imienia i nazwiska jest zdarzeniem prowadzącym do nabycia i zmiany? Czy w ogóle takie rozważania mają sens. Może jest swobodnym pleonazmem, masłem-maślanym? Mało tego, niektórzy teoretycy prawa wskazują, że już ust. 2 art. 15 p.p.m. ma charakter w dużej mierze pozorny, bo ostatecznie oceniając skutki zdarzenia i tak stosujemy prawo ojczyste¹⁸. Możemy pominąć to rozważanie, ponieważ w p.p.m. brak jest odniesienia do zmiany imienia i nazwiska jako czynności, będziemy tę kwestię rozpatrywać w odniesieniu do nazwiska i imienia w ścisłym znaczeniu, a więc regulacji zawartych w pierwszym akapicie art. 15 p.p.m. czyli w odniesieniu do prawa ojczystego. Sporne jest, czy te rozważania są istotne w odniesieniu do wpisania

¹⁵ Zob. M. Wojewoda, *Stosowanie norm kolizyjnych w praktyce urzędów stanu cywilnego*, „Metryka. Studia z zakresu prawa osobowego i rejestracji stanu cywilnego” 2011, nr 1, s. 57.

¹⁶ Zob. Art. 15 ust. 2 p.p.m.

¹⁷ Tamże, s. 56 i n.

¹⁸ Zob. K. Miksza, *Prawo właściwe dla nazwiska. Czy w świetle nowego Prawa o aktach stanu cywilnego regulacja przewidziana w art.15 P.p.m. ma charakter pozorny?* „Metryka. Studia z zakresu prawa osobowego i rejestracji stanu cywilnego” 2015, nr 1, s. 111 i n.

wzmianki dodatkowej w zakresie zmienionego już imienia i nazwiska (jako czynności deklaratoryjnej), czy jedynie przy ustalaniu czy zmiana tychże (czynność konstytutywna)¹⁹.

Kierownik USC niejednokrotnie zobowiązany jest do stosowania regulacji państw obcych w zakresie imienia i nazwiska, chociażby sporządzając akty stanu cywilnego dla obcokrajowca²⁰. Takie działanie jest oczywiste, ponieważ sporządzanie aktów a co za tym idzie stosowanie ustawy o aktach stanu cywilnego nie jest ograniczona jedynie do obywateli polskich.

Jak to jednak odnieść do wpisania wzmianki o zmianie imienia i nazwiska cudzoziemca?

W przepisach prawa odnajdujemy ciekawe unormowanie dotyczące sprostowania aktów stanu cywilnego cudzoziemców. Stanowi ono, że akty mogą być sprostowane na podstawie dokumentu podróży lub innego dokumentu potwierdzającego tożsamość i obywatelstwo²¹. Zastosowanie tego przepisu przez kierownika USC pomogłoby w ujednoczeniu zapisów dotyczących imienia i nazwiska osoby w Polsce i za granicą a co za tym idzie uczynienie zadość zasadzie niepodzielności i stabilizacji stanu cywilnego. Naniesienie bowiem wzmianki porządkującej imię i nazwisko cudzoziemca w akcie stanu cywilnego mogłoby pomóc chociażby uregulować różne rodzaje pisowni tych samych imion i nazwisk (Jan-Johann, Szwarz-Schwarz), szczególnie w odniesieniu do obywateli innych krajów mających akty stanu cywilnego w Polsce. Byłoby to jednak nadużycie, żeby nie powiedzieć działanie bezprawne i przekroczenie kompetencji przez kierownika USC. Badając to unormowanie widzimy bowiem, że dotyczy aktów sporządzonych przed dniem wejścia ustawy²², a sprostowanie to jest zarezerwowane dla kompetencji sądu. Przesądza o tym przepis regulujący szczegółowo sprostowania aktów przed kierownikiem USC²³ stanowiący, że akty mogą być sprostowane przez kierownika kiedy zawierają dane niezgodne z aktami zbiorowymi, innymi; wcześniejszymi aktami stanu cywilnego dotyczącymi tej osoby lub jej wstępnych albo z zagranicznymi dokumentami stanu cywilnego²⁴.

¹⁹ M. Wojewoda, *Stosowanie...* s. 58.

²⁰ Tamże, s. 57.

²¹ Zob. art. 134 ust. 4 p.a.s.c.

²² Por. art. 29 p.a.s.c., w rozdziale 3: Rejestracja stanu cywilnego: nazwiska i imiona cudzoziemców ustala się na podstawie dokumentu podróży lub innego dokumentu potwierdzającego tożsamość i obywatelstwo [...].

²³ Zob. wyrok WSA w Warszawie z dnia 17 października 2017 r. sygn. akt IV SA/Wa 1848/17.

²⁴ Zob. art. 35 ust. 1–2 p.a.s.c.

W przypadkach kiedy sprostowanie nie jest możliwe na podstawie przedstawionych dokumentów albo dokumenty są niewystarczające, sprostowania dokonuje sąd w postępowaniu nieprocesowym²⁵. Niemożliwe więc jest naniesienie przez kierownika USC wzmianki dodatkowej o zmianie (sprostowaniu) imienia i nazwiska na podstawie paszportu lub dowodu zagranicznego. Nie są to bowiem dokumenty wymienione przez ustawodawcę²⁶.

Zastanawiające jest czy wzmiankę dotyczącą zmiany imienia i nazwiska można wprowadzić do aktu stanu cywilnego jako sprostowanie na podstawie zagranicznych akt stanu cywilnego. Czy to nie będzie nadinterpretacja, swoistego rodzaju „wybieg”? Przepis art. 35 p.a.s.c. ust. 1 wymieniając okoliczności kiedy może być sprostowany akt dodaje po spójniku „albo”, że sprostowanie może zachodzić kiedy akt zawiera dane niezgodne z zagranicznymi aktami stanu cywilnego²⁷. Warunkiem jest, że muszą to być akty uznawane w danym państwie za dokumenty stanu cywilnego, stwierdzać zdarzenie wcześniejsze i dotyczyć tej osoby lub jej wstępnych. Jak zauważył sąd administracyjny: „sprostowaniu przez kierownika USC mogą podlegać „niezgodne dane”, co wymaga przede wszystkim rozważenia, które akty zawierają dane niezgodne a które odpowiadają prawdzie. Nie chodzi tylko o zapewnienie spójności rejestru, ale odzwierciedlenie obiektywnej prawdy, zgodnej z rzeczywistością. Organ może rozstrzygnąć samodzielnie tę kwestię, jeżeli dysponuje niebudzącymi wątpliwośći dokumentami, które mu na to zezwalają [...] Dopiero po rozważeniu, które dane należy uznać za niezgodne – w następnej kolejności, organ może analizować, czy dokument, który ma stanowić podstawę sprostowania, stwierdza zdarzenie wcześniejsze i dotyczy tej samej osoby lub jej wstępnych, a więc oceniać, czy jest uprawniony do dokonania sprostowania we własnym zakresie. Innymi słowy, zasady referencyjności rejestru stanu cywilnego nie można przedkładać nad zasadę prawdy materialnej”²⁸. Rozważając te zapisy można dojść do wniosku, że prawo dopuszcza wprowadzenie wzmianki o zmianie imienia i nazwiska

²⁵ Zob. art. 36 p.a.s.c.

²⁶ A. Czajkowska, [w:] I. Basior, A. Czajkowska (red.), D. Sorbian, *Prawo o aktach stanu cywilnego z komentarzem. Przepisy wykonawcze i zwiqzkowe oraz wzory dokumentów*, Lex Wolter 2015, <https://sip.lex.pl/#/commentary/587682184/479624> (dostęp z dnia: 20.05.2020 r.).

²⁷ Tamże.

²⁸ Wyrok WSA w Olsztynie z dnia 19 marca 2019 r., sygn. akt II SA/OI 96/19, (Centrala Baza Orzeczeń sądów Administracyjnych, <http://orzeczenia.nsa.gov.pl/doc/9A5AB78B75> – dostęp z dnia: 20.05.2020 r.).

na podstawie takich dokumentów poprzez czynność sprostowania aktu przy zachowaniu wyżej wymienionych warunków²⁹.

Idąc dalej przeanalizujmy sytuację, kiedy do kierownika USC zwraca się osoba z wnioskiem o wpisanie wzmianki dodatkowej przedstawiając orzeczenie o zmianie imienia lub nazwiska dokonane przez organ państwa obcego.

Przyjrzyjmy się polskim unormowaniom w zakresie takich zmian, konkretnie ustawie o zmianie imienia i nazwiska. Stanowi ona, że zmianą imienia i nazwiska jest zmiana na inne imię i nazwisko, na inną pisownię czy formę³⁰. Zmiany można dokonać w stosunku do obywatela polskiego lub apatrydy.

Jak już pisałam wcześniej kwestia imienia i nazwiska jest regulowana w przepisach należących do różnych gałęzi prawa. Imię i nazwisko jako stan cywilny i dobro osobiste należy do prawa cywilnego³¹. Sama zmiana imienia i nazwiska jak przytoczono powyżej wchodzi w zakres prawa administracyjnego, wpisanie zaś wzmianki jej dotyczącej prawa o aktach stanu cywilnego. Prawo to stanowi pewną sub-gałąź prawa, bowiem częściowo należy do prawa cywilnego, częściowo do prawa administracyjnego³².

Przepis art.1 u.z.i.n. jednoznacznie skategoryzował kwestie zmiany imienia i nazwiska do prawa administracyjnego, stanowiąc że ustawa określa zasady zmiany imienia lub nazwiska na inne imię lub nazwisko oraz właściwość organów administracji publicznej i tryb postępowania w sprawach zmiany imienia lub nazwiska³³. Potwierdzają to dalsze przepisy ustawy stanowiące, że imię i nazwisko zmienia kierownik USC³⁴, prowadząc postępowanie administracyjne³⁵ i wydając decyzję administracyjną³⁶. Decyzja taka następnie jest przekazywana odpowiedniemu kierownikowi USC i wpisywana do odpowiedniego aktu stanu cywilnego³⁷.

²⁹ Zob. wyrok WSA w Warszawie z dnia 17 października 2017 r., sygn. akt IV SA/Wa 1848/17, (Centralna Baza Orzeczeń Sądów Administracyjnych, <http://www.orzeczenia-nsa.pl/wyrok/iv-sa-wa-1848-17> – dostęp z dnia: 20.05.2020 r.).

³⁰ Zob. art. 3 u.z.i.n.

³¹ Zob. strona poprzednia.

³² A. Szadok-Bratuń, *Cywilizacja i kanonizacja prawa o aktach stanu cywilnego*, s. 471 i n., Uniwersytet Wrocławski, e-Wydawnictwo, Biblioteka Cyfrowa, <https://www.bibliotekacyfrowa.pl/dlibra/publication/95307>.

³³ Zob. art. 1 u.z.i.n.

³⁴ Zob. art. 12 u.z.i.n.

³⁵ Zob. art. 11a u.z.i.n.

³⁶ Zob. art. 12 ust. 1 u.z.i.n.

³⁷ Zob. art. 13 u.z.i.n., por. P. Wypych, *Nowelizacja ustawy o zmianie imienia i nazwiska wprowadzona nowym Prawem o aktach stanu cywilnego*, „Metryka. Studia z zakresu prawa osobowego i rejestracji stanu cywilnego” 2015, nr. 1, s. 151.

Przepisy u.z.i.n. nie mają zastosowania do obywateli państw obcych, a przytoczone wcześniej przepisy p.a.s.c. pozwalają nam wpisać wzmiankę dotyczącą orzeczenia w sprawie cywilnej (a taką jest imię i nazwisko jak wykazaliśmy wcześniej³⁸) jeśli podlega uznaniu *ex lege* na podstawie: kodeksu postępowania cywilnego³⁹ albo prawa wspólnotowego⁴⁰ lub umowy międzynarodowej⁴¹, bez przeprowadzania postępowania delibacyjnego⁴². Jeżeli więc obywatel innego państwa przedstawi orzeczenie organu administracji publicznej lub sądu państwa obcego orzekającego o zmianie imienia i nazwiska w celu wpisania wzmianki dodatkowej do aktu stanu cywilnego kierownik USC zobowiązany jest tego dokonać. Oczywiście, sprawdza uprzednio, czy nie zaszły żadne wyjątkowe przypadki uzasadniające odmowę uznania rozstrzygnięcia, a co za tym idzie konieczność przeprowadzenia postępowania sądowego w kwestii uznania orzeczenia⁴³ oraz czy orzeczenie nie jest sprzeczne z podstawowymi zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej⁴⁴ lub czy umowa międzynarodowa nie wyklucza uznania takiego orzeczenia⁴⁵.

Jak wykazano wcześniej, ustawa o zmianie imienia i nazwiska nie wyklucza zmiany w stosunku do obywatela polskiego przez organy za granicą. Nie ma bowiem wyraźnego nakazu czy zakazu mówiącego, że do obywateli polskich stosuje się wyłącznie zapisy tej ustawy, inaczej niż w unormowaniach poprzedniej ustawy o zmianie imion i nazwisk⁴⁶.

Analizując powyższe przepisy można wywnioskować że kierownik USC może wpisać wzmiankę dodatkową do aktu stanu cywilnego dotyczącą zmiany

³⁸ Zob. M. Wojewoda, *Kilka uwag o definicji „stanu cywilnego” w nowej ustawie Prawo o aktach stanu cywilnego*, „Metryka. Studia z zakresu prawa osobowego i rejestracji stanu cywilnego” 2014, nr 2, s. 23 i n.

³⁹ Zob. art. 1149¹ k.p.c.

⁴⁰ Przy czym do imion i nazwisk nie ma zastosowania Rozporządzenie Bruksela IIa. Koncepcję szerokiego uznawania imion i nazwisk obywatela UE przez organy państw członkowskich prezentuje natomiast Trybunał Sprawiedliwości UE (orzeczenia w sprawach: Grunkin-Paul; Garcia Avello).

⁴¹ Zob. P. Wypych, *Krótki przewodnik po skuteczności orzeczeń zagranicznych w sprawach osobowych i rodzinnych*, „Metryka. Studia z zakresu prawa osobowego i rejestracji stanu cywilnego” 2012, nr 1, s. 189–190.

⁴² Zob. T. Strumiłło, *Wzmianki dodatkowe dołączane do aktu stanu cywilnego na podstawie rozstrzygnięć organów państw obcych*, „Metryka. Studia z zakresu prawa osobowego i rejestracji stanu cywilnego” 2016, nr 1, s. 96.

⁴³ Zob. art. 1146, 1148 k.p.c.

⁴⁴ Zob. art. 108 ust. 2 p.a.s.c.

⁴⁵ Zob. P. Wypych, *Krótki ...* s. 189–190.

⁴⁶ Zob. art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 15 listopada 1956 r. – o zmianie imion i nazwisk (Dz. U. z 2005 r. Nr 233, poz. 1992).

imienia i nazwiska obywatela polskiego orzeczoną za granicą przy zachowaniu warunków, o jakich mowa powyżej⁴⁷.

Ważne, zarówno przy orzeczeniu zagranicznym w stosunku do obywatela polskiego jak i obcokrajowca, żeby dokument stwierdzał zmianę (był swego rodzaju odpowiednikiem decyzji o zmianie imienia i nazwiska), a nie był jedynie odzwierciedleniem zapisów i rejestrów⁴⁸ oraz aby orzeczenie było wydane w czasie obowiązywania przepisów pozwalających kierownikowi USC na uznanie orzeczenia *ex lege*⁴⁹. Oczywiście, wszystkie wymienione wzmianki podlegają wpisaniu po uznaniu orzeczoną przez sąd.

⁴⁷ Zob. M. Wojewoda, *Międzynarodowe uznawanie imion i nazwisk*, „Metryka. Studia z zakresu prawa osobowego i rejestracji stanu cywilnego” 2015, nr 1, s. 56 i n., M. Wojewoda, *Stosowanie...*, s. 58., Nieco odmiennie: A. Czajkowska, *Charakter prawny wzmianki dodatkowej w aktach stanu cywilnego*, „Metryka. Studia z zakresu prawa osobowego i rejestracji stanu cywilnego” 2014, nr 2, s. 202; Odmiennie Śląski Urząd Wojewódzki w Katowicach, zob. pismo z dnia 26 czerwca 2015 r., znak: SOI.620.5.2015, por. Wyrok NSA z dnia 6 sierpnia 2014 r. sygn. akt OSK 407/13.

⁴⁸ Zob. wyrok NSA z dnia 16 marca 2017 r. sygn. akt II OSK1434/16.

⁴⁹ A. Czajkowska, *Zmiana...*, s. 203.

SŁAWOMIR WOJCIECHOWSKI*

Nowe rozwiązania komunikacji elektronicznej w USC

Sytuacja w kraju wywołana pandemią spowodowała, że administracja publiczna podobnie jak większość instytucji oraz firm zamknęła się na fizyczny kontakt z obywatelem i tym samym w wielu przypadkach bardzo trudne stało się załatwienie wielu podstawowych spraw. Oczywiście bardzo pozytywne są apele resortu cyfryzacji aby obywatele wykorzystywali komunikację elektroniczną z urzędami. Niestety, z różnych powodów nie wszyscy mają taką możliwość, aby móc poprzez taki środek komunikacji załatwiać swoje sprawy.

Powyższe okoliczności spowodowały, że administracja publiczna aby stanąć na wysokości zadania i ograniczyć do niezbędnego minimum konieczność udziału w realizowanych zadaniach obywateli zaczęła stosować różne rozwiązania, które wcześniej nie miały zastosowania w realizacji spraw.

Urzędy oraz różne instytucje publiczne aby realizować sprawy zaczęły we własnym zakresie prowadzić postępowania administracyjne komunikując się między sobą chociażby poprzez ePUAP. Zarówno rozwiązania prawne jak i informatyczne pozwalają na taki model funkcjonowania, należy tylko wykazać kreatywność i elastyczność działania. Zgodnie z przepisami prawa każdy podmiot publiczny w Polsce musi posiadać adres ESP (Elektronicznej Skrzynki Podawczej). Nie jest to nowy obowiązek, jednak do chwili wybuchu pandemii ten środek komunikacji był niestety bardzo marginalnie wykorzystywany.

Dotychczasowy model funkcjonowania administracji publicznej w Polsce, niestety w większości przypadków cedował na obywatela obowiązek dostarczenia wielu dokumentów, które były niezbędne do załatwienia spraw administracyjnych. Takim namacalnym przykładem jest chociażby sytuacja związana z uzyskaniem zasiłku pogrzebowego z ZUS po śmierci bliskiej osoby. Po rejestracji aktu zgonu przez USC to klient jest obowiązany do dostarczenia odpisu aktu zgonu do ZUS. Chcąc uniknąć ryzyka jakie aktualnie wiąże się z koniecznością kontaktu osobistego oraz ryzyka wynikającego z faktu, że

* Mgr Sławomir Wojciechowski, Kierownik Urzędu Stanu Cywilnego w Nowej Soli.

wirus może być także roznoszony przez dokumenty, Urząd Stanu Cywilnego w Nowej Soli wspólnie z Departamentem Spraw Obywatelskich MSWiA opracował rozwiązanie w zakresie komunikacji między USC a ZUS, które wyeliminuje konieczność udziału obywatela w procesie przekazywania informacji o zgonie między wymienionymi instytucjami.

Dane statystyczne uwidaczniają jednoznacznie, że poza rejestracją stanu cywilnego do jednych z najliczniej wykonywanych zadań przez USC jest wydawanie odpisów aktów stanu cywilnego. Zdecydowana większość z tych dokumentów (ponad 50 %) wydawana jest na potrzeby ZUS. W takich sytuacjach klient jest sprowadzony do roli doręczyciela dokumentów między dwoma instytucjami. Model ten nie dosyć, że jest kosztowny (koszty pracy, koszty rzeczowe), to również jest czasochłonny. Koszty także ponosi sam obywatel, w celu dostarczenia odpisów do ZUS. Najczęściej musi zwolnić się z pracy, wziąć urlop, lub w inny sposób wygospodarować czas. Dodać należy, że bardzo często są to osoby starsze, które z racji wieku oraz zdrowia są o wiele bardziej narażone na ryzyko zarażenia się wirusem. Proponowane rozwiązanie ma polegać na schemacie, w którym USC po rejestracji aktu zgonu wysyłałby z urzędu elektroniczny odpis aktu zgonu do ZUS. Na tej podstawie ZUS mógłby wszcząć procedurę wypłaty świadczenia pogrzebowego. W przypadku konieczności dostarczenia dodatkowych odpisów aktów stanu cywilnego ZUS również kontaktowałby się z USC poprzez ePUAP. Odpisy będą wydawane w postaci elektronicznej i praktycznie w czasie rzeczywistym przekazywane do ZUS. Rozwiązanie powyższe likwiduje w całości koszty rzeczowe zarówno po stronie USC jak i po stronie ZUS. Nie ma bowiem konieczności drukowania odpisów. Generowane są z Rejestru Stanu Cywilnego w postaci elektronicznej, jako pliki xml. Czas realizacji zadań obu instytucji zmniejszy się wyłącznie do czasu jaki wymaga wygenerowanie dokumentów i ich przesłanie (co trwa zazwyczaj kilka minut) i jest o wiele krótsze niż przygotowanie odpisów w postaci papierowej. Pozwala na dowolne przetwarzanie danych zawartych w odpisach elektronicznych przez ZUS. Uwalnia całkowicie z obowiązku dostarczania dokumentów papierowych obywateli. Ważne jest również to, że nie ma wówczas możliwości wystąpienia ryzyka zarażenia się wirusem poprzez dokumenty.

Powyższy sposób komunikacji jest w całości zgodny z przepisami prawa. Na taką wymianę dokumentów pozwalają bowiem zarówno przepisy ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego¹ jak i ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego².

¹ Tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r. poz. 463, ze zm.

² Tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r. poz. 256, ze zm. [dalej cyt.: k.p.a.].

Opisane rozwiązanie jest już realizowane przez USC w Nowej Soli. Odpisy aktów stanu cywilnego wydawane są w postaci dokumentów elektronicznych i wysyłane poprzez ePUAP do ZUS oraz do innych instytucji i urzędów. Również w sytuacji, kiedy klient sam zgłasza się do USC w celu uzyskania odpisu i w trakcie realizacji wniosku okazuje się, że potrzebuje ten dokument do innej instytucji/urzędu proponowane jest wówczas rozwiązanie komunikacji elektronicznej. USC przekazuje do wskazanego przez klienta urzędu lub instytucji odpis poprzez ePUAP.

Wymienione argumenty w obecnej sytuacji wydają się bardzo zasadne. Ograniczają bowiem konieczność przemieszczenia się ludzi oraz w znaczący sposób redukują koszty funkcjonowania administracji, co ma istotne znaczenie w czasie, kiedy ważne jest aby każdą złotówkę w budżecie państwa przeznaczyć na ratowanie skutków pandemii. Należy zatem oczekiwać, że i ZUS stanie na wysokości zadania, i w tym trudnym czasie przyjmie ten model komunikacji. Departament Spraw Obywatelskich MSWiA 18 marca 2020 r. popierając w całości takie rozwiązanie skierował w tym celu pismo do dyrekcji ZUS. Efektem wspólnych działań jest wypracowane rozwiązanie, które zostało wyrażone w piśmie resortu spraw wewnętrznych, które zostało przekazane do kierowników USC³.

Opisane rozwiązanie jako model komunikacji warto aby wdrożyć w każdym urzędzie. Nie tylko w ramach spraw realizowanych z udziałem klientów. Warto aby z niego skorzystać także wtedy gdy zachodzi konieczność ściągnięcia lub przekazania z innego urzędu / instytucji jakichkolwiek dokumentów (niezbędnych do realizacji zadania) podmioty publiczne będą kontaktowały się ze sobą poprzez ePUAP. Nawet jeżeli dostarczenie dokumentów powinno być zrealizowane przez obywatela.

Powyższe jest w całości zgodne z art. 392 k.p.a. Przepis ten stanowi bowiem, że w przypadku gdy stroną lub innym uczestnikiem postępowania jest podmiot publiczny obowiązany do udostępniania i obsługi elektronicznej skrzynki podawczej doręczenia dokonuje się na elektroniczną skrzynkę podawczą tego podmiotu. Takie rozwiązanie także spowoduje, że w wielu sytuacjach znacząco ograniczy się konieczność przemieszczania ludzi. Nie jest to nowy przepis, lecz nadal jest bardzo mało wykorzystywany.

W tym miejscu pragnę skierować otwarty apel do wszystkich instytucji publicznych w Polsce aby jak najszybciej przemodelowały dotychczasowe sposoby działania i zastosowały rozwiązania, które przy wykorzystaniu powszechnych technologii informatycznych zredukują do niezbędnego minimum

³ Treść pisma załączona w dalszej części niniejszego numeru „Metryki”.

konieczność angażowania obywateli w realizację spraw. To wielkie wyzwanie, które jako urzędnicy USC musimy podjąć i zrealizować.

Liczę również, że powyższy apel spotka się z pozytywnym poparciem organów administracji centralnej i będzie wspólnie propagowany, aby system administracji publicznej w Polsce stanął na wysokości zadania i w pełni wyraził swoją służebną rolę względem obywateli.

Departament Spraw Obywatelskich
DSO-WSC-6000-15-3/2020

Warszawa, dnia 23 kwietnia 2020 r.

Panie/Panowie
Dyrektorzy
Wydziałów Spraw Obywatelskich
i równorzędnych
Urzędów Wojewódzkich

Szanowni Państwo,
w związku z ogłoszeniem na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu epidemii, uprzejmie informuję o wypracowanym z Zakładem Ubezpieczeń Społecznych tymczasowym rozwiązaniu usprawniającym kontakty z osobami załatwiającymi sprawy urzędowe.

Proszę Państwa o rozpropagowanie poniższej informacji wśród nadzorowanych kierowników urzędów stanu cywilnego.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych (jego poszczególne jednostki), do wykonywanych przez siebie czynności dotyczących wypłaty zasiłku pogrzebowego, macierzyńskiego celem uzyskania odpisu aktu stanu cywilnego, będzie występował bezpośrednio do urzędów stanu cywilnego za pośrednictwem platformy ePUAP, bez angażowania w tę czynność osób zainteresowanych otrzymaniem danego świadczenia. Wskazane rozwiązanie pozwoli na ograniczenie kontaktu fizycznego pomiędzy osobami załatwiającymi sprawy urzędowe, jak również zmniejszenie kontaktu urzędników z dokumentami papierowymi.

ZUS wnioskując o wydanie odpisu aktu stanu cywilnego, będzie się zwracał bezpośrednio do kierownika urzędu stanu cywilnego (jak wskazał ZUS będzie występował do najbliższego urzędu stanu cywilnego) z wykorzystaniem platformy ePUAP w formie pisma ogólnego. Ponadto ZUS wskazał, że we wniosku poza danymi osoby, której akt dotyczy, wskazywane będą dane identyfikacyjne osoby wnioskującej o zasiłek i prosi, aby informacja ta była wskazana przez urzędy stanu cywilnego, w piśmie przewodnim kierowanym zwrotnie do ZUS. Odpisy mają być przez urzędy stanu cywilnego wydawane do ZUS w formie dokumentu elektronicznego.

W przypadku niezidentyfikowania przez urząd stanu cywilnego osoby, której akt stanu cywilnego dotyczy, urząd stanu cywilnego powinien poinformować o tym jednostkę ZUS, która wniosowała o wydanie odpisu aktu.

ZUS zwrócił się także z prośbą, o rozpropagowanie wśród klientów zwracających się do urzędów stanu cywilnego o wydanie odpisu aktu stanu cywilnego w celu ustalenia uprawnień do zasiłku, informacji, że możliwe jest pozyskanie odpisu bezpośrednio przez ZUS. Będzie to jednak możliwe, jeśli we wniosku (z wnioskiem) o zasiłek wnioskodawca poda zakres kluczowych danych, niezbędnych do wydania ZUS tego odpisu aktu przez urząd stanu cywilnego.

Informacja o powyższym, w tym o zakresie danych niezbędnych do pozyskania odpisu aktu stanu cywilnego przez ZUS, została zamieszczona na stronie internetowej ZUS, link: <https://www.zus.pl/o-zus/aktualnosci/-/publisher/aktualnosc/1/ulatwienia-dla-klientow-zus-we-wlasnym-zakresie-pozyska-zusc-odpis-aktu-stanu-cywilnego-potrzebny-do-wyplaty-zasilku/3366288>.

Niniejsze tymczasowe, wypracowane wspólnie z Zakładem Ubezpieczeń Społecznych rozwiązanie, ma na celu ograniczenie przemieszczania się osób, przy jednoczesnym umożliwieniu niezakłóconej realizacji czynności urzędowych.

Z poważaniem

Beata Stępińska
Dyrektor Departamentu

Do wiadomości:

1. Pani Agnieszka Ślęzak, Dyrektor Departamentu Zasiłków, Zakład Ubezpieczeń Społecznych

Stanowisko Ogólnopolskiego Porozumienia Organizacji Samorządowych z dnia 27 maja 2020 r. – w sprawie wdrożenia nowych rozwiązań informatycznych w procesach rejestracji stanu cywilnego w czasie COVID-19

Doświadczenia z zastosowanych rozwiązań w procesach rejestracji stanu cywilnego na potrzeby warunków wynikających z obowiązującego stanu epidemicznego w Polsce oraz związanych z nim obostrzeń wskazują na pilną potrzebę wdrożenia nowoczesnych rozwiązań w funkcjonowaniu urzędów stanu cywilnego.

Podnieść bowiem należy, że urzędu stanu cywilnego z racji charakteru działania polegającego między innymi na rejestrowaniu naturalnych zdarzeń (urodzenia, zgonu) nie mogły zawiesić lub wstrzymać swojej działalności poprzez całkowite zamknięcie. Również w odniesieniu do tych instytucji nie było możliwe zastosowanie rozwiązania polegającego zrezygnowaniu z bezpośredniej obsługi obywateli w trakcie obowiązującej w Polsce ogólnej kwarantanny.

Konieczność zachowania standardów bezpieczeństwa w kontaktach z obywatelami spowodowała, że wdrożone zostały różnorodne rozwiązania organizacyjne, techniczne jak i komunikacyjne, których celem było zapewnienie sprawnej i płynnej realizacji zadań. Okres ten uwidocznił także wiele barier biurokratycznych, które utrudniały zastosowanie rozwiązań alternatywnych oraz wykorzystanie możliwości jakie oferuje współczesna technologia informatyczna.

Nowa rzeczywistość uwidoczniła bardzo wyraźnie, że możliwe jest zastosowanie prostszych i bardziej przyjaznych dla obywatela rozwiązań w zakresie rejestracji stanu cywilnego przy wykorzystaniu infrastruktury teleinformatycznej bez uszczerbku dla jakości świadczonych usług.

Mając powyższe na uwadze oraz kontynuując wcześniejsze starania do osiągnięcia jak najlepszego poziomu wykonywania zadań zleconych z zakresu spraw obywatelskich Ogólnopolskie Porozumienie Organizacji Samorządowych zwraca uwagę na konieczność dalszego rozwoju usług rejestracji stanu cywilnego. W tym celu kierujemy do resortów odpowiedzialnych za ten obszar administracji w Polsce postulat dotyczący opracowania i wdrożenia rozwiązań prawnych i technologicznych umożliwiających:

- ograniczenie ilości wytwarzanej w urzędach stanu cywilnego dokumentacji papierowej na rzecz dokumentów elektronicznych;
- usprawnienie i upowszechnienie komunikacji elektronicznej z obywatelami oraz instytucjami;
- zredukowanie ilości dokumentacji wytwarzanej w procesach rejestracji stanu cywilnego;
- umożliwienie integracji rejestru stanu cywilnego z systemami EZD urzędów gmin;
- wyposażenie urzędów stanu cywilnego w nowoczesne urządzenia zapewniające sprawną i bezawaryjną rejestrację stanu cywilnego.

Propozycje usprawnienia a tym samym zredukowania kosztów funkcjonowania urzędów stanu cywilnego zostały przedstawione w stanowisku Stanowisko Ogólnopolskiego Porozumienia Organizacji Samorządowych z 22 listopada 2019 r. w sprawie: wdrożenia nowych rozwiązań informatycznych w procesach rejestracji stanu cywilnego.

Zawarte w tym stanowisku argumenty oraz propozycje zostały pozytywnie przyjęte przez przedstawicieli Ministra Cyfryzacji na posiedzeniu zespołu KWRiST ds. społeczeństwa informatycznego, które odbyło się w dniu 18.02.2020.

Nie bez znaczenia pozostaje fakt, że wdrożenie powyższych rozwiązań istotnie wpłynie na obniżenie kosztów wykonywanych zadań co z uwagi na trudną sytuację finansową samorządów ma bardzo duże znaczenia. W naszej ocenie niezwykle ważne jest aby przedstawione powyżej rozwiązania były opracowane z udziałem przedstawicieli urzędów stanu cywilnego, którzy jako praktycy zapewnią rozwiązania adekwatne do możliwości i potrzeb zarówno urzędów jak i klientów. W tym celu deklarujemy pełną współpracę merytoryczną, w ramach której przedstawimy szczegółowe propozycje modernizacji poszczególnych procesów rejestracji stanu cywilnego.

Orzecznictwo Sądu Najwyższego*

LEGITYMACJA PROCESOWA BIERNA W POSTĘPOWANIU W PRZEDMIOCIE USTALENIA ZMIANY PŁCI METRYKALNEJ

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 stycznia 2019 r., sygn. akt II CSK 371/18¹

Teza

W sprawie o ustalenie zmiany płci (art. 189 k.p.c.) bierną legitymację procesową mają wyłącznie rodzice powoda, a jeżeli nie żyją – kurator ustanowiony przez sąd.

Uzasadnienie

Powód R. F. wystąpił z powództwem przeciwko M. F. o ustalenie zmiany płci metrykalnej z męskiej na żeńską. Udział w sprawie wzięli Rzecznik Praw Obywatelskich i Prokurator Okręgowy w S. Wyrokiem z dnia 9 lutego 2017 r. Sąd Okręgowy w S. oddalił powództwo. Sąd ustalił, że pozwany M. F. jest ojcem powoda. Matka powoda – K. F. – zmarła w dniu 9 stycznia 2016 r. Powód w dniu 12 stycznia 1985 r. zawarł w Ł. związek małżeński z M. K., która po ślubie przyjęła nazwisko męża. Małżeństwo to zostało rozwiązane przez rozwód, bez orzekania o winie, wyrokiem Sądu Okręgowego w K. z dnia 29 grudnia 2014 r. W dacie orzekania rozwodu dwaj synowie powoda byli niepełnoletni. Mocą wyroku rozwodowego wykonywanie władzy rodzicielskiej nad nimi powierzono powodowi, ograniczając władzę rodzicielską matki wyłącznie do współdecydowania o istotnych sprawach dzieci.

Powód jest ojcem sześciorga dzieci – trzech córek i trzech synów. [...] Powód jest rencistą z uwagi na przebyty w 1990 r. wypadek w rolnictwie. [...] Od dnia 1 kwietnia 2014 r. pozostaje pacjentem Specjalistycznego

* Opracował Dr Piotr Kasprzyk, redaktor naczelny.

¹ Opublikowano w OSNC 2019, nr 10, poz. 104.

Psychiatrycznego Zespołu Opieki Zdrowotnej w Ł. Przychodni Zdrowia Psychicznego i Patologii Współżycia z powodu rozpoznania u niego transseksualizmu. Od grudnia 2014 r. poddawany jest terapii hormonalnej. [...] Do dnia zamknięcia rozprawy nie podał imion, nazwisk i adresów córek oraz syna, który z nim nie mieszka, kwestionując w pismach procesowych konieczność udziału w sprawie w charakterze pozwanych innych osób niż jego ojciec. Sąd Okręgowy, podzielając pogląd, że w sprawie o ustalenie zmiany płci metrykalnej występuje – po stronie pozwanej – bierne współuczestnictwo konieczne rodziców powoda, nierozwiedzonego małżonka powoda i jego dzieci (art. 72 § 2 k.p.c.), stwierdził, że w sprawie po stronie pozwanej nie występują wszyscy konieczni współuczestnicy i na tej podstawie oddalił powództwo.

Apelacje od wyroku z dnia 9 lutego 2017 r. wnieśli powód i Rzecznik Praw Obywatelskich.

Sąd Apelacyjny w [...] uwzględniając apelację wyrokiem z dnia 15 grudnia 2017 r. zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że ustalił, iż R. F., urodzony w dniu 8 marca 1962 r. w P. jako syn M. i K. z domu B., którego urodzenie zostało zarejestrowane w Urzędzie Stanu Cywilnego w P. za nr [...], jest płci żeńskiej (kobieta).

Sąd Apelacyjny, oceniając, czy w sprawie występuje współuczestnictwo bierne konieczne dzieci powoda, uznał, iż w sprawie przedmiotem sporu nie są prawa i obowiązki członków rodziny powoda, lecz ustalenie jego płci, ujawnionej wyłącznie w jego akcie urodzenia. Poczucie przynależności do danej płci może być uznane za dobro osobiste (art. 23 k.c.) i jako takie podlega ochronie także w drodze powództwa o ustalenie (art. 189 k.p.c.). Podstawą takiego powództwa jest interes prawny transseksualisty w uzyskaniu obiektywnej ochrony wobec niepewności stanu prawnego, wynikającego z jego trwałego poczucia przynależności do innej płci, niezgodnej z aktem stanu cywilnego. Z istoty spornego stosunku prawnego nie wynika więc współuczestnictwo konieczne rodziców powoda i jego dzieci. Wyrok ustalający płeć rodzica nie stanowi podstawy do dokonania wzmianki dodatkowej w akcie urodzenia dziecka urodzonego przed uprawomocnieniem się tego wyroku. Wyrok ten nie wpływa też na zakres praw rodzicielskich. Prawa i obowiązki dziecka wobec rodziców i rodziców wobec dziecka są takie same bez względu na płeć dziecka i bez względu na płeć jego rodzica. Wydanie wyroku o ustaleniu płci nie wpływa więc na stosunki prawne między rodzicem a dzieckiem – w aktach urodzenia dzieci osoby, która ustaliła płeć na podstawie art. 189 k.p.c., nie zachodzą bowiem żadne zmiany. Tym samym po stronie dzieci powoda brak interesu prawnego w uzyskaniu określonego rozstrzygnięcia. Po ich stronie może występować interes faktyczny, jednak nie może on stanowić podstawy przyznania im legitymacji biernej w postępowaniu. W procesie o ustalenie

pozwanymi mogą być wyłącznie osoby, które mają interes prawny w rozstrzygnięciu sądu. Dzieci powoda w niniejszej sprawie nie są więc legitymowane biernie, wobec czego tym bardziej nie mogą być także uznane za biernych współuczestników koniecznych.

W sprawach o ustalenie, rozstrzyganych w trybie procesowym, niezbędne jest występowanie strony pozwanej. Sąd Apelacyjny podzielił pogląd, że pozwanymi w sprawie o ustalenie płci transseksualisty powinni być jego rodzice. [...] Sąd Apelacyjny, dzieląc ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego, ponadto ustalił, że szczegółowe badania seksuologiczne, psychologiczne oraz psychiatryczne potwierdziły rozpoznanie transseksualizmu u powoda i wykluczyły współistnienie zaburzeń psychicznych i cech niedorozwoju umysłowego lub zaburzeń osobowości. Na tej podstawie stwierdził, że powód jest osobą, u której występuje trwałe poczucie przynależności do płci żeńskiej, czyli odmiennej od tej, którą wpisano w jego akcie urodzenia. Przyjął, że uzasadniało to uwzględnienie powództwa o ustalenie zmiany płci zgodnie z art. 189 k.p.c. Nie sprzeciwiało się temu – w ocenie Sądu – dobro małoletniego syna powoda. Żadna ze stron oraz biorący udział w sprawie prokurator i Rzecznik Praw Obywatelskich nie podnosili tego, żeby dobro małoletniego T. F. mogło być zagrożone. Sąd Apelacyjny nie widział także potrzeby badania tej kwestii z urzędu. Przyjął, że w interesie małoletniego jest doprowadzenie do sytuacji, w której płęć rodzica znajdująca odzwierciedlenie w jego dokumentach tożsamości będzie odpowiadała płci przez niego odczuwanej, zgodnie z którą zresztą na co dzień funkcjonuje.

Skargę kasacyjną od wyroku z dnia 15 grudnia 2017 r. wniósł Prokurator Regionalny w Ł. Zarzucił naruszenie art. 189 i art. 73 § 2 k.p.c. Wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku, zniesienie postępowania przed Sądem Apelacyjnym w [...] i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

[...] Kluczowe znaczenie dla oceny zarzutów kasacyjnych ma przesądzenie tego, jaki – w obowiązującym stanie normatywnym – jest prawidłowy kształt podmiotowy postępowania sądowego, w którym ma nastąpić ustalenie zmiany płci metrykalnej (prawnej), tj. czy postępowanie to musi być prowadzone z udziałem dzieci osoby, która chce uzyskać rozstrzygnięcie w tym przedmiocie. Konkretnie chodzi o to, czy w sprawie z powództwa osoby dochodzącej ustalenia zmiany swojej płci po stronie pozwanej konieczny jest udział (także) dzieci tej osoby. W dotychczasowym orzecznictwie Sądu Najwyższego w tym zakresie wyrażony został pogląd, że istota więzi prawnych między transseksualistą występującym o ustalenie przynależności do płci a jego małżonkiem i dziećmi decyduje nie tylko o koniecznym charakterze współuczestnictwa

między tymi osobami (art. 72 § 2 k.p.c.), ale również o jego kwalifikowanej, jednolitej postaci (art. 73 § 2 k.p.c., wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 grudnia 2013 r., I CSK 146/13, OSNC-ZD 2015, nr B, poz. 19). [...] W obrębie szeroko zdefiniowanego w art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2018 r. poz. 2224 z późn. zm., dalej jako: „p.a.s.c.”) stanu cywilnego, stanowiącego sytuację prawną osoby wyrażoną przez cechy indywidualizujące osobę, kształtowaną przez zdarzenia naturalne, czynności prawne, orzeczenia sądów lub decyzje organów, stwierdzoną w akcie stanu cywilnego, wyróżnić można sytuację osoby w rodzinie (pokrewieństwo, małżeństwo) i jej sytuację osobistą (imię, nazwisko, wiek, płeć). Na sytuacja prawną osoby w rodzinie składają się jej prawa względem innych osób w rodzinie, mające charakter wzajemny, podczas gdy na jej sytuację osobistą składają się prawa, które nie mają charakteru wzajemnego, lecz indywidualny, tj. w ich funkcjonowaniu interes ma tylko dana osoba, jako podmiot tych praw. Do drugiej kategorii praw, tworzących sytuację osobistą osoby, należy prawo do płci, tj. prawo do identyfikowania jej jako kobiety albo mężczyzny.

Charakter praw osobistych, w tym prawa do płci, przesądza o tym, że interes w ustaleniu płci lub ustaleniu jej zmiany ma wyłącznie podmiot tego prawa. Inaczej mówiąc, skoro zainteresowanym w funkcjonowaniu takiego prawa jest tylko podmiot tego prawa, to rozstrzygnięcie o płci lub jej zmianie powinno następować wyłącznie z udziałem tego podmiotu. Ewentualny wzgląd na dobro innych osób, w szczególności dzieci osoby dochodzącej stwierdzenia zmiany płci, może mieć jedynie znaczenie materialnoprawne, tj. dotyczy sfery zbadania zasadności żądania (por. uzasadnienie postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 22 marca 1991 r., III CRN 28/91, nie publ.) i nie stanowi o potrzebie udziału we właściwym postępowaniu tych osób (odmiennie Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 6 grudnia 2013 r., I CSK 146/13, OSNC-ZD 2015, nr B, poz. 19), podobnie jak wzgląd na dobro wspólnych małoletnich dzieci małżonków może wpływać na ocenę zasadności żądania rozwodu (art. 56 § 2 k.r.o.), lecz nie uzasadnia ich udziału w procesie rozwodowym po którejs z stron.

Obowiązujący system prawny nie zawiera przepisów, których przedmiotem byłaby wprost regulacja – od strony proceduralnej – drogi, na której zainteresowany podmiot mógłby uzyskać rozstrzygnięcie stwierdzające zmianę płci. Podjęta swego czasu próba wprowadzenia takiej regulacji zakończyła się niepowodzeniem (por. w tym zakresie uchwaloną w dniu 10 września 2015 r. ustawę o uzgodnieniu płci, która nie weszła do porządku prawnego; tekst dostępny na stronie www.sejm.gov.pl, VII kadencja). Orzecznictwo odrzuciło możliwość korzystania w tym zakresie z instytucji sprostowania aktu stanu cywilnego (art. 35–36 p.a.s.c., zob. mającą moc zasady prawnej uchwałę Sądu

Najwyższego z dnia 22 czerwca 1989 r., III CZP 37/89, OSNCP 1989, Nr 12, poz. 188), do którego dochodzi w postępowaniu nieprocesowym. Wobec niemożności rozpatrywania sprawy o ustalenie zmiany płci w postępowaniu nieprocesowym, które konstrukcyjnie może być prowadzone także z udziałem tylko jednego uczestnika, na innej podstawie (art. 13 § 1 zdanie pierwsze k.p.c.), Sąd Najwyższy wskazał na dopuszczalność wykorzystania w tym względzie powództwa o ustalenie (art. 189 k.p.c., por. postanowienie z dnia 22 marca 1991 r., III CRN 28/91, nie publ.), rozstrzygając problem wynikający z zasady dwustronności procesu (por. uchwałę z dnia 25 lutego 1978 r., III CZP 100/77, OSPiKA 1983, Nr 10, poz. 217) przez wskazanie, że pozwanymi w takim wypadku powinni być rodzice osoby dochodzącej ustalenia zmiany płci (por. uchwałę z dnia 22 września 1995 r., III CZP 118/95, OSNC 1996, Nr 1, poz. 7), i przyjmując założenie, iż wyrok ustalający zmianę płci działa *ex nunc* i może stanowić podstawę do ujawnienia tej okoliczności w akcie urodzenia powoda w formie wzmianki dodatkowej (art. 24 p.a.s.c., por. postanowienie z dnia 22 marca 1991 r., III CRN 28/91, nie publ.).

Przyjęte w judykaturze rozwiązanie jest próbą znalezienia drogi realizacji ochrony prawnej w zakresie ustalenia zmiany płci w warunkach luki prawnej przez wykorzystanie w tym celu założeń powództwa o ustalenie (art. 189 k.p.c.) i konieczne dostosowanie do konstrukcji procesu jako postępowania dwustronnego. Wskazanie rodziców jako osób mających występować po stronie pozwanej – stanowiące pewną jedynie analogię do zasad rządzących postępowaniami procesowymi ze stosunków rodzinnych (art. 425–458 k.p.c. w związku z właściwymi przepisami kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, por. uzasadnienie uchwały z dnia 22 września 1995 r., III CZP 118/95, OSNC 1996, Nr 1, poz. 7) – nie jest przejawem założenia, że rodzice osoby dochodzącej ustalenia zmiany płci są prawnie zainteresowani sposobem realizacji prawa do płci przez ich dziecko, lecz służy wyłącznie temu, aby formalnie dochować zasady dwustronności procesu. Występowanie rodziców w charakterze pozwanych w sprawie z powództwa ich dziecka o ustalenie zmiany jego płci nie oznacza, że bez ich udziału nie można by rozstrzygnąć w tej sprawie z powodu ich powiązania z przedmiotem procesu, lecz jedynie to, że dzięki temu sprawa ta może być rozstrzygnięta w procesie jako takim. Takie samo uzasadnienie ma rozwiązanie zakładające, że w razie śmierci rodziców powództwo o ustalenie zmiany płci powinno być wytoczone przeciwko kuratorowi ustanowionemu przez sąd (por. uzasadnienie uchwały z dnia 22 września 1995 r., III CZP 118/95, OSNC 1996, Nr 1, poz. 7).

Przy takim założeniu jest oczywiste, że rozważanie, czy – oprócz rodziców osoby dochodzącej ustalenia zmiany płci – bierną legitymację procesową w sprawie mają (także) dzieci tej osoby, jest bezprzedmiotowe. Przyjęcie, że

dzieci mają taką legitymację, oznaczałoby jedynie podmiotowe rozszerzenie rozwiązania dotyczącego rodziców jako pozwanych, do czego nie ma żadnej potrzeby, skoro – dla dopełnienia wymagań zasady dwustronności procesu – wystarczające jest poprzestanie na tym, że powództwo zostanie wytoczone przeciwko rodzicom, a w wypadku ich śmierci – przeciwko kuratorowi. Wybór w rozpatrywanej sytuacji rodziców, a nie dzieci osoby dochodzącej ustalenia zmiany płci ma uzasadnienie w tym, że wyrok uwzględniający powództwo o ustalenie ma stanowić podstawę ujawnienia zmiany płci jedynie w akcie urodzenia powoda, w którym wpisani są jego rodzice, a nie dzieci (art. 60 p.a.s.c.). Ubocznie należy wskazać, że – podobnie jak to jest również w przypadku rodziców – dzieci osoby dochodzącej ustalenia zmiany jej płci nie mają związku z przedmiotem procesu. Przedmiotem tym jest prawo do płci ich rodzica, a nie stosunki rodzicielstwa zachodzące między nimi a ich rodzicem. Istota więzi prawnych między osobą, która dochodzi ustalenia zmiany płci, a jej dziećmi, nie może więc nie tylko być źródłem ich biernego współuczestnictwa koniecznego w procesie o takie ustalenie, lecz nie jest nawet źródłem ich biernej legitymacji procesowej w tym procesie.

Trafne było założenie przyjęte przez Sąd Apelacyjny w zaskarżonym wyroku, że proces o ustalenie zmiany płci powoda mógł się toczyć z udziałem ojca powoda. Dzieci powoda, nie posiadając biernej legitymacji procesowej, nie mogły wystąpić w charakterze biernych współuczestników koniecznych. Zarzuty podniesione w skardze kasacyjnej są bezzasadne. Należy zwrócić tylko uwagę, że skarżący błędnie powołał zarzut naruszenia art. 73 § 2 k.p.c., który reguluje współuczestnictwo jednolite, a w sprawie chodziło o to, czy spełnione były przesłanki współuczestnictwa koniecznego, o którym mowa w art. 72 § 2 i art. 195 k.p.c.

Z tych względów, na podstawie art. 39814 k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji

DOCHODZENIE PRZEZ JEDNOSTKI SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO DOTACJI NA ZADANIA ZLECONY Z ZAKRESU ADMINISTRACJI RZĄDOWEJ

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 lipca 2019 r., sygn. akt II CSK 310/18²

Tezy

Artykuł 49 ust. 6 u.d.j.s.t. stanowi samodzielną podstawę do wystąpienia przez jednostkę samorządu terytorialnego z pozwem o zapłatę na rzecz tej jednostki, której zlecono wykonanie zadań z zakresu administracji rządowej, gdy przekazana dotacja celowa nie zapewnia pełnego i terminowego wykonania zleconych zadań. Nie ma zatem potrzeby odwoływania się przez jednostkę samorządu terytorialnego do innych podstaw materialnych uregulowanych w Kodeksie cywilnym, w szczególności do art. 417 k.c. Dotacja celowa, o której mowa w art. 49 ust. 1 u.d.j.s.t., jest dotacją o charakterze obligatoryjnym, jedną z niewielu, w stosunku do której ustawodawca sformułował zasadę adekwatności. Ustawodawca przyjął w tym zakresie pełną odpowiedzialność administracji rządowej za finansowanie zadań publicznych należących do jej kompetencji, zleconych do wykonania samorządowi.

Dotacje z budżetu państwa na rzecz jednostek samorządu terytorialnego obejmują różne postaci nieodpłatnych i bezzwrotnych wydatków z budżetu, służących realizacji interesu publicznego.

Uzasadnienie

Podstawą rozstrzygnięć Sądów obu instancji były następujące ustalenia faktyczne.

Gmina Ł. wykonuje zadania zlecone z zakresu administracji rządowej, między innymi na podstawie ustawy z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego. Do zadań zleconych na podstawie ustaw szczególnych zalicza się czynności związane z aktami stanu cywilnego (np. sporządzanie aktów, wydawanie odpisów aktów, wydawanie decyzji administracyjnych, udzielanie ślubów, wydawanie zaświadczeń, przyjmowanie

² Tekst orzeczenia pochodzi ze zbiorów Sądu Najwyższego.

oświadczeń o uznaniu ojcostwa), wydawanie dowodów osobistych i prowadzenie ewidencji ludności. Na wykonywanie tych zadań Gmina Ł. otrzymuje z budżetu państwa środki finansowe w formie dotacji celowych, które wpływają na jej konto, a są rozliczane w ramach roku budżetowego, w ten sposób, że kwota dotacji wpływająca na konto gminy staje się jej dochodem, przy czym Gmina w październiku roku poprzedzającego rok budżetowy otrzymuje informacje o wysokości dotacji na następny rok. Podawana jest także klasyfikacja budżetowa dotycząca zadań, na podstawie której wykonywane jest księgowanie danej kwoty po stronie dochodów i wydatków. W lutym danego roku uzyskiwana jest informacja o ostatecznej kwocie dotacji celowej.

W celu wykonywania zadań zleconych z zakresu administracji rządowej powodowa Gmina zobligowana była do utworzenia w ramach struktur Urzędu Gminy odpowiedniej liczby etatów pracowniczych. [...] Przyznane powódce w latach 2005–2013 przez Wojewodę [...] dotacje celowe stanowiły łączną kwotę 2.030.830,77 zł. Odnośnie zaś kwestii zachowania stanowisk pracowniczych w Urzędzie Gminy Ł., dotacje były wykorzystywane i rozliczane w pełnej wysokości. Co istotne, przekazywane przez Wojewodę [...] środki nie pokrywały faktycznie ponoszonych przez powódkę wydatków na zadania zlecone z zakresu administracji rządowej. Gmina różnicę w wydatkach pokrywała z własnych środków, nie przeznaczając ich na realizację zadań własnych, przy czym nałożone na nią zadania z zakresu administracji rządowej wykonywała terminowo. [...] W uzasadnieniu strona powodowa wskazała, że otrzymywane przez Gminę Ł. dotacje celowe na realizację zadań zleconych z zakresu administracji rządowej, wbrew art. 49 ust. 5 ustawy z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego nie umożliwiały jej pełnego i terminowego wykonywania zadań zleconych. Skarb Państwa – Wojewoda [...], w latach 2005–2013, przekazał powodowej Gminie dotacje celowe na realizację zadań zleconych z zakresu administracji rządowej w łącznej kwocie 2 039 348,77 zł, podczas gdy dla ich pełnego i terminowego wykonania niezbędna była kwota 4 019 224,51 zł. W efekcie Gmina Ł. zobowiązana była do pokrycia różnicy pomiędzy faktycznie poniesionymi wydatkami na realizację zadań zleconych z zakresu administracji rządowej, a kwotą otrzymanych na ten cel dotacji, ze środków własnych. Ostatecznie różnica pomiędzy faktycznie poniesionymi wydatkami, a kwotą trzymany na ten cel dotacji wynosiła 1 979 875,74 zł. W odpowiedzi pozwany poinformował, że nie znajduje podstaw do uwzględnienia żądania dopłaty, wskazując jednocześnie, że zadania wykonywane przez Gminę Ł., w ramach zleceń z zakresu administracji rządowej, mogły być zrealizowane w ramach przekazanych na ten cel środków finansowych.

Sąd Okręgowy w Ł., wyrokiem z dnia 15 marca 2017 r., uwzględniając powództwo w całości, zasądził od strony pozwanej na rzecz Gminy Ł., kwotę

79.195,03 zł wraz z odsetkami w wysokości ustalonej jak dla zaległości podatkowych. W konkluzjach, Sąd I instancji wskazał, że Skarb Państwa – Wojewoda [...], pomimo zobowiązania ustawowego, nie przekazał w terminie wystarczających środków finansowych na wykonanie zadań zleconych z zakresu administracji rządowej. [...] Apelacja pozwanego została oddalona wyrokiem Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 23 stycznia 2018 r. [...] Oceniając, najdalej idący zarzut naruszenia art. 4421 k.c., Sąd II instancji stwierdził, iż Sąd Okręgowy prawidłowo przyjął, że w okolicznościach faktycznych sprawy roszczenie strony powodowej nie uległo przedawnieniu, wobec faktu, że już pismem z dnia 5 września 2014 r. wystąpiła ona do Sądu Rejonowego w Ł. z wnioskiem o zawiązanie do próby ugodowej na kwotę 1.979.875,74 zł wraz z odsetkami w wysokości ustalonej jak dla zaległości podatkowych, liczonymi od kwot i dat szczegółowo określonych we wniosku. Tym samym zarzut przedawnienia nie odniósł, w okolicznościach niniejszej sprawy, skutku. Analogiczny efekt dotyczył podniesionego przez skarżącego zarzutu naruszenia przez Sąd Okręgowy art. 49 ust. 6 ustawy z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego poprzez uznanie, że przepis ten mógł być podstawą dochodzenia zwiększenia dotacji celowej w związku z częściowym finansowaniem zadania zleconego ze środków własnych jednostki samorządu terytorialnego. W ocenie Sądu II instancji, ustawodawca, zlecając samorządom zadania inne niż jego własne, zobowiązany jest do określania szczegółowo ich zakresu i zapewnienia środków finansowych w pełni pokrywających ich wykonanie, a przerzucanie finansowania zadań administracji rządowej na samorządy, bez jednoczesnego zapewnienia finansowania na odpowiednim i rozsądnym poziomie, jest bezprawne i sprzeczne z założeniami przyjętymi choćby na najwyższym poziomie legislacji, czyli w Konstytucji RP. Nie spotkał się z aprobatą Sądu II instancji kolejny zarzut naruszenia art. 6 k.c. w zw. z art. 49 ust. 5 i 6 ustawy o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (u.d.j.s.t.), poprzez uznanie, że strona powodowa była obowiązana do wykazania wysokości faktycznie poniesionych, uzasadnionych kosztów realizacji zadań zleconych, wysokości przyznanej dotacji oraz spełnienia przesłanek z art. 49 ust. 5 i 6 u.d.j.s.t., a nie musiała udowadniać, że ponoszone przez nią wydatki były realizowane zgodnie z zasadami celowości, oszczędności i gospodarności, podczas gdy „uzasadnione” koszty to właśnie koszty poniesione celowo oraz w sposób oszczędny i gospodarny, co doprowadziło do faktycznego przerzucenia na stronę pozwaną ciężaru dowodu co do tego, jaka powinna być wysokość dotacji. [...] Jak wynika ze zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego, wynagrodzenia pracowników były ustalane na podstawie regulacji ustawowych, rozporządzeń i aktów wewnętrznych Gminy Ł., analogicznie jak wynagrodzenia urzędników wykonujących zadania własne

tej Gminy. Powódka miała, w efekcie, ograniczoną swobodę w kształtowaniu wynagrodzeń tych pracowników, gdyż musiały one być porównywalne z płacami urzędników wykonujących zadania Gminy Ł. Tymczasem strona pozwana nie przedstawiła żadnych własnych wyliczeń, z których wynikałoby, że osoby o niższych kwalifikacjach i wynagrodzeniu wykonałyby prace objęte zleceniem terminowo i właściwie. Pozwany Skarb Państwa nie wskazał również, na jakiej podstawie różnicowałby wynagrodzenia pracowników wykonujących zadania zlecone oraz zadania własne, ani też na jakiej podstawie oraz w jakim trybie dokonałby ewentualnych zwolnień pracowników wykonujących zadania zlecone, którzy legitymowałiby się zbyt wysokimi kwalifikacjami oraz zarobkami tylko z tego względu, że środki na ich utrzymanie powinny być pochodzić z budżetu Wojewody. Pozwany nie wskazał też, w jaki sposób badałby efektywność pracy poszczególnych pracowników oraz jaki wpływ na wynik sprawy takie badanie miałoby osiągnąć.

Skargą kasacyjną wniósł Skarb Państwa – Wojewoda [...], zaskarżając w całości wyrok Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 23 stycznia 2018 r. W odpowiedzi na skargę Gmina Ł. wniosła o jej oddalenie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

[...] Na wstępie wskazać należy, że dotacje z budżetu państwa na rzecz jednostek samorządu terytorialnego obejmują różne postaci nieodpłatnych i bezwrotnych wydatków z budżetu, służących realizacji interesu publicznego. [...] Kategoria dotacji jest jednak niejednorodna, a pojęciem tym obejmowane są również świadczenia, których wypłata nie zależy od uznania odpowiedniego organu państwa: ani co do faktu dokonania wypłaty, ani co do wysokości należnej kwoty dotacji. Do takiej grupy wypada zaliczyć dotacje celowe, o których mowa w art. 49 u.d.j.s.t. Z art. 49 ust. 1 u.d.j.s.t. wynika, że jednostka samorządu terytorialnego wykonująca zadania zlecone z zakresu administracji rządowej oraz inne zadania zlecone ustawami otrzymuje z budżetu państwa dotacje celowe w wysokości zapewniającej realizację tych zadań. Przepis ten, odniesiony do całego art. 49 u.d.j.s.t., czyni zadość wymaganiom indywidualizacji podmiotowej i konkretyzacji przedmiotowej stosunku prawnego powstającego między Skarbem Państwa i jednostkami samorządu terytorialnego. [...] Okoliczność, że dotacja celowa na wykonywanie zadań zleconych z zakresu administracji rządowej ustalana jest zgodnie z zasadami przyjętymi w budżecie państwa do określenia wydatków podobnego rodzaju, nie usprawiedliwia i nie sanuje wyliczenia jej w wysokości nie zapewniającej realizacji zadań zleconych. Z art. 49 ust. 1 i ust. 5 u.d.j.s.t. wynika bowiem wprost, że dotacje celowe powinny być ustalane w budżecie państwa w wysokości zapewniającej realizację zadań zleconych z zakresu administracji rządowej, jak również, że

powinny one być przekazywane w sposób umożliwiający pełne i terminowe wykonanie zleczonych zadań. [...] Taka konstrukcja wymienionych przepisów jednoznacznie wskazuje, że art. 49 ust. 6 u.d.j.s.t. stanowi samodzielną podstawę do wystąpienia przez jednostkę samorządu terytorialnego z pozwem o zapłatę na rzecz tej jednostki, której zlecono wykonanie zadań z zakresu administracji rządowej, gdy przekazana dotacja celowa nie zapewnia pełnego i terminowego wykonania zleconych zadań. Nie ma zatem potrzeby odwoływania się przez powodową jednostkę samorządu terytorialnego do innych podstaw materialnych uregulowanych w Kodeksie cywilnym, w szczególności do art. 417 k.c. Jak bowiem słusznie wskazano w orzecznictwie, dotacja celowa, o której mowa w art. 49 ust. 1 u.d.j.s.t., jest dotacją o charakterze obligatoryjnym, jedną z niewielu, w stosunku do której ustawodawca sformułował zasadę adekwatności. Ustawodawca przyjął w tym zakresie pełną odpowiedzialność administracji rządowej za finansowanie zadań publicznych należących do jej kompetencji, zleconych do wykonania samorządowi (por. np. wyroki SN z dnia 10 lutego 2012 r., II CSK 195/11; z dnia 18 stycznia 2018 r., V CSK 144/17). [...] Mając na uwadze przedstawione okoliczności Sąd Najwyższy uznał skargę kasacyjną za bezzasadną i na podstawie art. 39814 k.p.c. i art. 98 w związku z art. 39821 k.p.c. orzekł jak w sentencji.

Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego

NIEDOPUSZCZALNOŚĆ TRANSKRYPCJI ZAGRANICZNEGO AKTU URODZENIA DZIECKA, W KTÓRYM JAKO RODZICE WPISANE SĄ OSOBY TEJ SAMEJ PŁCI

Uchwała Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 2 grudnia 2019 r.
sygn. akt OPS 1/19³

Sentencja

Naczelny Sąd Administracyjny w składzie: Przewodniczący: Prezes Izby Ogólnoadministracyjnej – Jacek Chlebny (sprawozdawca) Sędziowie NSA: Barbara Adamiak Roman Hauser (współsprawozdawca) Andrzej Jurkiewicz Leszek Kiermaszek Zdzisław Kostka Małgorzata Miron Protokolant: starszy asystent sędziego B. Z. z udziałem Prokuratora Prokuratury Okręgowej w P. P.O. delegowanego do Prokuratury Krajowej po rozpoznaniu w dniu 2 grudnia 2019 r. na posiedzeniu jawnym w Izbie Ogólnoadministracyjnej w sprawie skargi kasacyjnej M. Z. od wyroku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 20 października 2016 r. sygn. akt IV SA/Wa 1784/16 w sprawie ze skargi M. Z. na decyzję Wojewody [...] z dnia [...] maja 2016 r. nr [...] w przedmiocie odmowy dokonania transkrypcji zagranicznego aktu urodzenia zagadnienia prawnego przedstawionego przez skład orzekający Naczelnego Sądu Administracyjnego postanowieniem z dnia 17 kwietnia 2019 r., sygn. akt II OSK 1330/17, do rozstrzygnięcia składowi siedmiu sędziów Naczelnego Sądu Administracyjnego na podstawie art. 187 § 1 ustawy z dnia 30 sierpnia 2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 2325 ze zm.): „Czy przepis art. 104 ust. 5 i art. 107 pkt 3 ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz. U. 2014 r. poz. 1741, ze zm.) w związku z art. 7 ustawy z dnia 4 lutego 2011 r. Prawo prywatne międzynarodowe (Dz. U. z 2015 r. poz. 1792), dopuszcza transkrypcję

³ Centralna Baza Orzeczeń Sądów Administracyjnych.

zagranicznego aktu urodzenia dziecka, w którym jako rodzice wpisane są osoby tej samej płci?” podjął następującą uchwałę: Przepis art. 104 ust. 5 i art. 107 pkt 3 ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz. U. 2014 r. poz. 1741, ze zm.) w związku z art. 7 ustawy z dnia 4 lutego 2011 r. Prawo prywatne międzynarodowe (Dz. U. z 2015 r. poz. 1792) nie dopuszcza transkrypcji zagranicznego aktu urodzenia dziecka, w którym jako rodzice wpisane są osoby tej samej płci.

Uzasadnienie

Postanowieniem z 17 kwietnia 2019 r. Naczelny Sąd Administracyjny postanowił przedstawić składowi siedmiu sędziów następujące zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości: „Czy przepis art. 104 ust. 5 i art. 107 ust. 3 ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 2224; dalej p.a.s.c.) w związku z art. 7 ustawy z dnia 4 lutego 2011 r. Prawo prywatne międzynarodowe (Dz. U. z 2015 r. poz. 1792; dalej: p.p.m.), dopuszcza transkrypcję zagranicznego aktu urodzenia dziecka, w którym jako rodzice wpisane są osoby tej samej płci?”. Zagadnienie to powstało w toku rozpoznawania skargi kasacyjnej M. Z. od wyroku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z 20 października 2016 r., sygn. akt IV SA/Wa 1784/16, w następujących okolicznościach sprawy. Wnioskiem z [...] marca 2016 r. M. Z. (dalej: skarżąca) zwróciła się do Kierownika Urzędu Stanu Cywilnego w P. o przeniesienie do rejestru stanu cywilnego w drodze transkrypcji [...] aktu urodzenia syna V. Z. W akcie tym jako matkę dziecka wpisano wnioskodawczynię M. Z., natomiast jako rodzica wpisano S. W. Obie kobiety wymienione w [...] akcie urodzenia dziecka posiadają obywatelstwo polskie. Skarżąca wniosła również o uzupełnienie aktu w zakresie miejsca i daty urodzenia matki i drugiego rodzica – S.W., albowiem tych danych nie zawierał [...] akt urodzenia.

Kierownik Urzędu Stanu Cywilnego w P. decyzją z [...] kwietnia 2016 r. odmówił wpisania do polskiego rejestru stanu cywilnego [...] aktu urodzenia dziecka. Organ uznał, że transkrypcja aktu urodzenia, w którym jako rodzice figurują dwie kobiety, byłaby sprzeczna z podstawowymi zasadami polskiego porządku prawnego.

Po rozpoznaniu odwołania skarżącej, Wojewoda [...] decyzją z [...] maja 2016 r. utrzymał w mocy decyzję Kierownika Urzędu Stanu Cywilnego w P. W uzasadnieniu decyzji organ wskazał, że zgodnie z obowiązującym w Polsce porządkiem prawnym za matkę dziecka uznaje się kobietę, która dziecko urodziła. Niezależnie od sposobu ustalenia ojcostwa, ojcem dziecka jest natomiast zawsze mężczyzna. Dokonanie transkrypcji spowodowałoby naruszenie

podstawowych zasad porządku prawnego obowiązujących na terenie Rzeczypospolitej Polskiej.

Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie wyrokiem z 20 października 2016 r. oddalił skargę M. Z. na decyzję Wojewody [...]. W uzasadnieniu rozstrzygnięcia Sąd pierwszej instancji wskazał m.in., że zgodnie z art. 104 ust. 1 i ust. 2 p.a.s.c. transkrypcja zagranicznego aktu stanu cywilnego polega na przeniesieniu treści zagranicznego aktu do polskiego rejestru stanu cywilnego, który nie różni się treścią od aktu transkrybowanego, a pod względem formy, mocy dowodowej oraz zasad korekty, nie różni się od aktów stanu cywilnego rejestrujących zdarzenia krajowe. Sąd podzielił stanowisko wyrażone w zaskarżonej decyzji, że wpisanie do polskich ksiąg stanu cywilnego treści zagranicznego aktu urodzenia, który obok matki dziecka jako drugiego rodzica wymienia kobietę, narusza podstawowe zasady polskiego porządku prawnego. [...] W toku postępowania przed Naczelnym Sądem Administracyjnym pismem z 8 kwietnia 2019 r. udział w sprawie zgłosił Rzecznik Praw Obywatelskich, który wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i rozpoznanie skargi. Rzecznik podniósł, że odmowa dokonania transkrypcji aktu urodzenia małoletniego obywatela Rzeczypospolitej Polskiej narusza jego prawo do obywatelstwa i potwierdzenia tożsamości, a w konsekwencji może też prowadzić do naruszenia prawa do ochrony zdrowia, prawa do nauki, prawa do wolności i bezpieczeństwa osobistego oraz prawa do swobodnego poruszania się i wyboru miejsca zamieszkania. W rozpoznawanej sprawie Sąd pierwszej instancji zastosował klauzulę porządku publicznego bez wskazania z jakim konkretnie zagrożeniem dla podstawowych interesów polskiego społeczeństwa wiązałoby się dokonanie transkrypcji aktu urodzenia. Zastosowanie klauzuli porządku publicznego wymaga indywidualnego rozważenia konkretnych skutków transkrypcji. Z uzasadnienia wyroku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie wynika, że nie dokonano takiej analizy. Sąd powołał się jedynie na sam fakt obowiązywania przepisów polskiego prawa rodzinnego dotyczących pochodzenia dziecka i nie wskazał w jaki sposób zostałyby one naruszone w związku z dokonaniem transkrypcji aktu urodzenia dziecka skarżącej.

Udział w sprawie zgłosił również Prokurator Generalny, który na rozprawie przed Naczelnym Sądem Administracyjnym wniósł o oddalenie skargi kasacyjnej podnosząc, że zaskarżony wyrok odpowiada prawu, gdyż organy orzekające w sprawie prawidłowo uwzględniły klauzulę porządku publicznego.

Uzasadniając przedstawione pytanie, skład orzekający Naczelnego Sądu Administracyjnego zwrócił uwagę na rozbieżność orzecznictwa sądów administracyjnych w zakresie dopuszczalności transkrypcji zagranicznego aktu urodzenia dziecka, w którym, jako rodzice, wpisane zostały osoby tej samej płci. W orzecznictwie prezentowane są dwa stanowiska.

Pierwsze stanowisko reprezentują orzeczenia, w których wyrażony został pogląd, że wpisanie do polskich ksiąg stanu cywilnego treści zagranicznego aktu urodzenia, który obok matki (ojca) dziecka, jako drugiego rodzica wymienia osobę tej samej płci, stanowiłoby naruszenie podstawowych zasad polskiego porządku prawnego. Składy orzekające podnosiły, że zgodnie z art. 7 p.p.m. prawa obcego nie stosuje się, jeżeli jego stosowanie miałyby skutki sprzeczne z podstawowymi zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej (wyroki NSA: z 17 grudnia 2014 r., sygn. akt II OSK 1298/13 i z 20 czerwca 2018 r. sygn. akt II OSK 1808/16 oraz wyroki WSA: w Gliwicach z 6 kwietnia 2016 r., sygn. akt II SA/Gl 1157/15; w Krakowie z 10 maja 2016 r., sygn. akt III SA/Kr 1400/15 (nieprawom.), w Warszawie z 14 kwietnia 2016 r., sygn. akt IV SA/Wa 182/16 (nieprawom.)). W tej grupie orzeczeń podkreśla się, że pojęcia „rodzicielstwo” i „rodzice” zawsze odnoszą się do osób różnej płci, tj. kobiety i mężczyzny, na co wskazuje art. 18 Konstytucji, który stanowi, że małżeństwo, jako związek kobiety i mężczyzny, rodzina, macierzyństwo i rodzicielstwo znajdują się pod ochroną i opieką Rzeczypospolitej Polskiej. Dla rozstrzygnięcia sprawy transkrypcji zagranicznego aktu urodzenia dziecka, w którym jako rodzice wpisane są osoby tej samej płci, nie bez znaczenia pozostaje sprzeczność pomiędzy zewnętrzną formą zagranicznego aktu urodzenia, a wzorem jego polskiego odpowiednika. Wzór aktu stanu cywilnego, który stanowi załącznik nr 1 do rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 26 października 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad sporządzania aktów stanu cywilnego, sposobu prowadzenia ksiąg stanu cywilnego, ich kontroli, przechowywania i zabezpieczenia oraz wzorów aktów stanu cywilnego, ich odpisów, zaświadczeń i protokołów (Dz. U. Nr 136, poz. 884) przewiduje wpisanie do aktu urodzenia matkę i ojca. Rozporządzenie to zostało uchylone 1 marca 2015 r., zaś obecnie obowiązujące rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 29 stycznia 2015 r. w sprawie wzorów dokumentów wydawanych z zakresu rejestru stanu cywilnego (Dz. U. z 2015, poz. 194 ze zm.) wydane na podstawie art. 33 p.a.s.c. także zawiera wzór aktu stanu cywilnego, który podobnie przewiduje wpisanie matki i ojca w akcie urodzenia dziecka (załącznik nr 1 rubryka nr 2).

Zgodnie z art. 104 ust. 2 p.a.s.c. transkrypcja polega na wiernym i literalnym przeniesieniu treści zagranicznego dokumentu stanu cywilnego zarówno językowo, jak i formalnie, bez żadnej ingerencji w pisownię imion i nazwisk osób wskazanych w zagranicznym dokumencie stanu cywilnego. Wpisując do polskiej księgi urodzeń tak sporządzony za granicą akt urodzenia Kierownik USC musiałby wpisać dwie osoby tej samej płci, przy czym jedną z nich w rubryce „matka” a drugą w rubryce „ojciec”. W wyroku z 17 grudnia 2014 r., sygn. akt II OSK 1298/13, NSA podniósł, że przeszkodą są nie tylko wzory druków.

Nawet gdyby druki miały rubrykę „rodzic”, to przez „rodziców” w prawie polskim rozumie się ojca i matkę. W aktualnym stanie prawnym niedopuszczalne jest w związku z tym wpisanie do aktu stanu cywilnego dwóch osób tej samej płci, jako ojca i matkę lub jako rodziców, i to niezależnie od sposobu oznaczenia poszczególnych rubryk we wzorze aktu. W orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej: ETPCz) przyjmuje się, że państwowo wolno ograniczać dostęp do związków małżeńskich parom osób tej samej płci (tak m.in. w wyroku ETPCz z dnia 24 czerwca 2010 r. w sprawie Schalk i Kopf przeciwko Austrii). Odnosi się to również do związków partnerskich. Sądy administracyjne uznawały, że odmowa wpisania do akt stanu cywilnego zagranicznego aktu urodzenia dziecka, w którym jako rodzice są wpisane osoby tej samej płci, nie stanowi dyskryminacji ze względu na orientację seksualną i nie narusza zasady równości obywateli wobec prawa. Odmowa dokonania transkrypcji nie stanowi przeszkody do skutecznego wykazania przez dziecko przed polskimi organami i sądami podstawowego elementu jego tożsamości w postaci relacji z jednym ze swoich rodziców, gdyż zgodnie z art. 1138 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz. U. z 2019 poz. 1460, dalej: k.p.c.) zagranicznym dokumentom urzędowym przyznano moc dowodową na równi z polskimi dokumentami urzędowymi i nie wprowadzono w tym zakresie jakichkolwiek dodatkowych wymogów, w szczególności w postaci transkrypcji tych dokumentów.

Odmienne stanowisko w orzecznictwie prezentuje zwłaszcza wyrok NSA z 10 października 2018 r., sygn. akt II OSK 2552/16, w którym stwierdzono, że odmowa transkrypcji aktu urodzenia jest naruszeniem praw dziecka wobec gwarancji zapewnianych przez Konwencję o prawach dziecka. W instytucji transkrypcji obligatoryjnej NSA dopatrywał się podstawowego źródła obowiązku przeniesienia do polskiego rejestru stanu cywilnego zagranicznego aktu urodzenia małoletniego obywatela polskiego, w którym jako rodziców wskazano dwie kobiety. Odmowa dokonania transkrypcji ze względu na klauzulę porządku publicznego nie jest zgodna z przepisami prawa, gdyż prowadzi do naruszenia zasady transkrypcji obligatoryjnej, tj. obowiązku wynikającego z art. 104 ust. 5 p.a.s.c. Obowiązek ten został celowo wprowadzony przez ustawodawcę do obecnie obowiązującej ustawy Prawo o aktach stanu cywilnego. Transkrypcja obligatoryjna gwarantuje wydanie polskiemu obywatelowi dokumentów poświadczających jego tożsamość i w żadnym razie klauzula porządku publicznego nie może stanowić przeszkody do transkrypcji. Jeżeli ustawodawca nie chciałby specjalnego trybu do sytuacji wymienionych w art. 104 ust. 5 p.a.s.c., to nie wprowadzałby zmian do rozwiązań istniejących na gruncie poprzedniej ustawy Prawo o aktach stanu cywilnego z 1986 r. ETPCz w podobnych sprawach uznawał pierwszeństwo interesu dziecka (wyrok

ETPCz z 26 czerwca 2014 r. w sprawie Mennesson przeciwko Francji, skarga nr 65192/11), uznając, że dziecko, któremu odmówiono transkrypcji aktu urodzenia, znajduje się w sytuacji niepewności, co do swojego statusu prawnego, a jego związek z rodzicami, ustalonymi w zagranicznym akcie urodzenia, jest nierozpoznany przez porządek prawny (wyrok ETPCz z 26 czerwca 2014 r. w sprawie Labassee przeciwko Francji, skarga nr 65941/11). Skład pytający powołał również wyrok WSA w Poznaniu z 5 kwietnia 2018 r., sygn. akt II SA/Po 1169/17 (nieprawom.), w którym Sąd stwierdził, że transkrypcja zagranicznego aktu jest obligatoryjna na mocy art. 104 ust. 5 p.a.s.c. i ze względu na obowiązek ochrony praw dziecka należy dokonywać wykładni przepisów tak, aby jej rezultat był zgodny z Konstytucją, wiążącymi Polskę przepisami prawa międzynarodowego, a także ich aksjologicznym uzasadnieniem. Dokonując prokonstytucyjnej wykładni przepisów p.a.s.c. należało uznać, że nie stoją one na przeszkodzie dokonaniu transkrypcji aktu urodzenia w ten sposób, aby w rubryce „dane rodziców” w miejscu „matka” zostałyby wpisane dane matki, a rubryka „ojciec” pozostałaby pusta. Skład pytający zwrócił także uwagę na stanowisko Naczelnego Sądu Administracyjnego przedstawione w wyroku z 29 sierpnia 2018 r., sygn. akt II OSK 2129/16 wydanym w sprawie dotyczącej transkrypcji zagranicznego aktu urodzenia dziecka urodzonego przy wykorzystaniu procedury *in vitro* i umowy o macierzyństwo zastępcze (tzw. surogacji). W sprawie tej NSA uchylił zaskarżone orzeczenie i poprzedzające je decyzje organów administracji, odmawiające transkrypcji ze względu na klauzulę porządku publicznego, podnosząc, że stały one w sprzeczności z obowiązkiem ochrony praw dziecka, gwarantowanych w Konstytucji i Konwencji o prawach dziecka.

Po przedstawieniu pytania składowi powiększonemu, na podstawie art. 33 § 2 w zw. z art. 64 § 3 w zw. z art. 193 p.p.s.a. Sąd dopuścił postanowieniem z 16 lipca 2019 r. do udziału w postępowaniu w charakterze uczestnika F., natomiast postanowieniem z 8 października 2019 r. H.

Pismem z 1 października 2019 r. F. wniosła o podjęcie przez skład siedmiu sędziów Naczelnego Sądu Administracyjnego uchwały następującej treści: „Przepis art. 104 ust. 5 i art. 107 pkt 3 p.a.s.c. w zw. z art. 7 p.p.m. nie dopuszcza transkrypcji zagranicznego aktu urodzenia dziecka, w którym jako rodzice wpisane są osoby tej samej płci”. Zdaniem F. klauzula porządku publicznego w tym samym stopniu odnosi się do każdego rodzaju transkrypcji, a więc także do transkrypcji obligatoryjnej. Do podstawowych zasad polskiego porządku prawnego należy konstytucyjna ochrona tożsamości małżeństwa, rodziny, macierzyństwa i rodzicielstwa, wykluczająca stosowanie przepisów ich dotyczących do relacji oraz wspólnot, które nie mają takiego charakteru. Podstawowe zasady porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej nie

dopuszczają transkrypcji aktu urodzenia dziecka, w którym jako rodzice wpisane są osoby tej samej płci. Zdaniem F. przepisy k.r.o i p.a.s.c. w pełni i bez wyjątku respektują zasadę naturalnego pochodzenia dziecka, które zawsze ma jedną matkę (kobietę) oraz jednego ojca (mężczyznę). F. podkreśliła, że transkrypcja aktu urodzenia nie stanowi warunku uzyskania numeru PESEL ani otrzymania polskiego dowodu tożsamości. Sprawa dotycząca transkrypcji aktu urodzenia jest całkowicie odrębna i samodzielna od sprawy o uzyskanie dowodu tożsamości lub numeru PESEL.

Pismem z 19 listopada 2019 r. H. wskazała, że udzielając odpowiedzi na przedstawione zagadnienie prawne Sąd powinien uwzględnić prawa dziecka, jego dobro i najlepszy interes. Brak transkrypcji aktu urodzenia powoduje ograniczenie w korzystaniu przez dziecko (a w późniejszym czasie pełnoletniego obywatela) z praw i wolności gwarantowanych w Konstytucji. H. podkreśliła, że dziecko nie ponosi odpowiedzialności za charakter związku w jakim żyją rodzice i nie powinno być z tego powodu dyskryminowane. Klauzula porządku publicznego nie powinna stać na przeszkodzie dokonania transkrypcji zagranicznego aktu urodzenia dziecka, w którym jako rodzice wskazane są osoby tej samej płci. H. zaproponowała również treść pytania prejudycjalnego do TSUE, gdyby Sąd uznał, że zachodzi potrzeba dokonania wykładni prawa Unii Europejskiej. W jej ocenie zasadne byłoby zadanie pytania następującej treści: „Czy w sytuacji, gdy obywatel Unii Europejskiej skorzystał ze swobody przemieszczania się, udając się do państwa członkowskiego innego niż to, którego przynależność państwową posiada, i efektywnie w nim przebywając, rozwinął i umocnił przy tej sposobności życie rodzinne z osobą tej samej płci i razem z tą osobą są rodzicami dziecka urodzonego w przyjmującym państwie członkowskim, co zostało potwierdzone w akcie urodzenia dziecka sporządzonym przez władze państwa przyjmującego, a obywatel UE chce dokonać transkrypcji tego aktu urodzenia w państwie członkowskim swojego pochodzenia, art. 21 ust. 1 TFUE w zw. z art. 7, 21, 24 KPP powinien być rozumiany w ten sposób, że w związku z koniecznością zapewnienia efektywności prawa UE, stoi on na przeszkodzie uregulowaniom prawa krajowego państwa pochodzenia obywatela UE, które wykluczają możliwość transkrypcji zagranicznego aktu urodzenia dziecka sporządzonego w innym państwie członkowskim UE, w którym jako rodzice zostały wskazane osoby tej samej płci, jako godzącego w podstawowe zasady porządku prawnego państwa pochodzenia?”.

Pismem z 21 listopada 2019 r. Prokurator Prokuratury Krajowej wniósł o podjęcie przez skład siedmiu sędziów Naczelnego Sądu Administracyjnego uchwały następującej treści: „Przepis art. 104 ust. 5 i art. 107 pkt 3 ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. p.a.s.c. w zw. z art. 7 ustawy p.p.m. nie dopuszcza transkrypcji zagranicznego aktu urodzenia dziecka, w którym jako rodzice

wpisane są osoby tej samej płci – co nie stoi na przeszkodzie nadaniu dziecku numeru PESEL oraz wydaniu mu polskiego dokumentu tożsamości”. Zdaniem Prokuratora w rozpoznawanej sprawie uzasadnione jest uwzględnienie klauzuli porządku publicznego. Za niezgodną z polskim porządkiem konstytucyjnym należy uznać transkrypcję zagranicznych aktów urodzenia dziecka, w których jako rodzice wskazane są osoby tej samej płci. Brak transkrypcji zagranicznego aktu urodzenia nie oznacza nierównego traktowania lub dyskryminacji dzieci, do których prawa rodzicielskie za granicą uzyskały osoby tej samej płci. Dzieciom powinny być zagwarantowane te same prawa, w tym prawo do uzyskania numeru PESEL, dowodu osobistego i paszportu. Praktyka organów administracji publicznej, która uniemożliwia urzeczywistnienie tych praw jest niezgodna z obowiązującym prawem polskim. Prokurator wskazał, że dane niezbędne do nadania numeru PESEL i umieszczenia w rejestrze PESEL i dane, które należy umieścić we wniosku o wydanie dowodu osobistego lub paszportu, powinny obejmować imiona i nazwiska rodowe rodziców dziecka, tzn. ojca – będącego mężczyzną i matki dziecka – będącej kobietą, chyba że doszło do przysposobienia dziecka przez innego ojca albo inną matkę pozostających w związku (małżeństwie) heteroseksualnym. Jeżeli zagraniczny akt urodzenia dziecka nie obejmuje danych ojca (mężczyzny) lub matki (kobiety) albo osób różnej płci, które je przysposobili, należy uzupełnić odpowiednie rubryki rejestru PESEL, Rejestru Dowodów Osobistych lub centralnej ewidencji wydanych i unieważnionych dokumentów paszportowych na podstawie odpowiednich (zagranicznych lub krajowych) dokumentów urzędowych, z których wynikają dane ojca lub matki dziecka, będących osobami różnych płci. Jeżeli zaś nie jest to możliwe, właściwy organ powinien uzyskać dowód z którego wynika, że ojciec albo matka dziecka są nieznanymi, a równocześnie dziecko nie zostało przysposobione przez osoby różnej płci. W tym ostatnim przypadku polski organ administracyjny powinien nadać dziecku PESEL albo wydać dowód osobisty lub paszport, umieszczając wzmiankę we właściwym rejestrze (ewidencji), że ojciec lub matka dziecka nie są znani, a dziecko nie zostało przysposobione przez osoby różnej płci. Okoliczność ta powinna wynikać z niebudzących wątpliwości dowodów zgromadzonych przez organ lub dostarczonych przez wnioskodawcę.

W piśmie z 28 listopada 2019 r. Rzecznik Praw Obywatelskich wniósł o podjęcie przez skład siedmiu sędziów NSA uchwały o następującej treści: „Przepis art. 104 ust. 5 i art. 107 pkt 3 p.a.s.c. w zw. z art. 7 p.p.m. dopuszcza transkrypcję zagranicznego aktu urodzenia dziecka, w którym jako rodzice wpisane są osoby tej samej płci”. Zdaniem Rzecznika art. 18 Konstytucji i wartości, które przepis ten chroni nie zostaną zagrożone poprzez transkrypcję do polskich ksiąg stanu cywilnego aktu urodzenia, w którym jako rodziców

wskazano osoby tej samej płci. Odmowy transkrypcji nie mogą uzasadniać przepisy rozporządzenia określające wzór formularza aktu urodzenia ani trudności formalno-techniczne przy transkrypcji, zwłaszcza, że w wykonaniu wyroku NSA z 10 października 2018 r., sygn. II OSK 2552/16 został już skutecznie transkrybowany akt urodzenia dziecka dwóch matek. Organ dokonał transkrypcji wpisując w rubryce „matka” kobietę, która urodziła dziecko, pozostawiając rubrykę „ojciec” pustą, a informację o drugiej matce wpisując w rubryce „adnotacje”. Takie rozwiązanie, zdaniem Rzecznika, może jednak budzić wątpliwości co do zgodności z art. 104 ust. 2 p.a.s.c. i obowiązkiem wiernej i literalnej transkrypcji. W ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich, formą transkrypcji najpełniej zapewniającą zachowanie tożsamości funkcji elementów zagranicznego aktu jest wpisanie obojga rodziców w rubrykach „matka” i „ojciec”, niezależnie od ich płci. Rzecznik zwrócił również uwagę, że odmowa dokonania transkrypcji aktu urodzenia zamyka drogę do skutecznego starania się o dokument tożsamości, umożliwiającą swobodne przemieszczanie się po terytorium Unii Europejskiej.

W dniu 2 grudnia 2019 r. udział w sprawie zgłosił Rzecznik Praw Dziecka, który wniósł o odmowę udzielenia odpowiedzi na zadane pytanie podnosząc, że skład zadający pytanie prawne pominął art. 104 ust. 2 ustawy Prawo o aktach stanu cywilnego. Zgłosił jednocześnie wniosek alternatywny o zadanie pytania do Trybunału Konstytucyjnego, podnosząc niezgodność przepisu dotyczącego transkrypcji obligatoryjnej z art. 34 Konstytucji. Wskazał ponadto, że w razie uznania przez skład poszerzony, że brak powołania w pytaniu art. 104 ust. 2 ustawy Prawo o aktach stanu cywilnego nie stoi na przeszkodzie podjęciu uchwały, wnosi o uznanie, że klauzula porządku publicznego stanowi przeszkodę dla transkrypcji zagranicznego aktu urodzenia.

Naczelny Sąd Administracyjny w składzie siedmiu sędziów zważył, co następuje:

1. Spełnione są warunki do podjęcia uchwały, ponieważ przedstawione zagadnienie prawne budzi poważne wątpliwości w rozumieniu art. 187 § 1 p.p.s.a. i od rozstrzygnięcia tego zagadnienia zależy rozpoznanie sprawy. Dotyczy ono wykładni art. 104 ust. 5 i art. 107 pkt 3 p.a.s.c., które to przepisy zostały objęte podstawami kasacyjnymi w skardze od wyroku Wojewódzkiego Sąd Administracyjny w Warszawie. Na tle ich stosowania doszło także do powstania rozbieżności w orzecznictwie sądów administracyjnych.

2. Zgodnie z definicją legalną, którą zawiera art. 104 ust. 2 p.a.s.c., transkrypcja zagranicznego dokumentu stanu cywilnego polega na wiernym i literalnym przeniesieniu treści tego dokumentu do polskiego rejestru stanu cywilnego, zarówno pod względem językowym, jak i formalnie bez żadnej

ingerencji w pisownię imion i nazwisk osób wskazanych w zagranicznym dokumencie. Treść zagranicznego dokumentu stanu cywilnego przenosi się do rejestru stanu cywilnego w formie czynności materialno-technicznej, zamieszczając w akcie stanu cywilnego adnotację o transkrypcji (art. 105 ust. 1 p.a.s.c.). Sama transkrypcja jest zatem czynnością materialno-techniczną i jedynie jej odmowa następuje w formie decyzji administracyjnej ze względu na przeszkody wymienione w art. 107 p.a.s.c. Dokonując transkrypcji zagranicznego dokumentu stanu cywilnego, który dotyczy obywateli polskich posługujących się również aktami stanu cywilnego sporządzonymi w Polsce, kierownik urzędu stanu cywilnego dostosowuje na wniosek osoby, której akt dotyczy, pisownię danych zawartych w zagranicznym dokumencie do reguł pisowni polskiej (art. 104 ust. 7 p.a.s.c.). Transkrypcja nie zezwala w związku z tym na dokonywanie zmiany treści aktu stanu cywilnego z wyłączeniem dostosowania danych zawartych w dokumencie zagranicznym do reguł pisowni polskiej.

3. W doktrynie dominuje stanowisko, że transkrypcja nie ma charakteru rejestracyjnego zdarzenia, ale jest jedynie sporządzeniem w formie czynności materialno-technicznej aktu polskiego reprodukującego odpis zagranicznego aktu stanu cywilnego (M. Rafacz-Krzyżanowska, Kilka uwag o właściwości sądu w sprawach o sprostowanie aktów stanu cywilnego, *Nowe Prawo* 1957, nr 1, s. 106; J. Litwin, *Prawo o aktach stanu cywilnego. Komentarz*, Wrocław 1961, s. 520; M. Wojewoda [w:] *System prawa prywatnego. Prawo prywatne międzynarodowe*. Tom 20c, red. M. Pazdan, Warszawa 2015, s. 594). Transkrypcja aktu stanu cywilnego jest czynnością o charakterze deklaratoryjnym, ponieważ nie wiąże się z nią żaden skutek konstytutywny, a sporządzenie aktu transkrybowanego pozostaje bez wpływu na ocenę materialnoprawnych konsekwencji zdarzeń w nich stwierdzonych (P. Wypych, *Charakter prawny transkrypcji aktu stanu cywilnego sporządzonego za granicą*, *Kwartalnik Prawa Prywatnego* 2003, nr 1, s. 196). Podobnie w orzecznictwie przyjęto, że transkrypcja jest czynnością o charakterze deklaratoryjnym i w związku z tym nie wywołuje skutków konstytutywnych (np. postanowienie Sądu Najwyższego z 8 sierpnia 2003 r., sygn. akt V CK 6/02, OSNC z 2004, nr 7–8, poz. 131, uchwała Sądu Najwyższego z 20 listopada 2012 r., sygn. akt III CZP 58/12 i wyrok NSA z 17 grudnia 2014 r., sygn. akt II OSK 1298/13, opubl. w CBOIS). Akt przedstawiony do transkrypcji w zasadzie podlega jedynie kontroli w zakresie spełnienia warunków formalnych, a organ dokonując wpisu nie może podać innej treści aktu, niż wynikająca z dokumentu. W toku transkrypcji zasadniczo nie dokonuje się merytorycznej kontroli aktu stanu cywilnego sporządzonego za granicą z punktu widzenia prawdziwości stwierdzonego w nim zdarzenia, zgodności tego zdarzenia z prawem oraz motywacji podmiotu przedstawiającego akt

do transkrypcji. Organ ma jednak obowiązek dokonać ustaleń czy dokument przedstawiony do transkrypcji jest odpisem aktu stanu cywilnego, czy jest to dokument oryginalny i czy został sporządzony w państwie, w którym dokonano pierwotnej rejestracji. Zagraniczny akt stanu cywilnego podlega również ocenie pod względem zgodności z podstawowymi zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej. Sąd Najwyższy w postanowieniu z 8 maja 2015 r., sygn. akt III CSK 296/14 (OSNC-ZD z 2016 r., nr 3, poz. 60) wskazał, że wierne oraz literalne odtworzenie treści zagranicznego aktu stanu cywilnego w polskiej księdze stanu cywilnego musi być dokonywane z uwzględnieniem znaczenia poszczególnych elementów tej treści. Powinny one być przenoszone do polskich ksiąg stanu cywilnego zgodnie nie tylko z ich brzmieniem, ale także funkcją, którą pełnią. Wpisy zawarte w zagranicznym akcie stanu cywilnego powinny więc być przenoszone w taki sposób, aby w polskich księgach stanu cywilnego i w powstałym w wyniku transkrypcji polskim akcie stanu cywilnego zachowywały swoją tożsamość nie tylko pod względem ich brzmienia, ale także funkcji (A. Czajkowska, [w:] *Prawo o aktach stanu cywilnego z komentarzem*, red. A. Czajkowska, Warszawa 2015, s. 225).

Podsumowując należy stwierdzić, że konsekwencją tak rozumianego pojęcia transkrypcji zagranicznego aktu stanu cywilnego jest niedopuszczalność wprowadzania zmian w jego treści w toku wpisywania do polskiej księgi urodzeń, małżeństw i zgonów. Czynność polegająca na przeniesieniu zagranicznego odpisu aktu stanu cywilnego do rejestru stanu cywilnego w drodze transkrypcji ma charakter formalnoprawny i nie wymaga przeprowadzania postępowania dowodowego co do zaistnienia zdarzenia objętego zagranicznym dokumentem stanu cywilnego. Polega na zwykłym przeniesieniu treści zawartej w odpisie zagranicznego aktu stanu cywilnego do polskiej księgi stanu cywilnego. Dokonując wpisu zagranicznego aktu stanu cywilnego organ nie może podać innej treści aktu, niż treść wynikająca z tego dokumentu.

4. W wyniku transkrypcji powstaje polski akt stanu cywilnego, który odrywa się od aktu, na którym został oparty i jego dalsze losy są w polskim porządku prawnym niezależne od losów zagranicznego aktu, który był przedmiotem transkrypcji (uchwała Sądu Najwyższego z 20 listopada 2012 r., sygn. akt III CZP 58/12). Pod względem mocy dowodowej nie różni się on niczym od aktu stanu cywilnego powstałego na podstawie rejestracji zdarzenia prawnego (art. 3 p.a.s.c.). Celem transkrypcji jest posługiwanie się powstałym w jej wyniku polskim aktem stanu cywilnego przed organami administracji publicznej bez konieczności każdorazowego dokonywania tłumaczenia przysięgłego (M. Wojewoda [w:] *System prawa prywatnego. Prawo prywatne międzynarodowe*. Tom 20c op. cit., s. 595). Transkrypcja dokumentu zagranicznego musi być w związku z tym przeprowadzona na podstawie przepisów polskiego prawa,

a w przypadku aktu urodzenia, w akcie transkrybowanym muszą się znaleźć dokładnie te same dane co w akcie urodzenia mającym charakter rejestracyjny (art. 60 p.a.s.c.). Znaczenie użytych w nim pojęć powinno być spójne z ich rozumieniem na gruncie polskiego prawa. Wynika z tego, że dane zawarte w polskim akcie urodzenia (w tym nazwiska, imiona oraz nazwiska rodowe, daty i miejsce urodzenia rodziców – art. 60 pkt 4 p.a.s.c.), niezależnie czy sporządzonym na podstawie samego zdarzenia czy w wyniku transkrypcji, muszą uwzględniać treść przepisów polskiego prawa.

5. Nie zawsze treść dokumentu zagranicznego w pełni odpowiada treści aktu stanu cywilnego powstałego w wyniku transkrypcji. Transkrypcja nie polega bowiem na przetłumaczeniu dokumentu zagranicznego sporządzonego w języku obcym na język polski. Gdyby tak było, to zamiast transkrypcji wystarczające byłoby tłumaczenie zagranicznego aktu stanu cywilnego na język polski przez tłumacza przysięgłego.

Porównując wzory zagranicznych i polskich dokumentów stanu cywilnego należy stwierdzić, że zakres danych umieszczanych w dokumentach zagranicznych nie zawsze pokrywa się w pełni z danymi wymaganymi przez polskiego ustawodawcę. W rozpatrywanej sprawie niezbędne jest porównanie treści [...] aktu urodzenia z jego polskim odpowiednikiem. W [...] akcie urodzenia wpisuje się zatrudnienie matki i drugiego rodzica, a także adres zamieszkania matki. Nie wpisuje się w nim jednak daty ich urodzenia, co jest wymagane w polskim akcie urodzenia. Część danych w związku z tym pomija się przy transkrypcji jako nieistotne z punktu widzenia polskiego prawa (niewymienione w art. 60, art. 88 i art. 95 p.a.s.c.). Inne dane wymagają natomiast uzupełnienia. Kierownik urzędu stanu cywilnego dokonuje uzupełnienia na wniosek strony lub na podstawie oświadczenia złożonego w związku z postępowaniem w przedmiocie transkrypcji (A. Czajkowska [w:] Prawo o aktach stanu cywilnego op. cit., s. 232).

Zakres dopuszczalnych modyfikacji w wyniku transkrypcji nie oznacza jednak możliwości tak daleko idących zmian, które prowadziłyby do sprzeczności treści aktu zagranicznego z polskim aktem stanu cywilnego, który powstał w wyniku transkrypcji. W zagranicznym akcie urodzenia objętego wnioskiem w rozpoznawanej sprawie, kobieta, która nie jest matką dziecka, została wpisana jako "rodzic". [...] akt urodzenia nie zawiera danych ojca dziecka. W polskim akcie stanu cywilnego należy natomiast podać dane ojca, które nie mogą być pominięte ze względu na treść 61 ust. 2 p.a.s.c. Jeżeli bowiem nie nastąpiło uznanie ojcostwa albo sądowe ustalenie ojcostwa, w akcie urodzenia zamieszcza się jako imię ojca, imię wskazane przez osobę zgłaszającą urodzenie, a w razie braku takiego wskazania, imię ojca wybiera kierownik urzędu stanu cywilnego. W takim przypadku jako nazwisko ojca wpisuje się

nazwisko matki z chwili urodzenia dziecka wraz ze stosowną adnotacją. Obowiązujące przepisy prawa nie przewidują zatem możliwości pozostawienia rubryki „ojciec” pustej. Warto w tym miejscu powołać pogląd J. Litwina, który w komentarzu do art. 32 dekretu p.a.s.c., wskazuje, że niedopuszczalne byłoby sporządzenie aktu, jeśli zgłaszający nie może podać żadnych danych spośród wymienionych w pkt 1 i 2 (nazwisko, imiona, płeć dziecka, miejsce i data jego urodzenia) oraz najistotniejszych spośród wymienionych w pkt 3, tzn. imion i nazwisk rodziców (J. Litwin, Prawo o aktach stanu cywilnego. Komentarz, Wrocław 1961, s. 330).

6. Zakres przedstawionego pytania prawnego przez skład Naczelnego Sądu Administracyjnego obejmuje także wniosek o wykładnię art. 104 ust. 5 p.a.s.c., ustanawiającego transkrypcję obligatoryjną. Z treści art. 104 ust. 5 p.a.s.c. wynika, że transkrypcja jest obligatoryjna, jeżeli obywatel polski, którego dotyczy zagraniczny dokument stanu cywilnego, posiada akt stanu cywilnego potwierdzający zdarzenia wcześniejsze sporządzony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i żąda dokonania czynności z zakresu rejestracji stanu cywilnego lub ubiega się o polski dokument tożsamości lub nadanie numeru PESEL.

Należy zauważyć, że już tylko wykładnia językowa tego przepisu może prowadzić do dwojakiego rezultatu.

Po pierwsze, powołany przepis można odczytywać w ten sposób, że ustawodawca nakazuje dokonać transkrypcji, jeżeli „obywatel polski, którego dotyczy zagraniczny dokument stanu cywilnego, posiada akt stanu cywilnego potwierdzający zdarzenia wcześniejsze sporządzony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej” i jednocześnie żąda przynajmniej jednej z wymienionych czynności: (1) dokonania czynności z zakresu rejestracji stanu cywilnego lub (2) ubiega się o polski dokument tożsamości lub (3) nadanie numeru PESEL.

Drugie rozumienie przepisu zakłada, że transkrypcja jest obligatoryjna w trzech przypadkach: (1) „obywatel polski, którego dotyczy zagraniczny dokument stanu cywilnego, posiada akt stanu cywilnego potwierdzający zdarzenia wcześniejsze sporządzony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i żąda dokonania czynności z zakresu rejestracji stanu cywilnego” lub (2) ubiega się o polski dokument tożsamości lub (3) nadanie numeru PESEL.

Sąd pierwszej instancji w rozpoznawanej sprawie przyjął, że art. 104 ust. 5 p.a.s.c. nie miał zastosowania, gdyż nie została spełniona przesłanka posiadania aktu stanu cywilnego, który potwierdzał zdarzenie wcześniejsze i był sporządzony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Sąd uznał więc pierwszą ze wskazanych wyżej możliwości interpretacji tego przepisu. W doktrynie i orzecznictwie dominuje jednak wykładnia, która łączy posiadanie aktu stanu cywilnego potwierdzającego zdarzenia wcześniejsze sporządzonego na

terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jedynie z żądaniem dokonania czynności z zakresu rejestracji stanu cywilnego. Takie rozumienie jest zgodne z tekstem uzasadnienia projektu ustawy prawo o aktach stanu cywilnego z 2014 r. W uzasadnieniu tym wskazano, że „transkrypcja zagranicznego dokumentu stanu cywilnego będzie obligatoryjna dla obywatela polskiego w trzech przypadkach, gdy: posiada akt stanu cywilnego potwierdzający wcześniejsze zdarzenia sporządzony w Polsce i żąda dokonania czynności z zakresu rejestracji stanu cywilnego, ubiega się o wydanie dowodu osobistego, ubiega się o numer PESEL. W każdym zatem przypadku ubiegania się o dowód osobisty lub numer PESEL konieczna będzie transkrypcja zagranicznego dokumentu stanu cywilnego, niezależnie, czy osoba posiada, czy też nie wcześniejsze polskie akty stanu cywilnego” (druk sejmowy Sejmu VII kadencji nr 2620, s. 49).

Pojawiają się również wątpliwości jak należy interpretować samą obligatoryjność transkrypcji. Problem interpretacyjny dotyczy adresata normy zawartej w art. 104 ust. 5 p.a.s.c. Przyjęcie, że w określonych w tym przepisie przypadkach, organ ma obowiązek umiejscowienia aktu w polskich księgach stanu cywilnego, może prowadzić do uznania, że wyłączone są przesłanki odmowy dokonania transkrypcji wymienione w art. 107 p.a.s.c. Jeżeli uznać, że adresatem normy jest wnioskodawca zmierzający do dokonania jednej z wymienionych czynności, to obligatoryjność będzie równoznaczna z obowiązkiem przedstawienia transkrybowanego aktu w postępowaniach wymienionych w art. 104 ust. 5 p.a.s.c., a kierownik urzędu stanu cywilnego w postępowaniu w przedmiocie transkrypcji dokonuje oceny wniosku, uwzględniającej także przesłanki jej odmowy. Naczelny Sąd Administracyjny w wyroku z dnia 10 października 2018 r., sygn. akt II OSK 2552/16 (opubl. w CBOIS) uznał, że nie jest zgodna z obowiązującymi przepisami odmowa transkrypcji obligatoryjnej ze względu na porządek publiczny. Sąd orzekający w tej sprawie uznał, że przesłanki odmowy zawarte w art. 107 p.a.s.c. można zastosować tylko w przypadku transkrypcji fakultatywnej. Odmienne sądy administracyjne wypowiedziały się w sprawach, w których powołując się na klauzulę porządku publicznego, uznawały za zgodną z prawem odmowę dokonania transkrypcji aktu urodzenia dziecka, w którym jako rodzice wpisano osoby tej samej płci (m.in. nieprawomocne wyroki: WSA w Krakowie z dnia 10 maja 2016 r., sygn. akt III SA/Kr 1400/15 i WSA w Warszawie z dnia z dnia 14 kwietnia 2016 r., sygn. akt IV SA/Wa 182/16, opubl. w CBOIS).

W piśmiennictwie zwrócono uwagę, że sformułowanie „transkrypcja jest obligatoryjna” statuuje podwyższone wymaganie dowodowe (obowiązkowe przedłożenie dowodu w postaci aktu transkrybowanego do polskiego rejestru) w niektórych postępowaniach. Praktyczne problemy pojawiające się na gruncie art. 104 ust. 5 p.a.s.c. nie leżą więc w postępowaniu o transkrypcję, ale

w postępowaniach w sprawach, które wymienia ten przepis. Obligatoryjność nie wpływa na zakres zastosowania ogólnych reguł dotyczących postępowania w sprawie transkrypcji (P. Mostowik, Glosa do wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 10 października 2018 r. (sygn. akt II OSK 2552/16), *Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego* 4 (85)/2019, s. 142–143).

Naczelny Sąd Administracyjny uznaje, że obligatoryjność transkrypcji nie wyłącza stosowania przesłanek jej odmowy wymienionych w art. 107 p.a.s.c. W wyniku transkrypcji powstaje bowiem polski akt stanu cywilnego, który cechuje się szczególną mocą dowodową (art. 3 p.a.s.c.). Ustawodawca zobowiązał kierownika urzędu stanu cywilnego w postępowaniu w sprawie transkrypcji do oceny, czy zagraniczny dokument stanu cywilnego nie zawiera treści sprzecznych z polskim porządkiem prawnym lub czy nie zachodzą obawy co do jego prawidłowości (art. 107 pkt 1–3 p.a.s.c.). Obligatoryjność transkrypcji stwarza natomiast podwyższony standard dowodowy w wymienionych w art. 104 ust. 5 p.a.s.c. postępowaniach. Wymaganie dowodowe określone w analizowanym przepisie (przedstawienie transkrybowanego aktu jeżeli obywatel polski ubiega się o polski dokument tożsamości lub nadanie numeru PESEL) nie wpływa na zasadę potwierdzoną uchwałą Sądu Najwyższego z dnia 20 listopada 2012 r., sygn. akt III CZP 58/12 (OSNC z 2013 r., nr 5, poz. 55), że zagraniczne dokumenty urzędowe mają moc dowodową na równi z polskimi dokumentami urzędowymi, a akt stanu cywilnego sporządzony za granicą stanowi wyłączny dowód zdarzeń w nim stwierdzonych także wtedy, gdy nie został wpisany do polskich ksiąg stanu cywilnego. W odniesieniu bowiem do zagranicznych dokumentów stanu cywilnego zastosowanie znajduje reguła określona w art. 1138 k.p.c.

7. W postępowaniu będącym przedmiotem oceny sądu pytającego Sąd pierwszej instancji uznał, że w wyniku transkrypcji powstałby polski akt urodzenia sprzeczny z zasadami polskiego porządku prawnego. Zgodnie bowiem z art. 107 pkt 3 p.a.s.c. kierownik urzędu stanu cywilnego odmawia dokonania transkrypcji, jeżeli transkrypcja byłaby sprzeczna z podstawowymi zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej. Podobna klauzula występuje w art. 7 p.p.m. Klauzula porządku publicznego wymieniona w art. 107 pkt 3 p.a.s.c., tak jak klauzula wyrażona w art. 7 p.p.m., stanowi zabezpieczenie przed skutkami zastosowania prawa obcego przewidującego rozwiązanie sprzeczne z podstawowymi (m.in. konstytucyjnymi) wartościami akceptowanymi w polskim porządku prawnym. Klauzula porządku publicznego gwarantuje zatem ochronę krajowego porządku prawnego przed jego naruszeniem w postaci nadania skuteczności (uznania) aktu stanu cywilnego nieodpowiadającemu fundamentalnym zasadom porządku prawnego. W ramach przesłanki porządku publicznego badaniu podlegają skutki prawne uznania danego aktu.

Nie chodzi przy tym o samą sprzeczność zagranicznego aktu stanu cywilnego z podstawowymi zasadami porządku prawnego, ale o to, by skutki transkrybowania takiego aktu były nie do pogodzenia z tymi zasadami. Przez podstawowe zasady porządku prawnego należy rozumieć nie tylko fundamentalne zasady ustroju społeczno-politycznego, czyli zasady konstytucyjne, ale także naczelną zasadę rządzącą poszczególnymi dziedzinami prawa cywilnego, rodzinnego czy procesowego. Zgodnie z art. 18 Konstytucji małżeństwo jako związek kobiety i mężczyzny, rodzina, macierzyństwo i rodzicielstwo znajdują się pod ochroną i opieką Rzeczypospolitej Polskiej. Zasady wynikające z Konstytucji znajdują odzwierciedlenie w przepisach rangi ustawowej. Ustawodawca nie przewidział w nich możliwości wpisania do polskiego aktu stanu cywilnego jako ojca osoby płci żeńskiej. Zgodnie z art. 60 pkt 4 p.a.s.c. akt urodzenia zawiera nazwiska, imiona oraz nazwiska rodowe, daty i miejsca urodzenia rodziców dziecka. Rodzicami dziecka w prawie polskim mogą być tylko matka i ojciec. Polskie ustawodawstwo nie zna innej kategorii rodzica. Przepisy p.a.s.c. jako ojca zawsze wskazują mężczyznę (m.in.: art. 19 ust. 2 pkt 1 – rejestr stanu cywilnego; art. 63 ust. 2 pkt 6 p.a.s.c. – uznanie ojcostwa; art. 64 ust. 1 – odmowa przyjęcia oświadczeń koniecznych do uznania ojcostwa). Kodeks rodzinny i opiekuńczy w postępowaniach dotyczących rejestracji zdarzeń z zakresu stanu cywilnego, a także transkrypcji aktów stanu cywilnego, stosowany jest uzupełniająco w kwestiach nieuregulowanych w p.a.s.c. (np. art. 61 § 1 i 2 p.a.s.c. nawiązuje w swej treści do instytucji uznania ojcostwa i sądowego ustalenia ojcostwa). Przepisy dotyczące ojcostwa (art. 62–86 k.r.o.), niezależnie od sposobu jego ustalenia, za każdym razem jako ojca dziecka wskazują mężczyznę. Przykładowo, zgodnie z art. 85 § 1 k.r.o. domniemywa się, że ojcem dziecka jest ten kto obcował z matką dziecka nie dawniej niż w trzechsetnym, a nie później niż w sto osiemdziesiątym pierwszym dniu przed urodzeniem dziecka. Według zaś art. 85 § 2 k.r.o. okoliczność, że matka w tym okresie obcowała także z innym mężczyzną, może być podstawą do obalenia domniemania tylko wtedy, gdy z okoliczności wynika, że ojcostwo innego mężczyzny jest bardziej prawdopodobne. Matką dziecka jest natomiast, zgodnie z art. 619 k.r.o., kobieta, która je urodziła. Zauważyć należy, że wspólnie przysposobić dziecko, mogą wyłącznie małżonkowie. O niedopuszczalności uznania adopcji dziecka przez osoby tej samej płci ze względu na klauzulę *ordre public* decyduje w tym przypadku art. 115 § 1 w zw. z art. 1 § 1 k.r.o., w połączeniu z art. 18 Konstytucji (M. Wojewoda [w:] System prawa prywatnego. Prawo prywatne międzynarodowe. Tom 20c op. cit., s. 561). Prawo polskie nie zna instytucji „rodziców jednopłciowych” i nie przyznaje związkom partnerskim praw rodzicielskich. Naczelny Sąd Administracyjny uznając sprzeczność z podstawowymi zasadami polskiego prawa rodzinnego,

transkrypcję aktu urodzenia, w którym jako rodzice wpisane zostały osoby tej samej płci, ma na uwadze skutki, jakie zaistniałyby w polskim porządku prawnym w wyniku jej dokonania. Zagrożona byłaby spójność polskiego systemu prawa, w którym funkcjonowałyby polskie akty urodzenia zawierające dane, których nie można byłoby umieścić w akcie rejestrującym urodzenie dziecka w Polsce. Należy mieć również na uwadze normy kolizyjne z zakresu prawa rodzinnego. Zgodnie z art. 55 ust. 1 p.p.m. ustalenie i zaprzeczenie pochodzenia dziecka podlegają prawu ojczystemu dziecka z chwili jego urodzenia. Skoro więc w ramach polskiego prawa rodzinnego nie ma możliwości uznania, że dziecko pochodzi od dwóch osób tej samej płci, to wprowadzenie do obiegu prawnego polskiego aktu urodzenia, w którym zamieszczono informacje o pochodzeniu dziecka wbrew tym przepisom, stanowiłoby naruszenie zasad porządku prawnego.

Reasumując, nie jest możliwe wpisanie w polskim akcie stanu cywilnego zamiast ojca dziecka, „rodzica”, który nie jest mężczyzną, gdyż taka transkrypcja byłaby sprzeczna z podstawowymi zasadami polskiego porządku prawnego.

8. Ustawodawca w przepisach dotyczących transkrypcji wprowadził wymagania dowodowe obowiązujące w innych postępowaniach: w sprawach o wydanie paszportu i nadanie numeru PESEL. Dokonując wykładni art. 104 ust. 5 p.a.s.c. należy odnieść się do skutków negatywnego wyniku postępowania w przedmiocie transkrypcji dla postępowań wymienionych w tym przepisie.

Wnioskiem z [...] czerwca 2017 r. skarżąca wszczęła postępowanie o wydanie paszportu dla małoletniego dziecka. Z powodu niemożliwości przedstawienia odpisu polskiego aktu urodzenia wniosek pozostawiono bez rozpoznania. Zgodność z prawem pozostawienia bez rozpoznania wniosku skarżącej nigdy nie stała się przedmiotem kontroli sądowej, gdyż skarżąca nie wniosła skargi na bezczynność organu, do którego złożyła wniosek. Zgodnie z art. 3 ustawy z dnia 13 lipca 2006 r. o dokumentach paszportowych (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1919; dalej: ustawa o dokumentach paszportowych) każdy obywatel polski ma prawo do otrzymania paszportu a pozbawienie lub ograniczenie tego prawa może nastąpić wyłącznie w przypadkach przewidzianych w ustawie. Stosownie do art. 39 ust. 1 ustawy o dokumentach paszportowych odmowa wydania dokumentu paszportowego następuje w drodze decyzji administracyjnej. Zgodnie z art. 3 § 2 pkt 1 p.p.s.a. przedmiotem skargi do sądu administracyjnego mogą być decyzje administracyjne. Przepis ten nie uzależnia dopuszczalności skargi od tego, czy decyzja administracyjna została podjęta w postępowaniu unormowanym przepisami Kodeksu postępowania administracyjnego, czy też w trybie innej procedury uregulowanej w przepisach szczególnych. Kontroli sprawowanej przez sądy administracyjne podlegają

więc wszystkie decyzje administracyjne, z wyjątkiem tych, które zostały wyraźnie wyłączone art. 5 p.p.s.a. oraz przepisami ustaw szczególnych (zob. Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi. Komentarz, red. R. Hauser, M. Wierzbowski, Warszawa 2019, s. 62; Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi. Komentarz, red. B. Dauter, A. Kabat, M. Niezgódka-Medek, Warszawa 2018, s. 39). Zgodnie z art. 6 ust. 2 ustawy o dokumentach paszportowych tryb postępowania w przedmiocie wydania paszportu przez konsula regulują przepisy ustawy z dnia 25 czerwca 2015 r. Prawo konsularne (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 2141 ze zm.; dalej: prawo konsularne). Od decyzji ostatecznej w przedmiocie odmowy wydania dokumentu paszportowego służy więc skarga do sądu administracyjnego. Jeżeli wniosek strony o wydanie paszportu został pozostawiony przez konsula bez rozpoznania, wówczas wnioskodawcy przysługuje skarga na bezczynność organu (por. wyroki WSA w Warszawie z 6 czerwca 2019 r., sygn. akt IV SAB/Wa 41/19; z 27 czerwca 2019 r., sygn. akt IV SAB/Wa 250/19; z 13 sierpnia 2019 r., IV SAB/Wa 526/19; z 13 sierpnia 2019 r., IV SAB/Wa 527/19).

Wniosek o wydanie dokumentu paszportowego powinien zawierać numer PESEL (art. 13a ust.1 pkt 1 ustawy o dokumentach paszportowych) ale warto zauważyć, że konsul na podstawie art. 24 ust.1 pkt 1 ustawy o dokumentach paszportowych może wydać małoletniemu obywatelowi polskiemu urodzonemu za granicą paszport tymczasowy bez zamieszczania w tym paszporcie numeru PESEL. Ustawa o dokumentach paszportowych nie przewiduje obowiązku transkrypcji aktu urodzenia dziecka.

Każdy obywatel ma prawo do otrzymania dowodu osobistego, który jest jednocześnie dokumentem stwierdzającym tożsamość i obywatelstwo polskie (art. 4 ustawy z dnia 6 sierpnia 2010 r. o dowodach osobistych, (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 653; dalej: ustawa o dowodach osobistych). Zgodnie z art. 32 ust. 2 ustawy o dowodach osobistych odmowa wydania dowodu osobistego następuje w drodze decyzji administracyjnej, co jednocześnie oznacza możliwość sądowej kontroli takiej decyzji a także bezczynności organu w razie pozostawienia wniosku o wydanie dowodu osobistego bez rozpoznania.

Zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 24 września 2010 r. o ewidencji ludności (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 1397) w rejestrze PESEL gromadzone są dane obywateli polskich zamieszkujących poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej w związku z ubieganiem się o polski dokument tożsamości. O nadanie numeru PESEL występuje z urzędu organ wydający polski dokument tożsamości przekazując określone w ustawie dane ministrowi właściwemu do spraw informatyzacji, który nadaje numer PESEL w drodze czynności materialno-technicznej (art. 16 ust. 4 i art. 17 ust. 1 pkt 3, ust. 2 ustawy z dnia 24 września 2010 r. o ewidencji ludności). W ustawie z dnia 24 września 2010 r.

o ewidencji ludności nie powiązano nadania numeru PESEL z obowiązkiem transkrypcji zagranicznego aktu urodzenia, gdyż zgodnie z art. 8 pkt 8 tej ustawy w rejestrze gromadzi się tylko dane dotyczące aktu urodzenia i urzędu stanu cywilnego, w którym został on sporządzony, a zatem nie ma przeszkód podania danych zagranicznego aktu stanu cywilnego. Nadanie numeru PESEL następuje także na wniosek kierownika urzędu stanu cywilnego, który sporządził akt urodzenia (art. 20 ust.1 p.a.s.c.). Jeżeli odmowa transkrypcji jest uzasadniona, jak w rozpoznawanej sprawie, podaniem w [...] akcie urodzenia dziecka obok matki, obywatelki polskiej, jako drugiego rodzica kobiety, to ze względu na obowiązek działania władzy publicznej zgodnie z najlepszym interesem dziecka, kierownik urzędu stanu cywilnego powinien jednocześnie wystąpić o nadanie dziecku numeru PESEL, gdyż jest organem, któremu ustawodawca przyznał kompetencje do wystąpienia o nadanie numeru PESEL w związku ze sporządzeniem polskiego aktu urodzenia dziecka.

Mając na uwadze powyższe, zdaniem Naczelnego Sądu Administracyjnego w składzie podejmującym uchwałę, prawidłowa wykładnia art. 104 ust. 5 p.a.s.c. nie może prowadzić do uzależnienia uzyskania przez obywatela polskiego dowodu tożsamości albo numeru PESEL od dokonania przez organ transkrypcji, która nie jest możliwa tylko z tego powodu, że w zagranicznym akcie urodzenia dziecka podano zamiast danych ojca dane kobiety, która pozostaje w nieznanym polskiemu prawu związku partnerskim z matką dziecka będącą obywatelką polską.

9. Europejski Trybunał Praw Człowieka wypowiedział się o skutkach odmowy rejestracji zagranicznych aktów urodzenia dzieci osób pozostających w związkach jednopłciowych i dzieci urodzonych w drodze macierzyństwa zastępczego. Należy przede wszystkim podkreślić, że materia aktów stanu cywilnego i ich transkrypcji nie należy do zakresu regulacji EKPC. Z orzecznictwa ETPCz nie wynika również generalny obowiązek transkrypcji zagranicznych aktów urodzenia dzieci, których jedno z rodziców pozostaje w jednopłciowym związku partnerskim, uznawanym w kraju wystawienia aktu urodzenia a nieuznanym w państwie, które jest stroną Konwencji. Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na wydaną przez Wielką Izbę Trybunału w dniu 10 kwietnia 2019 r. opinię doradcą na wniosek francuskiego Sądu Kasacyjnego (wniosek nr P-16-2018-001) na podstawie Protokołu nr 16 do EKPC z 2 października 2013 r. Zagraniczny akt stanu cywilnego, którego dotyczyło postępowanie, zawierał dane dziecka urodzonego za granicą w wyniku umowy o macierzyństwo zastępcze, w którym określono „matkę zamierzoną” jako „matkę pełnoprawną” i „ojca zamierzonego”, który był biologicznym ojcem dziecka i mężem „matki zamierzonej”. Stan faktyczny, na tle którego doszło do wydania opinii, obejmował zatem związek małżeński kobiety i mężczyzny i dziecko, które urodziło

się za granicą w wyniku umowy o surogację pełną, do której użyto komórki rozrodczej męskiej pochodzącej od zamierzonego ojca, a żeńskiej od dawcy – osoby trzeciej. Matką zamierzoną była żona ojca dziecka i jej relacja prawna z dzieckiem jej męża była przedmiotem opinii. W rozpoznawanej przez Naczelnego Sądu Administracyjnego sprawie wnioskodawczyni żąda natomiast uznania w transkrybowanym akcie stanu cywilnego relacji z jej dzieckiem dla swojej partnerki, z którą pozostaje w związku nieuznawanym przez prawo polskie. Wniosek o transkrypcję nie dotyczy zatem aktu stanu cywilnego, w którym jako rodziców wskazuje się małżeństwo i w którym jeden z małżonków jest biologicznym rodzicem dziecka. Warto zauważyć, że nawet w odniesieniu do zagranicznego aktu urodzenia dziecka, w którym wskazano jako rodziców małżeństwo, Trybunał w opinii uznał, że prawo dziecka do poszanowania życia prywatnego w rozumieniu art. 8 EKPC nie wymaga, aby uznanie stosunku prawnego przybierało formę wpisu do rejestru stanu cywilnego danych z aktu urodzenia sporządzonego zgodnie z prawem za granicą, gdy możliwe jest zastosowanie innych środków, takich jak przysposobienie dziecka przez matkę zamierzoną, jeżeli procedura określona w prawie krajowym zapewnia sprawną i skuteczną ich realizację zgodnie z najlepiej pojętym interesem dziecka.

W orzecznictwie Trybunału zwraca się przede wszystkim uwagę na skutki braku transkrypcji aktu urodzenia dziecka dla praw gwarantowanych w Konwencji. Uznać w związku z tym należy, że postanowienia EKPC muszą zostać uwzględnione w tych sprawach administracyjnych, które bezpośrednio dotyczą praw gwarantowanych Konwencją. Ochrona praw zawartych w EKPC nie ma charakteru abstrakcyjnego, ale jest ściśle związana z okolicznościami faktycznym. W sprawie o wydanie dokumentu tożsamości rzeczą organu i sądu administracyjnego będzie ocena, czy w konkretnej sprawie uzasadniony jest warunek transkrypcji dla wydania dowodu tożsamości i czy nie narusza on Konwencji (ta sama reguła dotyczy praw gwarantowanych w Konwencji o prawach dziecka lub prawa Unii Europejskiej). Podkreślenia w tym miejscu wymaga nabycie z mocy prawa obywatelstwa polskiego przez dziecko skarżącej. W żadnym razie nie można uzależniać nabycia obywatelstwa polskiego od transkrypcji. Skarżąca jest obywatelką polską. Jej syn na podstawie art. 34. ust. 1 Konstytucji z mocy prawa nabył obywatelstwo polskie. Brak transkrypcji nie stanowi przeszkody do potwierdzenia posiadania obywatelstwa polskiego. Przedstawiony [...] akt urodzenia, nawet bez jego transkrypcji, jest wyłącznym dowodem zdarzeń w nim stwierdzonych (uchwała Sądu Najwyższego z 20 listopada 2012 r., sygn. akt III CZP 58/12). Dziecko skarżącej może zatem powołać się na taki akt w postępowaniu administracyjnym i sądowym a także realizować uprawnienia, których nabycie jest uzależnione od wykazania aktu stanu cywilnego, nawet gdyby nie dokonano jego transkrypcji.

W sprawach transkrypcji zagranicznych aktów stanu cywilnego Trybunał zwracał uwagę na margines swobody, który zależy od indywidualnych okoliczności rozpoznawanej sprawy (np. wyrok ETPCz z 26 czerwca 2014 r. w sprawie *Menesson przeciwko Francji*, skarga nr 65192/11, § 77–§ 79). Trybunał dostrzegł, że dziecko, któremu odmówiono transkrypcji aktu urodzenia, może znajdować się w sytuacji niepewności co do swojego statusu prawnego, a jego związek z rodzicami, ustalonymi w zagranicznym akcie urodzenia, jest nierozpoznany przez porządek prawny (wyrok ETPCz z 26 czerwca 2014 r. w sprawie *Labassee przeciwko Francji*, skarga nr 65941/11, § 75). Powołane sprawy *Labassee* i *Menesson* nie dotyczyły jednak transkrypcji aktów stanu cywilnego, w którym jako rodziców wskazuje się osoby pozostające w jednopłciowych związkach partnerskich. Akty te dotyczyły osób pozostających w związkach małżeńskich, w których jedno z małżonków było biologicznym rodzicem dziecka. Należy też podkreślić, że naruszenie prawa do ochrony życia prywatnego dziecka ze względu na nieuznanie w prawie francuskim umów o surogację, Trybunał wiązał z niemożnością potwierdzenia francuskiego obywatelstwa dziecka i biologicznych więzi z jednym z rodziców, a także możliwe niekorzystne skutki w zakresie prawa spadkowego. W wyroku Wielkiej Izby Trybunału z 24 stycznia 2017 r. w sprawie *Paradiso i Campanelli przeciwko Włochom*, skarga nr 25358/12, Trybunał, stwierdził natomiast brak naruszenia art. 8 EKPC i przypomniał, że przepis ten nie gwarantuje prawa do założenia rodziny ani prawa do adopcji (§ 141). Odmowy uznania prawnego związków tej samej płci zawartych za granicą dotyczył wyrok ETPCz z 14 grudnia 2017 r. w sprawie *Orlandi i in. przeciwko Włochom* (skargi nr 26431/12; 26742/12; 44057/12 i 60088/12). Trybunał stwierdził naruszenie przez Włochy art. 8 EKPC ze względu na odmowę uznania jednopłciowych związków partnerskich zawartych za granicą. Braku możliwości zawarcia przez pary tej samej płci uznanego przez prawo związku dotyczył wyrok ETPC z 21 lipca 2015 r. w sprawie *Oliari i inni przeciwko Włochom* (skargi nr 18766/11 i 36030/11), w którym stwierdzono naruszenie art. 8 EKPC. Powołane sprawy nie dotyczyły transkrypcji aktu stanu cywilnego dziecka i uznania za jego rodzica partnerki matki dziecka, ale wyłącznie obowiązku prawnego uznania w prawie krajowym związków partnerskich.

Reasumując, powołane wyroki ETPC, w odróżnieniu od sprawy, w której doszło do zadania pytania, dotyczą prawnego uznania umowy o macierzyństwo zastępcze lub zawarcia związku partnerskiego osób tej samej płci. Rozpoznawana przez Naczelny Sąd Administracyjny spawa dotyczy transkrypcji zagranicznego aktu stanu cywilnego, w którym jako rodziców wskazano osoby tej samej płci, a nie rodziców pozostających w związku małżeńskim. W rozpoznawanej sprawie nie powstają wątpliwości co do nabycia obywatelstwa

polskiego przez dziecko skarżącej lub praw rodzicielskich przez matkę dziecka. Należy też stwierdzić, że to nie sama odmowa transkrypcji aktu urodzenia dziecka może powodować odpowiedzialność państwa za naruszenie Konwencji, ale jej skutki i brak ochrony przed negatywnymi konsekwencjami braku transkrypcji. Skutki te podlegać będą jednak ocenie w odrębnych indywidualnych postępowaniach, np. w związku z ewentualną odmową wydania dowodu tożsamości. Z tego też względu podnoszone przez Skarżącą argumenty o nieuwzględnieniu interesów dziecka i naruszeniu ochrony praw dziecka wynikających z Konwencji o prawach dziecka, a także postanowień Konstytucji powinny być brane pod uwagę w razie odmowy transkrypcji w tych właśnie postępowaniach. Odmowa dokonania transkrypcji z powodu naruszenia zasad polskiego porządku prawnego nie jest równoznaczna z naruszeniem konstytucyjnego i międzynarodowego obowiązku władz publicznych do uwzględnienia najlepszego interesu dziecka, gdyż zagraniczny akt urodzenia, nawet bez jego transkrypcji, jest wyłącznym dowodem zdarzeń w nim stwierdzonych i dziecko skarżącej może powołać się na taki akt w postępowaniach administracyjnych i sądowych, które dotyczą jego praw.

10. Z dotychczasowego orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości wynika, że ustawodawstwo dotyczące stanu cywilnego mieści się w kompetencjach państw członkowskich i prawo UE nie narusza tej kompetencji (zob. np. wyroki w sprawach: *Garcia Avello*, C-148/02, EU:C:2003:539, pkt 25; *Maruko*, C-267/06, EU:C:2008:179, pkt 59; a także *Grunkin i Paul*, C-353/06, EU:C:2008:559, pkt 16). Brak harmonizacji przepisów dotyczących stanu cywilnego na poziomie unijnym (a także międzynarodowym) powoduje, że rozwiązania przyjęte w tym zakresie w poszczególnych państwach członkowskich różnią się zarówno co do treści, jak i formy oraz zakresu danych ujawnianych w krajowych rejestrach stanu cywilnego. Prawo Unii Europejskiej nie przewiduje bezwzględnego obowiązku uznania skutków zagranicznego aktu stanu cywilnego oraz jego przeniesienia do krajowego rejestru stanu cywilnego. Odmowa przeniesienia zagranicznego dokumentu do krajowego rejestru stanu cywilnego może być uzasadniona zastosowaniem krajowej klauzuli porządku publicznego. Trybunał dostrzegł, że rozstrzygnięcie kwestii związanych z przeniesieniem do krajowego rejestru stanu cywilnego danych wynikających z zagranicznego dokumentu urzędowego wymaga poszanowania słusznej równowagi sprzecznych interesów, tj. z jednej strony, ochrony uprawnień wynikających z prawa UE oraz, z drugiej strony – uzasadnionej ochrony przez państwo członkowskie jego tradycji (zob. wyrok w sprawie *Runevic-Vardyn i Wardyn*, C-391/09, ECLI:EU:C:2011:291, pkt 91). Należy wskazać, że wynikające z art. 20 ust. 2 lit. a oraz art. 21 ust. 1 TFUE prawo do swobodnego przemieszczania się w ramach strefy Schengen nie jest uzależnione od posiadania transkrybowanego

aktu urodzenia, ale od posiadania dokumentu tożsamości, które potwierdza obywatelstwo jednego z państw członkowskich Unii Europejskiej. Dokumentami potwierdzającymi obywatelstwo polskie są paszport i dowód osobisty. Zauważyć należy, że sprawa dotycząca odmowy wydania dokumentów, na podstawie których dziecko skarżącej będzie mogło swobodnie przemieszczać się na terytorium Unii Europejskiej to odrębna sprawa administracyjna. Dopiero na etapie odmowy wydania dokumentu tożsamości można rozważać naruszenie prawa obywatela UE do swobodnego przemieszczania się i rozważać celowość oceny przepisów krajowych, na podstawie których odmówiono skarżącej wydania dokumentu tożsamości z prawem Unii Europejskiej oraz z dotychczasowym orzecznictwem TSUE, w którym wyrażony został pogląd, że brak w ustawodawstwie krajowym przepisów przewidujących możliwość zarejestrowania związku partnerskiego nie wyłącza obowiązku uznania określonych skutków zawarcia takiego związku w innym państwie, którego ustawodawstwo takie związki dopuszcza (wyr. z 5 czerwca 2018 r., C 673/16, Relu Adrian Coman, Robert Clabourn Hamilton, Asociația Accept v. Inspectoratul General pentru Imigrări, Ministerul Afacerilor Interne, ECLI:EU:C:2018:385). Naczelny Sąd Administracyjny nie znalazł więc podstaw do zadania pytania prejudycjalnego Trybunałowi Sprawiedliwości Unii Europejskiej.

11. Mając powyższe względy na uwadze Naczelny Sąd Administracyjny, na podstawie art. 15 § 1 pkt 3 p.p.s.a. podjął uchwałę, że przepis art. 104 ust. 5 i art. 107 pkt 3 p.a.s.c. w związku z art. 7 p.p.m., nie dopuszcza transkrypcji zagranicznego aktu urodzenia dziecka, w którym jako rodzice wpisane są osob tej samej płci.

Orzecznictwo wojewódzkich sądów administracyjnych

ODMOWA WSZCZĘCIA POSTĘPOWANIA W SPRAWIE ODTWORZENIA TREŚCI AKTU URODZENIA

Wyrok WSA w Rzeszowie z dnia 28 marca 2019 r., sygn. akt II SA/Rz 67/19

Sentencja

Wojewódzki Sąd Administracyjny w Rzeszowie w składzie następującym: Przewodniczący SWSA Paweł Zaborniak Sędziowie WSA Ewa Partyka WSA Maciej Kobak /spr./ po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w trybie uproszczonym w dniu 28 marca 2019 r. sprawy ze skargi A. J. na postanowienie Wojewody z dnia [...] listopada 2018 r. nr [...] w przedmiocie odmowy wszczęcia postępowania w sprawie odtworzenia treści aktu urodzenia A. J. I. uchyla zaskarżone postanowienie i postanowienie Kierownika Urzędu Stanu Cywilnego z dnia [...] października 2018 r. nr [...]; II. zasądza od Wojewody na rzecz skarżącej A. J. kwotę 100 zł /słownie: sto złotych/ tytułem zwrotu kosztów postępowania sądowego.

Uzasadnienie

Postanowieniem z dnia [...] października 2018 r. nr [...], sprostowanym postanowieniem z dnia [...] listopada 2018 r., Kierownik USC działając na podstawie art. 61 a i art. 123 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (t. j. Dz. U. z 2017 r., poz. 1257, dalej w skrócie: „k.p.a.”) oraz art. 133 ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz. U. z 2016 r. poz. 2064 ze zm., dalej w skrócie: „p.a.s.c.”) – odmówił skarżącej wszczęcia postępowania w sprawie odtworzenia treści aktu urodzenia A. J. urodzonej w Ż. w dniu [...] czerwca 1904 r.

W uzasadnieniu postanowienia Kierownik USC wyjaśnił, że w poprzednim postępowaniu prowadzonym w tej sprawie, wydano zaświadczenie o nieposiadaniu księgi urodzeń z 1904 r. dla miejscowości Ż. z powodu zaginięcia

księgi. Kierownik USC stwierdził jednak, że nie ma podstaw prawnych do wydania zaświadczenia o nieposiadaniu księgi (art. 133 ust. 1 p.a.s.c.) w przypadku, gdy nie ma wiedzy na temat tego czy księga była wcześniej prowadzona. USC nie posiada żadnej dokumentacji w jaki sposób wszedł w posiadanie ksiąg wyznaniowych oraz dlaczego są one niekompletne lub występuje ich brak. W związku z tym nie wiadomo, co stało się z księgą z 1904 r. dla miejscowości Ż., a przede wszystkim nie ma wiedzy czy w ogóle księga istniała. Wobec powyższego Kierownik USC odmówił wszczęcia niniejszego postępowania, gdyż USC nie posiada stosownych dokumentów, ponadto również skarżąca nie przedstawiła dokumentów, które by dowodziły, iż prowadzona była księga urodzeń z 1904 r. dla miejscowości Ż.

Po rozpoznaniu zażalenia skarżącej, Wojewoda postanowieniem z dnia [...] listopada 2018 r. nr [...] utrzymał w mocy zaskarżone postanowienie Kierownika USC.

Wojewoda stwierdził, że skoro Kierownik USC nie jest w posiadaniu informacji, czy księga urodzeń za rok 1904 dla miejscowości Ż. kiedykolwiek istniała, nie mógł wydać zaświadczenia o nieposiadaniu księgi z powodu jej zaginięcia. Wszelkie wątpliwości co do samego faktu sporządzenia aktu urodzenia A. J. powodują, że organem władnym do ustalenia treści aktu stanu cywilnego jest w tym przypadku sąd powszechny (art. 40 pkt 2 p.a.s.c.).

W ustawowym terminie skarżąca wniosła skargę na powyższe postanowienie.

W uzasadnieniu skargi skarżąca podniosła, że przed rokiem 1900 oraz w latach 1900–1947, zapisów aktów urodzenia, zawarcia małżeństwa oraz zgonu mających miejsce we wsi Ż. dokonywał miejscowy kapłan istniejącej struktury cerkiewnej. Księgi metrykalne przechowywane były w miejscowej plebanii. Po roku 1947 miały one być przekazane/przejęte przez lokalny USC. Według USC, plebania w Ż. częściowo spłonęła, a wraz z nią część ksiąg metrykalnych, jednak pozostała część dawnych ksiąg parafialnych jest w posiadaniu USC. Ocalała część ksiąg parafialnych stanowi podstawę wydawania przez USC na wniosek zainteresowanych osób uprawnionych, w tym także skarżącej, odpisów aktów urodzenia. Skarżąca stwierdziła, że skoro są zachowane księgi parafialne prowadzone nawet podczas II Wojny Światowej, to tym bardziej były one prowadzone na początku XX wieku. Niektóre treści żądanego aktu urodzenia są zawarte w treści zachowanego aktu urodzenia skarżącej, inne dane zawarte są zaś w przedstawionych przez nią dokumentach dotyczących B. i A. J. Ponadto w ocenie skarżącej, skoro księga urodzeń za rok 1904 dla miejscowości Ż. przed pożarem plebanii najprawdopodobniej istniała, to Kierownik USC może wydać zaświadczenie o nieposiadaniu księgi z powodu jej zaginięcia.

Wojewódzki Sąd Administracyjny w Rzeszowie zważył, co następuje:

Organy odmówiły wszczęcia postępowania administracyjnego w sprawie odtworzenia aktu urodzenia matki skarżącej, uzasadniając to faktem, że nie ma żadnych dostępnych dowodów na to, że ów akt kiedykolwiek faktycznie został sporządzony. Organ przyznał, że wprawdzie wydał wymagane art. 133 ust. 1 p.a.s.c. zaświadczenie o nieposiadaniu księgi stanu cywilnego, z uwagi na jej zagubienie lub zniszczenie, niemniej jednak, wobec treści uzasadnienia wyroku tutejszego Sądu z dnia 22 maja 2018 r., sygn. akt II SA/Rz 364/18, było to działanie nieuprawnione. Organ nie dysponuje żadnymi dowodami, które pozwalają na pozytywną weryfikację przyjętego założenia, że akt urodzenia A. J., ur. [...] czerwca 1904 r. we wsi Ż. faktycznie został sporządzony.

Odmowa wszczęcia postępowania, przy tak przyjętych motywach wydanego w tej sprawie postanowienia, jest z założenia wadliwa. Postanowienie wydane na podstawie art. 61 a § 1 k.p.a., a natura rei skutkuje brakiem możliwości merytorycznego rozstrzygnięcia sprawy, w tym i czynienia jakichkolwiek ustaleń co do okoliczności dla niej istotnych. Tymczasem, wydając zaskarżone postanowienia organy de facto merytorycznie rozpatrzyły wniosek skarżącej. Sąd z całą mocą podkreśla, iż ustalenie, że nie sporządzono aktu urodzenia matki skarżącej, ewentualnie, że nie ma żadnych dostępnych dowodów, iż taki akt został sporządzony, stanowi faktyczne oparcie dla decyzji negatywnej, o odmowie odtworzenia aktu urodzenia, a nie do odmowy wszczęcia postępowania administracyjnego w tym przedmiocie. W niniejszej sprawie jest to tym bardziej istotne, że skarżąca dysponuje wydanym przez organ w trybie art. 133 ust. 1, 3 i 4 p.a.s.c. zaświadczeniem o nieposiadaniu księgi aktu stanu cywilnego, które stanowi niezbędną przesłankę procesową do odtworzenia aktu urodzenia jej matki. Stanowisko organu, że przedmiotowe zaświadczenie zostało wydane bez należytego oparcia w faktach, może zostać wyrażone wyłącznie w ramach oceny zgromadzonego materiału dowodowego, a więc w toku postępowania administracyjnego i w uzasadnieniu wieńczącej go decyzji administracyjnej. Przed wszczęciem postępowania, organ nie posiada kompetencji do wypowiedzania się co do jakichkolwiek dowodów, dotyczących kwestii merytorycznych.

Wyeksponować trzeba, że wydane przez organ w trybie art. 133 ust. 1 p.a.s.c. zaświadczenie nie podlega wruszeniu, albowiem nie mają do niego zastosowania przepisy dotyczące trybów nadzwyczajnych, pozwalających wrzucić ostateczną decyzję administracyjną (ewentualnie postanowienie). W tym stanie rzeczy, w razie ustalenia, że wydane uprzednio zaświadczenie o nieposiadaniu księgi stanu cywilnego, z uwagi na jej zagubienie lub zniszczenie nie ma uzasadnienia w faktach (brak dowodów, że księga stanu cywilnego, kiedykolwiek została sporządzona) za uzasadnione Sąd poczytuje,

wydanie decyzji o odmowie odtworzenia aktu stanu cywilnego na podstawie art. 133 ust. 9 p.a.s.c.

Odsyłając skarżącą na drogę postępowania cywilnego, adekwatnie do postanowień art. 40 pkt 2 p.a.s.c., organy nie pozostawiły w jej dyspozycji żadnego rozstrzygnięcia, które uzasadniałoby dostępność tej drogi prawnej. Odnotować trzeba, że sąd powszechny dokonuje ustalenia treści aktu stanu cywilnego jedynie wtedy, gdy akt ten nie został sporządzony. W niniejszej sprawie kwestia ta powinna zostać uprzednio przesądzona wydaniem decyzji o odmowie odtworzenia aktu urodzenia matki skarżącej, wobec faktu, iż akt ten nie został nigdy sporządzony, ewentualnie, że nie ma na to żadnych dostępnych dowodów. Postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania nie posiada cech rozstrzygnięcia merytorycznego, a zatem w żaden sposób nie wyraża wiążąco ustalenia, o braku do podstaw do odtworzenia aktu urodzenia matki skarżącej. W obrocie prawnym znajduje się natomiast zaświadczenie, które swą treścią przeczy możliwości uzyskania rozstrzygnięcia w trybie art. 40 pkt 2 p.a.s.c.

Uwzględniając całość powyższego, Sąd uchylił zaskarżone postanowienia na podstawie art. 145 § 1 pkt 1 lit. c P.p.s.a.

W ponownie prowadzonym postępowaniu, organy po wszczęciu postępowania dokonają oceny zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego, w tym w szczególności zaświadczenia z 17 lipca 2017 roku i wydadzą decyzję *in merito* rozstrzygającą sprawę w przedmiocie odtworzenia aktu urodzenia matki skarżącej.

P Y T A N I A I O D P O W I E D Z I

Odpowiedzi Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji

Na podstawie art. 3a ustawy z dnia 26 stycznia 1984 r. – Prawo prasowe¹ i art. 4 ustawy z dnia 6 września 2001 r. – o dostępie do informacji publicznej² Redakcja ogólnopolskiego czasopisma „Metryka. Studia z zakresu prawa osobowego i rejestracji stanu cywilnego”, które jest jedynym w Polsce czasopismem prawniczym poruszającym zagadnienia istotne w pracy kierownika USC, zwróciła się 5 maja br. do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji z prośbą o udzielenie odpowiedzi na poniższe pytania:

1. Czy w związku z poniesionymi kosztami przez samorządy na zakup środków ochrony przed wirusem COVID-19 względem stanowisk pracy realizujących zadania zlecone z zakresu spraw obywatelskich (rejestracja stanu cywilnego, ewidencja ludności, dowody osobiste) zostanie zmieniony sposób ustalania kwot dotacji celowej?

2. Czy w sytuacji rejestracji aktu urodzenia dziecka, którego matką jest cudzoziemka (stan cywilny panna), bez ustalenia ojca dziecka należy stosować regułę wyrażoną w art. 61 ust. 2 p.a.s.c.?

3. Czy rejestrując akt urodzenia dziecka, którego rodzice są cudzoziemcami można przyjąć oświadczenie o wyborze więcej niż dwóch imion?

Odpowiedź:

Zadania z zakresu rejestracji stanu cywilnego, ewidencji ludności i dowodów osobistych są zadaniami zleconymi z zakresu administracji rządowej. Gminy na ich wykonywanie otrzymują dotacje celowe z budżetu państwa. Wysokość dotacji dla konkretnej gminy jest iloczynem liczby zadań wykonanych przez gminę, zgodnie z katalogiem zadań oraz czasochłonności i stawki roboczogodziny. Kwestia finansowania zadań zleconych pozostaje, co do zasady, poza właściwością Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji. MSWiA współpracuje jednak z Ministerstwem Finansów w zakresie

¹ Tekst jedn.: Dz. U. z 2018 r. poz. 1914.

² Tekst jedn.: Dz. U. z 2019 r. poz. 1429.

koordynacji opracowania i weryfikowania katalogu zadań (w kwestiach merytorycznych). Ostateczne decyzje co do zasad podziału i wysokości przekazywanych środków finansowych podejmuje Ministerstwo Finansów.

Jednocześnie informujemy, że organem powołanym do prowadzenia rejestracji stanu cywilnego jest kierownik USC. Stosownie do ustawy – Prawo o aktach stanu cywilnego czynności z zakresu rejestracji stanu cywilnego są dokonywane przez kierownika USC lub zastępcę kierownika USC. Kwestie podniesione w pozostałych Pana pytaniach są związane z interpretacją i praktycznym stosowaniem przepisów obowiązującego prawa w zakresie prowadzenia rejestracji stanu cywilnego przez kierowników USC. Ich przedmiotem jest m.in. praktyczny sposób postępowania w określonych sytuacjach, który jest zdeterminowany stanem faktycznym i prawnym konkretnej sprawy.

Odpowiedzi Ministerstwa Cyfryzacji

Na podstawie art. 3a ustawy z dnia 26 stycznia 1984 r. – Prawo prasowe¹ i art. 4 ustawy z dnia 6 września 2001 r. – o dostępie do informacji publicznej² Redakcja ogólnopolskiego czasopisma „Metryka. Studia z zakresu prawa osobowego i rejestracji stanu cywilnego”, które jest jedynym w Polsce czasopismem prawniczym poruszającym zagadnienia istotne w pracy kierownika USC, zwróciła się 5 maja br. do Ministerstwa Cyfryzacji z prośbą o udzielenie odpowiedzi na poniższe pytanie:

Kto jest administratorem danych osobowych przetwarzanych przez kierownika USC z zakresu statystyki publicznej?

¹ Tekst jedn.: Dz. U. z 2018 r. poz. 1914.

² Tekst jedn.: Dz. U. z 2019 r. poz. 1429.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
MINISTERSTWO CYFRYZACJI

Biuro Ministra

BM-WOP.055.659.2020

Warszawa, dnia 19 maja 2020 r.

Pan
Piotr Kasprzyk

Dot. korespondencji z 05 maja br.

Szanowny Panie,

uprzejmie dziękuję za korespondencję. Informuję, iż dane stanowiące wyniki badań statystyki publicznej nie zawierają informacji o zidentyfikowanych lub możliwych do zidentyfikowania osobach. W związku z powyższym, pytanie dotyczące administratora danych osobowych w odniesieniu do wyników badań statystyki publicznej jest bezprzedmiotowe.

Natomiast administratorem danych osobowych przetwarzanych w dokumentacji papierowej i innych zbiorach danych prowadzonych w danym Urzędzie Stanu Cywilnego jest kierownik danego Urzędu Stanu Cywilnego.

Ponadto, nie wszystkie dane przetwarzane przez kierownika Urzędu Stanu Cywilnego w dokumentacji papierowej znajdują odzwierciedlenie w Rejestrze Stanu Cywilnego. Przykład stanowi przyczyna zgonu wynikająca z karty zgonu, która nie znajduje się na akcie zgonu, natomiast jest przetwarzana przez kierownika Urzędu Stanu Cywilnego oraz przekazywana do Głównego Urzędu Statystycznego.

Dane przetwarzane w Urzędzie Stanu Cywilnego zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa rejestrowane są ponadto w Systemie Rejestrów Państwowych, których administratorami są:

1. Minister Cyfryzacji, mający siedzibę w Warszawie (00-060) przy ul. Królewskiej 27 – odpowiada za utrzymanie i rozwój rejestru,
2. Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji, mający siedzibę w Warszawie (02-591) przy ul. Stefana Batorego 5 – odpowiada za kształtowanie jednolitej polityki w zakresie rejestracji stanu cywilnego oraz zmiany imienia i nazwiska.

Z poważaniem,

Monika Skrzyńska
Zastępca Dyrektora Biura Ministra

PIOTR SKUBISZEWSKI*

Udostępnianie aktów zgonu oraz małżeństw

22 listopada 2018 r. do kierownika USC w O. wpłynął wniosek o udostępnienie aktów małżeństw zawartych w parafii w O. z lat 1919–1921 w celu wykonania fotokopii. W uzasadnieniu wnioskodawca wskazał, że wszystkie wnioskowane akty są po upływie okresu przechowywania i nie podlegają przeniesieniu do rejestru stanu cywilnego, a ich udostępnienie odbywa się na zasadach określonych w ustawie o zasobach archiwalnych i archiwach. Tymczasem kierownik USC wskazał, że w księgach parafii w O. z lat 1919–1921 dla każdego roku prowadzona była łącznie rejestracja urodzeń, małżeństw i zgonów w jednej księdze, a zatem czas przechowywania tych ksiąg w USC wynosi 100 lat (okres właściwy dla aktów urodzenia). W rezultacie akty stanu cywilnego mogą zostać udostępnione tylko na zasadach wynikających z ustawy prawo o aktach stanu cywilnego.

Kierownik USC wskazał, że mogą zostać udostępnione jedynie wnioskowane akty małżeństwa z księgi obejmującej rok 1918 – co do której okres przechowywania w urzędzie stanu cywilnego już upłynął, natomiast w odniesieniu do pozostałych aktów małżeństwa (z lat 1919–1921), dla uzyskania ich fotokopii konieczne jest wykazanie stopnia pokrewieństwa skarżącego i wymienionych w podaniu osób. Czy kierownik USC w O. postąpił właściwie?

Nie. Rozpatrując niniejszą sprawę należy dokonać właściwej wykładni przepisu art. 28 p.a.s.c.¹ Stanowi on, że akty stanu cywilnego oraz akta zbiorowe rejestracji stanu cywilnego kierownik urzędu stanu cywilnego przechowuje przez okres: 1) 100 lat – akty urodzenia oraz akta zbiorowe rejestracji stanu cywilnego dotyczące aktu urodzenia; 2) 80 lat – akty małżeństwa, akty zgonu

* Mgr Piotr Skubiszewski, radca prawny, Lubelski Urząd Wojewódzki w Lublinie, Kancelaria Radców Prawnych Patroni.

¹ Ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r. poz. 463, ze zm.) [dalej cyt.: p.a.s.c].

oraz akta zbiorowe rejestracji stanu cywilnego dotyczące aktu małżeństwa i aktu zgonu (ust. 1). Okresy, o których mowa w ust. 1, są liczone od końca roku kalendarzowego, w którym nastąpiło sporządzenie aktu stanu cywilnego (ust. 2). Po upływie okresów, o których mowa w ust. 1 i 3, akty stanu cywilnego oraz akta zbiorowe rejestracji stanu cywilnego kierownik urzędu stanu cywilnego przekazuje w ciągu 2 lat do właściwego archiwum państwowego (ust. 4). Po upływie okresów, o których mowa w ust. 1 i 3, a przed przekazaniem akt zbiorowych rejestracji stanu cywilnego do właściwego archiwum państwowego, ich udostępnianie następuje zgodnie z art. 26 ust. 4 p.a.s.c. (ust. 5).

By właściwie ocenić stan faktyczny i odpowiadający mu stan prawny, należy przywołać treść art. 128 oraz 130 ust. 4 p.a.s.c. Zgodnie z art. 128 p.a.s.c. „1. Kierownik urzędu stanu cywilnego przekazuje do właściwych archiwów państwowych księgi stanu cywilnego prowadzone przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy wraz z aktami zbiorowymi rejestracji stanu cywilnego oraz skorowidzami alfabetycznymi po upływie 100 lat od zamknięcia księgi urodzeń, a po upływie 80 lat od zamknięcia księgi małżeństw i księgi zgonów. Jeżeli w księdze stanu cywilnego była prowadzona więcej niż jedna księga stanu cywilnego, termin jej przechowywania jest liczony od daty zamknięcia ostatniej księgi stanu cywilnego prowadzonej w danej księdze (ust. 1). Jeżeli dla osoby, dla której sporządzono akt urodzenia lub akt małżeństwa w księdze stanu cywilnego prowadzonej przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy, nie sporządzono aktu zgonu lub nie zarejestrowano informacji o zgonie, księgę urodzeń i księgę małżeństw, mimo upływu okresów, o których mowa w ust. 1, przechowuje się do czasu sporządzenia dla osoby, której akt dotyczy, aktu zgonu lub zarejestrowania informacji o zgonie tej osoby (ust. 1a). Natomiast przepis art. 130 ust. 4 p.a.s.c. stanowi, że „Akty stanu cywilnego sporządzone w księgach stanu cywilnego prowadzonych przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy, po upływie okresów, o których mowa w art. 128 ust. 1 i 1a, nie podlegają przeniesieniu do rejestru stanu cywilnego. Udostępnianie ich oraz akt zbiorowych rejestracji stanu cywilnego lub skorowidzów alfabetycznych przez kierownika urzędu stanu cywilnego przed przekazaniem księgi stanu cywilnego do właściwego archiwum państwowego odbywa się na zasadach określonych w ustawie z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2019 r. poz. 553 i 730)”.

Z powyższego wynika, że organ powinien być udostępnić żądane akty stanu cywilnego na zasadach określonych w ustawie z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach². Słusznym i aktualnym

² Tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r. poz. 164. W szczególności na uwagę zasługują przepisy art. 16a oraz 16 b ustawy.

pozostaje pogląd, że „brak jest podstaw do uznania, że trudności techniczne w udostępnieniu materiałów archiwalnych, w szczególności w sytuacji, gdy objęte okresem ochronnym akty urodzenia, znajdują się w tej samej księdze co akty małżeństwa i zgonu – stanowiące zgodnie z art. 28 ust. 1 pkt 2 materiał archiwalny, mogą wprowadzać ograniczenia w obowiązującej zasadzie powszechnego dostępu. Sposób prowadzenia ksiąg nie może bowiem ograniczać zasady powszechnego dostępu wynikającej z art. 16a ust. 1 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach. Terminy wskazane w art. 128 ust. 1 ustawy o aktach stanu cywilnego odnoszą się do terminów przekazywania ksiąg stanu cywilnego przez kierowników USC do właściwych archiwów państwowych”³

Należy mieć na uwadze, że okres przechowywania księgi nie oznacza, że wspólny jest także okres udostępniania akt, gdyż art. 130 ust. 4 p.a.s.c. wyraźnie stanowi, że akty stanu cywilnego sporządzone w księgach stanu cywilnego prowadzonych przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy, po upływie okresów, o których mowa w art. 128 ust. 1 i 1a, nie podlegają przeniesieniu do rejestru stanu cywilnego, a ich udostępnianie oraz udostępnianie akt zbiorowych rejestracji stanu cywilnego lub skorowidzów alfabetycznych przez kierownika urzędu stanu cywilnego przed przekazaniem księgi stanu cywilnego do właściwego archiwum państwowego odbywa się na zasadach określonych w ustawie z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach. Przepis art. 128 ust. 1 zdanie 2 p.a.s.c. nie wprowadza zmian w zakresie samej zasady udostępniania aktów zgonu i małżeństw. Okres przechowywania księgi nie oznacza, że wspólny jest także okres udostępniania akt⁴.

³ Zob. Wyrok NSA z dnia 22 stycznia 2019 r., sygn. akt II OSK 417/19; por. wyrok WSA w Warszawie z 4 kwietnia 2019 r., sygn. akt IV SA/Wa 538/19.

⁴ Wyrok WSA w Krakowie z dnia 5 listopada 2019 r., sygn. akt III SA/Kr 925/19.

PIOTR SKUBISZEWSKI*

Odtworzenie treści aktu stanu cywilnego

Do kierownika USC w Z. zgłosił się Jerzy G. z wnioskiem o wydanie odpisu skróconego aktu urodzenia jego matki, Anieli G. W odpowiedzi wnioskodawca został poinformowany, że w zasobach urzędu nie znajduje się akt urodzenia, na podstawie którego możliwe byłoby wydanie odpisu. W związku z tym wnioskodawca zwrócił się o odtworzenie aktu urodzenia swojej matki przez kierownika USC w Z. Ten z kolei wydał decyzję o odmowie odtworzenia aktu urodzenia z uwagi na brak niezbędnej dokumentacji oraz powziętą wątpliwość co do faktu sporządzenia aktu stanu cywilnego, gdyż Jerzy G. nie zdołał udowodnić faktu sporządzenia w przeszłości aktu urodzenia, o którego odtworzenie wnioskuje. Czy kierownik USC w Z. postąpił właściwie?

Rozpatrując niniejszą sprawę należy uwzględnić szczególny charakter aktów stanu cywilnego, które zgodnie z art. 3 p.a.s.c.¹ stanowią wyłączny dowód zdarzeń w nich stwierdzonych, a ich niezgodność z prawdą może być udowodniona jedynie w postępowaniu sądowym. W przedmiocie odtworzenia aktu stanu cywilnego stanowi art. 133 p.a.s.c. Odtworzenie polega na wpisaniu do rejestru stanu cywilnego treści aktu stanu cywilnego sporządzonego w księdze stanu cywilnego prowadzonej przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy na podstawie przepisów dotychczasowych wraz z adnotacją w akcie stanu cywilnego o odtworzeniu (ust. 2). Treść aktu stanu cywilnego podlegającego odtworzeniu ustala się na podstawie odpisu zupełnego aktu stanu cywilnego, akt zbiorowych rejestracji stanu cywilnego, odpisu księgi stanu cywilnego, jeżeli został sporządzony, lub innych dokumentów przedstawionych przez wnioskodawcę, które zawierają dane wymagane do odtworzenia treści aktu stanu

* Mgr Piotr Skubiszewski, radca prawny, Lubelski Urząd Wojewódzki w Lublinie, Kancelaria Radców Prawnych Patroni.

¹ Ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz. U. z 2020 r. poz. 463, ze zm.) [dalej cyt.: p.a.s.c].

cywilnego (ust. 5). Kierownik urzędu stanu cywilnego odmawia dokonania odtworzenia treści aktu stanu cywilnego, jeżeli na podstawie dokumentów, o których mowa w ust. 5, nie można ustalić, czy zdarzenie faktycznie nastąpiło, lub jeżeli przedłożony dokument wywołuje wątpliwości co do jego autentyczności (ust. 9). Zasadą jest, że wszelkie czynności organów administracji polegające na odtwarzaniu treści tych aktów powinny być dokonywane na podstawie danych niebudzących wątpliwości i zweryfikowanych. W tym zakresie powinno zostać przeprowadzone postępowanie wyjaśniające mające na celu ustalenie wskazanych wyżej przesłanek ustawowych (np. przeprowadzenie szerokiej kwerendy genealogicznej i poszukiwania dużych zespołów archiwalnych dotyczących dokumentów tożsamości wnioskodawcy i innych dokumentów rodzinnych). Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem, co do zasady nie jest możliwe odtworzenie aktu stanu cywilnego, który nigdy nie został sporządzony. Podstawowym warunkiem umożliwiającym odtworzenie treści aktu stanu cywilnego jest wykazanie, a co najmniej uprawdopodobnienie, że w zaginionej księdze sporządzony był akt stanu cywilnego, będący przedmiotem odtworzenia. Sam fakt, że zdarzenie nastąpiło (urodzenie, małżeństwo czy zgon) nie jest jedyną przesłanką umożliwiającą odtworzenie aktu stanu cywilnego. Istota odtworzenia polega przede wszystkim na odtworzeniu aktu w jego pierwotnej treści².

Błędem byłoby twierdzić, że w przypadku braku księgi urodzeń, w szczególności gdy nie zostały sporządzone jej odpisy, niemożliwe jest udowodnienie, że akt urodzenia się w niej znajdował, to w takiej sytuacji odtworzenie treści aktu jest możliwe wyłącznie w oparciu o inne dokumenty, które zawierają dane wymagane do odtworzenia treści tego aktu.

Podstawowym warunkiem umożliwiającym odtworzenie treści aktu stanu cywilnego jest wykazanie, a co najmniej uprawdopodobnienie, że w zaginionej księdze sporządzony był akt stanu cywilnego, będący przedmiotem odtworzenia. W postępowaniu administracyjnym nie można odtworzyć treści aktu stanu cywilnego, jeżeli niemożliwe jest ustalenie faktu sporządzenia aktu oraz urzędu, który ten akt sporządził. Sam fakt, że zdarzenie nastąpiło (urodzenie, małżeństwo czy zgon) nie jest jedyną przesłanką umożliwiającą odtworzenie aktu stanu cywilnego. W sytuacji, gdy powyższe uda się ustalić, jednak wydobycie aktu stanu cywilnego jest niemożliwe, kierownik USC może odtworzyć akt urodzenia w oparciu o dokumenty, które potwierdzają w sposób absolutnie pewny dane, które były wpisane w sporządzonym akcie urodzenia. Nie jest bowiem organem właściwym do ustalania treści zdarzeń mających wpływ na stan cywilny osób, w szczególności ustalania treści aktu urodzenia (tak również Naczelny Sąd Administracyjny w wyroku z dnia 26 stycznia 2015 r., sygn. akt II OSK 615/14).

² Wyrok NSA z dnia 25 lipca 2019 r., sygn. akt II OSK 1693/18.

Z M I A N Y W P R A W I E

Zmiany w prawie

I. Na podstawie art. 1 pkt 14) ustawy z dnia 31 marca 2020 r. – o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2020 r., poz. 568) wprowadza możliwość powierzania zadań innemu USC. Poniżej fragment przepisu art. 1 pkt 14), który wprowadza przepis art. 15zzy i 15zzz.

1. W przypadku, gdy w okresie obowiązywania stanu zagrożenia epidemicznego albo stanu epidemii urząd administracji publicznej lub inny podmiot wykonujący zadania publiczne stanie się niezdolny do wykonywania zadań w całości albo w części, wojewoda może w drodze zarządzenia powierzyć wykonywanie zadań tego urzędu lub podmiotu, w całości albo w części, w określonym terminie, innemu urzędowi administracji publicznej lub podmiotowi wykonującemu zadania publiczne.

2. Powierzenie wykonywania zadań urzędu administracji publicznej lub innego podmiotu, o którym mowa w ust. 1, może odbywać się w grupie takich samych urzędów administracji publicznej lub takich samych podmiotów wykonujących zadania publiczne.

3. Urząd administracji publicznej lub podmiot wykonujący zadania publiczne, któremu wojewoda powierzył wykonywanie zadań w trybie ust. 1 wykonuje te zadania na koszt urzędu administracji publicznej lub innego podmiotu wykonującego zadania publiczne, od których przejął te zadania do wykonywania.

4. Przepisy ust. 1–3 nie mają zastosowania do urzędów naczelnych i centralnych organów władzy publicznej.

Art. 15zzz. W przypadku przemijającej przeszkody w wykonywaniu zadań i kompetencji wójta, burmistrza, prezydenta miasta, w okresie obowiązywania stanu zagrożenia epidemicznego albo stanu epidemii, spowodowanej niezdolnością do pracy z powodu choroby trwającej do 30 dni, jego zadania i kompetencje, w okresie tej niezdolności do pracy, przejmuje zastępca, a w gminach, w których powołano więcej niż jednego zastępcę – pierwszy zastępca.

Powyższe zmiany weszły w życie z dniem 31 marca 2020 r.

II. Z dniem 20 kwietnia 2020 r. weszło w życie nowe rozporządzenie Ministra Cyfryzacji z dnia 18 kwietnia 2020 r. – w sprawie wzorów dokumentów wydawanych z zakresu rejestracji stanu cywilnego (Dz. U. z 2020 r., poz. 698).

III. Na podstawie art. 9 ustawy z dnia 16 października 2019 r. – o zmianie ustawy o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2019 r., poz. 2294) wprowadza się zmiany w ustawie z dnia 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r., poz. 463) wprowadza się następujące zmiany:

1) w art. 45 dotychczasową treść oznacza się jako ust. 1 i dodaje się ust. 2–5 w brzmieniu:

„2. Osoba, której akt dotyczy, jej małżonek, dzieci oraz rodzice mogą złożyć wniosek o wydanie z rejestru stanu cywilnego odpisu zupełnego lub odpisu skróconego aktu stanu cywilnego dotyczącego tej osoby, przy użyciu usługi elektronicznej udostępnionej przez ministra właściwego do spraw informatyzacji, po uwierzytelnieniu w sposób określony w art. 20a ust. 1 ustawy z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne (Dz. U. z 2019 r. poz. 700, 730, 848, 1590 i 2294).

3. Odpis skrócony aktu stanu cywilnego może być wydany z rejestru stanu cywilnego organom administracji publicznej, w tym podmiotom, o których mowa w art. 5a ust. 1, Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych, Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, sądowi i prokuratorowi, do prowadzonych przez nie postępowań, za pośrednictwem usług sieciowych.

4. Odpis aktu stanu cywilnego wydany w sposób, o którym mowa w ust. 2 i 3, jest opatrywany kwalifikowaną pieczęcią elektroniczną ministra właściwego do spraw informatyzacji.

5. Jeżeli nie jest możliwe wydanie odpisu aktu stanu cywilnego w sposób określony w ust. 2 lub 3, ponieważ akt stanu cywilnego nie został przeniesiony do rejestru stanu cywilnego, wnioskodawca otrzymuje powiadomienie o konieczności złożenia wniosku o wydanie odpisu aktu stanu cywilnego na podstawie art. 44 ust. 5.”;

2) w art. 49 w ust. 1 w pkt 3 kropkę zastępuje się średnikiem i dodaje się pkt 4 w brzmieniu:

„4) informację o wyrażeniu zgody na przekazanie danych do rejestru danych kontaktowych osób fizycznych”.

Powyższe zmiany weszły w życie z dniem 28 kwietnia 2020 r.

I N M E M O R I A M

Grzegorz Jędrejek 1973–2020

Grzegorz Jędrejek (ur. 11 lutego 1973 r. w Puławach, zm. 19 stycznia 2020 r.) – polski prawnik, doktor habilitowany nauk prawnych, profesor nadzwyczajny Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, w latach 2017–2020 sędzia Trybunału Konstytucyjnego, członek Państwowej Komisji Wyborczej (2019–2020).

Był absolwentem I Liceum Ogólnokształcącego im. księcia Adama Czartoryskiego w Puławach. Ukończył studia w zakresie prawa (1997 r.) i historii (1998 r.) na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. W 2002 r. uzyskał stopień

naukowy doktora. Był asystentem i adiunktem na Wydziale Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II. W 2003 r. podjął pracę w Sądzie Najwyższym, a w 2005 r. na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego.

W 2011 r. na Wydziale Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II na podstawie dorobku naukowego oraz rozprawy pt. „Intercyzy. Pojęcie – treść – dochodzenie roszczeń” uzyskał stopień doktora habilitowanego nauk prawnych w dyscyplinie prawo, specjalność: prawo cywilne. W 2012 r. został profesorem nadzwyczajnym Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Zajmował też stanowiska wiceprzewodniczącego Komisji Dyscyplinarnej do spraw nauczycieli akademickich przy Radzie Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz kierownika Katedry Postępowania Cywilnego WPiA UKSW.

W dniu 24 lutego 2017 r. został wybrany przez Sejm w skład Trybunału Konstytucyjnego. Trzy dni później złożył przed Prezydentem RP Andrzejem Dudą ślubowanie, obejmując urząd. Był członkiem Rady Naukowej Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości i zastępcą przewodniczącego tej rady. W kwietniu 2019 r. powołany w skład Państwowej Komisji Wyborczej, zasiadał w niej do śmierci. W dniu 23 stycznia 2020 r. został pochowany na cmentarzu w Garbowie.

Był m.in. recenzentem Podręcznika urzędnika stanu cywilnego, t.1, Podstawowe instytucje prawa o aktach stanu cywilnego, Podręcznika urzędnika stanu cywilnego, t.3, Wybrane instytucje prawa cywilnego osobowego i prawa rodzinnego, naszego czasopisma *Metryka. Studia z zakresu prawa osobowego i rejestracji stanu cywilnego*, roczników od 2016 do 2019 r. oraz członkiem komisji konkursowej na najlepszą pracę pisemną z zakresu rejestracji stanu cywilnego, prawa osobowego oraz prawa rodzinnego.

Autor wielu publikacji naukowych m.in.: *Cywilnoprawna odpowiedzialność za stosowanie mobbingu*. Warszawa 2004; *Czy można wyróżnić dobro osobiste w postaci wolności do dokonania aborcji?*, [w:] *Prawo rodzinne w Polsce i w Europie*, red. P. Kasprzyk, Lublin 2005; *Zaspokajanie potrzeb rodziny w trybie art. 28 KRO*, [w:] *Prawo rodzinne w dobie przemian*, red. P. Kasprzyk, P. Wiśniewski, Lublin 2009; A. Zieliński, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, aktualizacja G. Jędrejek, Warszawa 201; *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Małżeństwo. Komentarz do art. 1–616*, Warszawa 2013; *Postępowanie dowodowe w sprawie o unieważnienie małżeństwa z powodu choroby psychicznej jednego z małżonków*, „*Metryka. Studia z zakresu prawa osobowego i rejestracji stanu cywilnego*” 2013, nr 1; *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz* (wyd. 2, Wolters Kluwer 2017); *Małżeńskie prawo majątkowe. Sądowe Komentarze Tematyczne* (współautor, wyd. 4, C.H. Beck 2017); *MERITUM Prawo rodzinne* (red. nauk., współautor, wyd. 2, Wolters Kluwer 2017).

SPISY TREŚCI POSZCZEGÓLNYCH ROCZNIKÓW

Spisy treści poszczególnych roczników czasopisma „Metryka. Studia z zakresu prawa osobowego i rejestracji stanu cywilnego”

2011

Nr 1

CHWYĆ HENRYK, Pytania i odpowiedzi dotyczące obrotu prawnego z zagranicą w zakresie aktów stanu cywilnego, s. 173–181; GAJDA JANUSZ, Rejestracja przysposobienia w aktach stanu cywilnego, s. 23–38; MOSTOWIK PIOTR, O planach ujednoczenia reguł dowodzenia oraz wzajemnej skuteczności rejestracji stanu cywilnego w państwach członkowskich Unii Europejskiej (Zielona księga z 14 grudnia 2010 r.), s. 63–108; WOJEWODA MICHAŁ, Stosowanie norm kolizyjnych w praktyce urzędów stanu cywilnego. Uwagi na tle nowej polskiej ustawy – Prawo prywatne międzynarodowe, s. 39–62; WYPYCH PRZEMYSŁAW, „Ważne powody” uzasadniające administracyjną zmianę nazwiska, s. 109–135.

Nr 2

BAR WIESŁAW, Wprowadzenie do prawa rodzinnego współczesnych państw arabskich, s. 107–125; DOBKOWSKI JAROSŁAW, Preponderancja aktów stanu cywilnego, s. 15–33; JANISZEWSKI DARIUSZ, Uzupełnienie aktu zgonu co do daty, godziny oraz miejsca zgonu, s. 233–236; KASPRZYK PIOTR, Wykaz pozycji opublikowanych w ramach biblioteczki Kierownika USC oraz współpracy Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II i Stowarzyszenia Urzędników Stanu Cywilnego RP, s. 247–248; KĘDZIORA ROBERT, Nowe instytucje i regulacje w postępowaniu administracyjnym, s. 127–150; MICHALIK KATARZYNA, Pochodzenie oraz rejestracja dziecka w systemie prawnym Anglii i Walii, s. 87–106; SOBOTKO PAWEŁ, Zakres stosowania przepisów kodeksu postępowania administracyjnego w sprawach dotyczących rejestracji stanu cywilnego. Rozważania na kanwie wyroku WSA w Olsztynie (II SA/O1 415/10), s. 35–86; SORBIAN DANUTA, Forma i tryb dokonywania czynności z zakresu rejestracji stanu cywilnego przez kierownika urzędu stanu cywilnego, s. 227–232; WOJEWODA MICHAŁ, Swobodny przepływ i uznawanie aktów stanu cywilnego. Uwagi na tle Zielonej księgi poświęconej ograniczeniu formalności administracyjnych w stosunku do obywateli, s. 151–176.

2012

Nr 1

BARANOWSKI ZENON, Przydomki w świetle prawa, s. 105–120; BASIOR IWONA, Stosowanie norm kolizyjnych przy rejestracji stanu cywilnego, s. 215–221; CZAJKOWSKA ALICJA, Przesłanki odmowy wydania przez kierownika urzędu stanu cywilnego zaświadczenia o możliwości zawarcia małżeństwa zagranicą w świetle polskiego prawa i orzecznictwa sądowego, s. 227–234; DĘBIŃSKA – DOMAGAŁA KATARZYNA, Regulacje z zakresu prawa osobowego w projekcie księgi pierwszej Kodeksu cywilnego, s. 163–187; DOMAŃSKI MACIEJ, Postępowanie poprzedzające zawarcie małżeństwa, prowadzone przez kierownika USC. Zagadnienia konstrukcyjne, s. 59–74; DYJAKOWSKA MARZENA, Rejestracja stanu cywilnego w Polsce przedrozbiorowej, s. 19–42; KĘDZIORA ROBERT, Metryka sprawy – nowa instytucja postępowania administracyjnego, s. 222–226; MAZURKIEWICZ JACEK, O ochronie dóbr osobistych *post mortem* w prawie rodzinnym oraz w prawie o aktach stanu cywilnego, s. 75–103; SORBIAŃ DANUTA, Ustalenie daty zgonu w postępowaniu administracyjnym, s. 235–238; SYLWESTRZAK ANNA, Uznanie ojcostwa w polskim prawie rodzinnym, s. 43–58; WYPYCH PRZEMYSŁAW, Krótki przewodnik po skuteczności orzeczeń zagranicznych w sprawach osobowych i rodzinnych, s. 189–214.

Nr 2

GOŁOWKIN – HUDAŁA MAGDALENA, WILK ALEKSANDRA, Akt urodzenia jako źródło wiedzy o genetycznym pochodzeniu dziecka, s. 17–39; KS. GÓRALSKI WOJCIECH, Wpis małżeństwa kanonicznego do rejestru cywilnego jako warunek uzyskania dlań skutków cywilnych w świetle umów Stolicy Apostolskiej z państwami zawartych po Soborze Watykańskim II, s. 41–77; KANTOR MIROŚLAW, Mowa kierownika USC podczas uroczystości ślubnej, s. 143–146; KUMISZCZO STANISŁAW, Różnice w wyglądzie i zabezpieczeniach narodowych blankietów rejestracji stanu cywilnego. Cz. I – Odpisy aktu urodzenia, s. 147–153; SCHULZ ANNA NATALIA, Ochrona prawa do imienia i nazwiska dziecka w świetle prawa międzynarodowego i polskiego, s. 79–117.

2013

Nr 1

BEDNARZ RAFAŁ, Kompetencje kierownika USC w zakresie oceny przeszkody małżeńskiej wynikającej z art. 12 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, s. 155–158; BOBER ELŻBIETA, Pojęcie małżeństwa w islamie i przygotowanie do jego zawarcia – na przykładzie Maroka, s. 71–102; DYJAKOWSKA MARZENA, Rejestracja stanu cywilnego w Księstwie Warszawskim i w Królestwie Polskim, s. 17–41; GARBAL DOMINIK, Macierzyństwo zastępcze – uwagi na tle systemu prawa polskiego, s. 43–70; JĘDREJEK GRZEGORZ, Postępowanie dowodowe w sprawie o unieważnienie małżeństwa z powodu choroby psychicznej jednego z małżonków, s. 103–116; KASPRZYK PIOTR, Departament Spraw Obywatelskich Ministerstwa Spraw Wewnętrznych odpowiada. Czy w akcie urodzenia dziecka, w którym wpisane są dane ojca biologicznego, należy zamieszczać wzmiankę o zaprzeczeniu ojcostwa, w stosunku do ojca prawnego, domniemanego?, s. 153–154; KASPRZYK PIOTR, SKUBISZEWSKI PIOTR, Transkrypcja i transliteracja pisowni imion i nazwisk oraz nazw miejscowości w aktach stanu cywilnego. Cz.1, s. 179–183; KUMISZCZO STANISŁAW,

Różnice w wyglądzie i zabezpieczeniach narodowych blankietów rejestracji stanu cywilnego. Cz. II. Odpisy aktu małżeńskiego, s. 159–178.

Nr 2

CHWYĆ HENRYK, Ukraińskie akty stanu cywilnego i inne dokumenty z zakresu rejestracji stanu cywilnego – prezentacja i omówienie, s. 177–182; GAJDA JANUSZ, Jeszcze o braku spójności unormowań zawartych w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym oraz Prawie o aktach stanu cywilnego, s. 47–61; GOŁÓWKIN – HUDAŁA MAGDALENA, WILK ALEKSANDRA, Rejestracja w polskich księgach stanu cywilnego aktu urodzenia dziecka urodzonego w legalnym związku partnerskim zarejestrowanym za granicą – studium przypadku 113–118; KASPRZYK PIOTR, Rola i zadania kierownika urzędu stanu cywilnego – uwagi na tle art. 5 i 12 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, s. 35–45; KASPRZYK PIOTR, SKUBISZEWSKI PIOTR, Transkrypcja i transliteracja pisowni imion i nazwisk oraz nazw miejscowości w aktach stanu cywilnego. Cz. II, s. 119–146; KOWALYK HALYNA, Ustanie małżeństwa na Ukrainie – zarys wykładu, s. 167–175; KUMISZCZO STANISŁAW, Różnice w wyglądzie i zabezpieczeniach narodowych blankietów rejestracji stanu cywilnego. Cz. III. Odpisy aktu zgonu, s. 183–190; LEWICKI WITOLD, Zasady sporządzania aktu stanu cywilnego dotyczące wpisywania nazw miejscowości i ich zmiany, s. 147–165; WILK ALEKSANDRA, Ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa dokonanego w złej wierze, s. 19–33; WYPYCH PRZEMYSŁAW, Komentarz do ustawy o zmianie imienia i nazwiska – art. 1–2, s. 105–112.

2014

Nr 1

CZAJKOWSKA ALICJA, Jeszcze o istocie przepisu art. 71 Prawa o aktach stanu cywilnego, s. 207–215; DYJAKOWSKA MARZENA, Rejestracja stanu cywilnego w zaborze austriackim, s. 15–32; GRENDA KAROLINA, Informacje na temat projektu nowej ustawy – Prawo o aktach stanu cywilnego, s. 147–166; JARMOŁOWSKA ANNA, Kontakt z „trudnym” klientem w urzędzie stanu cywilnego. Rozważania z perspektywy psychologicznej, s. 199–202; KWIATKOWSKA BARBARA, Udowodnienie zarzutu *exceptio plurium concumbentium* a zmiany podmiotowe po stronie pozwanej w procesie o ustalenie ojcostwa, s. 71–88; MACIEJOWSKA JOANNA, Skuteczność na terytorium Polski orzeczeń izraelskich sądów rabinackich w sprawach o ustalenie istnienia małżeństwa albo o rozwód, s. 191–194; MAMCARZ-PLISIECKI ARTUR, Sztuka wystąpień publicznych. Cz. 1. Podstawowe zasady, s. 195–198; MIERZWIŃSKI PIOTR, Rewolucja w urzędach stanu cywilnego – System Rejestrów Państwowych od kuchni, s. 167–175; PAŹDZIÓR STANISŁAW, Małżeństwo w prawie kanonicznym i prawie polskim – podobieństwa i różnice, s. 185–190; RUSAK-ROMANOWSKA PAULINA, Sytuacja prawna osób dotkniętych transseksualizmem i interseksualizmem – wybrane zagadnienia prawne, s. 89–100; WOJEWODA MICHAŁ, Prawo obce w praktyce polskich urzędów stanu cywilnego, s. 33–69; WYPYCH PRZEMYSŁAW, Kazus dotyczący konsekwencji złożenia oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński przez osoby, które pozostają już we wcześniej zawartym związku, s. 203–206; WYPYCH PRZEMYSŁAW, Ustawa o zmianie imienia i nazwiska (Dz. U. z 2008 r. Nr 220, poz. 1414, ze zm.) – Komentarz (art. 3), s. 177–184.

Nr 2

BARANKIEWICZ TOMASZ, Etyka urzędnicza – funkcje, zasady i postawy, s. 123–140; CZAJKOWSKA ALICJA, Charakter prawny wzmianki dodatkowej w aktach stanu cywilnego, s. 199–203; GREENDA KAROLINA, Informacja Departamentu Spraw Obywatelskich na temat ustawy Prawo o aktach stanu cywilnego, s. 175–179; KASPRZYK PIOTR, Rozważania o pozycji kierownika urzędu stanu cywilnego i jego zastępcy w przededniu wprowadzenia nowej ustawy – Prawo o aktach stanu cywilnego, s. 65–121; PAŹDZIÓR STANISŁAW, Obowiązki osób odnośnie zgromadzenia wymaganych dokumentów wobec których zawierane jest małżeństwo katolickie, s. 213–220; TOMASZEWSKA KATARZYNA, Ocena procesu informatyzacji aktów stanu cywilnego na podstawie nowej ustawy – Prawo o aktach stanu cywilnego, s. 39–63; TURŁUKOWSKI JAROSŁAW, Akty stanu cywilnego na obszarze postradzieckim: Federacja Rosyjska. Część pierwsza, s. 221–226; WOJEWODA MICHAŁ, Kilka uwag o definicji „stanu cywilnego” w nowej ustawie Prawo o aktach stanu cywilnego, s. 17–37; WYPYCH PRZEMYSŁAW, Ustawa o zmianie imienia i nazwiska (Dz. U. z 2008 r. Nr 220, poz. 1414, ze zm.) – Komentarz (art. 5), s. 205–211; ZADRAVEC BOJANA, Liberalna Europa – czy także w rejestracji stanu cywilnego?, s. 141–146.

2015

Nr 1

BARAŃSKA ANNA, Uznawanie zagranicznych rozstrzygnięć dotyczących zmiany imienia i nazwiska, s. 119–129; DYMMEŁ PIOTR, PIOTROWICZ JOWITA, Zagadnienia archiwalne w nowej ustawie – Prawo o aktach stanu cywilnego, s. 155–174; HABERKO JOANNA, Uznanie ojcostwa w świetle projektowanego art. 75¹ K.r.o, s. 175–194; JARANOWSKA BRYGIDA, Praktyczne zagadnienia dotyczące migracji aktu z perspektywy pracownika USC, s. 275–282; KASPRZYK PIOTR, Przegląd zmian, jakie wniosła nowa ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego, s. 229–240; KASPRZYK PIOTR, Relacja pomiędzy wójtem (burmistrzem, prezydentem miasta) a zawodowym kierownikiem USC w prawie polskim, s. 15–52; KASPRZYK PIOTR, SKUBISZEWSKI PIOTR, Problem imienia i nazwiska a transkrypcja zagranicznych dokumentów stanu cywilnego, s. 131–142; MIKSZA KATARZYNA, Prawo właściwe dla nazwiska. Czy w świetle nowego Prawa o aktach stanu cywilnego regulacja przewidziana w art. 15 p.p.m. ma charakter pozorny?, s. 101–117; NOWAK FILIP, Kilka uwag na temat wskazania prawa właściwego dla imienia i nazwiska osoby fizycznej w ustawie z dnia 4 lutego 2011 r. – Prawo prywatne międzynarodowe, s. 79–99; PAKUŁA MIROSŁAW, Odpisy i zaświadczenia aktów stanu cywilnego na bezpiecznych drukach, s. 311–319; PAŹDZIÓR STANISŁAW, Instytucja zaręczyn, s. 291–301; SKUBISZEWSKI PIOTR, Nowa ustawa – Prawo o aktach stanu cywilnego (tabelaryczne zestawienie zmian), s. 241–274; SKUBISZEWSKI PIOTR, Sprawozdanie z konferencji naukowej w Łodzi pt. „Imię i nazwisko osoby fizycznej (nabycie, zmiana, rejestracja) – aspekty międzynarodowe” (06.03.2015 r.), s. 223–227; TURŁUKOWSKI JAROSŁAW, Akty stanu cywilnego na obszarze postradzieckim: Federacja Rosyjska. Część druga, s. 303–309; WOJEWODA MICHAŁ, Międzynarodowe uznawanie imion i nazwisk, s. 53–77; WYPYCH PRZEMYSŁAW, Nowelizacja ustawy o zmianie imienia i nazwiska wprowadzona nowym Prawem o aktach stanu cywilnego, s. 143–153; WYPYCH PRZEMYSŁAW, Ustawa o zmianie imienia i nazwiska (Dz. U. z 2008 r. Nr 220, poz. 1414, ze zm.) Komentarz (art. 6), s. 283–289.

Nr 2

JARANOWSKA BRYGIDA, Schematy postępowania przy rejestracji oświadczeń o uznaniu ojcostwa w systemie „ŹRÓDŁO”, s. 163–174; KASPRZYK PIOTR, Wydawanie odpisów aktów stanu cywilnego i zaświadczeń w nowej ustawie – Prawo o aktach stanu cywilnego, s. 111–118; KASPRZYK PIOTR, Zaświadczenie o stanie cywilnym w literaturze przedmiotu, s. 155–162; KĘDZIORA ROBERT, Doręczenie pism stronom postępowania administracyjnego zamieszkałym lub posiadającym siedzibę za granicą w świetle nowelizacji Kodeksu postępowania administracyjnego, s. 179–182; LIPCZYK JOANNA, Refleksje na temat działalności SRP z perspektywy małego urzędu, s. 175–178; NAUKA GRAŻYNA, Czy dopuszczalna jest zmiana nazwiska małoletniego w trybie administracyjnym?, s. 91–109; SAPOTA ANNA, Materialne i kolizyjne prawo małżeńskie Indii, s. 71–89; SKUBISZEWSKI PIOTR, Sprawozdanie z Międzynarodowej Konferencji Naukowej pt. „*Nasciturus pro iam nato habetur*. O ochronę dziecka poczętego i jego matki” (Wrocław 20.11.2015 r.), 193–195; SOBOTKO PAWEŁ, Głosa do wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 26 stycznia 2015 r., sygn. akt II OSK 615/14, s. 145–154; WILK ALEKSANDRA, Co nowego w przysposobieniu? Nowelizacja prawa o przysposobieniu, s. 183–191; WOJEWODA MICHAŁ, Zaświadczenie stwierdzające, że zgodnie z prawem polskim można zawrzeć małżeństwo – geneza, znaczenie praktyczne oraz zasady wydawania, s. 15–69.

2016

Nr 1

ADAMOWICZ LESZEK, Nowy proces o deklarację nieważności małżeństwa w Kościele katolickim, s. 263–267; GAJDA JANUSZ, „Adopcja ze wskazaniem” w świetle art. 119^{1a} kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, s. 45–64; JARANOWSKA BRYGIDA, Rejestracja dziecka martwo urodzonego, s. 247–252; KAMARAD EWA, Zawarcie małżeństwa przez cudzoziemca przed polskim kierownikiem urzędu stanu cywilnego ze szczególnym uwzględnieniem problematyki państw nieuznawanych i terytoriów spornych, s. 35–43; KARTASIŃSKI PAWEŁ TOMASZ, Sporządzenie nowego aktu urodzenia dla dziecka, w przypadku obalenia domniemania jego pochodzenia od męża matki. Uwagi na tle art. 67 ust. 1 ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego, s. 65–86; KASPRZYK PIOTR, Rejestracja zdarzenia mającego miejsce za granicą a transkrypcja zagranicznych dokumentów stanu cywilnego, s. 147–159; KASPRZYK PIOTR, Sprostowanie przez kierownika USC aktu stanu cywilnego, s. 253–258; KĘDZIORA ROBERT, Natychmiastowa wykonalność nieostatecznej decyzji administracyjnej, s. 173–187; KNYZIAK INEZ, Sytuacja prawna potomstwa osoby transseksualnej, s. 113–127; KORZENIOWSKA-POLAK AGNIESZKA, Odtworzenie zagranicznego dokumentu stanu cywilnego, s. 161–172; NAWROCKA AGATA, Transkrypcja zagranicznego aktu urodzenia a domniemanie ojcostwa męża matki, s. 233–236; OPARA-RAK ANNA, Archiwum urzędu stanu cywilnego. Część 1. Uwagi formalno-prawne, s. 237–241; POWROŹNIK IRENA, Wywieranie wpływu – sztuka czy sztuczka?, s. 269–272; SKUBISZEWSKI PIOTR, Sprawozdanie z konferencji naukowej pt. „Prawo o aktach stanu cywilnego – aspekty międzynarodowe” (Łódź 3.03.2016 r.), s. 273–275; SKUBISZEWSKI PIOTR, Sprawozdanie z sesji wyjazdowej FORUM Pracowników Urzędów Stanu Cywilnego (Bukowina Tatrzańska 6–8.06.2016 r.), s. 287–289; SKUBISZEWSKI PIOTR, Uwagi na temat art. 128 ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego, s. 243–245; SOBOTKO PAWEŁ, Sprawozdanie ze szkolenia pt. „Baza usług stanu cywilnego jako narzędzie kierownika USC. Ocena dotychczasowych doświadczeń

w świetle obowiązującego prawa i praktyki” (Czudec 18–20.05.2016 r.), s. 283–285; STAWARZ MIROSŁAWA, Relacja z sesji szkoleniowej FORUM Pracowników Urzędów Stanu Cywilnego – Bukowina Tatrzańska 6–8 czerwca 2016 r., s. 259–262; STRUMIŁŁO TOMASZ, Wzmianki dodatkowe dołączane do aktu stanu cywilnego na podstawie rozstrzygnięć organów państw obcych, s. 87–112; WOJCIECHOWSKI SŁAWOMIR, Sprawozdanie z konferencji pt. „70-lecie ujednoliconej rejestracji stanu cywilnego w Polsce” (Łągow 27–28.04.2016 r.), s. 277–281; WOJEWODA MICHAŁ, Cudzoziemiec jako osoba uprawniona do uzyskania zaświadczenia o stanie cywilnym, s. 129–146.

Nr 2

CZECH BRONISŁAW, Z rozważań nad orzecnictwem sądów dotyczącym Prawa o aktach stanu cywilnego. Wypowiedź na Konferencji 70 lat USC, s. 61–69; KASPRZYK PIOTR, Kierownik USC jako uczestnik postępowania o sprostowanie aktu stanu cywilnego (kazu), s. 103–105; KASPRZYK PIOTR, Pozycja prawna kierownika urzędu cywilnego i jego zastępcy. Uwagi w 70. rocznicę rejestracji stanu cywilnego, s. 39–49; KASPRZYK PIOTR, Przesłanie na wniosek kserokopii odpisu aktu stanu cywilnego (kazu), s. 101–102, KASPRZYK PIOTR, Wydawanie odpisów aktów stanu cywilnego i zaświadczeń osobom ograniczonej zdolności do czynności prawnych (kazu), s. 97–99; KUBIK MAGDALENA, Sprawozdanie z konferencji poświęconej 70-leciu jednolitej rejestracji stanu cywilnego w Polsce (Rzeszów 13.12.2016 r.), s. 179–180; KUROSZ KRZYSZTOF, Środki ochrony *nasciturusa* przed ryzykownymi zachowaniami matki w okresie ciąży. Część 1, s. 71–75; MICHTA ALEKSANDRA, Sprawozdanie z konferencji naukowej pt. „Rejestracja stanu cywilnego w Polsce w 70-lecie jednolitej rejestracji stanu cywilnego” (Kraków 8.12.2016 r.), s. 173–178; MUZIKA MAGDALENA, Sprawozdanie z IV Lubuskiego Seminarium Rejestracji Stanu Cywilnego (Łągow Lubuski 17–18.11.2016 r.), s. 169–171; OPARA-RAK ANNA, Archiwum Urzędu Stanu Cywilnego. Część 2. Ewidencja dokumentacji, s. 113–120; PAPIS ANETA, Uwagi na temat rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 6 lipca 2016 r. w sprawie promowania swobodnego przepływu obywateli poprzez uproszczenie wymogów dotyczących przedkładania określonych dokumentów urzędowych w Unii Europejskiej i zmieniającego rozporządzenie (UE) nr 1024/2012, s. 89–95; POWROŹNIK IRENA, Jak się (nie) stresować, s. 121–124; RYŁKO EWA, Etyczny aspekt pracy urzędnika stanu cywilnego. Europejski kodeks dobrej administracji, s. 31–37; SKUBISZEWSKI PIOTR, Sprawozdanie z konferencji pt. „70 –lecie wprowadzenia jednolitej rejestracji stanu cywilnego w Polsce” (Lublin 7.10.2016 r.), s. 159–168; WOJCIECHOWSKI SŁAWOMIR, Dalszy rozwój urzędów stanu cywilnego?, s. 125–128; WOJCIECHOWSKI SŁAWOMIR, Raport z badania stan funkcjonowania Urzędów Stanu Cywilnego w Polsce, s. 129–158; WOJEWODA MICHAŁ, Transkrypcja zagranicznego dokumentu stanu cywilnego – kilka uwag na temat ewolucji konstrukcji w prawie polskim, s. 51–60; WOSIK RENATA, Podstawa prawna odmowy dokonania czynności innych niż czynności z zakresu rejestracji stanu cywilnego, s. 107–112.

2017

Nr 1

BULIŃSKI KRZYSZTOF, Wydawanie odpisów aktów stanu cywilnego oraz migracja aktów stanu cywilnego sporządzonych przed 1 stycznia 1946 r. z obcą pisownią imion ze szczególnym uwzględnieniem aktów stanu cywilnego znajdujących się w wyznaniowych rejestrach stanu

cywilnego, s. 119–127; DUBOWSKI RAFAŁ, Zmiana wyznania lub światopoglądu jako zawiniona przyczyna rozkładu pożycia małżeńskiego, s. 51–58; KARKUT DANIEL, Recenzja monografii pt. „Polskie prawo firmowe. Zagadnienia wybrane”, Wrocław 2016, s. 233–238; KARTASIŃSKI PAWEŁ, Praktyczne problemy związane z określeniem łączonego nazwiska dziecka pozamałżeńskiego w razie sądowego ustalenia pochodzenia dziecka. Analiza przepisów Regulaminu urzędowania sądów powszechnych na przestrzeni lat 2009–2016, s. 59–68; KASPRZYK PIOTR, Odmowa zmiany imienia i nazwiska transseksualisty (kazus), s. 147–150; KASPRZYK PIOTR, Odmowa umieszczenia wzmianki dodatkowej o rozwodzie (art. 108 Pa.s.c.) w aspekcie proceduralnym (kazus), s. 155–158; KASPRZYK PIOTR, SKUBISZEWSKI PIOTR, Schematy dotyczące pokrewieństwa i powinowactwa, s. 189–198; KASPRZYK PIOTR, Uznanie orzeczenia sądu zagranicznego w oparciu o rozporządzenie (tzw. Bruksela IIa), s. 180–186; KASPRZYK PIOTR, Uzupełnienie aktu zgonu o miejsce zgonu, s. 173–177; KUROSZ KRZYSZTOF, Środki ochrony *nasciturusa* przed ryzykownymi zachowaniami matki w okresie ciąży. Część 2, s. 105–117; LORENC TOMASZ, Dopuszczalność korzystania z kopii odpisów aktów stanu cywilnego poświadczonych za zgodność z oryginałem w postępowaniu cywilnym, s. 129–133; PAPIS ANETA, Uznanie ojcostwa w przypadku procedury medycznie wspomaganey prokreacji, s. 41–49; PILICH MATEUSZ, Uznanie dziecka a problematyka obywatelstwa, s. 21–40; PŁAWECKA-STANĎO MARIA, Trzydzieści lat minęło, s. 167–171; PRZYŚLIWSKA EWA, Kolidyjna i procesowa klauzula porządku publicznego, s. 69–83; SKUBISZEWSKI PIOTR, Sprawozdanie z konferencji naukowej pt. „Uznanie dziecka z perspektywy krajowej, prawnopórnawczej i kolizyjnej” (Łódź 10.03.2017 r.), s. 239–240; SKUBISZEWSKI PIOTR, Stwierdzenie uchybienia terminu do złożenia odwołania drogą elektroniczną na adres poczty elektronicznej USC (kazus), s. 151–154; WOJCIECHOWSKI SŁAWOMIR, Dotacje celowe na zadania zlecone z zakresu spraw obywatelskich, s. 159–165; WOJEWODA MICHAŁ, Przypisek przy akcie stanu cywilnego i jego rola w systemie rejestracji stanu cywilnego w Polsce, s. 85–103; ZYCH ANITA, Analiza art. 4 ust. 1 pkt 2 i 4 ustawy o zmianie imienia i nazwiska w świetle dotychczasowej praktyki zawodowej, s. 137–145.

Nr 2

CHODOROWSKA BEATA, Z notatnika kierownika USC, s. 145–150; FAJGIELSKI PAWEŁ, Unijna reforma ochrony danych osobowych a działalność urzędów stanu cywilnego, s. 99–108; KASPRZYK PIOTR, Zawarcie małżeństwa przez cudzoziemca lub z cudzoziemcem w kontekście ustawy – Prawo o aktach stanu cywilnego, s. 57–80; KIJOWSKI MACIEJ, Kapitan polskiego statku morskiego wobec urodzenia, zgonu i małżeństwa, s. 41–55; KRZYSZTOFIK EDYTA, Wpływ rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady 2016/1191 na swobodę przepływu obywateli UE, s. 109–115; LACHOWICZ-SKRZYŃSKA MAŁGORZATA, Słów kilka o stosowaniu w praktyce ustawy – o zmianie imienia i nazwiska w związku z ustawą – kodeks postępowania administracyjnego, s. 135–138; LACHOWICZ-SKRZYŃSKA MAŁGORZATA, Zdań kilka z praktyki USC w uzupełnieniu tekstu NOWAK FILIP, Uznanie ojcostwa przed polskim konsulem i przed organem państwa obcego, s. 27–39; PERŁAKOWSKA EWA, Status urzędu stanu cywilnego i jego archiwum w świetle ustawy o narodowym zasobie archiwalnym, s. 123–128; POWROŃNIK IRENA, Bądź przygotowany!, s. 151–154; STAWARZ MIROSŁAWA, Sprawozdanie z Forum Pracowników Urzędów Stanu cywilnego FORUM „Postępowanie z wnioskami składanymi elektronicznie (za pośrednictwem ePUAP)” (Kraków, 14.11.2017 r.), s. 206–208; WOJCIECHOWSKI SŁAWOMIR, Kongres kierowników USC w ramach XV Samorządowego Forum Kapitału i Finansów (Katowice, 5–6.10.2017 r.), s. 201–205;

WOJCIECHOWSKI SŁAWOMIR, Sprawozdanie z „Międzyregionalnego seminarium rejestracji stanu cywilnego” (Luboń, 20–21.11.2017 r.), s. 209–211; WOJCIECHOWSKI SŁAWOMIR, Zarządzanie systemem rejestracji stanu cywilnego w ujęciu organizacyjnym, s. 129–134; WOJEWODA MICHAŁ, Kilka uwag o opłacie dodatkowej w przypadku zawarcia związku małżeńskiego poza urzędem stanu cywilnego, s. 81–90; WYBRAŃCZYK DANIELA, Przysposobienie, a prawo o aktach stanu cywilnego – omówienie instytucji, postulaty zmian, s. 91–98; ZDZICHOWSKA RENATA, Moje rozważania na temat „Urzędnik i urząd stanu cywilnego w administracji”, s. 139–144.

2018

Nr 1

BULIŃSKI KRZYSZTOF, Sporządzanie oraz wydawanie odpisów aktów stanu cywilnego oraz migracja aktów stanu cywilnego w przypadkach dotyczących mniejszości narodowych i etnicznych na przykładzie mniejszości łemkowskiej, s. 121–131; CHODOROWSKA BEATA, Sprawozdanie z Konferencji Regionalnej „Rejestracja stanu cywilnego w nowym wymiarze – teoria i praktyka” (Lublin, 2.03.2018 r.), s. 261–266; DERECKA MONIKA, KASPRZYK PIOTR, SKUBISZEWSKI PIOTR, Dokument stwierdzający, że cudzoziemiec może zawrzeć małżeństwo zgodnie z właściwym prawem. Uwagi na tle art. 79 ust. 1 pkt 3 Prawa o aktach stanu cywilnego, s. 143–229; DOBKOWSKI JAROSŁAW, Czynności materialno-techniczne w rejestracji stanu cywilnego a kodeks postępowania administracyjnego, s. 39–49; KARTASIŃSKI PAWEŁ, Orzeczenie sądu o zmianie nazwiska po rozwiązaniu przysposobienia. Uwagi na tle art. 74 ust. 1 ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego w związku z art. 126 § 2 zd. 1 i 2 ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, s. 133–138; LACHOWICZ-SKRZYŃSKA MAŁGORZATA, Jakość stanowionego prawa w procesie informatyzacji państwa, s. 107–110; LORENC TOMASZ, Problem czynności dokonywanych przed osobą działającą jako kierownik USC, która nie była uprawniona do wykonywania tej funkcji, s. 25–37; PFEIFER-CHOMICZEWSKA KATARZYNA, Uznanie dziecka w prawie porównawczym, s. 77–89; POWROŹNIK MAGDALENA, Sprawozdanie z międzyregionalnych seminariów szkoleniowych, pt. „Urzędy stanu cywilnego w nowych realiach prawnych i organizacyjnych. Teoria i praktyka” (Lublin, 19–20.04.2018 r.; Łomża, 10–11.05.2018 r.; Maciejowo, 17–18.05.2018 r.), s. 269–273; SKUBISZEWSKI PIOTR, Osoby uhonorowane Medalem Fundacji Instytut Naukowy im. Prof. Józefa Litwina oraz czasopisma „Metryka. Studia z zakresu prawa osobowego i rejestracji stanu cywilnego”, s. 19–22; STAWARZ MIROŚLAWA, Sprawozdanie z sesji szkoleniowej Forum Pracowników Urzędów Stanu Cywilnego (Czerwienne, 4–6.06.2018 r.), s. 267–268; WIŚNIEWSKI PIOTR, Sprawozdanie z konferencji naukowej „Przysposobienie w sprawach z elementem obcym z perspektywy sędziego i kierownika USC” (Łódź, 9.03.2018 r.), s. 257–259; WOJCIECHOWSKI SŁAWOMIR, E-usługa elektronicznego zgłoszenia urodzenia dziecka, s. 111–120; WOJCIECHOWSKI SŁAWOMIR, Kierownik USC jako administrator danych osobowych oraz podmiot przetwarzający dane osobowe, s. 93–105; WOJEWODA MICHAŁ, Czynności rejestracyjne kierownika USC w przypadku nawiązania lub rozwiązania stosunku przysposobienia, s. 51–68; WYSOCKA-BAR ANNA, Konwencje międzynarodowe dotyczące przysposobienia dzieci. Część 1, s. 69–75; ZIELEŃSKA ANNA, Transkrypcja aktu małżeństwa zawartego przez obywatela Pakistanu nieposiadającego nazwiska, s. 139–142.

Nr 2

CZERNIK KATARZYNA, KRZEPTOWSKA-SABAŁA ANNA, WOJCIECHOWSKI SŁAWOMIR, Procedura postępowania w zakresie dołączenia wzmianki do aktu stanu cywilnego na podstawie orzeczenia sądu państwa obcego lub rozstrzygnięcia innego organu państwa obcego. Studium przypadku do art. 108 ust. 1 Prawa o aktach stanu cywilnego, s. 109–127; KIJOWSKI MACIEJ, Wypadek lotniczy w Smoleńsku 10 kwietnia 2010 r. Kontrowersje wokół rejestracji zgonów ofiar i niektórych innych zagadnień z zakresu administracyjnoprawnych regulacji statusu osoby fizycznej, s. 77–90; KORDYS ANNA, Analiza zasadności nowelizacji ustawy – Prawo o aktach stanu cywilnego w nawiązaniu do artykułu 61 pkt 2 tejże ustawy, s. 101–107; POWROŹNIK MAGDALENA, Sprawozdanie z międzyregionalnych seminariów szkoleniowych, pt. „Urzędy stanu cywilnego w nowych realiach prawnych i organizacyjnych. Teoria i praktyka” (Karpacz, 13–14.09.2018 r.; Gdańsk, 20–21.09.2018 r.; Wągrowiec, 27–28.09.2018 r.), s. 157–160; SOBOTKO PAWEŁ, Glosa do postanowień Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 31 stycznia 2018 r., sygn. akt IV SA/Wa 2749/17 oraz IV SA/Wa 208–213/18, s. 145–152; WOJCIECHOWSKI SŁAWOMIR, System bezpieczeństwa dokumentów publicznych, s. 93–100; WOJEWODA MICHAŁ, Oświadczenia o nazwiskach noszonych po ślubie oraz o nazwisku dzieci zrodzonych z małżeństwa (art. 106 P.a.s.c.), s. 153–156; WOJEWODA MICHAŁ, Oświadczenie małżonków o nazwisku noszonym po ślubie oraz o nazwisku dziecka w przypadku transkrypcji zagranicznego aktu małżeństwa (art. 106 P.a.s.c.), s. 47–63; WYSOCKA-BAR ANNA, Konwencje międzynarodowe dotyczące przysposobienia dzieci. Część 2, s. 65–77; ZACHARIASIEWICZ MACIEJ, Uznanie orzeczenia obcego sądu a transkrypcja zagranicznego aktu stanu cywilnego na przykładzie przysposobienia, s. 31–45; ZYCH ANITA, W konkubinacie nie zmieniamy nazwiska na nazwisko partnera, s. 129–132.

2019

Nr 1

BRZOZOWSKI PIOTR, Schemat do wydania decyzji przy zmianie imienia i/lub nazwiska, s. 83–84; BULIŃSKI KRZYSZTOF, Ustalenie treści aktu stanu cywilnego. Studium przypadku, s. 107–117; GIESEN BEATA, Instytucja małżeństwa w prawie polskim oraz w prawie niemieckim. Zagadnienia wybrane, s. 33–42; KASPRZYK PIOTR, Odmowa wydania kopii karty zgonu z akt zbiorowych przez kierownika USC, s. 160–164; KASPRZYK PIOTR, Odmowa zmiany nazwiska na nazwisko historyczne, s. 147–151; KASPRZYK PIOTR, Sprostowanie aktu zgonu, s. 157–159; KIJOWSKI MACIEJ, O uznaniu za zmarłego człowieka, który zaginął w czasie podróży morskiej w związku z katastrofą statku (okrętu) albo w związku z innym szczególnym zdarzeniem na morzu, s. 43–64; KLIMOWICZ KAROLINA, Problematyka związana z prowadzeniem rejestru stanu cywilnego na podstawie wybranych przykładów, s. 129–134; LACHOWICZ-SKRZYŃSKA MAŁGORZATA, Konsekwencje zamieszczenia wzmianki o zmianie imienia i nazwiska w akcie małżeństwa dla treści odpisów skróconych aktu małżeństwa, s. 118–128; LACHOWICZ-SKRZYŃSKA MAŁGORZATA, Ustawa z dnia 21 lutego 2019 r. – o zmianie niektórych ustaw, w tym ustawy – Prawo o aktach stanu cywilnego w związku z zapewnieniem stosowania rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679, s. 85–88; NOWAK FILIP, Kolidyjnoprawna problematyka zawarcia małżeństwa, s. 19–32; OPALIŃSKA AGNIESZKA, Sprawozdanie z seminarium rejestracji stanu cywilnego w województwie lubuskim (Rosin, 7.06.2019 r.), s. 168–171; SKUBISZEWSKI PIOTR, Działanie przez pełnomocnika w sprawie zmiany nazwiska, s. 152–154; SKUBISZEWSKI PIOTR, Sprostowanie

aktu urodzenia małoletniego, s. 155–156; WOJCIECHOWSKI SŁAWOMIR, Uproszczenie wymogów dotyczących przedkładania określonych dokumentów urzędowych w Unii Europejskiej, s. 89–99; WOJEWODA MICHAŁ, *Pater est quem transcriptio demonstrant?* O potrzebie zmiany art. 105 ust. 3 Prawa o aktach stanu cywilnego, s. 65–80; WYDRYCH MAGDALENA, Sprawozdanie z międzyregionalnych seminariów szkoleniowych, pt. „Urzędy stanu cywilnego w nowych realiach prawnych i organizacyjnych. Teoria i praktyka” edycja II 2019 (Wrocław 12–13.03. 2019 r.; kurs podstawowy i szkolenie Płock 13–17.05.2019 r.; Poznań 11–12.06. 2019 r.), s. 165–167; ZIELEŃSKA ANNA, Nazwy miejscowości w aktach sporządzonych przed 1945 r. Sposób i forma migracji do rejestrów państwowych, s. 100–106.

Nr 2

BULIŃSKI KRZYSZTOF, Dołączenie wzmianki do aktu stanu cywilnego na podstawie orzeczenia sądu państwa obcego ze szczególnym uwzględnieniem rozwodów orzekanych w Stanach Zjednoczonych Ameryki, s. 119–129; DYGAS-WANDZEL JOANNA, Sprawozdanie z międzyregionalnych seminariów szkoleniowych, pt. „Urzędy stanu cywilnego w nowych realiach prawnych i organizacyjnych. Teoria i praktyka” edycja II 2019 (Nysa, 24.10.2019 r.), s. 204–206; GMACH MATEUSZ, Wydanie kserokopii dokumentów z akt zbiorowych aktów stanu cywilnego na przykładzie sprawy o wydanie kserokopii karty zgonu, s. 89–96; GUBERNAT EWA, Sprawozdanie z międzyregionalnych seminariów szkoleniowych, pt. „Urzędy stanu cywilnego w nowych realiach prawnych i organizacyjnych. Teoria i praktyka” edycja II 2019 (Ostróda, 20.11.2019 r.), s. 209–210; KALINOWSKI HENRYK, Sprawozdanie z międzyregionalnych seminariów szkoleniowych, pt. „Urzędy stanu cywilnego w nowych realiach prawnych i organizacyjnych. Teoria i praktyka” edycja II 2019 (Wrocław, 25.10.2019 r.), s. 207–208; KAMIŃSKA BOŻENA, Sprawozdanie z międzyregionalnych seminariów szkoleniowych, pt. „Urzędy stanu cywilnego w nowych realiach prawnych i organizacyjnych. Teoria i praktyka” edycja II 2019 (Starogard Gdański, 21.11.2019 r.), s. 211–213; KENIG SŁAWOMIR, Sprawozdanie z międzyregionalnych seminariów szkoleniowych, pt. „Urzędy stanu cywilnego w nowych realiach prawnych i organizacyjnych. Teoria i praktyka” edycja II 2019 (Zabrze, 23.10.2019 r.), s. 201–203; LACHOWICZ-SKRZYŃSKA MAŁGORZATA, Wyjątek – czyli o adnotacjach w odpisach skróconych aktu małżeństwa, s. 103–109; MAŁYSKA ANETA, Sprawozdanie z międzyregionalnych seminariów szkoleniowych, pt. „Urzędy stanu cywilnego w nowych realiach prawnych i organizacyjnych. Teoria i praktyka” edycja II 2019 (Lublin, 11.09.2019 r.), s. 195–196; RAJS EWA, Sprawozdanie z międzyregionalnych seminariów szkoleniowych, pt. „Urzędy stanu cywilnego w nowych realiach prawnych i organizacyjnych. Teoria i praktyka” edycja II, 2019 (Krosno, 12.09.2019 r.), s. 197–200; MOSTOWIK PIOTR, Problematyka prawna żądań rejestracji w polskich aktach stanu cywilnego zagranicznej fikcji prawnej pochodzenia dziecka od „rodziców homoseksualnych”, s. 19–60; SKUBISZEWSKI PIOTR, Sprawozdanie z wręczenia nagród i wyróżnień w Ogólnopolskim konkursie na najlepszą pracę pisemną z zakresu rejestracji stanu cywilnego, prawa osobowego oraz prawa rodzinnego. III edycja (Łódź, 22.11.2019 r.), s. 221–226; SOBOTKO PAWEŁ, Glosa do wyroku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Olsztynie z dnia 19 marca 2019 r., sygn. akt II SA/Ol 96/19, s. 167–185; WIELKIEWICZ GRAŻYNA, Sprawozdanie z międzyregionalnych seminariów szkoleniowych, pt. „Urzędy stanu cywilnego w nowych realiach prawnych i organizacyjnych. Teoria i praktyka” edycja II 2019 (Nowy Targ, 5.12.2019 r.), s. 214–220; WOJCIECHOWSKI SŁAWOMIR, Czy blankiety odpisów i zaświadczeń wydawanych przez kierownika urzędu stanu cywilnego są blankietami dokumentów publicznych?, s. 83–88;

WOJCIECHOWSKI SŁAWOMIR, Koncepcja nowych rozwiązań informatycznych w procesach rejestracji stanu cywilnego, s. 113–118; WOJCIECHOWSKI SŁAWOMIR, Reakcja gmin względem systemu dotacji celowych na zadania zlecone z zakresu spraw obywatelskich, s. 77–81; WOJCIECHOWSKI SŁAWOMIR, Zmiany w procedurach stwierdzania, dokumentowania i rejestracji zgonów, s. 97–101; WOJEWODA MICHAŁ, Współczesne modele prawa rodzinnego a rejestracja stanu cywilnego, s. 61–74; ZIELEŃSKA ANNA, Przypadki z życia kierownika USC. Kazus – zawarcie małżeństwa przez obywatela Tunezji S.M., s. 111–112.

ZAPOWIEDŹ WYDAWNICZA

PODRĘCZNIK

URZĘDNIKA STANU CYWILNEGO

Postępowania w rejestracji
stanu cywilnego.

Wzory dokumentów i pism
z omówieniem

Tom 4

Rok wydania 2021. Przewidywana liczba stron: ok. 250, format B5
(240×170 mm), oprawa miękka